

PUBLICITY 2022

Komunálne
a regionálne
voľby 2022

Peter Šamalik
Filip Sekan
Marek Šafár
eds.

ÜCMFSV

**UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED**

PUBLICY 2022 I.

Komunálne a regionálne voľby 2022

30. novembra 2022

Trnava 2023

PUBLICY 2022 I.

Komunálne a regionálne voľby 2022

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

Editori:

PhDr. Peter Šamalík

PhDr. Filip Sekan

JUDr. Marek Šafár

Recenzenti:

PhDr. Matúš Meluš, PhD.

PhDr. Karol Zachar, PhD.

Všetky práva vyhradené. Bez súhlasu ich majiteľa toto dielo a ani jeho časti nemožno reprodukovat'.

Za obsahovú, jazykovú a formálnu stránku jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vedecký zborník vznikol v rámci riešenia grantu KEGA č. 005UCM-4/2021 Tvorba učebných textov a učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu.

© 2023 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Prvé vydanie 2023

ISBN 978-80-572-0410-7

OBSAH

ÚVOD	8
RICHARD BRIX VÝSLEDKY KOMUNÁLNYCH VOLIEB Z POHĽADU OBCÍ DO 250 OBYVATEĽOV.....	9
LUKÁŠ CÍBIK VOLBY DO ORGÁNOV ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY Z POHĽADU VEREJNÝCH FINANCIÍ.....	17
KRISTÍNA DZUREKOVÁ – JÁN MACHYNIAK SPOJENÉ KOMUNÁLNE A REGIONÁLNE VOLBY V ROKU 2022.....	28
RASTISLAV HRUBÝ VÝVOJ VOLEBNEJ PARTICIPÁCIE NA ÚROVNI TTSK.....	39
MAREK CHOVANEC KOMUNÁLNE A REGIONÁLNE VOLBY 2022 – TREND SPÁJANIA VOLIEB NA PRÍKLADE MESTA DOLNÝ KUBÍN.....	53
PETER JUZA KOMUNÁLNE VOLBY (2022), DEMOKRACIA A TÉMA POSTPRAVDY NA SLOVENSKU.....	65
RÓBERT KIRÁLY ANALÝZA SPOJENÝCH VOLIEB 2022 V MESTE GELNICA.....	71
MÁRIA KOVÁČOVÁ SPOJENÉ VOLBY – VÝSLEDKY VOLIEB 2022.....	83
KATARÍNA MIČEKOVÁ – IVANA BUTORACOVÁ ŠINDLERYOVÁ PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI AKO MOŽNOSŤ ROZŠÍRENIA VOLEBNÉHO PROGRAMU PRE UCHÁDZAČOV NA POST PREDSEDU KRAJA.....	91
DALIBOR MIKUŠ REFLEXIA VOLEBNEJ ÚČASTI V SPOJENÝCH KOMUNÁLNYCH A REGIONÁLNYCH VOLBÁCH 2022.....	107

MATEJ MINDÁR VÝSLEDKY VOLIEB DO ZASTUPITEĽSTVA TSK V JEDNOTLIVÝCH OKRESOCH TRENČIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA.....	117
ĽUBOŠ NEMEC VÝHODY A NEVÝHODY VOLEBNÉHO SYSTÉMU DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY NA SLOVENSKU.....	124
PETER OROSZ PREDVOLEBNÁ SCHIZOFRÉNIA.....	132
IGOR PALÚŠ VOLEBNÁ DEMOKRACIA NA OBEČNEJ ÚROVNI A (NIEKTORÉ) NELOGICKOSTI S ŇOU SÚVISIACE.....	149
PAVOL PAVLOVIČ FAKTORY VOLEBNEJ ÚČASTI.....	159
MONIKA PRÁZNOVSKÁ KOMUNÁLNE VOLBY V OKRESE GALANTA.....	167
LEÓN RICHVALSKÝ ČO PRINIESLI VÝSLEDKY SPOJENÝCH VOLIEB V OBCI MADUNICE?.....	181
ANNA RYBKOVÁ ANALÝZA VÝSLEDKOV VOLIEB V OKRESE TRNAVA.....	190
MARIE SCISKALOVÁ LEGAL ASPECTS OF MUNICIPAL ELECTIONS IN THE CZECH REPUBLIC.....	198
BYSTRÍK ŠRAMEL – STANISLAV MICHAL ZÁKONNOSŤ SPOJENÝCH VOLIEB V KONTEXTE LEGISLATÍVNYCH ZMIEN.....	205
ERIK URC EFEKT NEZÁVISLOSTI V KOMUNÁLNYCH A REGIONÁLNYCH VOLBÁCH 2022.....	218

VÁCLAV VYBÍHAL	
KOMUNÁLNÍ VOLBY 2022 V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	230

ÚVOD

Voľby a volebný proces patrí medzi základné atribúty modernej demokratickej spoločnosti. Ide o jedinečný mechanizmus, pomocou ktorého si voliči vyberajú svojich jednotlivých reprezentantov na vybrané časové obdobie. Tento fakt sa nedotýka len vrcholovej politiky, resp. národnej úrovne, ale aj tých častí verejného priestoru, ktoré sú najbližšie k občanom a obyvateľom – samospráv. Napriek tomu, že každá z nich predstavuje špecifický politický priestor, v spoločnom meradle však identifikujú demokratický rozmer správy vecí verejných. V tomto zmysle najmä územná samospráva predstavuje ťažiskovú časť verejnej správy, prostredníctvom ktorej sa pre potreby občanov sprostredkúva široká škála verejných služieb. Zásadaným spôsobom kreuje spoločenské predpoklady pre život svojich občanov a ich každodenné prostredie pre uspokojovanie životných potrieb.

Práve z tohto dôvodu FSV UCM v Trnave pokladá za mimoriadne dôležité venovať pozornosť týmto témam a prinášať aktuálne poznatky o dynamike vývoja verejnej správy na miestnej a regionálnej úrovni. Komunálne a regionálne voľby periodicky takéto poznatky nepochybne prinášajú a preto sa stali centrom pozornosti pravidelne sa opakujúcej medzinárodnej vedeckej konferencie Publicy 2022. Špecifikom posledných komunálnych a regionálnych volieb bola skutočnosť, že išlo o spojené voľby, resp. ich priebeh bol ohraničený jedným volebným dňom. Bolo prirodzené, že takýto model a priebeh vzbudzoval v radoch širokej, ale najmä odbornej verejnosti očakávania a rovnako obavy. Túto skutočnosť reflektujú aj jednotlivé príspevky v zborníku. Autori sa zamerali široké spektrum atribútov, ktoré nový formát samosprávnych volieb priniesol. Zborník obsahuje množstvo teoretických aj aplikačných postrehov ovplyvňujúcich procesy demokratizácie spoločnosti, nových benefitov a bariér pre jednotlivé samosprávy, či dopadu na volebné správanie v mnohých častiach Slovenskej republiky. Poďme sa preto spoločne prostredníctvom nasledujúcich odborných príspevkov pozrieť na závery, ktoré priniesli historicky prvé, spojené voľby do orgánov miestnych a regionálnych samospráv.

Editori

VÝSLEDKY KOMUNÁLNYCH VOLIEB Z POHĽADU OBCÍ DO 250 OBYVATEĽOV

PhDr. Richard Brix, PhD.¹

Abstract

Elections to local government bodies were held in 2022 in a specific way. For the first time in Slovakia's history, we simultaneously voted in elections to local and regional self-government bodies. The election results did not bring a significant number of surprises from the point of view of political parties and independent candidates. In the contribution, we strive to define the specifics of municipal elections from the point of view of a specific group of municipalities - up to 250 inhabitants. It is a relatively whole group of the smallest municipalities, where the problem is not only with filling political positions. The article respects regional differentiation of electoral behavior and evaluates individual results following it. The article tries to point out specific electoral patterns arising from these small municipalities' existence. A higher proportion of people characterizes these municipalities in the post-productive age than by the negative social and economic characteristics of the regions in which they exist. The rural environment shows and confirms the fundamental strength of the HLAS-SD party, which has established itself on the political scene, but the strong position of the SMER-SD party still limits this strength. Elections in municipalities with up to 250 inhabitants also show many problems in the competition and filling of political posts.

KEY WORDS: *small, municipalities, election, specifics, results*

ÚVOD

Legislatívna zmena jediného zákonodarného orgánu na Slovensku priniesla zmenu v podobe predĺženia funkčného obdobia samosprávnych krajov. Cieľom tejto zmeny bolo zosúladienie termínu konania sa volieb do orgánov samosprávy obcí a miest ako aj orgánov samosprávnych krajov. Od roku 1990 si pravidelne volíme svojich zástupcov pre vykonávanie časti moci v podobe samospráv. Prvýkrát v histórii sme si v roku 2022 volili zástupcov oboch súčastí naraz. Dôvody zlúčenia volieb možno hľadať najmä v oblasti zvyšovania legitimity volených zástupcov. Nakoľko volebná účasť vo voľbách do samosprávnych krajov bola dlhodobo nízka, zlúčenie mohlo byť jedným z riešení tejto situácie. Ekonomický aspekt zlučovania volieb je pravdepodobne zanedbateľný, nakoľko usporiadanie jedných volieb nehrá žiadnu zásadnú úlohu z pohľadu ekonomických možností štátu. Ak zákonodarcovi išlo o zvýšenie volebnej účasti na úrovni samosprávnych krajov, potom sa tento zámer podaril, ak sa však usiloval o celkové zvýšenie účasti aj na miestnej úrovni, zámer sa nepodaril.

Volebné výsledky sa dajú analyzovať z viacerých hľadísk, v našom príspevku sa venujeme zameraniu sa na výsledky v našich najmenších obciach do 250 obyvateľov. Vo výsledkoch zohľadňujeme aj regionálne diferenciacie vo vzorcoch volebného správania, ktoré sa potvrdzujú desiatky rokov. Napriek tomu že voľby na úrovni

¹ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: richard.brix@ucm.sk.

samosprávy sú odlišné z hľadiska volebnej geografie ako voľby na celoštátnej úrovni, niektoré aspekty volebného správania sú podobné resp. totožné. Pri voľbách do orgánov samosprávy obcí a miest vstupujú do analýzy aj špecifické prvky ako napr. nezávislí kandidáti, alebo realita ostatných rokov v podobe nedostatku kandidátov na starostu či poslanca miestneho zastupiteľstva.

1 VOLEBNÉ PRAVIDLÁ PRI VOĽBÁCH DO ORGÁNOV MIESTNEJ SAMOSPRÁVY

V roku 1990 sme si okrem zavedenie reálneho „samospravovania“ najnižších sídelných jednotiek s povahou právnickej osoby zavádzali aj spôsob výberu jednotlivých kandidátov. Vo všeobecnosti máme 4 zásadné možnosti pri výbere pravidiel ako budeme vyhodnocovať výsledky volieb. Poznáme väčšinové volebné systémy, pomerné volebné systémy, semiproporčné volebné systémy a zmiešané volebné systémy. V rámci týchto kategórií existuje celý rad ďalších špecifik, ktoré upresňujú a špecializujú konkrétny volebný systém. Pri výbere volebného systému pre voľby na komunálnej úrovni sa tvorcovia legislatívy rozhodli pre relatívny väčšinový systém v prípade volieb starostu ako exekutívnej hlavy obce a pre semiproporčný systém výberu kandidátov na poslancov obecného zastupiteľstva. Tento systém je špecifikovaný tým, že volič má taký počet hlasov v danom volebnom obvode, koľko poslancov sa má v danom obvode zvoliť. Niektorí autori pri tomto systéme hovoria ako väčšinovom volebnom systéme vo viacmandátových volebných obvodoch prostredníctvom tzv. neobmedzeného hlasovania (Bardovič, 2021).

Pri volebných pravidlách je potrebné uviesť niekoľko podstatných doplnkov, ktoré sú typické pre voľby územnej samosprávy. V rámci územnej samosprávy majú oprávnenie voliť aj voliči, ktorí nedisponujú slovenským občianstvom a ide teda o cudzincov, ktorí disponujú trvalým pobytom na území danej obce. V rámci volieb do orgánov samosprávy na miestnej úrovni nie je možné voliť na základe volebného preukazu. Ak sa pozrieme bližšie na voľby starostu ako exekutívnej hlavy obce je nastavený na systém relatívnej väčšiny bez ohľadu na volebnú účasť. Pri nedostatočnej konkurencii tak môže častokrát zvíťaziť kandidát s veľmi nízkou legitimitou. Tento fakt je zvlášť viditeľný pri voľbách v obciach do 250 obyvateľov. Výrazne demotivujúcim prvkom volebnej účasti tiež je nedostatočná konkurencia čo v článku dokumentujeme aj relevantne zníženou účasťou. Zaujímavosťou je aj stanovenie veku kandidátov na poslancov obecného zastupiteľstva, ktoré je stanovené na 18 rokov. V tomto prípade ide o rozdiel 3 rokov v porovnaní s pasívnym volebným právom na úrovni legislatívneho zboru na celoštátnej úrovni. Odôvodnenie tohto rozdielu v požadovanom veku možno vidieť v náročnosti práce v zmysle pripravenosti a odbornosti. Rozdiely možno nájsť aj v možnosti kandidovať ako nezávislý kandidát. Kým v prípade volieb do NRSR sa musí kandidát uchádzať o funkciu prostredníctvom kandidátky politickej strany, v prípade volieb na miestnej úrovni môže kandidovať ako nezávislý kandidát. Z hľadiska organizácie volieb majú špecifické postavenie dve najväčšie mestá na Slovensku. V Bratislave aj v Košiciach sa volí komplikovanejším modelom dvojúrovňového zastúpenia. Mestá sú rozdelené do mestských častí, ktoré

pôsobia ako samostatné samosprávne celky (Zákon č. 118/2014 Z.z.).

2 ŠPECIFIKÁCIA MALÝCH OBCÍ

Pri stanovovaní veľkosti malých obcí si musíme uvedomiť že potrebujeme nejaký referenčný bod. Za tento referenčný bod považujeme optimálnu veľkosť obce. Ak si stanovíme optimálnu veľkosť obce tak môžeme podľa tohto údaju posúdiť veľkosť obcí a rozdeliť ich v najširšom slova zmysle na malé a veľké. Pri rozlišovaní je potrebné prihliadať na konkrétnu krajinu, nakoľko chápanie veľkosti obcí je diametrálne odlišné na Slovensku v porovnaní napr. so štátmi v Západnej či Severnej Európe. Ak by sme teda chceli hľadať optimálnu veľkosť obce nenarazili by sme na jedno konkrétne číslo. Platón definoval ideálnu veľkosť mesta na základe funkcií, ktoré by malo spĺňať. Záverom prišiel k záveru, že mesto by malo mať 5040 obyvateľov (Klimovský, 2009). Niektorí filozofi v 19. storočí navrhovali napr. veľkosť komún (obcí) na úrovni 1620 až 2000 obyvateľov. Súčasnosť nám ukazuje existenciu veľmi veľkých obcí napr. v Holandsku, Dánsku, Nórsku, Anglicku či Švédsku a naopak veľmi malých obcí na Slovensku a v Česku (Swianiewicz, 2010).

Vysvetlenie tak zásadných rozdielov veľkosti obcí medzi týmito krajinami je zložené z viacerých aspektov. Nezanedbateľným faktorom je samozrejme historický vývoj osídlenia, ktorý súvisí nielen s prírodným reliéfom krajiny, ale aj politickými a spoločenskými zmenami. Ďalším zásadným faktorom sa javí byť politické rozhodovanie. Vytváranie veľkých obcí sa vo väčšine prípadov spája s reformami ako takými, ktoré sú typické viac pre sever a západ Európy ako pre juh a výhod starého kontinentu. To by do značnej miery vysvetľovalo zásadné konsolidačné reformy na severozápade oproti ponechaniu fragmentovanej štruktúry v Strednej či Východnej Európe (Rydegard, 2012). Rovnako ako pri ostatných pojmoch v téme verejnej správy sa pri charakteristike malých obcí stretávame s rozličnými charakteristikami. Veľkosť samospráv na miestnej úrovni má mnohé praktické dôsledky. Územná organizácia a jej podoba do značnej miery determinujú ďalšie charakteristiky samosprávy a to napr. alokovanie funkcií a povahy vzťahu medzi štátom a obcami. (Swianiewicz, 2010). Pri určovaní čísla malých obcí je potrebné brať do úvahy niekoľko kritérií. Práve tieto kritéria spôsobujú že kým v Nemecku je malou obcou dedina o veľkosti 5000 obyvateľov, na Slovensku to môže byť obec v kategórii do 500 či 250 obyvateľov. Jedným zo základných kritérií je ekonomická efektivita. Napriek tomu že môže byť pomerne náročné vymedziť ekonomickú efektivitu obce, existujú štúdie, ktoré pomerne efektívne vymedzujú efektivitu fungovania obcí. Jednou z nich je štúdia s názvom Skrytý poklad v samospráve, ktorá posúdila obce z hľadiska nákladov, ktoré vynakladá len na samotný administratívny chod obce. Táto štúdia poukazuje na zásadnú neefektivitu veľmi malých obcí na Slovensku, kde mnohokrát až 50% verejných zdrojov smeruje do chodu obce, čo je zásadne neefektívny spôsob nakladania s finančnými prostriedkami obce (Černenko a kol., 2017)

Ďalším kritériom je demokracia. Je potrebné určiť vhodnú veľkosť obce tak aby bol výkon demokracie stále blízko k občanovi a zároveň brať na zreteľ ekonomickú efektívnosť obce. V neposlednom rade je tiež determinančným kritériom schopnosť

obce v oblasti rozvoja. V prípade slovenských obcí ide o viacero kritérií, kde možno hovoriť o malých obciach. Už len z hľadiska veľkostného kritéria je časť obcí vylúčené o uchádzanie sa konkrétnych fondov z EÚ. Na druhej strane zásadná väčšina obcí nemá schopnosť uchádzať sa o eurofondy z dôvodu nedostatočnej personálnej a finančnej kapacity. Pri slovenských obciach je možné hovoriť o malých obciach v kategórii do 1000 obyvateľov. Vzhľadom k rozlohe a počtu obyvateľov máme tiež neúmerne reprezentovanú veľkostnú štruktúru obcí do 250 obyvateľov. Exaktné určenie malej obce je preto nerealizovateľné vzhľadom na špecifickosť konkrétnej sídelnej štruktúry. Napriek tomu si dovoľíme konštatovať že obce do 250 obyvateľov sú veľmi malými raritnými samosprávami s marginálnymi finančnými možnosťami, výraznými problémami v zabezpečení základnej technickej a dopravnej infraštruktúry, s veľmi malými možnosťami v oblasti rozvoja. Osobitnou kapitolou je oblasť politickej reprezentácie, ktorá je obzvlášť problémová pre fungovania základných orgánov obce. Nezaujím a nedostatok personálnych kapacít spôsobuje, že na Slovensku máme niekoľko obcí bez starostov, a celý rad nekompletných obecných zastupiteľstiev (Klimovský, 2013).

3 ANALÝZA VÝSLEDKOV VOLIEB V OBCIACH DO 250 OBYVATEĽOV

Výsledky komunálnych a regionálnych volieb nepriniesli žiadne zásadné prekvapenia z pohľadu ziskov jednotlivých politických strán a úspešnosti nezávislých kandidátov či už pohľadu získaných postov starostov či poslancov obecných zastupiteľstiev. Dominantnými stranami týchto volieb z hľadiska získaných postov bola strana HLAS-SD, SMER-SD a rovnako tak pokračovala úspešnosť nezávislých kandidátov. Z pohľadu volebnej geografie a regionálnej diferenciacie volebného správania sa pomerne úspešne darilo mimoparlamentnej strane KDĽ. Tieto voľby rovnako tak preukázali rozdiel medzi stranami s vybudovanými regionálnymi štruktúrami ako aj stranami, ktoré takéto štruktúry vybudované nemajú. Výsledkom je absolútna podreprezentácia strán ako sú SaS či OĽANO.

Ak sa pozrieme na výsledky v obciach do 250 obyvateľov, ide o viacero rovín, ktoré je potrebné analyzovať. Samostatnou kapitolou je politická reprezentácia. Z celkového počtu 2890 obcí je približne 18% z nich v kategórii do 250 obyvateľov. V absolútnom vyjadrení ide celkovo o 513 obcí. Najväčšia časť týchto „mikro“ obcí sa nachádza v Prešovskom a Banskobystrickom kraji. Z celkového počtu 513 obcí prebehli voľby v 509 z nich. V týchto voľbách sa volilo celkovo v tejto kategórii 2285 poslancov.

Dôvodov, pre ktoré kandidáti na starostov nechcú kandidovať na miesto starostu v kategórii našich najmenších obcí je niekoľko. Množstvo starostov pracuje na tejto pozícii bez nároku na mzdu, prípadne na čiastočný úväzok aj z toho hľadiska, že obec by si nemohla dovoliť platiť nárokovaný plat podľa zákona a danej veľkostnej kategórie obce. Dôvody to nie sú len finančné, nakoľko mnoho obcí čelí neriešiteľným problémom akými sú napr. nevhodné cestné komunikácie či takmer nulová šanca na získanie aj iných ako daňových príjmov. Ešte výraznejší je problém so samotnou konkurenciou ak sa v obci rozhodoval niekto kandidovať. Z celkového počtu vyše

500 obcí, kandidoval až v 60% prípadov len jeden kandidát. V šiestich z desiatich prípadov teda obyvatelia nemali na výber. Politická kvalita reprezentácie týmto faktom výrazne trpí a neexistujúca konkurencia len podčiarkuje zdokumentovaný stav politickej reprezentácie v obciach do 250 obyvateľov.

Samostatnou premennou je voličská účasť. Celoslovenské číslo voličskej účasti v komunálnej zložke spojených volieb dosiahlo 4približne 46%. Ak sa pozrieme na voličskú účasť v kategórii obcí do 250 obyvateľov zistíme, že účasť bola o takmer 20% vyššia. Tento fakt je pravdepodobne do veľkej miery ovplyvnený straníckou disciplínou voličov v postproduktívnom veku. Táto skupina voličov je charakteristická svojou výraznou participáciou, kedy inštitút volieb je častokrát chápaný ako občianska povinnosť. Tento atribút sa spája výrazne so spoločenským zriadením do roku 1989. Obce do 250 obyvateľov sú v absolútnej väčšine prípadov charakteristické svojou nepriaznivou demografickou krivkou. Práve zloženie obyvateľstva z hľadiska veku je jedným z charakteristických znakov najmenších obcí na Slovensku. S výnimkou absolútnej menšiny obcí v tejto kategórii, ktoré populačne narástli pri sčítaniach obyvateľstva a sú často satelitmi krajských miest, je pre tieto obce typické, že obyvateľstvo je v priemere staršie. Práve dominancia zložky ľudí mimo produktívneho obdobia je pravdepodobne rozhodujúcou pri voličskej účasti.

Niektoré okresy, ktoré sú výrazne osídlené obcami do 250 obyvateľov majú výrazné problémy aj pri obsadzovaní postov poslancov zastupiteľstva. Ukázkovým príkladom je napr. okres Krupina v Banskobystrickom kraji. Tento periférny okres, s negatívnymi socio-ekonomickými dispozíciami je typický veľmi nízkou priemernou veľkosťou sídel. Až v 15 zo 17 obcí do 250 obyvateľov v okrese Krupina má po voľbách 2022 nekompletne obsadené obecné zastupiteľstvo. Obdobne, problém s plným obsadením poslaneckých postov na miestnej úrovni bol prítomný vo fragmentovanom okrese Rimavská Sobota, ale aj v okresoch Sabinov, Stará Ľubovňa či Partizánske.

Ak sa pozrieme na voľby v obciach do 250 obyvateľov z iného ako funkčného hľadiska, napr. politologického tak priniesli niekoľko zaujímavých poznatkov. Z celkového pohľadu spolupráce, sa koalíčné zoskupenia vytvorili v približne pätine prípadov. Spolupráca na úrovni týchto malých samospráv priniesla aj niekoľké politicky pomerne netradičné koalíčné spolupráce ako napr. koalíciu KDH-SaS či HLAS-SD a Republiky. Najčastejšou koalíčnou spoluprácou bola dvojkoalícia strán SMER-SD- HLAS-SD. Ideovo podobné strany so silným dôrazom na sociálny aspekt štátu, avšak rozchádzajúce sa konzervatívno-liberálnej osy napr. kultúrno etických otázok.

Ak je možné označiť nejakú stranu za víťaza komunálnej zložky volieb bude to pravdepodobne HLAS-SD. Ak sa však pozrieme na parciálne čísla z pohľadu rurálneho voliča v obciach do 250 obyvateľov, táto dominancia je výrazne nižšia. Okrem nezávislých kandidátov, ktorí získali aj v najmenších obciach veľmi silné postavenie, nebola prevaha HLASU voči SMERU výrazná. Je pomerne evidentné, že elektoráty týchto strán sa prekrývajú len sčasti a rurálne, vidiecke prostredie s výrazne vyšším priemerným vekom je stále veľmi výrazne naklonené voľbe strany SMER. Výsledky komunálnych volieb nejde celkom premietnuť na celoštátnu úroveň, nakoľko na tejto úrovni vstupujú do zvažovania voličov viaceré premenné, akými je

už napr. spomínaná konkurencia a teda možný výber kandidátov, regionálne štruktúry strán, ako aj v neposlednom rade samotná skúsenosť s osobou kandidujúceho. Napriek tomu sú vzorce volebného správania pomerne jasné ak sa pozrieme na výsledky z geografického hľadiska.

Tabuľka 1 Zvolení starostovia v obciach do 250 obyvateľov

Politická strana/ Nezávislý kandidát	Zastúpenie starostov v % / abs. počet
HLAS-SD	33% / 166
NEKA	27% / 136
SMER-SD	27% / 134
ALIANCIA	7% / 35
KDH	7% / 33
SME RODINA	6% / 32
SNS	6% / 31
SAS	2% / 11
REPUBLIKA	1% / 6
STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ	1% / 4
OLANO	1% / 2
ZA ĽUDÍ	1% / 1
PS	1% / 1
ĽSNS	1% / 1

Zdroj: vlastné spracovanie na základe výsledkov Štatistického úradu SR

Z priloženej tabuľky je možné interpretovať viacero faktov. Pozícia SMER-SD, ako už bolo spomenuté, nezaznamenal taký prepad v rurálnom prostredí, ako v mestskom prostredí. Kandidáti so štatútom nezávislých majú mierne slabšie postavenie v porovnaní s celoslovenským priemerom výsledkov ostatných volieb. Mimoparlamentná strana KDH získala v rurálnom prostredí výrazne lepšie výsledky ako niektoré parlamentné strany nielen kvôli vybudovaným miestnym štruktúram a výrazne väčšiemu počtu členov strany, ale pravdepodobne aj kvôli výraznej religiozite v niektorých okresoch najmä Prešovského kraja. Prepad strany SAS či PS oproti popularite strany v prieskumoch verejnej mienky je do značnej miery daný orientáciou strany na liberálneho a mestského voliča (Madleňak, 2012).

Ak si čísla z priloženej tabuľky porovnáme s výsledkami celoslovenského charakteru nájdeme niektoré diferencie. Starostami a primátormi sa stalo vyše 46% kandidátov so značkou nezávislých v porovnaní s 27% na úrovni obcí do 250 obyvateľov. Stranícka príslušnosť tak nemusí byť na príťaž, ako sa mohlo ostatné roky zdať, pokiaľ je elektorát v malej skupine a konkrétneho kandidáta nehodnotí cez prizmu straníckej identifikácie. Toto je typické práve pre takýto typ volieb a tento aspekt je pravdepodobne ešte viac umocnený v takýchto „mikro“ obciach. Výrazne lepšie sa ale darilo kandidátom strany HLAS-SD a SMER-SD. Podpora pre tieto strany v najviac fragmentovaných okresoch s prítomnosťou množstva obcí do 250 obyvateľov ako napr. okresy Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Revúca, Svidník či Stropkov nie je prekvapujúca, dlhodobo sa tu nadpriemerne darilo vyše dekády strane SMER-SD. Podpora pre stranu Aliancia v nadpriemerných hodnotách v obciach do 250 obyvateľov je daná zastúpením v niektorých národnostne zmiešaných okresoch najmä Banskobystrického kraja.

Pri analýze volebného správania sme vo výsledkoch zaznamenali viacero vzorcov, ktoré kopírujú dlhodobý trend voličov v jednotlivých okresoch aj v kategórii do 250 obyvateľov. Ak by sme chceli nájsť najviac úspešných nezávislých kandidátov na starostov v tejto kategórii, našli by sme ich v okresoch Liptovský Mikuláš, Myjava, Martin, či v Banskej Bystrici alebo okrese Košice-okolie. Zdá sa, že tieto okresy kopírujú do veľkej miery územia volebnej podpory niekdajších pravicových strán a to najmä SDKÚ-DS. Ak sa pozrieme na veľmi úspešné okresy novej výraznej strany HLAS-SD tak tejto strane sa politicky darilo v okresoch Bardejov, Humenné, Sabinov či Trebišov. SMER-SD sa viac posunul na perifériu okresov a to napr. do okresov Stropkov, Svidník či Medzilaborce, kde bola podpora pre túto stranu výrazná v ostatných rokoch. Strana Aliancia je stranou volenou z výraznej podstaty na národnostnom princípe a preto neprekvapí podpora v malých obciach v okresoch Rožňava, Trebišov, Rimavská Sobota, či Nové Zámky. Podpora pre mimoparlamentnú stranu sa opierala o religiózne silné okresy ako napr. Levoča, Prešov, či Stará Ľubovňa. Regionálna diferenciacia volebného správania je tak evidentná aj pri voľbe v malých obciach na Slovensku, avšak je potrebné znovu pripomenúť špecifickosť volieb na úrovni samosprávy a teda výsledky môžu byť ovplyvnené aj nedostatkom kandidátov iných strán a pod. Strany, s nevybudovanými štruktúrami získali len málo postov starostov či poslancov, avšak pre celoštátne voľby to v konečnom dôsledku nemusí zohrať žiadnu zásadnú úlohu.

ZÁVER

Voľby v najmenších obciach v nami stanovenej kategórii do 250 obyvateľov preukázali viacero známych skutočností ale aj pomerne zásadné posuny v elektorátoch voličov. Z funkčného hľadiska sa prehĺbuje problém riadnej reprezentácie takýchto obcí buď neobsadením politických postov alebo nemožnosťou adekvátneho výberu, kedy až v 60% prípadov všetkých obcí kandidoval len jeden kandidát na starostu. Z politologického hľadiska sú obce do 250 obyvateľov zaujímavou vzorkou skúmania volebného správania, nakoľko ide prevažne o rurálny typ vidieckeho voliča v postproduktívnom veku. V tejto vzorke voličov má stále zásadné postavenie strana SMER-SD a nemožno čakať zásadné zmeny ani do predčasných parlamentných volieb 2023. Výraznejšie rozdiely oproti celoslovenskému priemeru sme tiež zaznamenali pri úspešnosti nezávislých kandidátov, kde títo uspeli výrazne menej v našich najmenších obciach. Pre ďalšie analýzy by bolo zaujímavé sledovať všetky aspekty volebného správania vo vidieckom prostredí.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2021. *Voľby a volebné systémy*. Trnava: UCM, 2021, 162s. ISBN 978-80-572-0206-6.
- ČERNENKO, T. a kol. 2017. *Skrytý poklad v samospráve: Alternatívne možnosti sústredenia výkonu správy v samosprávach*. [online]. [cit 12/15/2022]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/331198463_Skryty_

- poklad_v_samosprave/link/5c6bc0fca6fdcc404ebafa83/download.
- KLIMOVSKÝ, D. 2009. *O možných riešeniach fragmentovanej lokálnej sídelnej štruktúry*. Acta Politologica, Vol. 1, No. 2,2009. [online], [cit.12/15/2022]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/236839432_O_moznych_rieseniach_fragmentovanej_lokalnej_sidelnej_struktury. ISSN 1803-8220.
- KLIMOVSKÝ, D.2013. Territorial consolidation vs. Intermunicipal cooperation in post communist Europe: Recent experience and challenges. In: *Selected Issues of Administrative Reality*. Novo Mesto: Fakulteta za organizacijske študije, 2013. ISBN 978-961-92652-7-7.
- MADLEŇÁK, T. 2012. *Regionálna diferenciácia volebného správania na Slovensku*. Bratislava: VEDA, 2012, 238s. ISBN 978-80-224-1231-5.
- RYDEGARD,E.2012. *Municipal Amalgamation: Theory, Methodology, and International Experiences: a desk study for the Tuselog Programme*. Stockholm: Tuselog Programme,2012.
- SWIANIEWICZ, P. 2010 *Territorial consolidation reforms in Europe*. Budapešť: Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Institute–Budapest. 2010.341s. ISBN: 978 963 9719 163.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2022. Volby do orgánov samosprávy obcí. [online], [cit. 12/12/2022]. Dostupné na internete: <https://volby.statistics.sk/oso/oso2022/sk/>.
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

VOĽBY DO ORGÁNOV ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY Z POHLADU VEREJNÝCH FINANCIÍ²

PhDr. Lukáš Cíbik, PhD.³

Abstract

The aim of the paper is to analyze and evaluate the development of the financial system of local territorial self-government in Slovakia since 1993 and to present possible optimization proposals to change the current system. The long-term development path gives us the opportunity to identify the most important reforms in the financing of Slovak cities and municipalities, their actual impact and results over the last 30 years. The paper provides an expert analysis of the changes, especially in the revenue sources of municipalities and cities, which underwent very turbulent changes in the 1990s and only the application of fiscal decentralization created a sustainable and predictable financial framework. The marginal changes of the last two decades no longer meet the current needs of municipalities, and voices calling for reforms and a new design of financial relations between local territorial self-government and other public budgets in Slovakia are growing louder.

KEY WORDS: elections, self-government, expenditures, Slovakia.

ÚVOD

Voľby a volebný proces predstavujú fundamentálny základ demokracie. Splnením základných náležitostí volebného procesu dochádza k prirodzenej delegácii moci z ľudu na volených zástupcov. Primárne sa pozornosť spoločnosti, výskumníkov a médií upiera na aktérov, predvolebné stratégie, samotné výsledky a z nich možné zmeny politickej paradigmy. Až na okraji záujmu sa nachádzajú témy súvisiace s technickým alebo finančným zabezpečením volieb, pričom bez ich správneho fungovania by sme o spravodlivom volebnom procese mohli hovoriť len veľmi ťažko. Preto sme sa rozhodli v našom príspevku analyzovať finančné pokrytie volieb do oboch úrovní územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001.

1 ZABEZPEČENIE A FINANCOVANIE VOLIEB DO ORGÁNOV ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY NA SLOVENSKU

Základný rámec volieb do orgánov územnej samosprávy (obcí a samosprávnych krajov) je upravený vo viacerých právnych normách. Detailnejšie nastavenie volieb do orgánov obecnej samosprávy a základné pravidlá volebného procesu a jeho prípravu do orgánov samosprávnych krajov sú obsiahnuté v:

- zákone č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva;
- zákone č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani;

²Príspevok vznikol na základe riešenia projektu VEGA 1/0312/22 Otvorenosť ako determinant finančného zdravia slovenských miest.

³ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: lukas.cibik@ucm.sk

- zákone č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa konajú v roku 2022 v rovnaký deň a v rovnakom čase.

Základné pravidlá financovania volebného procesu a jeho prípravu (ktorými sa riadili aj najnovšie spojené voľby v roku 2022) obsahuje:

- Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 308/2015 Z. z. o výdavkoch spojených s voľbami v znení neskorších predpisov;
- Usmernenie k financovaniu výdavkov spojených s prípravou, vykonaním a zisťovaním výsledkov volieb do orgánov územnej samosprávy v roku 2022;
- Dodatok - Financovanie výdavkov spojených s prípravou, vykonaním a zisťovaním výsledkov volieb do orgánov samosprávy obcí a volieb do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa vykonajú v rovnaký deň a v rovnakom čase v roku 2022;
- Usmernenie - Financovanie výdavkov spojených s prípravou a vykonaním špeciálneho spôsobu hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa vykonajú v rovnaký deň a v rovnakom čase v roku 2022.

Najvýznamnejšie postavenie pri úhrade nákladov spojených s voľbami do orgánov územnej samosprávy majú Ministerstvo vnútra SR (ďalej ako MV SR) a Štatistický úrad SR (ďalej ako ŠÚ SR). Z kapitoly MV SR sa uhrádzajú výdavky spojené s voľbami priamo, prostredníctvom okresného úradu, prostredníctvom samosprávneho kraja a prostredníctvom obce. Konkrétne výdavky uhrádzané prostredníctvom MV SR slúžia na (vyhláška MV SR 308/2015):

1. tlač hlasovacích lístkov a ďalších materiálov (zoznamy, príručky);
2. obálky, lepiace pásky;
3. prevádzku motorových vozidiel vyčlenených pre potreby volebných orgánov;
4. vybavenie volebných miestností (schránky, zásteny)
5. zvýšenú ochranu verejného poriadku a ochranu volebných miestností v deň konania volieb;
6. elektronické komunikačné spojenie volebných orgánov a zabezpečenie výpočtovej, komunikačnej a reprografickej techniky;
7. poštovné a školenia;
8. materiálne zabezpečenie štátnej komisie a cestovné náhrady členov a zapisovateľa;
9. občerstvenie a stravovanie, odmeny⁴ alebo náhrady mzdy členov a zapisovateľa štátnej komisie ;
10. úhradu nákladov Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a úhradu nákladov spojených s účasťou pozorovateľov vyslaných medzinárodnými organizáciami;

⁴ Odmena za výkon funkcie člena okresnej volebnej komisie, člena obvodnej volebnej komisie, člena volebnej komisie samosprávneho kraja, člena okrskovej volebnej komisie, člena miestnej volebnej komisie a zapisovateľa volebnej komisie za deň konania volieb sa ustanovuje v sume, ktorá pripadá na jeden pracovný deň z priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v národnom hospodárstve. Predsedovi volebnej komisie patrí odmena podľa prvej vety zvýšená o 30 % a zapisovateľovi volebnej komisie patrí odmena podľa prvej vety zvýšená o 25 %.

11. prekladateľskú a tlmočnickú činnosť.

Veľmi významné postavenie v rámci uhrádzania nákladov spojených s voľbami má ŠÚ SR. Úlohou ŠÚ SR je vo všeobecnosti zabezpečiť spracovanie výsledkov volieb. Z kapitoly ŠÚ SR sa uhrádzajú výdavky spojené s voľbami na (vyhláška MV SR 308/2015):

1. prevádzku motorových vozidiel vyčlenených pre potreby volebných orgánov;
2. energie a školenia;
3. elektronické komunikačné spojenie volebných orgánov;
4. zabezpečenie výpočtovej, komunikačnej, reprografickej a inej techniky vrátane jej základného programového vybavenia a licencií;
5. technickú podporu súvisiacu so zabezpečením chodu informačných technológií štatistického úradu;
6. zabezpečenie prípravy, spracovania a monitorovania výsledkov volieb;
7. cestovné náhrady, občerstvenie a stravovanie, mzdy a odmeny členov odborných sumarizačných útvarov volebných komisií;
8. tlač metodických a informačných materiálov.

Tento jednoduchý výpočet organizačných a finančných pravidiel pre zabezpečenie volebného procesu vytvára rámcovú predstavu o najdôležitejších aktéroch. Prináša prehľad o úlohách a úhrade nákladov MV SR a ŠÚ SR, spojenými s realizáciou volieb. Okrem týchto dvoch dominantných inštitúcií sa na realizácii volieb podieľajú aj Ministerstvo spravodlivosti SR (hlasovania v miestach, kde sa vykonáva trest odňatia slobody a v miestach, kde sa vykonáva väzba), Ministerstvo zdravotníctva SR (podmienky izolácie osôb, podmienky karantény osôb, používanie ochranných prostriedkov pri zabezpečovaní špeciálneho spôsobu hlasovania), okresné úrady, samosprávne kraje a obce.

2 METODIKA VÝSKUMU

Náš výskum sa zamerlal na analýzu nákladov na voľby do orgánov územnej samosprávy od roku 2001 do roku 2022. Práve v roku 2001 sa prvý krát uskutočnili voľby do orgánov novokreovaných samosprávnych krajov. Z tohto hľadiska náš výskum pokrýva náklady na voľby do orgánov samosprávnych krajov od ich vzniku až po rok 2022, kedy dochádza k ich zlúčeniu s voľbami do orgánov samosprávy obcí. V prípade volieb do orgánov samosprávy obcí je našim bazálnym rokom rok 2002, kedy sa uskutočnili v poradí štvrté slobodné a demokratické voľby (predchádzajúce 1990, 1994 a 1998). Posledným rokom nášho prehľadu je rok 2022, v ktorom došlo k zlúčeniu oboch volieb. Pre náš výskum sa časový rad začína rokom 2001 a končí 2022.

V prípade oboch úrovní územnej samosprávy na Slovensku sa konalo, od roku 2001, dokopy šesť volieb. Pre voľby do orgánov samosprávnych krajov išlo do roku 2017 o dvojkolovú voľbu predsedov samosprávnych krajov. Bežné voľby do orgánov samosprávy obcí sa vyznačujú jednokolovosťou od svojho počiatku.

Tabuľka 1 Voľby do orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001

VOĽBY DO ORGÁNOV			
Samosprávnych krajov		Obcí	
2001	<i>1. kolo:</i> 1. decembra <i>2. kolo:</i> 15. decembra	2002	6. decembra 7. decembra
2005	<i>1. kolo:</i> 26. novembra <i>2. kolo:</i> 10. decembra	2006	2. decembra
2009	<i>1. kolo:</i> 14. novembra <i>2. kolo:</i> 28. novembra	2010	27. decembra
2013	<i>1. kolo:</i> 9. novembra <i>2. kolo:</i> 23. novembra	2014	15. novembra
2017	4. novembra	2018	10. novembra
2022	29. októbra	2022	29. októbra

Zdroj: MV SR, 2022

Náš výskum sa zameriava len na náklady spojené s realizáciou klasických volieb do samosprávnych orgánov a abstrahuje od doplňujúcich volieb. Výskum operuje s absolútnou hodnotou výdavkov vynaložených na realizáciu volieb v stanovených termínoch, ako ich zachytáva predchádzajúca tabuľka. Pre voľby do orgánov samosprávnych celkov (2001, 2005, 2009, 2013) je hodnota agregátnych výdavkov súčtom výdavkov za prvé a druhé kolo volieb.

Samotná výška výdavkov na konkrétne voľby do orgánov územnej samosprávy predstavuje súčet výdavkov MV SR a ŠÚ SR. Prvotná idea nášho výskumu zahŕňala čerpanie primárnych dát zo Záverečných účtov MV SR a ŠÚ SR. V týchto materiáloch sme našli len zlomoch potrebných údajov (dôvodom bolo časové ohraničenie sprístupnených dokumentov ako aj ich štruktúra v oblasti výkazníctva volieb), preto sme pátranie po potrebných údajov rozšírili o návrhy štátnych rozpočtov SR a rozpočty verejnej správy (hlavná kniha). Preštudovaním týchto materiálov stále zostávalo viacero údajov, ktoré zostali nedostupné. Preto sme pristúpili k sformulovaniu dvoch elektronických žiadostí o informácie. Jedna smerovala na MV SR so žiadosťou o informácie na výšku reálnych výdavkov MV SR spojených s voľbami do samosprávnych orgánov obcí (2006, 2010, 2022) a orgánov samosprávnych krajov (2001, 2005, 2009, 2022) Druhá žiadosť o informácie bola zaslaná ŠÚ SR a žiadali sme údaje o výške reálnych výdavkov ŠÚ SR spojených s voľbami do samosprávnych orgánov obcí (2006, 2010, 2022) a orgánov samosprávnych krajov (2001, 2009, 2022).

Obe inštitúcie zaslali svoje odpovede elektronicky. MV SR nás informovalo o nákladoch na voľby do orgánov územnej samosprávy, s výnimkou roku 2022 (rozhodnutie o čiastočnom nespriístupnení informácie). ŠÚ SR kladne odpovedal na všetky body žiadosti o informácie, okrem požiadavky na informácie o výške reálnych nákladov ŠÚ SR spojených s prípravou a vykonaním volieb do orgánov samosprávnych krajov uskutočnených 1. decembra a 15. decembra 2001.

Vďaka vyššie spomenutému postupu sa nám podarilo syntetizovať väčšinu požadovaných dát pre analýzu. Chýbajúce údaje vieme pomerne presne doplniť

o odborný odhad (náklady ŠÚ SR na voľby do orgánov samosprávnych krajov v 2001) založený na lineárnom vývoji. Okrem toho, sme posledný potrebný údaj, ktorý nebol priamo dostupný (výška výdavkov MV SR spojených volieb do orgánov samosprávy v roku 2022) dokázali nahradiť rozpočtovým predpokladom. Pri absolútnej výške výdavkov na voľby v roku 2001 a 2022 sa nejedná o reálne plnenie výdavkov, ale o približnú výšku, založenú na lineárnom vývoji alebo rozpočtovej predikcii.

Čiastkové i absolútne výdavky na konkrétne voľby do orgánov územnej samosprávy sú zachytené v eurách. Údaje o výdavkoch na voľby v rokoch 2001, 2002, 2005 a 2006 sa v primárnych zdrojoch dát uvádzajú v Sk. Pre synchronizáciu a jednotnosť nášho výskumu sme tieto údaje prepočítali na eurá oficiálnym konverzným kurzom (1 € = 30,126 Sk).

Hľadať odpoveď na otázku, či spojené voľby v roku 2022 priniesli finančnú úsporu bude prostredníctvom komparácie. Porovnáme absolútne výdavky na voľby do orgánov územnej samosprávy v roku 2022 s výdavkami, ktoré sú súčtom samostatných výdavkov na voľby do orgánov samosprávnych krajov a samosprávy obcí 2001-2018. Náklady na tieto hypoteticky spojené voľby budú predstavovať súčet výdavkov na oba druhy volieb s najmenším časovým rozptylom (približne jeden rok). Hypotetické spojené výdavky na voľby do orgánov územnej samosprávy budú následne výsledkom súčtu výdavkov na voľby do orgánov územnej samosprávy v rokoch 2001+2002, 2005+2006, 2009+2010, 2013+2014 a 2017+2018.

Tabuľka 2 Počet odovzdaných obálok vo voľbách do orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001

Počet odovzdaných obálok	Samosprávny kraj			Obec	Spolu
	1. kolo	2. kolo	Spolu		
2001	1 077434	823709	1 901143	2002	2 066279
2005	771 635	473889	1 245524	2006	2 052003
2009	1 006692	401661	1 408353	2010	2 191127
2013	897161	479252	1 376413	2014	2 164029
2017	1 347550		1 347550	2018	2 187735
2022	1 943128		1 943128	2022	2 056364

Zdroj: vlastné spracovanie na základe ŠÚ SR (2022)

Pre zvýšenie ilustratívnosti sme sa rozhodli kvantifikovať celkové náklady na konkrétny druh volieb v danom roku v prepočte na počet odovzdaných obálok v daných voľbách. Z nášho pohľadu ide o reprezentatívny prepočet nákladov vynaložených na jeden volebný akt a predstavuje relatívny ukazovateľ. Počet odovzdaných obálok predstavuje počet voličov, ktorí odovzdali obálku (vhodili do volebnej schránky). Je to objektívnejší ukazovateľ ako počet odovzdaných platných hlasov, pretože obsahuje absolútny počet voličov (aj neoznačené volebné lístky, nesprávne upravené volebné lístky). Údaje o počte odovzdaných obálok sa nachádzajú v databáze ŠÚ SR venujúcej sa voľbám do orgánov samosprávy obcí a samosprávnych krajov. Na určenie celkového počtu odovzdaných obálok vo voľbách do orgánov samosprávnych

krajov v rokoch 2001, 2005, 2009 a 2013 sme využili súčet počtu odovzdaných obálok v prvom a druhom kole volieb.

3 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Náš príspevok sa zameriava na kvantifikáciu reálnych výdavkov/nákladov na voľby do orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001 po rok 2022. Na zabezpečení volieb sa svojimi výdavkami podieľali dominantne MV SR a ŠÚ SR. Ich reálne výdavky, s dvoma výnimkami (2002 ŠÚSR, 2022 MV SR), zachytáva nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 3 Výdavky na voľby orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001 (mil. €)

ČIASTKOVÉ VÝDAVKY NA VOĽBY DO ORGÁNOV							
SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV				OBCÍ			
	MV SR	ŠÚ SR	Spolu	ROK	MV SR	ŠÚ SR	Spolu
2001	5,795	1,000 (odhad)	6,795 (odhad)	2002	5,253	1,161	6,414
2005	7,272	1,038	8,310	2006	5,924	1,161	7,085
2009	7,356	1,370	8,726	2010	6,022	1,442	7,464
2013	7,695	1,344	9,039	2014	6,187	1,157	7,344
2017	4,977	1,028	6,005	2018	5,384	1,039	6,423
2022	14,299	3,134	17,433	2022	14,299	3,134	17,433 (rozpočet)

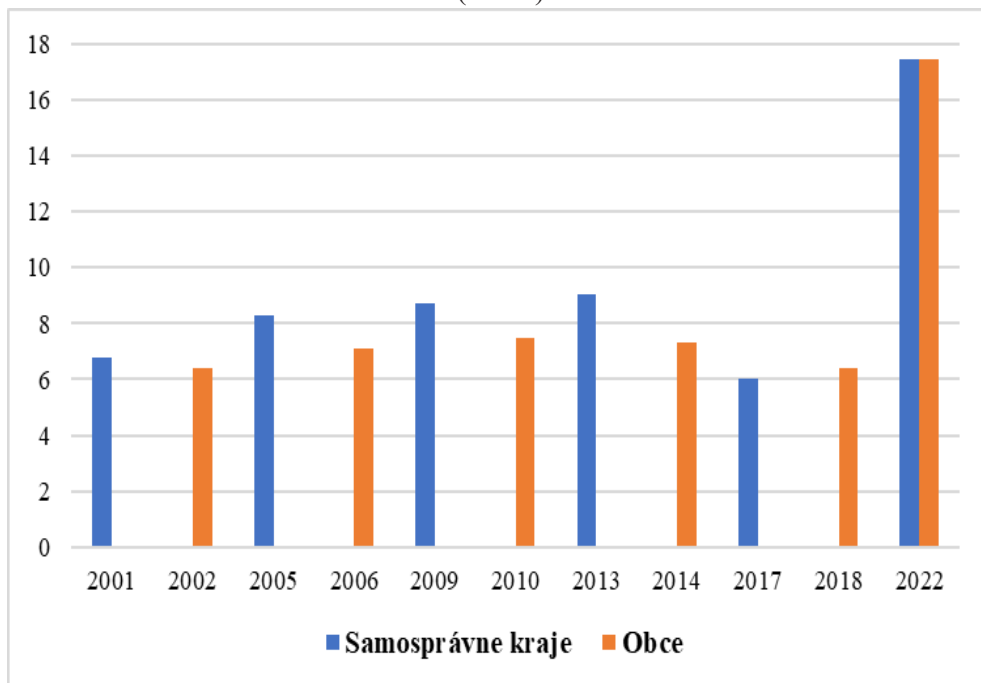
Zdroj: vlastné spracovanie na základe Rozpočet verejnej správy, Návrhov záverečného účtu ŠÚ SR, Záverečné účty MV SR, žiadosti o informácie MV SR a ŠÚ SR.

Pre výdavky na voľby do orgánov samosprávnych krajov platí, že od roku 2001 do roku 2017 postupne narastajú. Postupný rastový trend vykazujú výdavky MV SR aj ŠÚ SR. V tomto období sa priemerné náklady na voľby do orgánov regionálnej samosprávy pohybovali na úrovni približne 7 mil. € za MV SR a 1,1 mil. € v prípade ŠÚ SR. Výrazný zlom nastal v roku 2017, kedy sme zaznamenali signifikantný pokles výdavkov spojených s voľbami. Pre tento rok je zásadný pokles výdavkov o takmer 1/3 z dôvodu zmeny nastavenia volebného systému. V tomto roku došlo k zrušeniu dvojkolovej voľby a prechodu na jedno kolo aj pri voľbách predsedu samosprávneho kraja. Priemerné výdavky na voľby do orgánov obcí počas rokov 2002 a 2018 boli na úrovni takmer 7 mil. €. Dominantnú časť tvoria výdavky MV SR a len približne 17% tvoria náklady realizované ŠÚ SR.

Celkové výdavky na voľby do orgánov územnej samosprávy od roku 2001 boli poznačené viacerými zmenami. Najvýraznejšia zmena sa týkala zmeny dvojkolovej voľby pri voľbe predsedov samosprávnych krajov a prechodom na jednokolovú voľbu. Okrem toho, do výšky nákladov na zabezpečenie volieb z pozície MV SR

sa premietlo aj zvyšovanie priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve, ktorá determinuje odmeny členom volebných komisií. Zároveň treba za zvyšovaním nákladov vidieť aj postupný prechod na nové technologické systémy.

Graf 1 Výdavky na voľby orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001 (mil. €)

Zdroj: vlastné spracovanie

Priemerné náklady MV SR a ŠÚ SR na voľby do orgánov samosprávnych krajov počas rokov 2001-2013 boli na úrovni 8,217 mil. €. Zavedením jednokolovej voľby náklady klesli o viac ako 2 mil. €. Výška výdavkov MV SR a ŠÚ SR na voľby do orgánov obcí boli počas rokov 2002-2018 dosiahla hodnotu 6,946 mil. €. Tým sa jasne ukazuje, že voľby do samosprávnych orgánov obcí sú z tohto pohľadu jednoznačne lacnejšie. Ak do priemerných výdavkov na voľby do orgánov samosprávnych krajov zarátame aj prvé jednokolové voľby v roku 2017, znížia sa celkové náklady na voľby na úroveň 7,775 mil. €. Z dlhodobého rozboru výdavkov na voľby (2001-2018) sa jasne ukazuje, že náklady na zabezpečenie volieb do orgánov obcí sú v priemere o viac ako 800 000 € nižšie, ako výdavky na voľby do orgánov samosprávnych krajov.

Časový rozbor absolútnych súčtov výdavkov na voľby zobrazujú agregátne výdavky do orgánov územnej samosprávy v dvoch, časovo najbližších, voľbách. V prípade slovenskej územnej samosprávy platí, že tento rozdiel je približne jeden rok. Súčet výdavkov predstavuje hypotetické výdavky na spojené voľby do orgánov územnej samosprávy. Konečná hodnota nám indikuje, že od roku 2001 sa postupne permanentne zvyšuje výška výdavkov na hypotetické spojené voľby. Zlom tohto

trendu prináša rok 2017, kedy najmä znížením výdavkov na voľby do orgánov samosprávnych krajov, sa celkové agregátne výdavky znížili. Pre komparáciu je veľmi zaujímavé uviesť náklady na historicky prvé spoločné voľby do orgánov územnej samosprávy v roku 2022. V týchto voľbách sa nepotvrdili argumenty, o plánovanom znížení nákladov, ale zistili sme opak.

Tabuľka 4 Hypotetické výdavky na spojené voľby orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001 (mil. €)

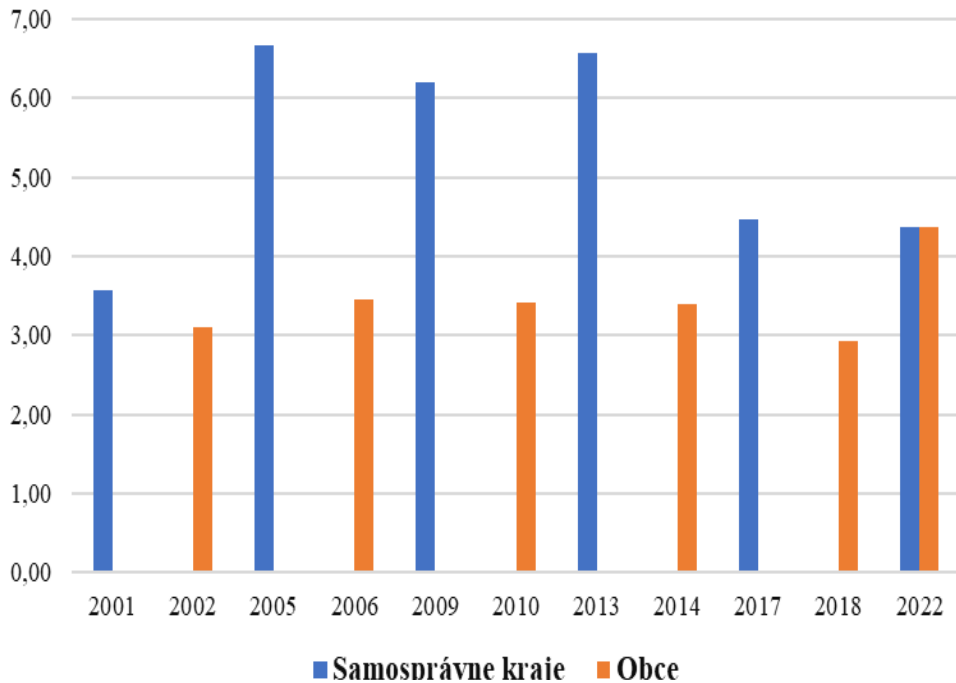
HYPOTETICKÉ VÝDAVKY NA VOĽBY DO ORGÁNOV			
ROKY	Samosprávnych krajov	Obcí	SPOLU
2001 + 2002	6,795 (odhad)	6,414	13,209 (odhad)
2005 + 2006	8,310	7,085	15,395
2009 + 2010	8,726	7,464	16,190
2013 + 2014	9,039	7,344	16,383
2017 + 2018	6,005	6,423	12,428
2022	17,433 (rozpočet)		

Zdroj: vlastné spracovanie

Celkové náklady na spojené voľby v roku 2022 nepriniesli priamu úsporu finančných prostriedkov a skôr potvrdili dlhodobý vývojový trend postupného nárastu výdavkov na voľby do orgánov územnej samosprávy na Slovensku. Priame náklady na spojené voľby v roku 2022 tým pádom nevykazujú úsporu, najmä z dôvodu dvojnásobnej odmeny pre členov komisií oproti bežným voľbám. Na druhej strane je potrebné dodať, že zlúčením volieb sa znížili nepriame náklady na voľby (napr. nasadenie niekoľkých tisíc pracovníkov polície, úspora energie).

Okrem samotných absolútnych i hypotetických výdavkov na zabezpečenie volieb do orgánov územnej samosprávy, je veľmi prínosné poznať aj výšku nákladov na jeden odovzdaný hlas (platný i neplatný). Túto výšku v našom prípade vyjadruje pomer výdavkov na voľby k počtu odovzdaných obálok. Jednoduchou matematickou operáciou sme zistili konkrétne údaje o nákladoch, ktoré bolo treba vynaložiť v prepočte na jednu odovzdanú obálku (jeden volebný akt). Detailné hodnoty zachytáva nasledujúci graf.

Graf 2 Výdavky na voľby orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001 v prepočte na jednu odovzdanú obálku (€)

Zdroj: vlastné spracovanie

Na prvý pohľad si môžeme všimnúť, že výdavky na jednu odovzdanú obálku, počas volieb do orgánov územnej samosprávy, sa pomerne výrazne líšia. Z nášho výskumu vyplýva, že výdavky na jednu obálku boli od roku 2001 do roku 2018 spravidla nižšie pri voľbách do samosprávy obcí. Najmä komparácia rokov 2005/2006, 2009/2010 a 2013/2014 nám indikuje takmer dvojnásobne vyššie výdavky na jednu odovzdanú obálku pri voľbách do orgánov samosprávnych krajov. Po zavedení jednokolovej voľby sa náklady na jednu odovzdanú obálku výraznejšie znížili a priblížili sa výdavkom na jednu odovzdanú obálku v prípade volieb do orgánov obcí v roku 2018.

Nákladová efektívnosť počas volieb do orgánov územnej samosprávy, vyjadrenej ako výdavky na jednu odovzdanú obálku, bola počas rokov 2001-2018 jasne vyššia v prípade volieb do orgánov obcí. Priemerné náklady na jednu odovzdanú obálku (jeden volebný akt) vo voľbách do orgánov obcí boli v tomto období 3,25 €. Oproti tomu boli priemerné náklady na jednu odovzdanú obálku v rovnakom období vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov o 2,24 € vyššie a dosiahli výšku 5,49 €. Zavedením spoločných volieb v roku 2022 tieto rozdiely zanikli a výsledkom sú výdavky na úrovni 4,36 € za jednu odovzdanú obálku.

ZÁVER

Náš príspevok mal za cieľ analýzu a komparáciu výdavkov na voľby do orgánov územnej samosprávy na Slovensku od roku 2001. Výsledkami nášho výskumu sú zistenia o diferencovanej výške nákladov na realizáciu volieb v prípade regionálnej a miestnej úrovne územnej samosprávy.

Pre výdavky na voľby do orgánov samosprávnych krajov platí, že od roku 2001 do roku 2017 postupne narastajú. Postupný rastový trend vykazujú výdavky MV SR aj ŠÚ SR. Výrazný zlom nastal v roku 2017, kedy sme zaznamenali signifikantný pokles výdavkov spojených s voľbami. Priemerné výdavky na voľby do orgánov obcí počas rokov 2002 a 2018 boli na úrovni takmer 7 mil. €. Dominantnú časť tvoria výdavky MV SR a len približne 17% tvoria náklady realizované ŠÚ SR.

Celkové náklady na spojené voľby v roku 2022 neprinesli priamu úsporu finančných prostriedkov a skôr potvrdili dlhodobý vývojový trend postupného nárastu výdavkov na voľby do orgánov územnej samosprávy na Slovensku. Priame náklady na spojené voľby v roku 2022 tým pádom nevykazujú úsporu, najmä z dôvodu dvojnásobnej odmeny pre členov komisií oproti bežným voľbám. Na druhej strane je potrebné dodať, že zlúčením volieb sa znížili nepriame náklady na voľby (napr. nasadenie niekoľkých tisíc pracovníkov polície, úspora energie).

Nákladová efektívnosť počas volieb do orgánov územnej samosprávy, vyjadrenej ako výdavky na jednu odovzdanú obálku, bola počas rokov 2001-2018 jasne vyššia v prípade volieb do orgánov obcí. Priemerné náklady na jednu odovzdanú obálku (jeden volebný akt) vo voľbách do orgánov obcí boli v tomto období 3,25 €. Oproti tomu boli priemerné náklady na jednu odovzdanú obálku v rovnakom období vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov o 2,24 € vyššie a dosiahli výšku 5,49 €. Zavedením spoločných volieb v roku 2022 tieto rozdiely zanikli a výsledkom sú výdavky na úrovni 4,36 € za jednu odovzdanú obálku.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- MF SR. *Rozpočet verejnej správy (2005-2025)*. [online]. [cit. 2022-21-11]. Dostupné z: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/verejne-financie/rozpocet-verejnej-spravy/>
- MV SR. 2015. *Výhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 308/2015 Z. z. o výdavkoch spojených s voľbami*
- MV SR. 2022. *Dodatok: Financovanie výdavkov spojených s prípravou, vykonaním a zisťovaním výsledkov volieb do orgánov samosprávy obcí a volieb do orgánov samosprávnych krajov (SVS-OVR-2022/029323-011)*
- MV SR. 2022. *Usmernenie k financovaniu výdavkov spojených s prípravou, vykonaním a zisťovaním výsledkov volieb do orgánov územnej samosprávy v roku 2022 (SVS-OVR-2022/029323-005)*
- MV SR. *Záverečné účty MV SR (2011-2022)*. [online]. [cit. 2022-21-11]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?rozpocet-a-financie>
- MVSR. 2022. *Voľby a referendum*. [online]. [cit. 2022-21-11]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?volby-a-referendum>
- ŠÚ SR. 2022. *Voľby a referendum*. [online]. [cit. 2022-21-11]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?volby-a-referendum>

volby.statistics.sk/
ŠÚSR. *Návrh záverečného účtu ŠÚSR (2012-2021)*. [online]. [cit. 2022-21-11]. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/aboutus/key.documents/annual.reports!/ut/p/z1/1VA5DsIwEHwLL_AkzmFKm8MxMmAbcuAGpYoiQaBAvJ-Io0EiwHSrnWuXeFIR39XXtqkv7amrD_2888nepooJEXCw1VRApTq1TAnKOCXIO8HNOLbcSLeIAkQx8f260Oa5xiYGlyaInDWgKnnqJ5JnUaoBpmUMxbPcjS2l6AP8L_n4AI7f9AMF_Z_3vxP8cL2S-Dtl6APfPB4Ebq3d6KKALMI5FA0kVnkOLF8OH0quRUjOx7xHhVY1oxtBEKt4/dz/d5/L2dJQSEvUUt3QS80TmxFL1o2X1E3SThCQjFBME9IRzAwSTdKUzRSODcyTzU1/
Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva
Zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani
Zákon č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov
Žiadosť o informácie MV SR (2022) č. KM-TO2-2022/004721-4
Žiadosť o informácie ŠÚ SR (2022) č. 10420-3875/2022

SPOJENÉ KOMUNÁLNE A REGIONÁLNE VOĽBY V ROKU 2022⁵

PhDr. Kristína Dzureková⁶ – doc. PhDr. Ján Machyniak, PhD.⁷

Abstract

Elections represent an important element of citizens' participation in governance. The involvement of citizens in this activity is a prerequisite for the democratic arrangement and management of the country. The submitted contribution deals with the topic of combined municipal and regional elections in 2022. Municipal and regional elections were combined based on the amendment of the Constitution in 2017. The new elections bring several new aspects that change the usual way of organizing elections as well as the election itself. The contribution provides an overview of the new rules, which include, for example, two ballot boxes, the absence of voting cards or the municipality's obligation to inform about the designation of polling stations for electoral districts. These changes affect all election actors, from voters to municipalities to election commissions. At the same time, the contribution tracks the development of voter participation in municipal and regional elections within 8 self-governing regions since 2002. The findings on voter turnout are then compared with regard to voter turnout in the elections in 2022. The goal of the contribution is to provide an evaluation of voter turnout in combined elections.

KEY WORDS: elections, Slovakia, regional elections, municipal elections, electoral participation

ÚVOD

Voľby predstavujú mechanizmus, ktorým sa uskutočňuje výber politických aktérov. Ich realizácia prebieha na rôznych úrovniach správy a je spojená s ideou alebo princípom zastupiteľstva (Bardovič, 2021). Možno ich charakterizovať ako spôsob výberu jednotlivcov, ktorí na základe mandátu získaného vo voľbách decídujú o vývoji vybraného územia (Chytílek, 2009). Práve voľby do regionálnej a miestnej samosprávy predstavujú dôležitú súčasť správy vecí verejných na lokálnej úrovni.

V roku 2016 navrhli poslanci koalíčných strán SMER-SD a MOST-HÍD zlúčenie termínu regionálnych a komunálnych volieb. Voľby sa v tom období konali v rôznom čase, pričom voľby do vyšších územných celkov sa konali o rok skôr ako komunálne voľby. Zámerom bolo predĺženie volebného obdobia predsedu a poslancov vyšších územných celkov na 5 rokov, aby došlo k jednotnému termínu volieb. Cieľom bolo vytvorenie kvalitnejšieho prostredia pre voličov ako aj pre výkon ich volebného práva (TASR, 2017).

⁵ Tento príspevok vznikol s podporou projektu KEGA č. 005UCM-4/2021 s názvom „Tvorba učebných textov učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu.“

⁶ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: kristina.dzurekova@gmail.com

⁷ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: jan.machyniak@ucm.sk

Tieto zmeny boli predložené ako novela volebného zákona v novembri 2016. Okrem zlúčenia komunálnych a regionálnych volieb obsahoval návrh novely aj zavedenie jednokolovej voľby pri voľbách predsedov samosprávnych krajov. Ako vysvetlenie spojenia volieb uvádzali navrhovatelia dôvod väčšej jednoduchosti pre voliča, keďže by sa voľby konali v jeden deň a na rovnakom mieste. To mu nielen usporí čas ale aj zvýši jeho pozornosť vo vzťahu ku kandidátom. Zmenu vo voľbe predsedu zdôvodňovali navrhovatelia tým, že účasť na druhom kole volieb je vždy veľmi nízka a voľby teda nie sú kvalitným odrazom názorov voličov. Zároveň by táto zmena mohla priniesť úspory financií, ako príklad uviedli voľby predsedov samosprávnych krajov v roku 2013, v ktorých druhé kolo stálo 2,4 milióna eur (TASR, 2016a).

Návrh zmeny kritizoval napríklad poslanec OĽaNO-NOVA Ján Budaj, ktorý tvrdil, že je to strategický krok koalíčných strán, ktoré v tom období podľa prieskumov verejnej mienky strácali popularitu. Budaj kritizoval jednokolovú voľbu predsedu samosprávneho kraja tým, že zrušenie druhého kola zníži legitimitu zvolených kandidátov a zároveň otvorí možnosť jednokolovej voľby prezidenta (TASR, 2016b). Ku kritike jednokolovej voľby sa pridalo aj hnutie KDĽK, ktoré poukazyvalo na to, že dvojokolová voľba zabraňuje kandidátom špekulatívne odoberať hlasy iným a zároveň jednokolová voľba pri nízkej účasti môže spôsobiť výhru kandidáta, ktorý v skutočnosti nemá ani 20% podporu voličov (TASR, 2016c).

Napriek kritike v januári 2017 vláda odsúhlasila zmenu volebných pravidiel do vyšších územných celkov tým, že ministri podporili novelu ústavy ako aj zákona o podmienkach výkonu volebného práva, ktoré boli v tom období v parlamente v druhom čítaní. Vo februári schválili poslanci parlamentu 109 hlasmi ústavný zákon č. 44/2017 Z.z. a v marci zákon č. 73/2017 Z. z., podľa ktorých sa predĺžilo volebné obdobie poslancov a predsedov vyšších územných celkov na 5 rokov, čím sa zabezpečilo, že sa voľby do VÚC a komunálne voľby budú konať v roku 2022 súčasne. Zároveň bol v marci prijatý aj zákon č. 69/2017 Z. z., podľa ktorého sa zaviedla jednokolová voľba predsedov vyšších samosprávnych celkov (NRSR, 2017).

Spojené voľby sa teda uskutočnili v sobotu 29. októbra 2022. Prebiehali od 7 do 20 hodiny a politológovia predpokladali, že zvýšia účasť vo voľbách do vyšších územných celkov a taktiež môžu ukázať preferencie obyvateľov aj vo vzťahu k politickým subjektom s ohľadom na blížiacu sa či už predčasnú alebo riadnu voľbu (Hutko, 2022). Voľby sa konali v 6010 okrskoch. Regionálne voľby boli v 2926 obciach a komunálne v 2921 obciach. Komunálne voľby neboli realizované v 5 obciach a to z dôvodu nepodania kandidátnych listín. Ministerstvo vnútra na tieto voľby vyčlenilo 14 707 888 eur a štatistický úrad mal na spracovanie výsledkov k dispozícii 3 349 500 eur (MVSR, 2022a).

1 ZMENY V NOVÝCH SPOJENÝCH VOĽBÁCH

Spojenie komunálnych a regionálnych volieb prinieslo aj viaceré zmeny vo volebných pravidlách a výkone volebného práva. Prvou zmenou bola existencia dvoch hlasovacích schránok vo volebných miestnostiach. Biela hlasovacia schránka

bola určená pre komunálne voľby a modrá hlasovacia schránka bola určená pre voľby do orgánov samosprávnych krajov. Farebne odlišené boli aj hlasovacie lístky a obálky, biele pre komunálne voľby a modré pre regionálne. Obyvatelia vyplňali štyri hlasovacie lístky, dva pre orgány obcí a dva pre orgány vyšších územných celkov. V prípade, že volič hodil obálku do nesprávnej hlasovacej schránky alebo pomiešal hlasovacie lístky, hlas sa počítal ako neplatný. Z dôvodu zvýšenej komplikovanosti hlasovania bola v týchto voľbách vytvorená nová pozícia koordinátora, ktorý mal ľudí usmerňovať. Spresnil sa aj spôsob nakladania s nesprávne upravenými hlasovacími lístkami, ktoré museli byť odložené do špecifickej schránky (Hutko, 2022).

Špecifikom pri organizácii spojených volieb bola nemožnosť požiadať o vystavenie hlasovacieho lístka ako je to bežnou praxou pri iných typoch volieb. Voliči mohli hlasovať len v mieste svojho trvalého pobytu a vo volebnom okrsku v ktorom boli zapísaní. Zriadená bola aj špeciálna prenosná volebná schránka, špeciálna volebná komisia a špeciálny zoznam oprávnených voličov, ktoré boli určené na hlasovanie doma a to pre obyvateľov, ktorí zo zdravotných dôvodov alebo karanténneho opatrenia nemohli navštíviť volebnú miestnosť (MVSR, 2022a). Špeciálny spôsob hlasovania je upravený zákonom č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa konajú v roku 2022 v rovnaký deň a v rovnakom čase a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Špeciálne volebné komisie boli zriadené v 315 volebných obvodoch a mali najmenej 8 členov. Členovia tejto komisie mali za členstvo nárok na odmenu vo výške 30 eur a za výkon funkcie členstva, v prípade že nemajú nárok na náhradu mzdy, 170 eur. Zároveň bola obec povinná zabezpečiť pre členov špeciálnej volebnej komisie respirátory, dezinfekciu rúk a predmetov a jednorazové rukavice (MVSR, 2022b).

Nové pravidlá zaviedol aj zákon č. 512/2021 Z.z., ktorý pre obce priniesol povinnosť informovať obyvateľov o vytvorení volebných okrskov, určení volebných obvodoch a vymedzení volebných miestností pre volebné okrsky. Tieto opatrenia mali zabezpečiť aby takéto informácie zverejňovala každá obec a zároveň mali posilniť informovanosť obyvateľov a s tým spojený výkon práva voliť. Informácie bola obec povinná zverejniť na úradnej tabuli ako aj na svojom internetovom sídle. V prípade, že v obci žije najmenej 15% obyvateľov národnostnej menšiny, obec bola povinná zverejniť tieto informácie aj v jazyku danej národnostnej menšiny. Zároveň bol vyšpecifikovaný spôsob preukazovania totožnosti, po príchode do volebnej miestnosti sa volič preukazoval prostredníctvom občianskeho preukazu. V minulosti sa obyvatelia preukazovali napríklad cestovným pasom, ktorý však neobsahuje informácie o trvalom pobyte (Zákon č. 512/2021 Z.z.).

Podľa nových pravidiel boli obce povinné zabezpečovať pre okrskovú volebnú komisiu aj prístup k internetu. Povinnosť bola smerovaná na starostu obce, ktorý musel prístup k internetu zabezpečiť v každej volebnej miestnosti. Účelom bola elektronizácia zápisníc okrskových volebných komisií, ktoré boli zasielané prostredníctvom informačného systému štatistického úradu volebným komisiám vyššieho stupňa (MVSR, 2022c). Aj v predchádzajúcich voľbách mohli okrskové volebné komisie vyhotovovať zápisnice elektronickou formou, bola to však len

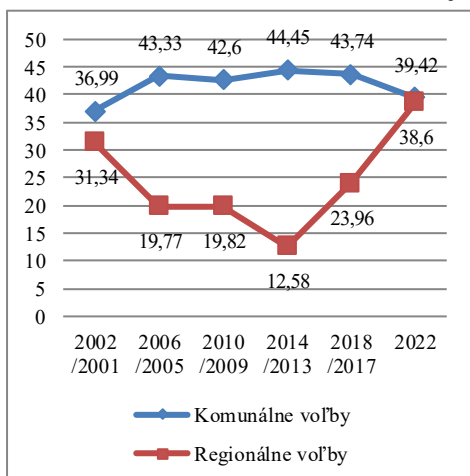
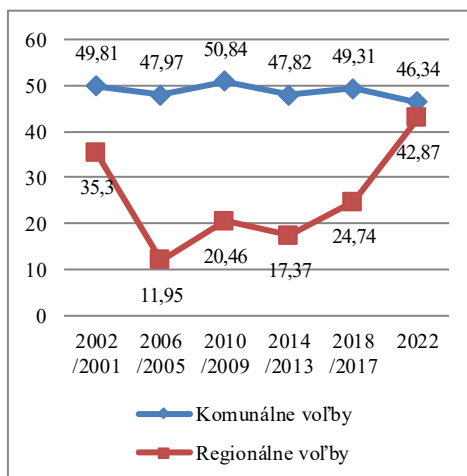
možnosť nie povinnosť. Túto možnosť využívalo okolo 80% komisií a zavedením tejto povinnosti došlo k zrovnoprávneniu podmienok činnosti volebných komisií. Zároveň však okrskovým komisiám zostala povinnosť vyhotovenia dvoch vytlačených zápisníc pre potrebu zálohy (Horňák, 2022). Zjednotila sa aj odmena pre členov volebných komisií všetkých stupňov. Doteraz totiž členovia okresných volebných komisií, členovia volebných komisií samosprávnych krajov a členovia obvodných volebných komisií nemali zo zákona nárok na odmenu (Zákon č. 180/2014 Z.z.).

Novelizáciou zákona č. 180/2014 Z. z. zaviedla aj povinnosť uvádzať telefonický a emailový kontakt na členov a náhradníkov volebných komisií. Okrem toho okrsková volebná komisia získala právomoc odoberať hlasovacie preukazy. Pri kandidátoch bola doplnená povinnosť uviesť údaj o pohlaví a kandidatúry bolo možné sa vzdať len v listinnej forme. Zároveň sa nezávislým kandidátom umožnilo aby za nich kandidátnu listinu ako aj vzdanie sa kandidatúry mohla doručiť aj splnomocnená osoba. Zmena nastala napríklad aj v právomoci kontroly transparentnosti volebnej kampane, ktorá bola prenesená z Ministerstva vnútra SR na okresné úrady (Zákon č. 512/2021 Z.z.).

2 VOLEBNÁ ÚČASŤ V KOMUNÁLNYCH A REGIONÁLNYCH VOĽBÁCH OD ROKU 2002

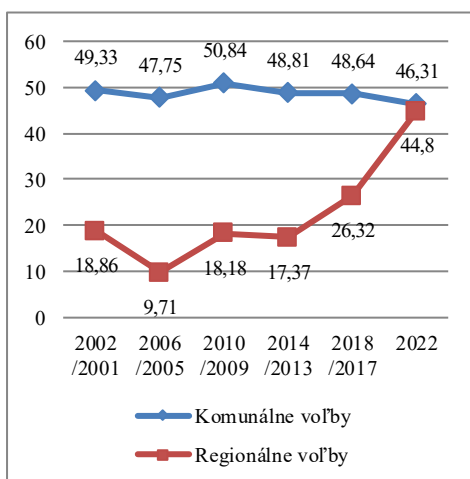
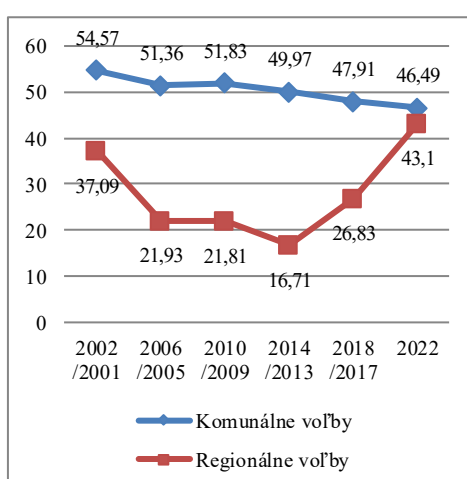
V nasledujúcej časti príspevku sa venujeme volebnej účasti v jednotlivých samosprávnych krajoch od roku 2002 až po rok 2022. V grafoch je teda zaznamenaná volebná účasť v komunálnych aj regionálnych voľbách počas 20 rokov.

Prvé dva grafy ukazujú volebnú účasť v Bratislavskom a Trnavskom samosprávnom kraji. Pri Bratislavskom kraji možno pozorovať pokles účasti v tohtoročných komunálnych voľbách o viac ako 4%. Ide pritom o najnižšiu volebnú účasť od roku 2006. Zároveň bola táto účasť najmenšia spomedzi všetkých sledovaných krajov. Pri regionálnych voľbách bol v Bratislavskom kraji zaznamenaný vzrast volebnej účasti o viac ako 15%. Pričom najnižšia volebná účasť bola vo voľbách v roku 2013, kedy predstavovala len 12,58%. V komunálnych voľbách v Trnavskom kraji možno taktiež pozorovať pokles volebnej účasti, ktorá bola v týchto voľbách 46,34%. Ide o najnižšiu volebnú účasť v Trnavskom kraji za celé sledované obdobie. V regionálnych voľbách Trnavského kraja predstavovala účasť 42,87%, čo je oproti predchádzajúcim voľbám viac ako 20% zvýšenie.

Graf 1 Volebná účasť v Bratislavskom kraji**Graf 2** Volebná účasť v Trnavskom kraji

Zdroj: vlastné spracovanie Štatistický úrad SR

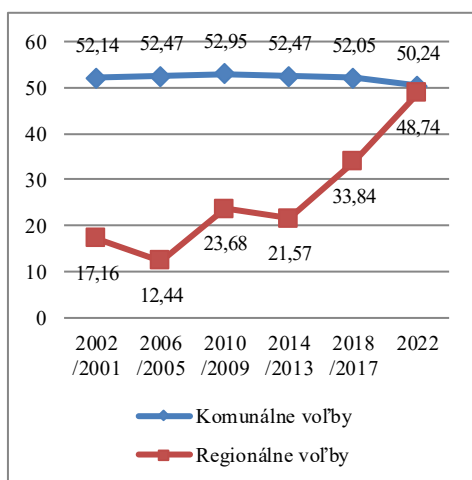
Keď sa pozrieme na účasť voličov v Trenčianskom kraji môžeme si všimnúť, že v komunálnych voľbách bola účasť nižšia ako v predchádzajúcom volebnom období. Volebná účasť predstavovala 46,31%, čo je najnižšia volebná účasť za celé sledované obdobie. Naopak v regionálnych voľbách bolo voliť oveľa viac obyvateľov ako v roku 2017. Volebnú účasť v Trenčianskom kraji pri regionálnych voľbách vzrástla o viac ako 9%. V Nitrianskom kraji možno pozorovať klesajúcu tendenciu volebnej účasti v komunálnych voľbách, pričom tohtoročné voľby predstavovali najnižšiu volebnú účasť za posledných 20 rokov. Tak ako pri ostatných krajoch aj tu však regionálne voľby zaznamenali zvýšenie volebnej účasti, ktorá tesne prekročila hranicu 43%.

Graf 3 Volebná účasť v Trenčianskom kraji**Graf 4** Volebná účasť v Nitrianskom kraji

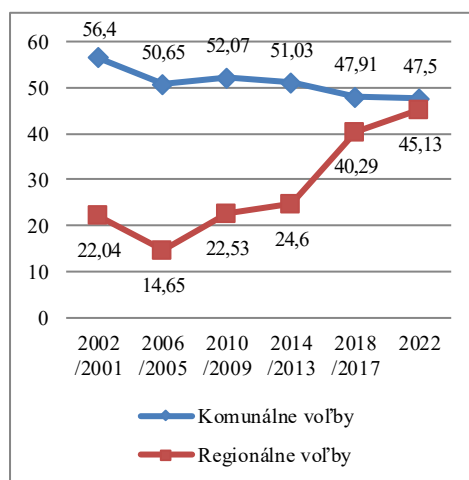
Zdroj: vlastné spracovanie Štatistický úrad SR

Pri Žilinskom kraji možno pozorovať v komunálnych voľbách prepad volebnej účasti len o niečo viac ako 1%. Celkovo sa volebná účasť počas sledovaného obdobia pohybuje na hranici 50%. Pri regionálnych voľbách v tomto kraji je tak ako aj v predchádzajúcich prípadoch vidno nárast volebnej účasti o takmer 15 %. Zároveň bola táto účasť najvyššia spomedzi všetkých sledovaných krajov. V Banskobystrickom kraji bola v komunálnych voľbách volebná účasť 47,5%. Počas sledovaných 20 rokov vidno postupný pokles volebnej účasti v týchto voľbách o viac ako 10%. Pri regionálnych voľbách bol v Banskobystrickom kraji rozdiel vo volebnej účasti oproti predchádzajúcim voľbám len niečo cez 5%. Opätovne tieto voľby zaznamenali najvyššiu volebnú účasť za celé sledované obdobie.

Graf 5 Volebná účasť v Žilinskom kraji

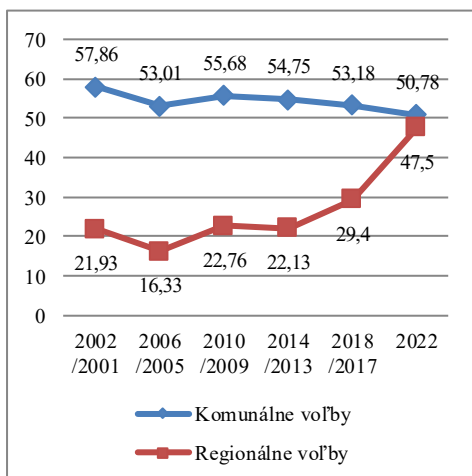
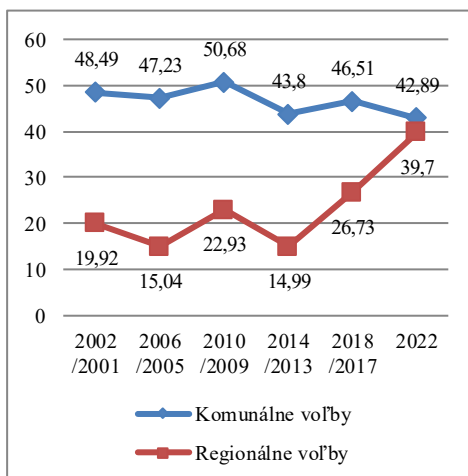

Graf 6 Volebná účasť v Banskobystrickom kraji

Zdroj: vlastné spracovanie Štatistický úrad SR

Komunálne voľby v Prešovskom kraji zaznamenali najvyššiu volebnú účasť spomedzi všetkých krajov. Napriek tomu krivka ukazuje na klesajúcu tendenciu záujmu voličov o tieto voľby. Pri regionálnych voľbách však krivka z 29,4% stúpila pri aktuálnych voľbách na 47,5%, čo naznačuje zvýšenie záujmu voličov o voľby do vyššieho samosprávneho celku. Volebná účasť v komunálnych voľbách v Košickom kraji bola na úrovni 42,89%, čím oproti minulým voľbám klesla o takmer 4%. Regionálne voľby tak ako pri ostatných krajoch zaznamenali nárast volebnej účasti, ktorá bola na hranici 40%.

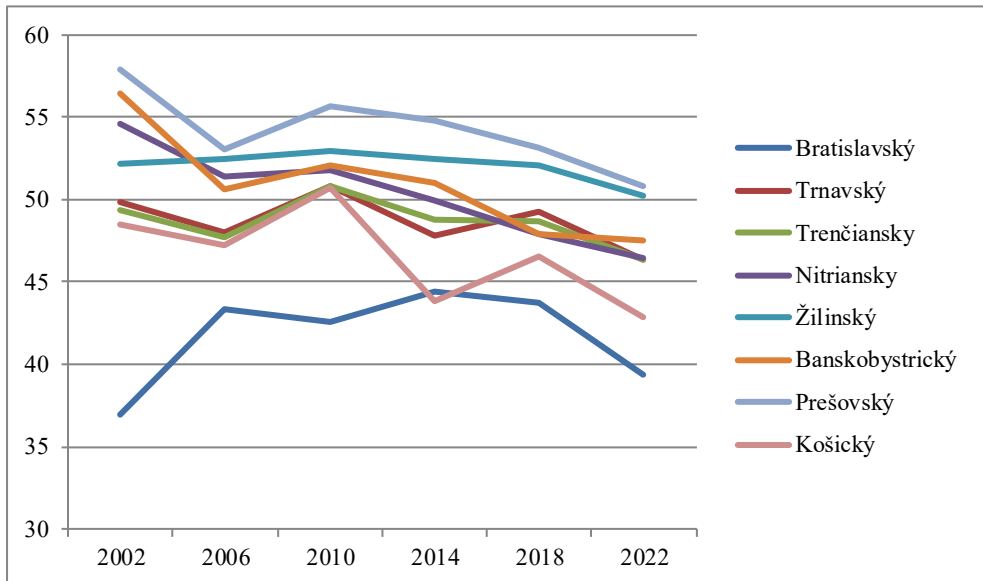
Graf 5 Volebná účasť v Prešovskom kraji**Graf 6** Volebná účasť v Košickom kraji

Zdroj: vlastné spracovanie Štatistický úrad SR

Volebná účasť, respektíve jej zvýšenie bolo jedným z hlavných dôvodov spojenia komunálnych a regionálnych volieb. Zámerom predkladateľov bolo zvýšenie záujmu obyvateľov o voľby do vyšších územných celkov. Nasledujúce grafy ukazujú vývoj volebnej účasti v komunálnych a regionálnych voľbách od roku 2002 a zároveň reflektujú zmeny volebnej účasti vo voľbách v roku 2022.

Ako ukazuje graf 9 volebná účasť v komunálnych voľbách zaznamenala menší pokles oproti predchádzajúcim voľbám, kedy sa pohybovala na primernej úrovni 48,67%. V aktuálnych spojených voľbách predstavovala volebná účasť na Slovensku 46,19%. Priemerne teda došlo k zníženiu volebnej účasti o takmer 2,5%. Najvyššia volebná účasť bola v Prešovskom kraji, kde predstavovala 50,78%. Naopak najnižšia volebná účasť bola zaznamenaná v Bratislavskom kraji, kde záujem o komunálne voľby prejavilo len 39,42 %.

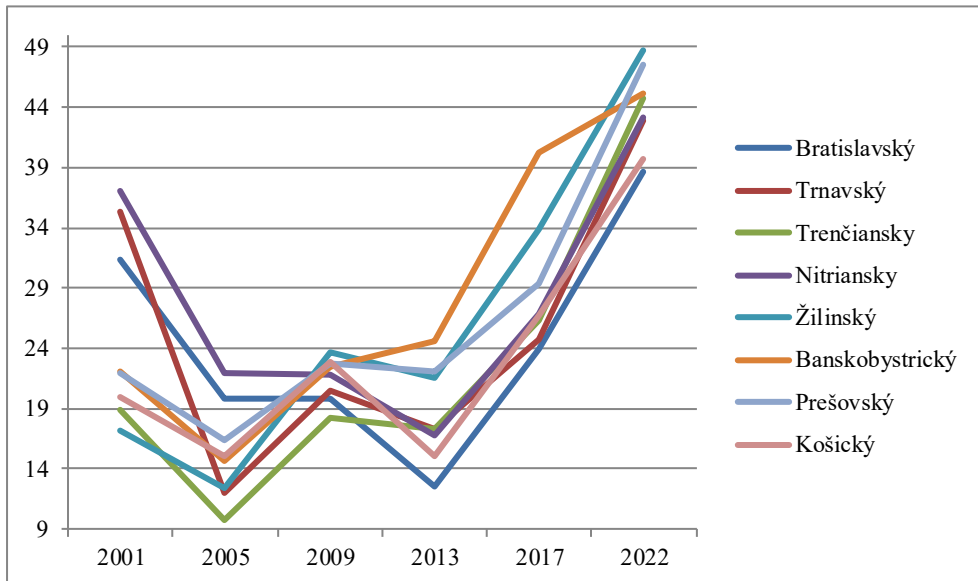
Graf 9 Volebná účasť v komunálnych voľbách podľa samosprávnych krajov v percentách

Zdroj: vlastné spracovanie Štatistický úrad SR

Nasledujúci graf zobrazuje volebnú účasť v regionálnych voľbách. Krivky vo všetkých krajoch mali prudko stúpajúcu tendenciu. Oproti predchádzajúcim voľbám v roku 2017, kedy bola priemerná volebná účasť 29,95%, sa v tomto roku volebná účasť zvýšila o viac ako 14%. Najvyššia volebná účasť bola v Žilinskom samosprávnom kraji, kde dosahovala takmer 50%. Naopak najnižšia účasť bola zaznamenaná v Bratislavskom samosprávnom kraji, kde predstavovala 38,6%.

Graf 10 Volebná účasť v regionálnych voľbách podľa samosprávnych krajov v percentách

Zdroj: vlastné spracovanie Štatistický úrad SR

ZÁVER

Volebná účasť v nových spojených voľbách naplnila zámer predkladateľov tejto zmeny a zvýšila volebnú účasť v regionálnych voľbách. Priemerne sa volebná účasť zvýšila o viac ako 14%, pričom najnižšia bola v Bratislavskom kraji, kde predstavovala 39,42% a najvyššia v Žilinskom kraji, kde mala 48,74%. Prudký nárast volebnej účasti v týchto voľbách bol zaznamenaný vo všetkých sledovaných krajoch, pričom najrapídnejší bol v Trnavskom kraji, kde predstavoval viac ako 20% zvýšenie. Naopak najmenší nárast volebnej účasti bol zaznamenaný pri voľbách do orgánov samosprávnych krajov v Banskobystrickom kraji, kde účasť narástla o 5%.

Pri komunálnych voľbách však oproti predchádzajúcim možno sledovať pokles volebnej účasti. V takmer všetkých sledovaných krajoch išlo o najnižšiu volebnú účasť za celé sledované obdobie, pričom najnižšia bola v Bratislavskom kraji a najvyššia v Prešovskom kraji. Priemerne sa volebná účasť znížili o takmer 2,5%. Najväčší rozdiel vo volebnej účasti v komunálnych voľbách bol v Bratislavskom kraji, kde klesla o viac ako 4%. Naopak najmenší rozdiel bol v Banskobystrickom kraji, kde bol pokles len o 0,41%.

Celkovo možno konštatovať, že zámer zvýšenia volebnej účasti sa podarilo splniť, vyskytol sa ale neočakávaný pokles volebnej účasti v komunálnych voľbách. Spojenie komunálnych a regionálnych volieb bolo argumentované aj úsporami na financiách, ktoré sú však otáznе, keďže napríklad odmena členov volebných komisií bola vyššia (TASR, 2022).

Po spojení komunálnych a regionálnych volieb by ďalšími spojenými voľbami mali byť prezidentské voľby a voľby do Európskeho parlamentu. Malo by ísť o spojenie termínu druhého kola prezidentských volieb a eurovolieb, v súvislosti s ktorým vláda schválila návrh na zmenu ústavy. Predkladateľom zmeny je Ministerstvo vnútra SR a voľby by sa mali konať v roku 2024. Predpokladom spojenia týchto volieb je zvýšenie volebnej účasti pri voľbách do Európskeho parlamentu. Účasť pri eurovoľbách je na Slovensku dlhodobo na veľmi nízkej úrovni a patrí medzi najnižšie v Európskej únii. Jej zvýšením by sa posilnil mandát zvolených europoslancov ako aj význam celých eurovolieb. Spolu so spojením volieb by malo dôjsť aj k umožneniu voľby poštou pri voľbách prezidenta, čím by mohlo voliť viac občanov (MV SR, 2022d). Netreba však zabúdať na fakt, že každé voľby majú svoj význam a zmysel a spojenie viacerých volieb vždy určité pozdvihne a druhé presunie do pozadia, tak ako to bolo možné pozorovať aj pri tohtoročných spojených voľbách (TASR, 2022).

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, Jakub. 2021. VOLBY A VOLEBNÉ SYSTÉMY. Trnava: Univerzita Sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, 2021. ISBN 978-80-572-0206-6.
- HORŇÁK, Andrej. 2022. Voľby do orgánov územnej samosprávy v roku 2022. In: Epravo [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.sk/top/clanky/volby-do-organov-uzemnej-samospravy-v-roku-2022-5498.html>
- HUTKO, Dominik. 2022. Spojené voľby prepisujú históriu. Noví lídri regiónov nastaví zrkadlo aj parlamentu. In: Regionálne voľby 2022 [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/639049-spojene-volby-prepisuju-historiu-novi-lidri-regionov-nastavia-zrkadlo-aj-parlamentu/>
- CHYTÍLEK, Roman a kol. 2009. Volební systémy. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-7367-548-6.
- MVSR. 2022a. V spojených regionálnych voľbách je možné voliť len v obci trvalého pobytu. In: Tlačové správy [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=v-spojonych-regionalnych-volbach-je-mozne-volit-len-v-obci-trvaleho-pobytu>
- MVSR. 2022b. Spojené voľby: do špeciálnej volebnej komisie je možné prihlásiť sa do 9. októbra. In: Tlačové správy [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=spojene-volby-do-specialnej-volebnej-komisie-je-mozne-prihlasit-sa-do-9-oktobra>
- MVSR. 2022c. Novinky vo volebných pravidlách účinné od roku 2022 a úlohy obcí In: Verejná správa [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.vssr.sk/clanok-z-titulky/novinky-vo-volebnych-pravidlach-ucinne-od-roku-2022-a-ulohy-obci-2.htm>
- MVSR. 2022d. Kabinet schválil návrh na zmenu ústavy, umožní spojiť prezidentské voľby a eurovoľby, tiež voliť poštou hlavu štátu In: Tlačové správy [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=kabinet->

- schválil-navrh-na-zmenu-ustavy-umozni-spojiti-prezidentske-volby-a-eurovolby-tiez-volit-postou-hlavu-statu
- NRSR. 2017. NRSR: Voľby do VÚC a komunálne voľby sa majú v roku 2022 konať súčasne. In: Verejnosť a médiá [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=54245>
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2022. Voľby a referendá. In: volby.statistics.sk [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/>
- TASR. 201a6. Koalícia otvorí volebné zákony, elektronické voľby ale nie sú v pláne. In: sekcia Slovensko [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/slovensko/koalicia-otvori-volebne-zakony-elek/229110-clanok.html?combinedGlobalTab_zamestnajs=0
- TASR. 2016b. OLaNO-NOVA: Návrh na zmenu pravidiel volieb do VÚC je účelový zákon. In: sekcia Slovensko [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/olano-nova-navrh-na-zmenu-pravidiel-v/231270-clanok.html>
- TASR. 2016c. KDH je za zachovanie dvojkolovej voľby predsedov VÚC. In: sekcia Slovensko [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/kdh-je-za-zachovanie-dvojkolovej-volby/225689-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=2>
- TASR. 2017. Voľby do VÚC a komunálne voľby sa budú v roku 2022 konať súčasne. In: sekcia Slovensko [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/slovensko/volby-do-vuc-a-komunalne-volby-sa-bu/245230-clanok.html?combinedGlobalTab_zamestnajs=1
- TASR. 2022. Účasť vo voľbách do VÚC sa zvýšila, v komunálnych mierne poklesla. In: sekcia Slovensko [online]. [cit. 2022-10-17]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645423-ucast-vo-volbach-do-vuc-sa-zvysila-v-komunalnych-mierne-poklesla/>
- Zákon 44/2017 Z. z. ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.*
- Zákon 73/2017 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov.*
- Zákon 69/2017 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*
- Zákon 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa konajú v roku 2022 v rovnaký deň a v rovnakom čase a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*
- Zákon 512/2021 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony*
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov*

VÝVOJ VOLEBNEJ PARTICIPÁCIE NA ÚROVNI TTSK

Mgr. Rastislav Hrubý⁸

Abstract

Our study focuses on the development of election results in the Trnava self-governing region. Since the creation of higher territorial units as part of the decentralization of public administration, six elections have been held. A strong Hungarian national minority was formed in the Trnava region, which strongly identified with the pro-Hungarian SMK-MKP party. The mobilization of the national minority formed the conflict line of the center vs. periphery, but this line of conflict did not lead to the formation of a coherent counter-pole of the pro-Slovak parties and did not play a fundamental role. Other political entities were divided into so-called democratic parties and authoritarian parties. The power rivalry of the two blocs weakened their position and enabled the popularity of non-party candidates to grow. The rise of non-party candidates led to the weakening and gradual disruption of the party system. Political entities try to reach voters through societal topics, however unlike NEKA, they do not offer solutions to regional problems. We consider the main reason to be the electoral regulation from 1998, which deepened the centralization of political parties and weakened the need to build regional structures, which has a negative impact on the electoral process.

KEYWORDS: *political parties, elections, participation, non-party candidates*

ÚVOD

Táto štúdia sa zameriava na voľby do orgánov samosprávnych krajov v rámci trnavského regiónu, pričom sleduje vývoj politickej participácie občanov a zmeny ich politickej preferencie, ktoré sa premietajú do konečných volebných výsledkov po každých regionálnych voľbách. Kreovanie vyšších územných celkov sa uskutočnilo na základe procesu decentralizácie a reformy verejnej správy. Výsledným riešením bolo vytvorenie ôsmich samosprávnych krajov, ktoré mali zlepšiť legislatívnu realizáciu a zjednodušiť prevod kompetencií z krajských úradov na samosprávu.

Spôsob akým sú volení predseda a poslanci regionálnej samosprávy reguluje viacero právnych úprav. Prvý zákon, ktorý upravoval spôsob voľby predsedu a poslancov bol zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku. Podľa tejto právnej normy je predseda vyššieho územného celku (VÚC) volený na základe absolútneho väčšinového volebného systému v jednomandátových volebných obvodoch a poslanceké mandáty sa prerozdeľujú pomocou systému relatívnej väčšiny. Uvedená právna norma mala dve novelizácie, avšak nepredstavovali zásadnú zmenu. Zásadnú modifikáciu volebného systému priniesol až zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Na voľby do orgánov VÚC mala vplyv aj novela ústavného zákona č. 44/2017 Z. z.

⁸ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: hruby2@ucm.sk

Prvé voľby do orgánov samosprávnych krajov sa konali 1. decembra 2001. Druhé kolo v siedmich z nich sa uskutočnilo 15. decembra 2001. Na volebné výsledky mali zásadný vplyv dôležité faktory, ako napríklad vznik strany SMER, rozpad strán SOP a SDK a následné vytvorenie SDKÚ. Okrem toho boli pre tieto voľby významné dva aspekty: až do roku 2017 bola najvyššia volebná účasť a uchádzalo sa najväčšie množstvo kandidátov o post predsedu VÚC (Horvath a Urc, 2021). Od kreovania orgánov samosprávnych krajov prebehlo šesť regionálnych volieb, ktoré reflektovali vývoj politickej participácie občanov na volebnom procese.

Trnavský kraj je veľmi špecifický a najviac sa líši od iných slovenských regiónov vďaka svojej početnej komunite obyvateľov maďarskej národnosti, ktorí svojou volebnou účasťou a participáciou na volebnom procese ovplyvňujú politiku a politické rozhodnutia v celom Trnavskom kraji a vďaka tomu získavajú silnejšie postavenie a možnosť dozoru a riadenia jednotlivých procesov aj v prospech svojich národnostných záujmov. Práve kvôli tejto skutočnosti sa formovali viaceré koalície strán a hnutí zastupujúce záujmy obyvateľov slovenskej národnosti ako ich protiváha. V trnavskom regióne funguje takmer v každých voľbách konfliktná línia centrum vs. periféria, ktorá rozdeľuje spoločnosť podľa národnosti. Existujú však výnimky, pri ktorých rozdelenie na voličov maďarskej národnosti a slovenskej národnosti bolo až druhoradou záležitosťou a rozhodovali skôr sympatie a antipatie k jednotlivým kandidátom alebo politickým subjektom.

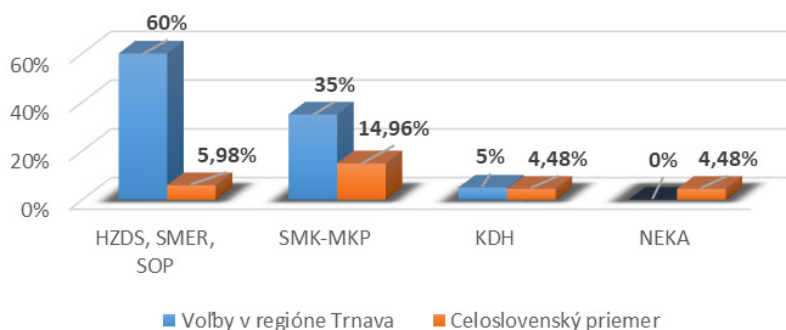
Cieľom našej štúdie je analyzovať výsledky volieb v rámci celého trnavského regiónu v kontexte nárastu voličského potenciálu nezávislých kandidátov a strate dôvery v politické subjekty na regionálnej úrovni. Budeme sledovať postupný nárast obľúbenosti nezávislých kandidátov, ktorí kandidujú bez straníckej príslušnosti, čo pozitívne reflektujú voliči a zároveň oslabenie stranického systému na regionálnej úrovni. Slabá práca politických subjektov pri budovaní regionálnych štruktúr, zlá informovanosť voličov ohľadom významu a kompetencií samosprávneho kraja a nedôvera občanov v politické elity sa premietla do voličskej participácie, ktorá je pomerne nízka.

1 VOLEBNÉ VÝSLEDKY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV

Historicky prvé voľby do orgánov vyšších územných celkov sa uskutočnili 1. decembra 2001. Volebná účasť v trnavskom kraji dosiahla pri voľbe predsedu v prvom kole 33,73% a v druhom kole 36,87% (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2001, 2022). O post predsedu VÚC sa v prvom kole uchádzalo trinásť kandidátov. Najsilnejšími kandidátmi boli Peter Tomeček za stredolavé a populistické strany, József Kvarda za maďarskú SMK-MKP a Ján Báňas s podporou pravicových strán KDĽH a DS. Nakoľko ani jeden nezískal nadpolovičnú väčšinu do druhého kola postúpili dvaja kandidáti. Víťazom sa stal Peter Tomeček za koalíciu HZDS, SMER a SOP, ktorý získal 61,48% hlasov. Druhý skončil kandidát SMK-MKP József Kvarda s 38,51% podporou voličov (Tamže). Do regionálneho parlamentu sa rozdeľovalo 40 mandátov. Najúspešnejšia skončila koalícia HZDS, SMER a SOP, ktorá získala 60% väčšinu, SMK-MKP 35% poslancov, KDĽH dvoch a za nezávislých kandidátov

(NEKA) neuspel ani jeden (Voľby do VÚC 2001, 2022).

Graf 1 Percentuálne porovnanie výsledkov za región Trnava s celoslovenským priemerom v roku 2001

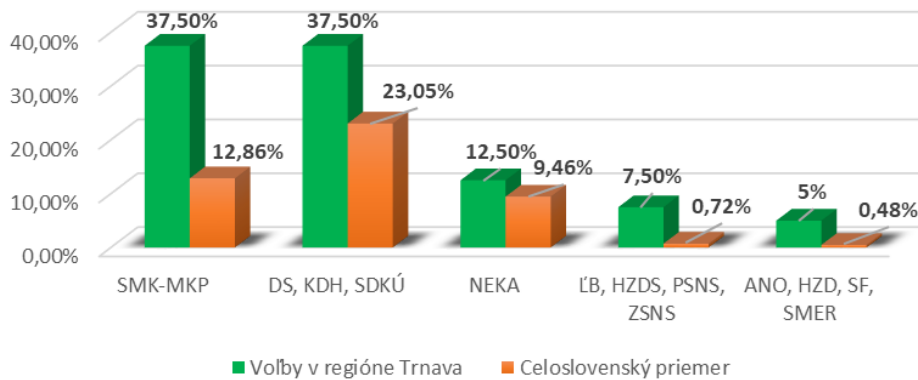
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

Z grafu jasne vyplýva, že v Trnavskom kraji sú strany ochotné vytvárať koalície proti kandidátovi zastupujúcemu maďarskú menšinu. Výnimkou boli iba KDH, ktoré sa voči HZDS jasne vyhranilo a malo voči nej značne kritický postoj, a strany SDKÚ a DS, ktoré podporili kandidáta SMK-MKP Józsefa Kvardu. V tomto prípade však išlo o pragmatickú politiku s cieľom oslabiť pozíciu HZDS na regionálnej úrovni. Tento záujem politických strán vytvárať rôzne koalície vysvetľuje konfliktná línia centrum vs. periféria a dva nepriateľské tábory „mečiarovský“ a „antimečiarovský“.

Druhé voľby do orgánov samosprávnych krajov sa uskutočnili 26. novembra 2005. V prvom kole sa uchádzalo v regióne Trnava o post predsedu VÚC päť kandidátov, dvaja boli nezávislí a ostatní s podporou politických koalícií. Národnostná SMK-MKP nepodporila vo voľbách o post predsedu VÚC žiadneho kandidáta. Do druhého kola postúpili kandidáti Jozef Klokner (45,25%) za stredopravú koalíciu DS, KDH, SDKÚ a Tibor Mikuš (26,5%) s podporou opozičných radikálnych strán ĽB, HZDS, PSNS a ZSNS. V druhom kole zvíťazil Tibor Mikuš, ktorý získal 54,74% hlasov oprávnených voličov (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2005, 2005).

Problémová však bola veľmi slabá volebná účasť v oboch kolách. Zatiaľ čo v prvom kole bola v Trnavskom kraji volebná účasť 14,50%, v druhom kole sa znížila na 9,41%. Podobne bolo na tom participovanie na voľbách aj na celoslovenskej úrovni, kde volebná účasť dosiahla iba 18,02% (Tamže). V porovnaní s rokom 2001 ide o výrazný pokles záujmu u oprávnených voličov prísť do volebných miestností a hlasovať za svojho kandidáta. Jeden z dôvodov bol pokles popularity pre strany HZDS a SDKÚ, ktoré začali strácať voličov a naopak postupný nárast preferencií pre stranu SMER. V regióne Trnava sa do zastupiteľstva opäť prerozdeleno 40 mandátov. Najviac mandátov získala strana SMK-MKP (15), rovnaký počet získala aj koalícia DS, KDH, SDKÚ (15), s výrazným poklesom uspeli nezávislí kandidáti (5), ďalej koalícia ĽB, HZDS, PSNS a ZSNS (3) a posledná skončila koalícia stredoľavých strán ANO, HZD, SF a SMER (2) (Voľby do VÚC 2005, 2005).

Graf 2 Percentuálne porovnanie výsledkov za región Trnava s celoslovenským priemerom v roku 2005

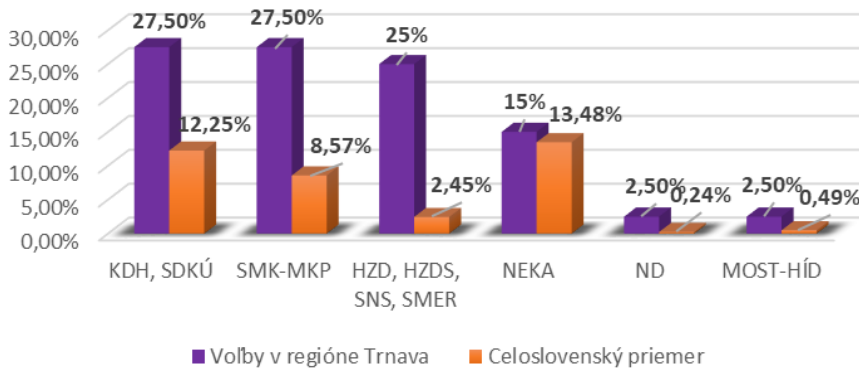

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

Tento raz sa opäť formovali pragmatické koalície súperiace o moc, pričom najsilnejší bol súboj koaličných a opozičných zoskupení. Zaujímavosťou je oslabenie podpory hnutia HZDS, ktoré zaznamenalo značný pokles a naopak výrazný nárast podpory dosiahlo KDH, ktoré sa spojilo s SDKÚ. Tieto strany dokázali spolu s DS vyrovnať podporu SMK-MKP, ktorá bola v trnavskom regióne výrazná. Ďalším prekvapením je nárast podpory pre nezávislých kandidátov. V roku 2001 sa im nepodarilo získať ani jeden mandát a o štyri roky získali v regióne Trnava už 5 mandátov. Posledným prekvapením je spojenectvo liberálnej strany ANO a ľavicovej strany SMER. Avšak nakoľko ANO zastáva liberálne hodnoty, logickou voľbou boli skôr ľavicové strany, lebo pravicové strany chceli osloviť najmä nábožensky založených voličov. Ako povedal aj krajský predseda ANO Viktor Béreš, ich hlavným záujmom bolo ísť do koalície s hodnotovo blízkymi politickými stranami (Ondrušková, 2004).

V poradí tretie voľby do orgánov samosprávnych krajov sa konali o štyri roky neskôr. Predseda NR SR určil deň konania volieb na sobotu 14. novembra 2009. Podobne ako po minulé voľby nebola volebná účasť ani teraz výraznejšia. V Trnavskom kraji sa volieb zúčastnilo 20,46% oprávnených voličov a na celoslovenskej úrovni bola účasť iba 22,90% (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2009, 2009). Za predsedu VÚC bol už v prvom kole zvolený „nezávislý“ kandidát Tibor Mikuš s podporou vládnych strán SMER, SNS a HZDS, ktorý získal 52,99% platných hlasov (Tamže). Zastupiteľský zbor bol po voľbách výraznejšie fragmentovaný. Mandáty boli prerozdelené medzi šesť subjektov. Strana SMK-MKP získala 11 mandátov rovnako ako koalícia KDH a SDKÚ-DS. Tretia skončila stredoľavá koalícia SMER-SD, SNS, ĽS-HZDS a HZD s 10 poslaneckými mandátmi. Nezávislí kandidáti získali 6 poslaneckých miest a po jednom mandáte získali strany ND a MOST-HÍD (Voľby do VÚC 2009, 2009).

Graf 3 Percentuálne porovnanie výsledkov za región Trnava s celoslovenským priemerom v roku 2009

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

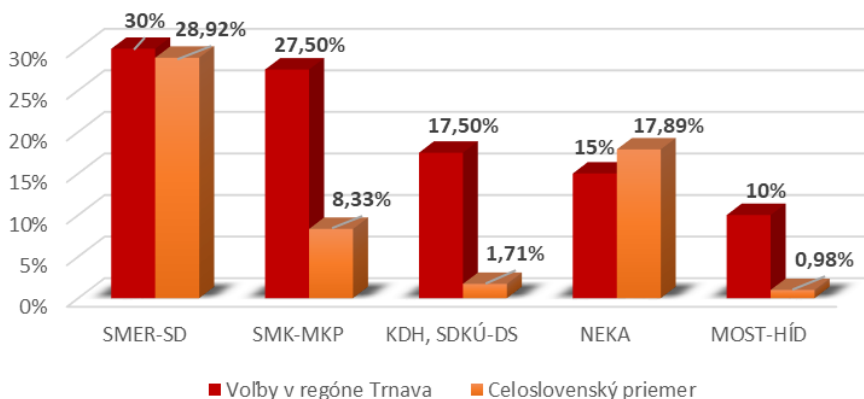
Tretí graf jasne ukazuje, že po voľbách 2009 sa udiali tri kľúčové javy. Prvý je dobrý výsledok opozičnej koalície KDH, SDKÚ a vládnej koalície HZD, HZDS, SNS, SMER. Prvá si udržala svoju voličskú podporu a druhá koalícia získala značný nárast voličských hlasov, čo naznačovalo silný potenciál rastu preferencií najmä pre vládny SMER, ktorý mal najväčší výtlak. Ďalším javom je štiepenie maďarských voličov medzi dve strany, avšak SMK-MKP to výrazne nepoškodilo, a tretí jav je opätovný nárast úspešnosti pre nezávislých kandidátov, ktorým sa podarilo dosiahnuť úspech i na celoslovenskej úrovni. Podpredseda KDH k tomu uvádza, že na úrovni regiónu sa nachádzajú ľahšie riešenia naprieč politickým spektrom (Stupňan, 2013). V trnavskom regióne však takto pragmatický prístup počas volieb nezafungoval ani v roku 2013, keď model rozdelenia na vládny a opozičný blok zostal zachovaný aj naďalej.

Volebný rok 2013 bol pre stranu SMER, ktorá zostavila jednofarebnú väčšinovú vládu dôležitý. Potrebovala najmä zistiť, akú má silnú podporu medzi voličskou základňou pred prezidentskými voľbami. Regionálne voľby sa konali v sobotu 9. novembra 2013. Volebná účasť bola o trochu nižšia ako v predchádzajúcich voľbách. V Trnavskom kraji dosiahla volebná účasť v prvom kole 17,46% a v druhom kole iba 17,28%. Na celoslovenskej úrovni bola účasť 20,11% (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2013, 2013). V porovnaní s rokom 2009 išlo o takmer 2% pokles volebnej účasti.

Prvého kola volieb na predsedu VÚC sa zúčastnilo šesť kandidátov, nakoľko však ani jeden nezískal nadpolovičnú väčšinu, konalo sa aj druhé kolo. Do druhého kola postúpili nezávislý kandidát s podporou strán SMER, SNS a KSS Tibor Mikuš so 40,04% a maďarský kandidát s podporou SMK-MKP a OKS József Berényi, ktorý získal v prvom kole 18,33% platných hlasov. V druhom kole zvíťazil opäť Tibor Mikuš so ziskom 60,26% hlasov (Tamže). Do regionálneho zastupiteľstva sa prerozdeleno 40 mandátov medzi päť strán. Najlepší výsledok dosiahla strana SMER so ziskom 12 mandátov, o jeden post menej získala strana SMK-MKP. Tretia v poradí s hlbším prepadom bola koalícia KDH a SDKÚ-DS so 7 mandátmi, NEKA

získali 6 poslaneckých miest a posledné 4 kreslá pripadli strane MOST-HÍD (Počet a podiel poslancov zvolených do zastupiteľstiev podľa politických strán a nezávislí kandidáti, 2013).

Graf 4 Percentuálne porovnanie výsledkov za región Trnava s celoslovenským priemerom v roku 2013

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

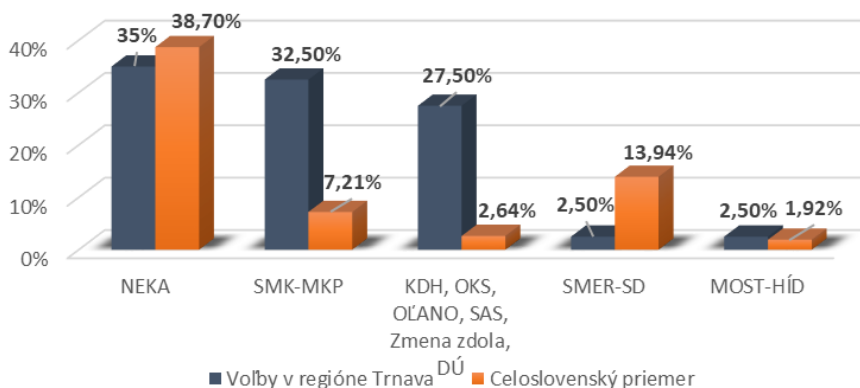
Najsilnejšia strana SMER potvrdila v regionálnych voľbách na trnavskej ale aj celoslovenskej úrovni, že je stranou s najsilnejšou podporou. Zvláštnosťou v týchto voľbách bolo oslabenie koalície KDH a SDKÚ, ktorým zobrali hlasy MOST-HÍD a vládny SMER. Určitý podiel mali na tom aj politické kauzy a celkové oslabenie SDKÚ po páde vlády I. Radičovej. Naopak SMK-MKP si udržala svoju pozíciu a do volieb išla samostatne, napriek snahe predsedu strany MOST-HÍD Bélu Bugára o spoluprácu v regionálnych voľbách. Vedenie SMK-MKP takúto spoluprácu odmietlo, lebo nevidelo v nej žiadnu výhodu; pokladalo ju za falošnú a vypočítavú (Most-Híd chce s SMK rokovať o spolupráci v regionálnych voľbách, 2012). Michal Horský považoval výhru SMERu v regionálnych voľbách za signál, že voliči uprednostnia takú stranu, ktorá je jasne čitateľná. Napr. SMER vo väčšine krajov vystupoval samostatne ako ľavicová strana a bol autentický (Horský, 2016).

Predposledné regionálne voľby sa uskutočnili rozhodnutím predsedu NRSR dňa 4. novembra 2017. Išlo o kľúčové voľby z dôvodu, že predseda VÚC sa po novom volil už iba v prvom kole na základe Zákona č. 69/2017 Z. z., zmena zákona o výkone volebného práva, čo bolo taktiež dôvodom nárastu záujmu o regionálne voľby, ktoré dosiahli najvyššiu účasť od roku 2001. Predkladateľmi zmien boli vládne strany SMER-SD, SNS a MOST-HÍD, ktoré očakávali, že jednokolová voľba predsedov VÚC im prinesie väčší volebný úspech (Kováčová, 2018). Volieb sa zúčastnilo v Trnavskom kraji 24,74% a celoslovenská účasť dosiahla 29,95% (Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2017, 2017). Za predsedu VÚC kandidoval aj 3x zvolený Tibor Mikuš, ako „nezávislý“ kandidát s podporou vládnej koalície, ktorý chcel obhájiť svoj mandát a predsedat' VÚC aj naďalej. Vďaka jednokolovej voľbe ho však porazil Jozef Viskupič, kandidát opozičných strán, so ziskom 42,95% platných hlasov.

T. Mikuš získal iba 30,55% a svoj mandát neobhájil (Tamže).

Do regionálneho zastupiteľstva kandidovalo viacero politických subjektov buď samostatne alebo v rôznych koalíciách. Najväčším prekvapením volieb bol výrazný úspech nezávislých kandidátov, ktorým sa podarilo získať 14 mandátov zo 40 prerozdeľovaných. Na druhom mieste skončila strana SMK-MKP z 13 mandátmi, následne na treťom mieste skončila koalícia opozičných strán KDH, OKS, OĽANO, SAS, ZMENA ZDOLA a DÚ so ziskom 11 mandátov, a za nimi sa umiestnili strany vládnej koalície SMER-SD a MOST-HÍD, každá získala po jednom mandáte (Tamže).

Graf 5 Percentuálne porovnanie výsledkov za región Trnava s celoslovenským priemerom v roku 2017

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

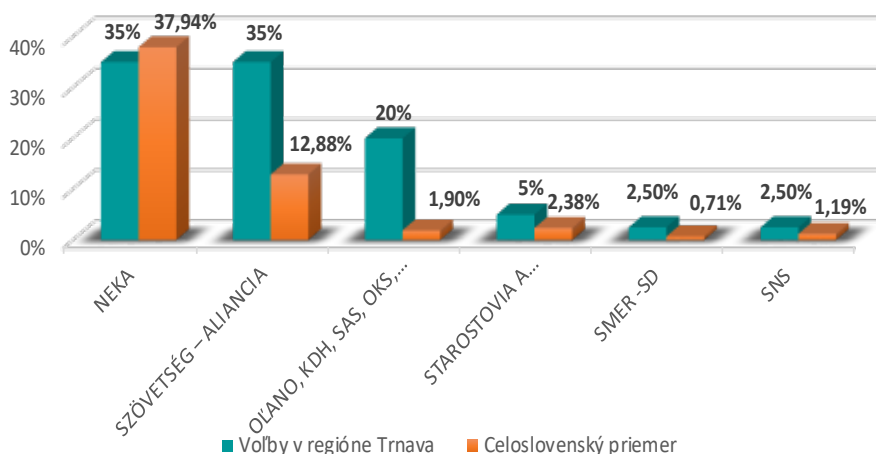
Podľa grafu je vidieť, že nezávislí kandidáti dokázali uspieť, a prvý raz porazili všetky politické strany a zvíťazili vo voľbách aj na úrovni celého štátu. Mihal Horský považuje za dôvod stratu dôvery v politické strany, ktoré nedostatočne bojujú s korupciou, na čo doplácajú predovšetkým vládne strany. Okrem toho ide o celoeurópsky trend súvisiaci s krízou straníckej politiky (Horský, 2018). Paradoxom je prepád vládneho SMERu, ktorý očakával, že zmena volebného systému im značne pomôže, ale stal sa presný opak, zmena pomohla opozícii a poškodila vládnu koalíciu. Obzvlášť v trnavskom regióne získala opozícia veľmi dobrý výsledok vo voľbách do zastupiteľstva VÚC a tiež post predsedu VÚC.

Posledné voľby do orgánov vyšších územných celkov sa konali 29. októbra 2022. Dôvodom prečo sa konali voľby o rok neskôr, bolo ich spojenie s komunálnymi voľbami. Pojednávala o tom novela ústavného zákona č. 44/2017 Z. z., na základe ktorej sa jednorazovo predlžovalo funkčné obdobie poslancov a predsedov VÚC na päť rokov (Ústavný zákon 44 z 2. februára 2017, ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., 2017). Volebná účasť bola i vďaka spojeniu volieb najvyššia od kreovania orgánov VÚC. V regióne Trnava bola 42,87% účasť voličov a na celoštátnej úrovni dosiahla 43,74% odovzdaných hlasov (Súhrnné výsledky hlasovania, 2022). O post predsedu VÚC sa uchádzalo 10 kandidátov. Za vládnu koalíciu OĽANO, SAS, SME RODINA a ZA ĽUDÍ obhajoval svoj post Jozef

Viskupič, za opozičné strany SMER a SNS kandidoval Zdenko Čambal a za stranu zastupujúcu maďarskú národnostnú menšinu SZÖVETSÉG – ALIANCIA chcel získať predsednícke miesto József Berényi. Za predsedu VÚC v Trnavskom regióne s 38,56% voličskou podporou bol znovuzvolený Jozef Viskupič. Na druhom mieste sa umiestnil s hlbším prepadom kandidát maďarskej menšiny József Berényi s 21,04% podporou (Voľby predsedov samosprávnych krajov, 2022).

Vo voľbách do orgánov samosprávneho kraja sa opäť prerozdľovalo 40 mandátov medzi politické subjekty. Najväčší počet mandátov získali nestranícki kandidáti (NEKA), ktorí obsadili 14 poslancových miest rovnako ako SZÖVETSÉG – ALIANCIA. Predstavitelia vládnej koalície s podporou ostatných subjektov tzv. demokratického tábora získali 8 mandátov, STAROSTOVIA A NEZÁVISLÝ KANDIDÁTI dosiahli 2 mandáty a opozičnému ľavicovému SMERu s mimoparlamentnou SNS sa podarilo obsadiť po jednom parlamentnom mieste (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov, 2022).

Graf 6 Percentuálne porovnanie výsledkov za región Trnava s celoslovenským priemerom v roku 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

Na volebné výsledky mali zásadný vplyv viaceré faktory. Voľby do orgánov VÚC sa konali v postpandemickom období, v čase politickej, hospodárskej a energetickej krízy, ktorá zásadným spôsobom zasahuje do života občanov. V takto napätej atmosfére mali predstavitelia opozície možnosť otočiť nespokojnosť občanov s vládou proti kandidátom, ktorí kandidovali priamo za tzv. demokratické strany alebo s ich podporou. Napriek najvyššej volebnej účasti sa to v konečných výsledkoch neprejavilo. V trnavskom regióne získali najviac mandátov nepolitickí kandidáti spolu s koalíciou strán zastupujúcou maďarskú menšinu ALIANCIA. Opozičná strana SMER nedokázala posilniť svoju pozíciu a predstavitelia tzv. demokratických strán stratili iba 3 mandáty.

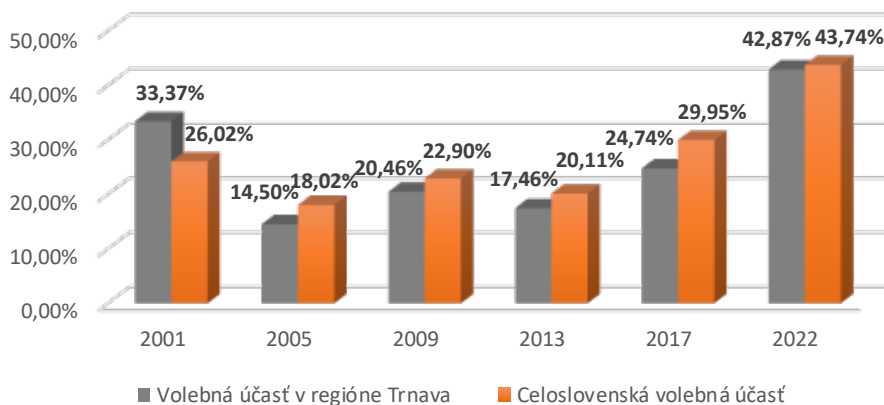
Silná pozícia nestraničných kandidátov (NEKA), ktorí si upevňujú svoje postavenie po každých voľbách do orgánov samosprávneho kraja súvisí so stratou dôvery voličov voči politickým stranám. V tejto súvislosti uviedol Michal Horský ml. v denníku Pravda že: „*Politické strany sú chrbticou demokracie a spojkou medzi ľudom a verejnou mocou. Relatívny neúspech straníkov v spojených voľbách však naznačuje, že strany svoje funkcie neplnia, ako by mali. Výsledok volieb je v tomto kontexte potvrdením krízy stranického systému, ktorý sa zjavne neposúva lepším smerom*“ (Horský, 2022, s.1). Malý záujem o budovanie regionálnych štruktúr v prípade mnohých politických subjektov súvisí aj s chybné nastaveným volebným systémom na celoštátnej úrovni. Ako riešenie navrhujeme zavedenie viacmandátových volebných obvodov. Podľa Jakuba Bardoviča by zavedenie viacmandátových volebných obvodov na celoštátnej úrovni vytvorilo dostatočný tlak, aby začali politické strany budovať regionálne štruktúry. Zároveň dodáva, že „*by uvedená zmena mohla ovplyvniť aj politiku na úrovni samospráv. Prejavilo by sa to v štruktúre a „kvalite“ samotných kandidátov ponúkaných z radov politických strán. Súviselo by to hlavne s potrebou práce v regiónoch, čo otvára priestor pre „vychovanie“ svojich členov aj mimo centra*“ (Bardovič, 2016, s.103). Domnievame sa, že zavedenie takejto zmeny volebného systému by mohlo posilniť i záujem občanov o väčšiu angažovanosť v politike na regionálnej úrovni.

2 POLITICKÁ PARTICIPÁCIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI V TTSK

V západných demokratických spoločnostiach je participácia občanov na veciach verejných bežným javom. Občania sa spájajú za určitým spoločným cieľom, aby presadili svoje záujmy politickou cestou. Účasť občanov na tvorbe politiky je v tomto prípade kľúčová, lebo je nevyhnutnou súčasťou rozvoja každej modernej demokratickej spoločnosti. Občania a cudzinci s trvalým pobytom na území Trnavského samosprávneho kraja majú možnosť v čase volieb využiť svoje aktívne a pasívne volebné práva. Vďaka tomu môžu ovplyvniť spôsob riadenia a fungovania politických procesov v TTSK.

Od kreovania samosprávnych krajov je volebná účasť nízka. Najvyššia volebná účasť bola na začiatku v roku 2001, keď k volebným urnám prišlo 33,73% oprávnených voličov a v posledných voľbách v roku 2022 vďaka spojeniu komunálnych volieb s voľbami do samosprávnych krajov. Volebná účasť dosiahla 42,87%. Ide doposiaľ o najvyššiu volebnú účasť. Ostatné voľby do VÚC sa priemerne pohybovali na úrovni cca 20%. Volebná participácia na úrovni regiónu Trnava nikdy nepresiahla 50% účasť. Podobné výsledky sú aj na celoštátnej úrovni.

Graf 7 Volebná účasť v regióne Trnava a na celoslovenskej úrovni do VÚC

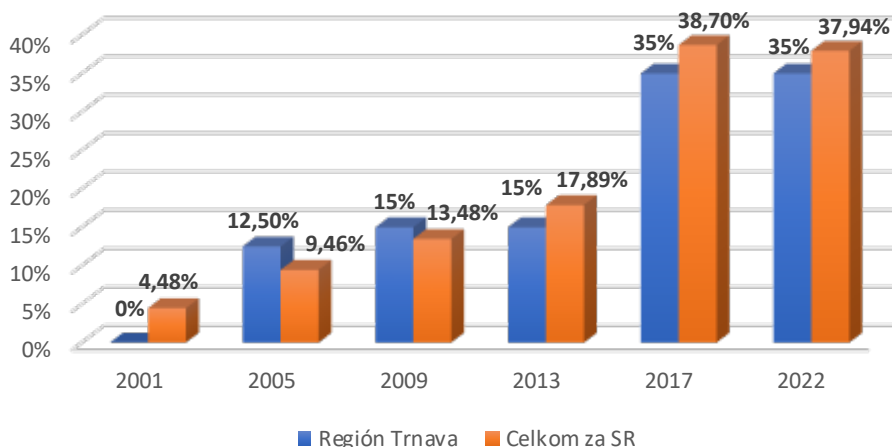
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

Existuje časť odbornej obce, ktorá sa domnieva, že nízka volebná účasť neznižuje kvalitu demokracie. R. Hardin alebo W.H.M. Jones sú presvedčení o tom, že nízky záujem o politiku je určitým spôsobom vyjadrením spokojnosti voličov s politikou vládnych predstaviteľov. Podobný náhľad na nízku volebnú účasť má aj Martin Rosema, ktorý uvádza, že ak je účasť nižšia, tak sa posilňuje hlas informovaných voličov. Opačný názor zastával Arend Lijphart. Vo svojom skúmaní dospel k názoru, že nízka volebná účasť je problém, pretože veľká skupina ľudí je nevypočítaná, čo má defakto negatívny dopad na volebný proces. Vzniká tak disproportčný vplyv na vytváranie vládnych elít a ich politiku (Dančišin, 2012). Existujúce empirické štúdie však tento predpoklad jednoznačne nepreukázali. Podľa záverov štúdií vypracovaných B. Hightonom a R. E. Wolfingera, M. Rosemu, C. van der Eijka, H. Schmitta a E. V. Sapira nepotvrdili, že vyššia volebná účasť by spôsobila diametrálne odlišné výsledky. Rovnako sa nepreukázalo, že by vyššia volebná účasť pomohla určitému typu politických strán (Tamže). Napriek týmto záverom musíme konštatovať, že nízka volebná účasť vo voľbách do orgánov VÚC spôsobila signifikantný nárast nestraníckych kandidátov, ktorí dokážu lepšie osloviť voliča, ako politické strany, čo značí oslabenie stranického systému v regiónoch na celoštátnej úrovni.

Úspešnosť nezávislých kandidátov (bez stranického zázemia) je znakom zlyhania politických elít. Na rozdiel od NEKA politické subjekty komunikujú celospoločenské politické témy aj v regionálnych voľbách a nezaoberajú sa lokálnymi problémami, ktoré trápia obyvateľov samosprávy. Výsledkom je politická apatia a frustrácia obyvateľov, na ktorých cieľia svoju kampaň nepolitickí kandidáti. Od roku 2005 počet nezávislých kandidátov permanentne rástol, až do regionálnych volieb v roku 2017, keď sa presadilo historicky najväčšie množstvo NEKA. Ich celkový zisk bol 161 mandátov, čo znamená, že dosiahli 39,42% so všetkých právoplatných hlasov (Počet a podiel poslancov zvolených do zastupiteľstiev podľa politických subjektov, 2017). V posledných voľbách do orgánov VÚC sa ich zisk znížil o dva mandáty na celkový počet 159, pri prepočte to robí 37,94% z počtu 419 mandátov

za celú Slovenskú republiku (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov, 2022). Podobné výsledky dosiahli NEKA aj na úrovni trnavského samosprávneho kraja. Od roku 2005 nepretržite rástli až v posledných dvoch voľbách po sebe získali 14 zo 40 prerozdeľovaných mandátov.

Graf 8 Výsledky NEKA vo voľbách do VÚC

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov štatistického úradu SR, 2022

Úspech nesystémových politikov alebo stúpencov tzv. antipolitiky a populizmu je viditeľný v celej Európe, ale v prípade Slovenska nepôjde iba o momentálny trend, na vine môžu byť aj účelové zásahy do politického systému na celoštátnej úrovni. Za jednu z najväčších deformácií politického systému môžeme považovať novelizáciu volebného zákona do NR SR z roku 1998. Daná úprava posilnila centralizáciu straníckych štruktúr zavedením 5% klauzuly pre všetky strany v predvolebnej koalícii a zrušením štyroch volebných obvodov, namiesto ktorých vznikol iba jeden volebný obvod s jednou celoštátnou kandidátnou listinou. Samotná existencia iba jedného volebného obvodu na celoštátnej úrovni obmedzuje rozvoj straníckych štruktúr a posilňuje pozíciu predsedu strany. Politické subjekty tak nie sú nútené rozvíjať svoju politickú činnosť na lokálnej a regionálnej úrovni. Pre fungovanie v parlamente im stačí malý počet straníckych elít a krajských štruktúr. Budovať stranícke štruktúry zdola nahor nie je pre politické subjekty viac potrebné. Dôsledkom je oslabenie politickej činnosti a strata ich dôveryhodnosti v očiach voličov. Strany reprezentované cez činnosť lídra a jeho blízkych spolupracovníkov sú tiež často prepojené s určitými ekonomickými záujmovými skupinami. Vďaka tomu sa znižuje vplyv straníckej základne na rozvoji internej demokratizácii straníckeho prostredia. Tieto nedostatky sa následne prejavujú v neschopnosti strán riešiť spory medzi záujmovými skupinami v spoločnosti na všetkých úrovniach riadenia, čo spôsobuje nárast nedôvery občanov v politický systém (Martinkovič, 2018). Centralizácia straníckeho riadenia spôsobila narušenie straníckeho systému, keď strany nefungujú štandardným demokratickým

spôsobom, ale sú riadené ako firma a predseda strany je takmer neodvolateľný. Ako sme už uviedli, dôsledkom straty kontaktu politických strán s lokálnymi a regionálnymi štruktúrami sú pre voličov atraktívnejší nestranički kandidáti, ktorí sa neriadia stranickým programom a vďaka tomu majú väčší manévrovací priestor a sú oveľa flexibilnejší v reakcii na regionálne spoločenské témy.

ZÁVER

Naša štúdia sa zaoberala výsledkami volieb do orgánov Trnavského samosprávneho kraja. Od kreovania VÚC sa uskutočnilo šesť volieb, pričom sme sledovali vývoj úspešnosti politických subjektov a nezávislých kandidátov. Trnavský región je špecifický aj svojou početnou maďarskou národnostnou menšinou, ktorá v každých voľbách volila stranu zastupujúcu ich záujmy. Z toho dôvodu môžeme konštatovať, že v regionálnych voľbách dochádza ku konfliktnej línii centrum vs. periféria, avšak táto polarizácia nebola kľúčová, pretože ju prevýšilo mocenské súperenie medzi tzv. demokratickými stranami a autoritatívnymi stranami, respektíve stranami, ktoré majú blízko k autoritatívnemu vládnutiu. Hoci počas niektorých regionálnych volieb došlo k vzniku pragmatických koalícií, nikdy sa nestalo, že by sa dva znepriatelené tábory spojili proti strane zastupujúcej iba národnostné „etnické“ záujmy menšinového obyvateľstva.

Vývoj regionálnych volieb priniesol do politického systému SR jeden zaujímavý nový prvok, a to nestraničkih alebo nezávislých kandidátov, ktorí sa nehlásia k žiadnemu politickému subjektu. Mocenské súperenie medzi dvomi znepriatelenými tábormi viedlo k postupnému oslabeniu popularity politických strán, čo dopomohlo nezávislým kandidátom narásť, až v roku 2017 získali najviac prerozdeľovaných mandátov nie len na úrovni kraja, ale aj na celoštátnej úrovni. Ako sme zistili, politické subjekty sa príliš zaoberali hodnotovými celospoločenskými témami, cez ktoré chceli osloviť voliča na regionálnej úrovni. Tieto celospoločenské témy však natoľko nerezonovali a voličov skôr zaujímali riešenia na lokálnej úrovni, ktoré dokázali lepšie komunikovať NEKA.

Úspech nezávislých kandidátov značí tiež narušenie stranického systému. Popularita strán je na samosprávnej úrovni nízka z dôvodu vytvorenia jedného celoštátneho volebného obvodu na národnej úrovni. Novela volebného zákona v roku 1998 vytvorila jednu stranícku listinu, čím posilnila centralizáciu politických strán a upevnila mocenskú pozíciu lídra. Vďaka tomu politické subjekty nie sú nútené formovať a budovať stranícke štruktúry, ktoré by dokázali generovať silné politické osobnosti z regiónov, ktoré by sa mohli uchádzať o verejné funkcie. Preto môžeme volebnú úpravu označiť za škodlivú pre demokratický systém.

Poslednou oblasťou nášho záujmu bola volebná účasť, ktorá je dlhodobo nízka. Najväčší počet voličov sa zúčastnil v posledných voľbách do orgánov VÚC kvôli spojeniu regionálnych volieb s komunálnymi voľbami. Na voľbách do samosprávnych krajov sa zúčastnilo celkom 43,74% voličov na SR a na úrovni regiónu Trnava bola účasť o niečo nižšia, dosiahla 42,87% odovzdaných hlasov. I keď odborné štúdie jednoznačne nepotvrdili, že nárast participácie voličov prinesie iné volebné

výsledky, ako sme uviedli, na vine môžu byť samotné politické subjekty, pretože nedokážu mobilizovať voličov a motivovať ich, aby odovzdali svoj hlas. Ako riešenie navrhujeme zaviesť viac volebných obvodov na celoštátnej úrovni, čo by mohlo viesť k internej demokratizácii štruktúr politických strán.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2016. Politické strany – pragmatický aktér v procese tvorby politiky?. In: *Slovak Journal of Public Policy and Public Administration*. Roč. 3, č. 2, s. 99-110. ISSN 1339-7826.
- DANČIŠIN, V. 2018. Problematicky utvorené volebné obvody pre voľby do VÚC v Slovenskej republike. In: *Politologická analýza regionálnych volieb 2017 na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, s. 11-30. ISBN 978-80-555-2128-2.
- HORSKÝ, M. 2016. *Politické hry*. Bratislava: Marenčin PT, 2016. 256 s. ISBN 978-80-8114-616-9.
- HORSKÝ, M. 2018. *Politické iskrenie: Víťazstvá a prehry slovenskej politiky 1989 - 2018*. Bratislava: Marenčin PT, 2018. 272 s. ISBN 978-80-569-0284-4.
- HORSKÝ, M. ml. 2022. Voľby potvrdili nelichotivý trend. In: *Internetový spravodajský portál Pravda* [online]. 2022 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: <https://nazory.pravda.sk/komentare-a-glosy/clanok/645438-volby-potvrdili-nelichotivy-trend/>
- HORVÁTH, P. a URC. E. 2021. *Aktéri regionálnej samosprávy na Slovensku*. Trnava: UCMFSV. ISBN 978-80-572-0104-5.
- KOVÁČOVÁ, E. 2018. Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2017. Analýza volebných výsledkov. In: *Politické vedy*. Roč. 21, č. 1, s. 119-175. ISSN 1335-2741.
- MARTINKOVIČ, M. 2018. Regionálne voľby do VÚC ako prejav krízy funkčnosti strán v slovenskom straníckom systéme. In: *Politologická analýza regionálnych volieb 2017 na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, s. 39-49. ISBN 978-80-555-2128-2.
- MOST-HÍD CHCE S SMK ROKOVAŤ O SPOLUPRÁCI V REGIONÁLNYCH VOĽBÁCH. In: *Internetový spravodajský portál SME*. [online]. 2012 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/6386171/most-hid-chce-s-smk-rokovat-o-spolupraci-v-regionalnych-volbach.html>
- ONDRUŠKOVÁ, D. 2004. Nič nie je nemožné. In: *Časopis MY Trnava* [online]. 2004 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://mytrnava.sme.sk/c/1799831/nic-nie-je-nemozne.html>
- POČET A PODIEL POSLANCOV ZVOLENÝCH DO ZASTUPITEĽSTIEV PODĽA POLITICKÝCH STRÁN A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI. 2013. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: https://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/Tabulka3_sk.html
- POČET A PODIEL POSLANCOV ZVOLENÝCH DO ZASTUPITEĽSTIEV PODĽA

- POLITICKÝCH SUBJEKTOV. 2017. In: Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. 2022 [cit. 2022-11-18]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2017/sk/data03.html>
- STUPŇAN, I. 2013. Zápas o župy nebude medzi Smerom a opozíciou. In: *Internetový spravodajský portál Pravda*. [online]. 2013 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/275338-zapas-o-zupy-nebude-medzi-smerom-a-opoziciou/>
- SÚHRNNÉ VÝSLEDKY HLASOVANIA. 2022. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: https://www.volbysr.sk/osk/sk/suhrnne_vysledky.html
- Ústavný zákon 44 z 2. februára 2017, ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2001. 2001. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2001/webdata/slov/obsah.htm>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2005. 2005. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2005/slov/index.jsp.htm>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2009. 2009. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2009/menu/indexv.jsp@lang=sk.htm>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2013. 2013. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-13]. Dostupné z: https://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/osk_def_sk.html
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2017. 2017. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-15]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2017/sk/data01.html>
- VOĽBY DO VÚC 2001. 2001. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://volby.sme.sk/volby-vuc/2001/vysledky/trnavsky-kraj>
- VOĽBY DO VÚC 2005. 2005. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-10]. Dostupné z: <https://volby.sme.sk/volby-vuc/2001/vysledky/trnavsky-kraj>
- VOĽBY DO VÚC 2009. 2009. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-12]. Dostupné z: <https://volby.sme.sk/volby-vuc/2009/vysledky/trnavsky-kraj>
- VOĽBY DO ZASTUPITELSTIEV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV. 2022. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: https://www.volbysr.sk/osk/sk/volby_zastupitelstva.html
- VOĽBY PREDSEDOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV. 2022. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2022 [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: https://www.volbysr.sk/osk/sk/volby_predsedu.html

KOMUNÁLNE A REGIONÁLNE VOĽBY 2022 – TREND SPÁJANIA VOLIEB NA PRÍKLADE MESTA DOLNÝ KUBÍN⁹

Mgr. Marek Chovanec¹⁰

Abstract

One of the pillars of democratic systems is the freedom of citizens to choose their representatives. We consider elections to be the main element of this type of freedom. People vote for their candidates for various governing posts. In Slovak republic in 2022, regional and municipal elections are combined for the first time in history. The subject of our submitted contribution consists in the comprehensive analysis of regional and municipal elections held in October 2022. The main goal of this contribution is to point out the main differences between separate elections and combined elections. Based on the example of the city of Dolný Kubín, we try to point out the various advantages and disadvantages of combined elections. In this contribution we also compare the data from the combined elections with the data from other municipal and regional elections since 2001. Based on this study, we will try to find out whether the concept of joint elections is more advantageous and better.

KEY WORDS: Dolný Kubín, elections, combined elections, region, municipality, mayor

ÚVOD

Slobodné voľby sú jedným z hlavných pilierov demokratickej spoločnosti. V Slovenskej republike evidujeme hneď niekoľko typov volieb, a to voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, prezidentské voľby, voľby do Európskeho parlamentu, voľby do regionálnych samospráv a komunálne voľby. Každý jeden občan Slovenskej republiky tak má možnosť spolupodieľať na riadení štátu na ktorejkoľvek úrovni, či už vnútornej alebo navonok. Občania môžu buď voliť alebo byť volení, a teda využívať aktívne, či pasívne volebné právo. Práve na regionálnej a komunálnej úrovni sa verejná politika najviac približuje k obyvateľom miest a obcí. Dochádza k veľmi blízkeho kontaktu občanov so svojimi volenými zástupcami najmä na komunálnej úrovni. Rovnako ako aj komunálne, aj regionálne voľby majú jednu spoločnú charakteristickú črtu, a to tú, že občan si môže zvoliť hneď niekoľkých kandidátov z takmer celého politického spektra, nie len z jednej politickej strany. Kandidáti na poslancov, či na starostov, primátorov alebo predsedov Vyšších územných celkov môžu však byť aj bez politickej príslušnosti, a to považujeme za jeden z hlavných rozdielov medzi parlamentnými a regionálnymi a komunálnymi voľbami. V októbri 2022 sa prvýkrát na Slovensku konali regionálne a komunálne voľby v jeden dátum. Volebné obdobie zastupiteľstiev samosprávnych krajov sa tak o rok predĺžilo.

⁹ Príspevok je výstupom projektu FPPV-11-2023 Výskum správania sa aktérov verejnej politiky na komunálnej úrovni riadenia štátu

¹⁰ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01 Trnava, Slovensko, email: chovanec1@ucm.sk

Voľby do regionálnych a komunálnych samospráv sa oproti parlamentným voľbám stretávali s oveľa nižšou účasťou a jedným z predpokladaných dôsledkov spojenia volieb bolo aj zvýšenie volebnej účasti na jednotlivých typoch volieb.

Cieľom nášho príspevku je analyzovať spojené komunálne a regionálne voľby na konkrétnom príklade mesta Dolný Kubín a Žilinského samosprávneho kraja. V rámci našej analýzy sa v príspevku budeme venovať všeobecnému prehľadu spojených volieb. Regionálne a komunálne voľby 2022 zanalyzujeme a porovnáme s jednotlivými voľbami z predchádzajúcich období.

1 KOMUNÁLNE A REGIONÁLNE VOĽBY V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V moderných demokraciách sa pripisuje veľký význam práve rôznym typom volieb. Toto tvrdenie vychádza zo skutočnosti, že prostredníctvom volieb občania v ohraničenom časovom rozmedzí prenášajú svoju vlastnú suverenitu na menší počet svojich zástupcov. Rôzne zastupiteľské zbory sú ťažiskom politických systémov v moderných demokratických štátoch.

Voľby vo všeobecnosti však nie je možné chápať iba ako proces, na základe ktorého sa vytvárajú rôzne zastupiteľské zbory. Jedna z hlavných úloh volieb je odzrkadlenie plurality politických názorov v spoločnosti. Tým, že občania si majú možnosť zvoliť kandidáta, ktorý je im názorovo najbližšie, je zaistené, že takmer každý občan má v zastupiteľskom zbore toho svojho zástupcu (Kresák a kol., 1997).

1.1 Komunálne voľby

Už v časoch socialistického Československa jestvovali inštitúcie územnej samosprávy, no tie boli iba formálneho charakteru. Miestna štátna správa bola v tom období vykonávaná prostredníctvom takzvaných národných výborov (zákon č. 69/1967 Zb.). Podľa Piláta (2002) bol však okruh pôsobností národných výborov pod dozorom orgánov štátnej správy, ktoré boli v hierarchii vyššie postavené. Rovnako častokrát zasahovali aj do súkromných sfér jednotlivcov, a teda nekopirovali len ich výlučné kompetencie.

Po zmenách v politickom systéme po roku 1989 dochádza aj k zmenám vo verejnej správe samotnej. Dochádza k oddeleniu štátnej správy a samosprávy. Vyústením týchto zmien bolo prijatie zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. Tento zákon prijala vtedy Slovenská národná rada 6. septembra 1990 a týmto zákonom bola územná miestna samospráva obnovená právne aj fakticky (Kováčová, 2010, Mesežnikov a kol., 2015).

Z pohľadu volieb je práve komunálna úroveň považovaná za najrozsiahlejšiu, a to z toho dôvodu, že v deň volieb je obsadzovaná pozícia starostu, či primátora a rovnako aj poslancov v zastupiteľstvách v 2 890 obciach. Pokiaľ však do počtu týchto obcí zarátame aj mestské časti Bratislavy a Košíc, tak starostovia, primátori a poslanci sú obsadzovaní až do 2 927 samospráv (Bardovič, 2021).

Slovenská národná rada v roku 1990 schválila Zákon o voľbách do samospráv

obcí č. 346/1990 Zb. Na základe tohto zákona mali obyvatelia miest a obcí možnosť zvoliť si v priamych, rovných a tajných voľbách poslancov zastupiteľstiev obcí, miest a mestských častí. Rovnako mali možnosť zvoliť si primátorov a starostov miest, obcí a mestských častí. Okrem toho, že voľby do samospráv miest a obcí majú prívlastok priame, sú už od prijatia zákona jednokolové.

Aktívne volebné právo, a teda právo voliť mali Slovenci občania s trvalým pobytom v danej obci, ktorí najneskôr v deň volieb dovŕšili 18 rokov. Neskôr bol však zákon novelizovaný, a tak mohli v komunálnych voľbách voliť aj cudzinci s trvalým pobytom v obci, ktorí taktiež dovŕšili 18 rokov. Naopak pasívne volebné právo, a to právo byť volený mohli využiť všetci obyvatelia obce alebo mestskej časti, u ktorých nenastali prekážky vo výkone volebného práva a najneskôr v deň volieb dovŕšili stanovenú vekovú hranicu, ktorá je v prípade starostu alebo primátora 25 rokov a v prípade poslancov 18 rokov (Mesežnikov a kol., 2015).

Takto boli právne ohraničené komunálne voľby do roku 2014. V tomto roku boli prijaté dva zákony, ktoré nanovo zadefinovali právnu úpravu volieb vo všeobecnosti, na všetkých úrovniach. Komunálne voľby teda nemožno vynechať. Prvým zákonom, ktorý sa týka novelizácie volieb vo všeobecnosti je Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva. Tento zákon takpovediac predstavuje zhrnutie všetkých doterajších volebných zákonov, podľa ktorých boli v minulosti vykonávané všetky typy volieb. Jedna z najvýznamnejších zmien, ktorú tento zákon priniesol, je možnosť vytvorenia Štátnej komisie pre voľby a kontrolu financovania politických strán. Táto komisia vystupuje ako nezávislý orgán. Ďalším z dvoch zákonov, ktorými sa od základov prekopal systém volieb na Slovensku je Zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani. Už zo samotného názvu vyplýva, že sa zaoberá volebnou kampaniou a upravuje rôzne jej aspekty, od jej vedenia až po samotné financovanie (Jacková, 2020). Každému typu volieb sa v zákone o podmienkach výkonu volebného práva venuje jedna osobitná časť a niekoľko paragrafov (zákon č. 180/2014 Z. z.).

1.2 Regionálne voľby

Historicky vzniknuté geografické regióny v rôznych krajinách existujú už od dávnych čias. Od vzniku samostatnej Slovenskej republiky nebola regionálna samospráva súčasťou Slovenska. Takmer celé desaťročie systém nijak výrazne nereflektoval potrebu inštitucionalizácie regionálnej úrovne územnej samosprávy. Poslanci Národnej rady Slovenskej republiky napokon v roku 2001 zlegalizovali regionálnu úroveň samosprávy v Slovenskej republike. Jedným z hlavných dôvodov, prečo poslanci túto legalizáciu odhlasovali, boli ambície vysokých politických predstaviteľov aktívne sa podieľať na európskom integračnom pláne. Vytvorených tak bolo 8 vyšších územných celkov, ktoré spĺňajú charakter samosprávnych území v rámci unitárneho, decentralizovaného štátu.

Okrem Ústavy Slovenskej republiky sa oporou fungovania regionálnej úrovne samospráv stal zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov. Tento zákon urobil zo samosprávnych krajov subjekty, ktorých úlohou je vplývať na procesy

regionálneho rozvoja (Šteiner, Kozlayová, 2010)

Druhá, nie až tak rozsiahla úroveň volieb je práve regionálna. V tomto prípade si občania volia predsedov a rovnako aj poslancov ôsmich samosprávnych krajov. Všeobecne známym fenoménom najmä pri tomto type volieb je nízka účasť občanov na voľbách (Bardovič, 2021).

Prvý zákon, ktorý reguloval voľby do zastupiteľstiev vyšších územných celkov bol Zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku. Tento zákon bol počas svojho pôsobenia dva krát novelizovaný (Bardovič, 2021). Vo voľbách do zastupiteľských zborov samosprávnych krajov sa využíval väčšinový volebný systém. Pri voľbe predsedov samosprávnych krajov sa jednalo o dvojkolovú voľbu s použitím väčšinového volebného systému. Aby konkrétny kandidát uspel, musel získať nadpolovičnú väčšinu všetkých hlasov. Pokiaľ sa mu to nepodarilo, nasledovalo druhé kolo. V prípade voľby poslancov si mohol volič vybrať toľko poslancov, koľko prináležalo jeho volebnému obvodu. Na hlasovacím lístku v konkrétnom volebnom obvode boli abecedne zoradení všetci, ktorí v danom obvode kandidovali. Podľa Zákona č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov sa však konali len prvé štyri voľby, a to v rokoch 2001, 2005, 2009 a 2013 (Orosz a kol., 2015).

Aj tento zákon bol v roku 2014 „novelizovaný“, a teda zrušený zákonom č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Už tento „nový“ zákon bol pred voľbami do samosprávnych krajov konajúcich sa v roku 2017 novelizovaný. Táto novela bola zásadná, pretože pri voľbe predsedu samosprávneho kraja sa zrušila dvojkolová voľba a zaviedla sa jednokolová. Od roku 2017 sa teda predseda samosprávneho kraja volí jednokolovým väčšinovým systémom. Vyhráva ten kandidát, ktorý je „prvý v cieľi“, a teda získa najviac hlasov. Voľba poslancov do krajských zastupiteľstiev zostáva nezmenená, a teda volič si vyberá toľko kandidátov, koľko prislúcha konkrétnemu volebnému obvodu. Kandidátna listina obsahuje kandidátov rôznych koalícií, politických strán, ale aj nezávislých. Každý občan Slovenskej republiky alebo cudzinec, ktorý má trvalý pobyt v samosprávnom kraji a najneskôr v deň konania volieb dovŕšil 18 rokov môže využiť aktívne volebné právo. Kandidát na poslanca musí najneskôr v deň konania volieb dovŕšiť 18 rokov, musí mať trvalý pobyt v samosprávnom kraji. Nezávislý kandidát musí ku kandidatúre priložiť petíciu so 400 podpismi občanov, ktorí majú trvalý pobyt vo volebnom obvode. Aby mohol občan kandidovať na predsedu vyššieho územného celku, musí spĺňať minimálny vek 25 rokov, musí mať trvalý pobyt v samosprávnom kraji a rovnako musí priložiť petíciu, avšak až s 1000 podpismi občanov, ktorí majú v samosprávnom kraji pobyt (Blašková, Košťal, Novák, 2020).

1.3 Spojené voľby v roku 2022

Osem mesiacov pred voľbami do orgánov vyšších územných celkov v roku 2017 Národná rada Slovenskej republiky rozhodla o zmene volebného systému. Jednalo sa o zmenu dvojkolovej voľby na jednokolovú a tento návrh prišiel z dielne vtedy najsilnejšej politickej strany, SMER – SD. Tento návrh bol argumentovaný najmä

ušetrením nemalých finančných prostriedkov, a to 2,4 milióna eur, ktoré by si vyžiadalo druhé kolo volieb a vyššou účasťou na jednokolovej voľbe (Blašková, Košťal, Novák, 2020).

Táto zmena však nebola jediná. Parlament vtedy rovnako schválil aj jednorazové predĺženie volebného obdobia na päť rokov. Termín regionálnych a komunálnych volieb sa tak zosúladiť na rok 2022. Predĺženie volebného obdobia na päť rokov je ukotvené v ústavnom zákone č. 44/2017 Z. z. Týmto zákonom sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky (ústavný zákon č. 44/2017 Z. z.). Zlúčenie volieb do jednotného dátumu najviac evidujeme v zákone č. 73/2017 Z. z., ktorý taktiež dopĺňa niektoré zákony. V roku 2022 predseda Národnej rady Slovenskej republiky Boris Kollár vyhlásil už spojené voľby na sobotu 29. októbra 2022.

2 KOMUNÁLNE VOĽBY 2022 V MESTE DOLNÝ KUBÍN V POROVNANÍ S OSTATNÝMI KOMUNÁLNYMI VOĽBAMI OD ROKU 2001

V roku 2002 sa v meste Dolný Kubín uskutočnili voľby do miestnej samosprávy 6. - 7. decembra. Kandidátov na primátora mesta bolo pôvodne osem, no dvaja kandidáti, konkrétne Peter Haspra za SNS a Anton Krákorník za HZDS, ktorí sa vzdali kandidatúry v prospech Ľubomíra Bláhu, ktorý kandidoval ako nezávislý. Post primátora mesta obhájil aj v tomto volebnom období vyššie spomínaný Ľubomír Bláha, ktorému dalo hlas 2 852 voličov. Na druhom mieste skončil Ivan Budiak, ktorý získal podporu 2 426 občanov, tretí skončil Peter Drozd, kde mu už hlas odovzdalo len 636 voličov. V poslednej trojke sa ocitli Ján Bencúr s 340 hlasmi, Peter Hacaj s 333 hlasmi a Pavol Hajdúk, ktorému sa dostala podpora len od 98 občanov.

Do mestského zastupiteľstva si obyvatelia mesta volili 25 poslancov, čo je oproti predošlému volebnému obdobiu menej, keďže sa predtým volilo až 47 poslancov. Na post poslanca mestského zastupiteľstva v tomto období kandidovalo až 148 kandidátov, pričom každý kandidoval v jednom z desiatich volebných obvodov.

Komunálnych volieb v meste Dolný Kubín sa v roku 2002 zúčastnilo 45,89% oprávnených voličov, čo je vo všeobecnosti považované za nízku volebnú účasť (Maňugová, 2002).

Komunálne voľby sa v roku 2006 konali 2. – 3. decembra. Na rozdiel od roku 2002, v roku 2006 na miesto primátora kandidovali len štyria kandidáti. Dvaja z nich kandidovali ako nezávislí kandidáti, a to konkrétne Michal Sporina a Ľubomír Bláha. Tretí kandidát na post primátora, Ivan Budiak kandidoval za SDKÚ-DS, ĽS-HZDS a SMER-SD a posledného kandidáta, Petra Floreka do volieb dosadila strana KDH. Obyvatelia vo voľbách odovzdali hlasy kandidátom nasledovne: Ivan Budiak získal podporu 4 010 občanov, bývalý primátor Ľubomír Bláha získal 2 255 hlasov, Petrovi Florekovi sa dostalo podpory od rovných 500 občanov a Michal Sporina dostal 280 hlasov. Primátorom sa teda pochopiteľne stal Ivan Budiak, ktorý sa do primátorského kresla vrátil po ôsmich rokoch.

Aj v tomto volebnom období sa o niečo zmenšil počet poslancov miestneho zastupiteľstva a obyvatelia si tak volili už len 19 svojich zástupcov. O niečo menej v tomto období bolo aj kandidátov na poslancov mestského zastupiteľstva, a to presne

98 (Kronika mesta Dolný Kubín, 2006).

Volebná účasť na komunálnych voľbách v roku 2006 bola v Dolnom Kubíne porovnateľná s účasťou v roku 2002, a to presne 46,67% (ŠÚ SR, 2006).

Voľby do orgánov miestnych samospráv sa v roku 2010 uskutočnili dňa 27. novembra. Kandidáti na post primátora mesta Dolný Kubín boli pôvodne traja. Konkrétne sa jednalo o Petra Bajčičáka s podporou strany SMER-SD, Romana Matejova, ktorého kandidatúru podporovali SDKÚ-DS, KDH a SaS a jediný nezávislý kandidát Milan Ďaďo. Jozef Bajčičák, prvý menovaný kandidát sa však svojej kandidatúry vzdal začiatkom novembra toho roku, a to z dôvodu vážnych zdravotných problémov. V noci pred voľbami tento ex-kandidát podľahol vážnej chorobe. O primátorskú stoličku tak vo voľbách v roku 2010 bojovali len dvaja kandidáti. Hlasy boli občanmi mesta prerozdelené nasledovne: Roman Matejov získal 4 227 hlasov a nezávislý Milan Ďaďo získal len 604 hlasov. S výraznou prevahou teda post primátora v roku 2010 zaujal Roman Matejov.

O poslanecké kreslá v miestnom zastupiteľstve sa uchádzalo dokopy 64 kandidátov, čo je opäť o niečo menšie číslo, ako v predošlých nami analyzovaných voľbách. Do poslaneckých radov sa opäť volilo len 19 zástupcov (Maťugová Nemčeková, 2010).

Účasť na komunálnych voľbách v roku 2010 v meste Dolný Kubín dosiahla len 32,78%, čo je oproti ostatným doposiaľ analyzovaným voľbám najnižšia účasť (ŠÚ SR, 2010).

V roku 2014 sa voľby do zastupiteľských orgánov miest a obcí konali 15. novembra. Kandidátov na primátora mesta bolo v tomto roku opäť šesť. Konkrétne to boli vtedajší primátor Roman Matejov, Milan Klempai, Anton Krákorník, Milan Ďaďo, Miloš Kramer a Vladimír Kuteš. Občania mesta opäť vyjadrili najväčšiu podporu Romanovi Matejovovi, ktorému odovzdalo hlasy 1 891 občanov. V tesnom závесе za ním sa na druhom mieste umiestnil kandidát Anton Krákorník, ktorému bolo odovzdaných 1 557 platných hlasov. Na treťom mieste sa umiestnil Miloš Kramer, ktorý dostal 760 hlasov, štvrté miesto patrí Milanovi Klempaiovi so 609 hlasmi a posledné dve miesta si rozdelili Vladimír Kuteš, ktorý získal 559 hlasov a Milan Ďaďo, ktorému sa dostalo podpory len od 369 občanov.

Do mestského zastupiteľstva si občania mesta opäť volili 19 poslancov a volebná účasť v komunálnych voľbách v roku 2014 bola o niečo vyššia, ako pri voľbách v roku 2010, a to 37,80% (Adamec, 2014).

10. novembra v roku 2018 sa konali posledné voľby pred spojenými voľbami 2022. V prípade komunálnych volieb ostáva volebné obdobie rovnaké, a to štyri roky. V týchto voľbách sa o post primátora mesta Dolný Kubín uchádzalo až sedem kandidátov. Týmito boli Ján Beňuš, Milan Ďaďo, Pavol Heško, Vladimír Kuteš, Michal Lavrík, Miroslav Málík a Ján Prílepok. Bývalý primátor Roman Matejov v týchto voľbách už nekandidoval, a tak bolo jasné, že mesto bude mať nového primátora. Podpora, ktorú získal novozvolený primátor Ján Prílepok je oproti svojim súperom neporovnateľne silná. Ten vo voľbách získal až 3 798 hlasov. Na druhom mieste sa umiestnil Pavol Heško, ktorý získal 894 hlasov, a teda až o 2 904 menej, ako nastupujúci primátor. Na treťom mieste skončil Ján Beňuš s počtom hlasov 795 a na štvrtom mieste sa umiestnil Michal Lavrík, ktorému vyjadrilo dôveru 777 voličov.

Z poslednej trojice kandidátov má najviac hlasov Miroslav Málík, a to 258 platných hlasov. Poslední dvaja kandidáti Milan Ďaďo a Vladimír Kuteš získali len 92 a 91 platných hlasov.

O posty poslancov mestského zastupiteľstva sa uchádzalo 50 kandidátov, z ktorých si občania opäť mohli zvoliť len 19. Volebná účasť na komunálnych voľbách v roku 2018 v meste Dolný Kubín bola opäť o niečo vyššia, avšak stále neprekročila hranicu 50%. Konkrétne sa volieb v tomto roku zúčastnilo 6 798 občanov, čo činí 44,64% účasť (ŠÚ SR, 2018).

Týmto sa dostávame sa ku komunálnym voľbám v roku 2022, ktoré boli súčasťou už spojených volieb spolu s regionálnymi voľbami. Tieto voľby sa konali 29. októbra 2022. Na rozdiel od komunálnych volieb v roku 2018, v roku 2022 kandidovali na funkciu starostu len dvaja kandidáti. Prvým kandidátom na post primátora bol vtedajší primátor Ján Prílepok, ktorý kandidoval ako nezávislý a druhým kandidátom bol Jozef Slosarčík, ktorého nominovala strana Národná koalícia/Nezávislí kandidáti. Prvý spomínaný kandidát Ján Prílepok s prehľadom obhájil svoje primátorské miesto, keďže získal až 5 224 platných hlasov, čo činí presne 88,90% všetkých hlasov. Druhý kandidát Jozef Slosarčík tak získal len niečo viac ako 11% hlasov, a to presne 652 hlasov.

Do mestského zastupiteľstva aj v týchto voľbách kandidovalo 50 kandidátov. Občania si opäť volili 19 z nich. Volebná účasť na komunálnych voľbách v roku 2022 bola v meste Dolný Kubín na úrovni 41,27%. Celoslovenská účasť predstavovala 46,19% voličov (ŠÚ SR, 2022).

3 REGIONÁLNE VOĽBY V ŽILINSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI 2022 V POROVNANÍ S OSTATNÝMI REGIONÁLNYMI VOĽBAMI OD ROKU 2001

V roku 2001 sa uskutočnili vôbec prvé voľby do krajských samospráv od vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Voľba bola vtedy dvojkoľová a voľby sa uskutočnili 1. decembra 2001. V siedmich samosprávnych krajoch sa vtedy nepodarilo zvoliť predsedov v prvom kole volieb a Žilinský samosprávny kraj nebol výnimkou. Spomedzi 19 kandidátov na predsedu Žilinského samosprávneho kraja v prvom kole volieb síce väčšinu hlasov získal kandidát Jozef Tarčák, ktorý kandidoval s podporou HZDS, avšak nezískal vtedy potrebnú nadpolovičnú väčšinu všetkých hlasov. V prvom kole získal 32,11% platných hlasov, za ním na druhom mieste sa umiestnila Anna Malíková, ktorá získala 14,07% hlasov. Títo dvaja kandidáti na post predsedu Žilinského samosprávneho kraja bojovali aj v druhom kole, kde rovnako zvíťazil Jozef Tarčák, pričom sa mu podarilo získať až 80,31% všetkých hlasov, a tak jednoznačne obhájil svoje víťazstvo z prvého kola. Druhé kolo volieb sa konalo dňa 15. decembra.

Vo volebnom obvode Dolný Kubín bola volebná účasť na prvom kole prvých regionálnych volieb na Slovensku 23,40%, čo je takmer rovnaký údaj, ako v celom Žilinskom samosprávnom kraji. Druhé kolo volieb sa však stretlo s oveľa nižšou účasťou ako prvé, pričom vo volebnom obvode Dolný Kubín bola účasť 10,27%

a v celom kraji 10,85% (ŠÚ SR, 2001).

V poradí druhé regionálne voľby na Slovensku sa konali v roku 2005, a to konkrétne 26. novembra. Voľba bola rovnako dvojkolová a v týchto voľbách sa ani v jednom samosprávnom kraji nepodarilo v prvom kole zvoliť predsedu. V Žilinskom samosprávnom kraji sa spomedzi siedmich kandidátov podarilo do druhého kola volieb Jurajovi Blanárovi a vtedy úradujúcemu predsedovi Jozefovi Tarčákovi. Juraj Blanár v prvom kole volieb získal 30,36% a Jozef Tarčák 28,93% hlasov. V druhom kole, ktoré sa konalo 10. decembra 2005 napokon zvíťazil Juraj Blanár, ktorému sa dostalo podpory od 25 181 voličov, čo činí 51,37% všetkých hlasov. Podarilo sa mu teda poraziť dovtedy úradujúceho a vôbec prvého predsedu Žilinského samosprávneho kraja.

Z hľadiska volebnej účasti boli regionálne voľby v roku 2005 na tom ešte horšie, ako prvé regionálne voľby na Slovensku. Celoslovenská volebná účasť na prvom kole volieb činila len 18,02% a Žilinský samosprávny kraj na tom bol ešte slabšie, nakoľko volebná účasť tam bola iba 15,69%. Volebný obvod Dolný Kubín sa účasťou približoval viac k celoslovenskému priemeru, keďže volebná účasť v ňom bola 17,65%. Volebná účasť na druhom kole regionálnych volieb je opäť o poznanie nižšia, ako v prvom kole. Žilinský samosprávny kraj v druhom kole volieb v roku 2005 dokonca eviduje jednu z najnižších účastí spomedzi všetkých krajov, keďže činí len 9,19%. Vo volebnom obvode Dolný Kubín bola účasť o niečo väčšia, a to 10,35% (ŠÚ SR, 2005).

Voľby do orgánov regionálnych samospráv v roku 2009 sa konali 14. novembra. Tieto voľby sa niesli v znamení doposiaľ najviac zvolených predsedov v prvom kole volieb, nakoľko hneď v štyroch samosprávnych krajoch boli predsedovia zvolení v prvom kole. V krajoch, v ktorých sa nepodarilo v prvom kole zvoliť predsedu sa druhé kolo volieb konalo 28. novembra 2009, a teda dva týždne po konaní prvého kola. Medzi týmito však Žilinský samosprávny kraj nefiguroval, nakoľko bol jedným z krajov, v ktorom sa podarilo zvoliť predsedu v prvom kole volieb. Spomedzi štyroch kandidátov sa podarilo prvenstvo obhájiť vtedajšiemu predsedovi Jurajovi Blanárovi, ktorý s veľkým náskokom predbehol svojich protivníkov. V prvom kole volieb sa mu podarilo získať až 63,20% hlasov. Na druhom mieste s 20,76% hlasmi sa umiestnil Pavel Pavlásek, tretie miesto zaujal Jozef Tarčák so ziskom 14,44% hlasov. Na úplne poslednom mieste so ziskom len 1,59% hlasov sa umiestnil Štefan Brestovský.

Oproti predošlým voľbám v roku 2005, v týchto voľbách bola volebná účasť o niečo vyššia. V celom Žilinskom samosprávnom kraji bola volebná účasť 23,68% a v obvode Dolný Kubín sa volieb zúčastnilo 22,54% oprávnených voličov. Táto účasť bola porovnateľná s celoslovenskou účasťou, ktorá bola 22,90% (ŠÚ SR, 2009).

Voľby do regionálnych samospráv boli v roku 2013 posledný krát dvojkolové. Prvé kolo sa uskutočnilo 9. novembra a zvolení predsedovia boli len v troch samosprávnych krajoch. Druhé kolo volieb sa v roku 2013 konalo 23. novembra. Ani tu však Žilinský samosprávny kraj nefiguroval. Po tretí krát totiž kandidát Juraj Blanár obhájil svoje miesto na poste predsedu samosprávneho kraja. Podarilo sa mu získať dôveru 63 165 všetkých voličov, čo činí 54,01%. Ostatní kandidáti získali nasledujúci počet percent všetkých hlasov: Miroslav Mikolášik získal 28,35% hlasov, Igor Ryban mal podporu

13,43% obyvateľov Žilinského kraja a poslední dvaja kandidáti Ivan Pavlisko a Juraj Pavlovič získali len niečo cez 2% všetkých hlasov.

Z hľadiska účasti na regionálnych voľbách sa opäť stretávame s pomerne nízkou účasťou. V celom Žilinskom samosprávnom kraji bola volebná účasť 21,57%, čo je opäť veľmi nízka účasť. Volebná účasť vo volebnom obvode č. 3, a teda Dolnokubínskom volebnom obvode bola účasť podobná, a to 23,13%. Nakoľko sa v Žilinskom samosprávnom kraji podarilo zvoliť predsedu v prvom kole, tak sa kraju podarilo vyhnúť druhému kolu volieb, ktoré malo spravidla vždy oveľa nižšiu účasť. Celoslovenská účasť na týchto regionálnych voľbách v prvom kole bola 20,11% (ŠÚ SR, 2013).

V roku 2017 sa konali prvé voľby do samospráv vyšších územných celkov, ktoré boli jednokolové. Tieto voľby sa konali 4. novembra 2017. O post predsedu Žilinského samosprávneho kraja sa uchádzalo hneď deväť kandidátov. Aj v týchto voľbách sa o funkciu predsedu samosprávneho kraja zaujímal aj vtedajší predseda Juraj Blanár. Tomu sa však už v týchto voľbách nepodarilo miesto udržať, keďže ho predbehla kandidátka Erika Jurinová. Tá získala 43,67% všetkých hlasov a tým porazila trojnásobného predsedu Blanára, ktorý získal 29,77% hlasov. Umiestnil sa však na druhom mieste a na treťom a štvrtom mieste s počtom hlasov nad 10 000 sa umiestnili Marián Murín a Peter Sagan. Vtedy nastupujúca predsedníčka Žilinského samosprávneho kraja bola zároveň prvou ženskou predsedníčkou vyššieho územného celku na Slovensku.

V Žilinskom samosprávnom kraji bola vo voľbách v roku 2017 dovedy najvyššia volebná účasť z hľadiska regionálnych volieb. Tá predstavovala 33,84% v celom kraji, a teda bola vyššia ako celoslovenský priemer, ktorý predstavoval 29,95% oprávnených voličov. Dolnokubínsky volebný obvod dokonca evidoval ešte vyššiu volebnú účasť, ako samotný kraj. Účasť v obvode č. 3 bola vtedy na úrovni 37,77% (ŠÚ SR, 2017).

Regionálne voľby v roku 2022 boli súčasťou spojených volieb s voľbami do obecných samospráv. Na rozdiel od komunálnych volieb, volebné obdobie od volieb v roku 2017 sa legislatívne o jeden rok predĺžilo, a to práve preto, aby sa mohlo uskutočniť spojenie regionálnych a komunálnych volieb. Jedným z cieľov spájania volieb bolo aj sledovanie, či sa voľby zefektívnia. Ministerstvo vnútra tvrdilo, že krok spájania volieb mal byť aj ústretový voči voličom, čo malo priniesť určité zefektívnenie volieb (Kiššová, 2022).

Okrem prvých regionálnych volieb na Slovensku v roku 2001 sa v týchto voľbách o post predsedu Žilinského samosprávneho kraja uchádzalo najviac kandidátov, a to desať. Spomedzi všetkých kandidátov sa po druhý raz podarilo obhájiť miesto predsedníčky samosprávneho kraja Erike Jurinovej, ktorá vo voľbách získala 32,04% platných hlasov. O tento post sa uchádzali napríklad aj Igor Janckulík, či Igor Choma, kde Igor Janckulík bol v mnohých miestach favoritom, avšak prekvapivo neobsadil ani druhé miesto, nakoľko ho predbehol druhý spomínaný kandidát Igor Choma. Igor Choma získal 55 571 platných hlasov, čo čini 22,24% a Igor Janckulík získal 52 914 hlasov, čo je v prepočte na percentá 21,18%.

Volebná účasť bola v regionálnych voľbách v roku 2022 historicky najvyššia zo všetkých regionálnych volieb, ktoré sa na území Slovenskej republiky uskutočnili. Celoslovenská účasť činila 43,74% oprávnených voličov. V Žilinskom samosprávnom kraji bola dokonca najvyššia volebná účasť spomedzi všetkých samosprávnych krajov. Konkrétne sa volieb v Žilinskom kraji zúčastnilo 48,74% oprávnených voličov. V nami analyzovanom volebnom obvode č. 3, a teda Dolnokubínskom bola účasť ešte vyššia, kedy dokonca prekročila 50 percentnú hranicu. Konkrétna účasť vo volebnom obvode Dolný Kubín predstavovala 51,10% (ŠÚ SR, 2022).

ZÁVER

V Slovenskej republike sa už od zavedenia regionálnej úrovne samosprávy stretávame s veľmi nízkou volebnou účasťou. Pre porovnanie sa môžeme pozrieť napríklad na volebnú účasť na komunálnych voľbách, ktorá bola niekedy aj 3x vyššia. Dovolíme si tvrdiť, že občan sa viac zaujíma o to, čo sa deje v jeho meste, či obci, ako o to, čo má v kompetencii vyšší územný celok. Verejná politika na úrovni obcí, a teda komunálna politika je k občanom najbližšie, keďže častokrát svojich kandidátov na primátorov, starostov, či poslancov osobne poznajú. Ďalším z dôvodov nízkej účasti môže byť aj fakt, že voľba bola do určitého obdobia dvojkolová. Je pochopiteľné, že občania radšej prídu k volebným urnám raz, ako dva krát. Aj toto bol jeden z dôvodov, prečo sa vtedajšia vládna koalícia pokúsila úspešne presadiť návrh jednokolovej voľby predsedov regionálnych samospráv. Z našej analýzy vidíme, že zmena nastala hlavne v prípade volieb do orgánov samosprávnych krajov. Počiatok zmeny vo volebnej účasti vidíme už v prípade zrušenia dvojkolovej voľby. Už vtedy o niečo stúpila volebná účasť. Táto zmena sa však oveľa viac prejavila po spojení regionálnych a komunálnych volieb do jedného dátumu. V tomto prípade sa voľby do regionálnych samospráv účasťou priblížili voľbám do orgánov obecných samospráv. Údaje o účasti na jednotlivých typoch volieb nie sú zhodné, a to z toho dôvodu, že občan síce dostane vo volebnej miestnosti kandidátne listiny aj pre komunálne aj pre regionálne voľby, no nemá povinnosť odvoliť v oboch voľbách. Trend spojenia volieb môže mať priaznivý účinok pre budúcnosť volieb v podmienkach Slovenskej republiky. Každé ďalšie štyri roky od roku 2022 sa tak ukáže, či bude vývoj regionálnych a komunálnych volieb na Slovensku priaznivý alebo nie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ADAMEC, V. 2014. *Kronika mesta Dolný Kubín za rok 2014*. online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: https://www.dolnykubin.sk/download_file_f.php?id=702900
- BARDOVIČ, J. 2021. *Voľby a volebné systémy*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied. 2021. 160s. ISBN 978-80-572-0206-6
- BLAŠKOVÁ, B., KOŠTIAL, L., NOVÁK, M. 2020. *Voľby a referendá na území Slovenskej republiky od roku 1989-2020*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied. 2020 96s. ISBN 978-80-572-0061-1
- KIŠŠOVÁ, K. 2022. *Dvojo volieb v jeden deň. Budeme mať jedno číslo volebnej účasti*

- alebo dve? Tu je odpoveď.* [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: <https://tvnoviny.sk/domace/clanok/327783-volebnu-ucast-budu-merat-samostatne-pre-komunalne-a-zupne-volby-aj-ke-d-budu-spojene-hrozi-riziko-neplatnych-hlasov>
- KOVÁČOVÁ, E. 2010. *Verejná správa na Slovensku. Úlohy a postavenie územnej samosprávy*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov. Katedra politológie, 2010. 239 s. ISBN 978-80-557-0101-1.
- KRESÁK, P. et al. 1997. *Občan a demokracia*. Bratislava: 1997. 316 s. ISBN 80-967169-7-2.
- KRONIKA MESTA DOLNÝ KUBÍN. 2006. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: https://www.dolnykubin.sk/download_file_f.php?id=298192
- MAŤUGOVÁ, S. 2002. *Kronika mesta Dolný Kubín 2002*. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: https://www.dolnykubin.sk/download_file_f.php?id=298200
- MAŤUGOVÁ NEMČEKOVÁ, S. 2010. *Kronika mesta Dolný Kubín 2010*. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: https://www.dolnykubin.sk/download_file_f.php?id=298170
- MESEŽNIKOV, G. et al. 2015. *Komunálne voľby 2014: Financovanie kampane vo voľbách primátorov krajských miest SR (výskumná správa)*. Bratislava: Zephiros, a.s., 2015. 183 s. ISBN 978-80-89345-54-0.
- OROSZ, L. et. al. 2015. *Volebné právo*. Košice: UPJŠ, 2015. 291 s. ISBN 978-80-8125-346-5
- PILÁT, J. 2002. *Inštitucionálny aspekt reformy verejnej správy*. In: Mesežnikov, G. – Nižňanský, V.: *Reforma verejnej správy na Slovensku 1998-2002. Súvislosti, aktéri, voľby*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002. 253 s. ISBN 80-88935-30-X.
- ŠTEINER, A. – KOZLAYOVÁ, A. 2010. *Dobré spravovanie rozvoja regiónov. Výzva pre Slovensko*. Bratislava: Karpatský rozvojový inštitút, 2010. 170 s. ISBN 978-80-970368-0-5.
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2001. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2001/webdata/slov/obsah.htm>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2005. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2005/slov/results/tab7.jsp.htm>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2009. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2009/sr/tab2.jsp@lang=sk&kraj=5.htm>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2013. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: https://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/osk_def_sk.html
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2017. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2017/sk/data01.html>
- VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV 2022. [online]. [2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volbysr.sk/osk/sk/index.html>

VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY OBCÍ 2018. [online]. [2022-11-17].

Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/oso/oso2018/sk/data02.html>

VÝSLEDKY HLASOVANIA PODĽA OBCÍ. 2022. [online]. [2022-11-17]. Dostupné

online na: https://volby.statistics.sk/oso/oso2022/sk/vysledky_obce.html

VÝSLEDKY VOLIEB PODĽA OBCÍ, MIEST, MESTSKÝCH ČASTÍ. 2006. [online].

[2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/oso/oso2006/slov/obvod/results/tab7.jsp@sr=1.htm>

VÝSLEDKY VOLIEB PODĽA OBCÍ, MIEST, MESTSKÝCH ČASTÍ. 2010. [online].

[2022-11-17]. Dostupné online na: <https://volby.statistics.sk/oso/oso2010/sr/tab7.jsp@lang=sk&sr=1.htm>

Zákon č. 69/1967 Zb. zákon o národných výboroch.

Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva.

KOMUNÁLNE VOĽBY (2022), DEMOKRACIA A TÉMA POSTPRAVDY NA SLOVENSKU

Prof. h.c., doc. Mgr. Peter JUZA, PhD., CSc.¹¹

Abstract

The topic of post-truth and regional elections in Slovakia (2022) is not an abstract or even useless topic. In fact, the topic of truth and democracy is connected more than one hundred percent. And the topic of post-truth is becoming more topical in the discourse of political science. In principle, it is about how to grasp the process of psychological influence on the consciousness and subconscious of a person (in this case, a voter in regional elections), during which his political decision-making can change, and also under the influence of various factors, and also changes. This is done as a result of a secondary interpretation (reinterpretation) of both the fact itself and the factual details, to which no one has previously referred or turned their attention. The election and election campaign in 2020 was decisive for the phenomenon of post-truth in Slovakia, and the current municipal election campaign only confirmed this suspicion. In other words, this (2022) election campaign also confirmed that the phenomenon of post-truth (its technology and formation) has unfortunately become part of the process, the consequence of which is the retreat from the Democratic stronghold of the electoral process 2022 in Slovakia.

KEYWORDS: *Post-truth, local elections 2022, democracy, election campaign.*

ÚVOD

Téma postpravdy a regionálnych volieb na Slovensku (2022) nie je témou abstraktnou, alebo dokonca zbytočnou. Totiž téma (post)pravdy a demokracie je prepojená viac ako na sto percent. A téma postpravdy je stále aktuálnejšia v diškurze politických vied. Cieľom nasledujúceho textu je zamyslieť sa a analyzovať, ako komunálne voľby (najmä ich prípravná časť - predvolebné obdobie) na Slovensku 2022 boli ovplyvnené, resp. limitované fenoménom postpravdy.

Ide o príspevok:

1. k podpore komparatívneho výskumu v rôznych prejavoch politickej reality na regionálnej úrovni (v rámci rôznorodosti provincializmu);
2. prispieť k definovaniu politiky, ktorá by ju nespájala len s historickými fenoménmi;
3. uchopiť politiku nielen prostredníctvom regionálnych inštitúcií a ich špecifických činností, verbálnych a imaginárnych, symbolických a teatokratických;
4. umožniť poznanie dynamiky regionálnej politiky, procesov jej formovania a transformácie, od mýtu k ideológii a k politickej doktríne.

Sme svedkami dvoch tendencií. Vnímame politicko-participačnú apatiu občanov a na druhej strane (paradoxne, a čo je dobre) vzrastá záujem o politické zmeny na Slovensku (vo všeobecnosti), o miestny politický život a jeho formy najmä v oblastiach s rýchlou urbanizáciou (Briška, 2000).

¹¹ Katedra politológie FiF UPJŠ v Košiciach (peter.juza@upjs.sk)

V zásade ide o to, ako uchopiť proces psychologického vplyvu na politické vedomie a podvedomie človeka (v danom prípade voliča v regionálnych voľbách), počas ktorého sa jeho politické rozhodovanie môže meniť a aj pod vplyvom rôznych faktorov - a aj sa mení.

Uskutočňuje sa to ako dôsledok druhej interpretácie (reinterpretácie) samotného faktu, ako aj faktických detailov, na ktoré sa predtým nikto neodvolával, či neobracal svoju pozornosť.

Čo je základom spoločenskej zmluvy podľa J. Locka pri vzniku štátu? Je to pochopenie rozumne uvažujúcich ľudí vo formáte, keď je spoločná inštitúcia výhodnejšia než individuálna obhajoba. Ide o lepšie uplatňovanie prirodzených práv ľudí aj preto, aby si hájili svoju holú existenciu.

1 NEDOSTATOČNÝ KONTAKT S REALITOU

Nedostatok, ba až absencia ľudových konzultácií majú za dôsledok fakt, že OEANO a spol. sa posunuli do negatívnej polohy a z demokracie si spravili srandu (bude sranda). Proste nevnímavosť, pričom (každej) revolúcii sa dá predísť „...vnímavosťou...“ (Lysý, 2013 s.77). Expanzia reinterpretácií a ich penetrácia do spoločenského vedomia je sprevádzaná aj s fenoménom manipulácie a feikizácie pravdy (cez vyjadrenia kandidátov, politikov, „expertov“ a čo je najhoršie tzv. politológov“). Pravdy, ako základného kameňa normálne fungujúcej spoločnosti. No a čo je arciôležité - zmena (zmeny) v názoroch ľudí pod vplyvom postpravdy môže viesť k zmene jeho občianskych postojov - a teda k zmene volebného presvedčenia.

Na Slovensku je kríza mozgov a najmä kríza úcty k pravidlám, zákonu (zákonom). Cestu k posilneniu jednoty obce do potrebnej miery je podľa Aristotela „...vo výchove a v relevantných zákonných ustanoveniach...“ Na druhej strane Aristoteles tiež tvrdí: „...i jinak se ukazuje, že snaha o příliš velkou jednotu obce není tím nejlepším. Domácnost je totiž soběstačnější než jedinec a obec než domácnost, a ta se chce stát obcí až tehdy, když spoločenství jejích obyvatel se stalo soběstačným. Když je tedy třeba dávat přednost větší soběstačnosti, musí se dát přednost i menší jednotě před větší...“ (Aristoteles, 2004, ss.11 a 31).

Regionálne voľby na Slovensku, aj keď odhalili viac politických slabostí slovenskej spoločnosti, než jej prevahy, svojim spôsobom prispeli k novej štruktúre sveta. Aká teda môže byť ta nová štruktúra? Podľa nášho názoru bude mať päť elementov:

1. Nová štruktúra sveta musí byť postavená na ekonomických reáliách a nie na dojmoch, ktoré negujú nielen zdravý rozum ale aj koncept Kondrateva;
2. Hierarchické riadenie Slovenska sa voľbami dostáva do opozita voči sieťovému spôsobu riadeniu štátu, čo sa bude prejavovať „obchodovaním“ elít s občanmi;
3. No a nakoniec, inštitucionálna politika bude strácať svoj vplyv, ak faktor dosahu (moci) sa bude skrývať pred verejnosťou. Existuje iné vysvetlenie na moment „nezávislý kandidát“?
4. Existuje priestor na sformulovanie, budovanie a existenciu nového smerovania konsolidácie vnútropolitického a následne vnútro občianskeho konsenzusu,

či skôr konsolidácie?

5. Globálna vojna - podľa toho, tak ako koná slovenská vláda - je možná. Tak, ako konajú zodpovední politici, je vzhľadom ja jadrovú rovnováhu - zatiaľ nemožná, aj keď dynamika risku je neustále vysoká.

Systém politiky a fungovania systému v politických vzťahoch je nutne odkázaný nie na jednostrannosť, ale na mnohovektorálny prístup. Záujem o fenomén postpravdy je spojený s témou historickej pamäti, voličskej pamäti a šírenia nepravdivých informácií a správneho vplyvu na politické vedomie človeka (aj pri jeho politickom - volebnom rozhodovaní).

2 FENOMÉN POLOPRAVDY A POSTPRAVDY

Fenomén postpravdy je spojený s deštrukciou skutočnosti v súvislosti s deštrukciou (zmenou, zámenou, znepravdením...), ako výsledok zámeny faktov za nepravdivosť. Stačí si spomenúť na to, čo sa dialo v Spojených štátoch, keď v roku 1938 rozhlas odvysielal, resp. vysielal adaptáciu románu H.G. Wellsa: Vojna svetov. Pre zaujímavosť, spomenutý autor - vo vzťahu k vznikajúcemu Česko-Slovensku po roku 1918 identifikoval tento subjekt „...nejústredejším miestom Spojených štátov evropských s najväčším mužom Evropy na čele...“ (Doležal, 1929, s.195).

Podľa názoru autora, pre fenomén postpravdy bola na Slovensku rozhodujúca predvolebná a volebná kampaň v roku 2020 a aktuálna volebná komunálna kampaň 2022 toto podozrenie len potvrdila. Inak povedané, aj táto (2022) volebná kampaň zdôraznila, že fenomén postpravdy (jeho technológia a formovanie) sa žiaľ, stal súčasťou procesu, ktorého dôsledok je ústup z demokratickej pevnosti volebného procesu pod vplyvom postpravdy.

Nakoniec, už sa budeme opakovať, ale parlamentné voľby 2020 na Slovensku (ale aj napr. referendum o opustení EÚ vo Veľkej Británii...) sú prepojené s týmto fenoménom - postpravdou. Využívaním technológií postpravdy a nepravdy, na podvedomie voličov.

Komunikatívny aspekt fenoménu postpravdy je de facto transformácia politickej reality na účet mediálneho naratívu, ktorý je spôsobilý meniť fakty subjektívnymi interpretáciami v prospech kohokoľvek. Potom tu máme technológiu sústredenia postpravdového konkrétneho s cieľom získania efektu postpravdy, keď z reality sa vypreparujú fakty a namiesto faktov sa ponúkajú klamstvá naratívneho obsahu, ktoré vplývali, vplývajú - vid'. komunálne voľby 2022 na Slovensku - na emocionálnu sféru voliča, rozrušujú jeho predstavy o realizácii politiky, hodnoty a stereotypy.

Boli tieto komunálne voľby na Slovensku 2020 a celkovo politika na Slovensku dôsledkom faktov postistoty a postpravdy a realizácie „špinavého“ videnia demokracie očami politickej technokracie v podaní OĽANO, SAS, Sme rodina a a ich rôznych mutácií na regionálnej úrovni. Širokým využívaním falošných informácií a noviniek, ktoré majú za cieľ zmiasť voliča a retardovať demokraciu na Slovensku. Od komunálu, po parlamentnú úroveň. To môže v dôsledku, okrem nedôvery znamenať a viesť k tomu, že bude narastať nedôvera k fenoménu demokracie, Ďalej nedôvery voči EÚ s možnosťou Sloxexitu a tiež k zmene formy voľby hlavy štátu.

Nastupujúca realita bude viesť k tomu, že využívanie objektívnych faktov bude mať stále menší vplyv na kladné formovanie spoločenského vedomia, než výzvy k emóciám a osobným presvedčeniam.

Sme svedkami toho, že pod kategóriou demokracia, si všetci predstavujú všetko a všetko čo chcú. Nakoľko neexistuje jednotná a jediná definícia demokracie, treba tento koncept: „všetci - všetko“ zobrať na vedomie, ako fakt - ale nie ho považovať za východisko.

Demokratická alternatíva vládnutia nám dáva dostatočný priestor na polemické (v teórii a aj praxi) vyrovnávanie sa s diskusiou na túto tému: kto a čo je demokracia (Gbúrová, M., 2013). Demokracia je totiž spojená aj s projektmi a víziami toho, čo je aj dnes arci dôležité.

Politologický prístup k sledovaniu fenoménu postpravdy v kontexte s predvolebnou a volebnou kampanou, podľa nášho názoru, vychádza z pochopenia hlasovacej stratégie konkrétneho voliča. Komunálne voľby 2022 dokázali (začiatky absencie slobody slova a iných základných demokratických hodnôt, excesy v sfére OČTK...), že procesy majú narastajúcu paradigmu slovenskej krízy politického systému ako celku.

Totíž dnešné liberálno-demokratické hodnoty a samotné demokratické princípy sa postupne dostávajú, formou priameho výkonu politiky na Slovensku, keď sa aktívne využívajú (vďaka rýchlym technologickým zmenám) polopravdy. Občania strácajú spôsobilosť oddeliť pravdu od nepravdy a postpravda otvára dvere k vstupu do regionálnej politiky nepripraveným osobám. Pravda a politika sú spojené nádoby!

Aká je typológia postpravdy, v snahe dosiahnuť svoj cieľ, ktoré konkrétne politické sily (vrátane tzv. nezávislých kandidátov) tieto využívajú?

1. ospravedlňovanie a utajovanie (používanie vedomej lži);
2. zvýšenie popularity, trafika, predaj (nárast populizmu);
3. utopiť konkurentov a zničenie ich reputácie (technológia fabrikovania nepravdy);
4. manipulácia a skryté manipulovanie (motivovanie človeka k špecifickému konaniu, ktoré vychádza z nereálneho vnímania reality);
5. sústredenie pozornosti na nevhodný objekt (počas volieb sa používa metóda zablatenia a informačného šumu).

ZÁVER

Komunálne voľby na Slovensku 2022 potvrdili, že v momentálnych politických procesoch na Slovensku je postpravda súčasťou procesov, ktoré umožňujú manipulovať individuálnym a masovým vedomím voličom v prospech politických hráčov, ktorý majú nie celkom demokratické úmysly.

Človek, ktorý sa stretol s postpravdou, stráca orientáciu v priestore (vrátane v priestore politických procesov a rozhodnutí). Technológie postpravdy stoja na tom, aby zmenili postoje občana k niektorým udalostiam a faktom.

V tomto momente fenomén postpravdy a existujúcich k tomu podriadené technológie (vrátane technológií falošných informácií) priradené k politickým cieľom.

Čo však je nemenná pravda. Demokracia si vyžaduje serióznou kontrolu a regulovanie postpravdy. Tieto regionálne (ne)voľby 2022 a aj iné symptómy politického života na Slovensku, naznačujú dlhodobý politický a spoločensko-politický problém Slovenska.

Tým je stranická politika na Slovensku a jej nutná, potrebná a až arciživotne dôležitá pre budúcnosť krajiny. Modernizácia straníckej politiky na Slovensku zaistí minimalizovanie trecích plôch a rozdeľujúcich línií.

Komunálne voľby 2022, mohli byť príležitosťou (ale nestalo sa tomu tak) zdefinovať pred zodpovednými žiadosť o nové pravidlá fungovania politického systému Slovenskej republiky, ktorý by bol očistený od nezdravých javov, ako eliminácia toxických kolektívnych mocenských ambícií, mínus osobná nepripravenosť a mentálny nevyváženosť niektorých aktérov na procese. Žiaľ, tu sa treba prikloniť k názoru profesorky M. Gbúrovej, košického guru slovenských politických vied, ktorá upozorňuje, že „...ak sa v krátkom období nepodari zrealizovať tento modernizačný proces, čaká ich - aktérov straníckej politiky dlhý a komplikovaný očistný kúpeľ: mravný, hodnotový, vzťahový, personálny a generačný...“ (Gbúrová, 2014, s.19).

Okrem veľkých zmien, slovenská komunálna a regionálna volebná realita, potrebuje rázne a nie len malé kroky ku zmene. Naša odborná verejnosť na to reaguje, upozorňuje a pomáha tak ešte jednému fenoménu. V dobe, keď sú politické vedy v nemilosti vedenia Slovenskej akadémie vied (viď postupná demontáž Ústavu politických vied SAV) sa musí štúdium verejnej správy fixovať ako vplyvná vedecká disciplína. Nastupujúca slovenská generácia na tento fenomén - zdravo, správne a generačne drzo - upozorňuje (Machyniak, 2021). Veľká politika, v ostatných +/- dvoch rokoch na Slovensku vykazuje parametre - ak nie na negatívnej, tak aspoň na veľmi nízkej intelektuálnej úrovni a minimom profesionalizmu.

Môže, resp. mohlo tomu byť inak na krajskej a na miestnej úrovni, ak v povetří poletuje postpravda? Totiž súčasné politické (po celej vertikále) spory a verejné diskusie postrádajú kvalitu a sú nasmerované len na kvantitu očierňovania a spochybňovania partnera. A takto konštruovaný systém nemôže naštartovať kvalitatívne politické zmeny posunujúce systém k autentickej demokracii.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BAUMGARTNER, F. – JONES, B. 1993. *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago: University of Chicago Press, 1993. ISBN 978-0-226-03938-8.
- BIEBER, F. 2020. *Global Nationalism in Times of the COVID-19 Pandemic*. In: *Nationalities Papers*. Vol. 50, No. 1, p. 13-25. 2020. ISSN 1465-3923.
- MACKOVÁ, A. 2017. *Nová média v politické komunikaci – politici, občani a online sociální síte*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2017. 242 s. ISBN 978-80-210-8745-3.
- NEKOLA, M. 2007. *Monitoring a evaluace realizovaných politik*. In: *Analýza a tvorba veřejných politik*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 337-382. 2007. ISBN 978-80-86429-75-5.
- NOVÁK, M. 2016. *Strany, volby a demokracie: Od Duvergera k Sartorimu a dále*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2016. 516 s. ISBN 978-80-7419-233-3.

- PETERS B. G. 2002. *Governance: A garbage Can Perspective*. Wien: IHS, str.1-17, 2002. ISBN 978-1-349-52376-4.
- POTŮČEK M. (a kol.). 2016. *Veřejná politika*. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 2016. 396 s. ISBN 80-864-2950-4.
- PRZYBYLA, V. – BAČÍK, V. 2021. *Vybrané geografické, geopolitické a sociálno-ekonomické dopady pandémie ochorenia „COVID-19“ na Slovensku*. In: *Acta Geographica Universitatis Comenianae*. Vol. 65, No. 1, p. 43-75. 2021. ISSN 1338-6034.
- ŠTEFANČÍK, R. 2022. *Radikálny populizmus v ére pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2022. 221 s. ISBN 978-80-225-4955-4.
- SUROVÁ, S. 2021. *Virtuálny inauguračný event ASN: Nacionalizmus a pandémia*. In: *Politické vedy*. Č. 1, s. 260-263. 2021. ISSN 1335-2741.
- WONDREYS, J. – MUDDE, C. 2020. *Victims of the Pandemic? European Far-Right Parties and COVID-19*. In: *Nationalities Papers*. Vol. 50, No. 1, p. 86-103. 2020. ISSN 1465-3923.
- WOODS, E. T. et al. 2020. *COVID-19, Nationalism, and the Politics of Crisis: A Scholarly Exchange*. In: *Nations and Nationalism*. Vol. 26, No. 4, p. 807-825. 2020. ISSN 1469-8129.

ANALÝZA SPOJENÝCH VOLIEB 2022 V MESTE GELNICA

PhDr. Róbert Király¹²

Abstract

For the first time in the history of Slovakia were held the combined regional and municipal elections. On 29th of October 2022 Slovaks could use their active and passive election right twice, so they could change personal and political structures in regions and towns/villages. The primary goal of this kind of election fusion was increased long-term low electoral participation and to economised financial resources. The executive politicians of that time said that this electoral reform will increase not only percentage of electoral participation, but also interest to regional and municipal politics. In the first part of this paper, we analyse the role of regions and towns/villages in the Slovakian public administration, whereas we use the actual legislative as a primary resource of our information. Also, in the first part of our research we focused on the topic of fusion of regional and municipal elections. In the second part we analyse the pre-election political campaign, results, and percentage of electoral participation in these combined elections in Gelnica. Consequently, data we compare with the results from the regional/municipal elections in 2017 and 2018, whereas we examine the influence of combined elections to the results and electoral participation.

KEYWORDS: elections, Gelnica, region, town, electoral participation

ÚVOD

Spojené krajské a komunálne voľby sme si na Slovensku vyskúšali po prvýkrát v histórii. Občania územno-samosprávnych jednotiek tak mohli využiť svoje volebné právo hneď dvakrát, a zmeniť tak politickú mapu v rámci VÚC a obcí/miest. V predkladanom príspevku sa zaoberáme analýzou spojených volieb 2022, pričom ako objekt nášho výskumu sme si zvolili okresné mesto Gelnica, ktoré geograficky patrí pod Košický samosprávny kraj. V teoretickej časti príspevku sa zaoberáme dôležitými kompetenciami krajov a miest/obcí, ako aj otázkou zlúčenia komunálnych a krajských volieb.

Vo výskumnej časti príspevku analyzujeme predvolebnú kampaň jednotlivých kandidátov v meste Gelnica, ako aj výsledky i volebnú účasť spojených volieb 2022 v meste Gelnica. Získané dáta následne porovnáваме so štatistickými údajmi z volieb 2017 a 2018. Cieľom je identifikovať prípadnú zmenu v politických preferenciách obyvateľov Gelnice a zmenu vo volebnej účasti, ktorá bola jedným z hlavných dôvodov novelizácie volebných pravidiel i samotnej Ústavy SR.

¹² Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, Inštitút politológie, Ul. 17. novembra 6600/01, 080 01, Prešov, Slovensko, email: robert.kiraly@smail.unipo.sk

1 ANALÝZA SPOJENÝCH VOLIEB 2022 CEZ OPTIKU LEGISLATÍVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

1.1 Samospráva ako významný prvok verejnej správy

Slobodné aktívne i pasívne volebné právo patrí medzi najdôležitejšie výdobytky Nežnej revolúcie, ktorá po desaťročiach komunistického útlaku priniesla občanom možnosť slobodne a demokraticky sa rozhodnúť o svojich zástupcoch na území obce, krajov i samotného štátu. Aj keď volebná účasť pri parlamentných voľbách je relatívne nadpolovičná, účasť slovenských voličov v ďalších typoch volieb je naopak nízka. Výnimkou v tomto prípade nie sú ani komunálne a krajské voľby, ktoré majú významný vplyv na naše každodenné životy. Samosprávy totiž plnia celý rad funkcií, ktoré môžu byť pozitívne, alebo negatívne zasahovať do každodennej činnosti miestnych obyvateľov. Medzi významné právomoci obcí, ktoré ustanovuje § 4 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, môžeme zaradiť napríklad:

- a) Zostavovanie a schvaľovanie miestneho rozpočtu
- b) Rozhodovanie vo veciach miestnych daní a poplatkov
- c) Zabezpečenie verejnoprospešných služieb
- d) Zabezpečenie výstavby, údržby a správy miestnych komunikácií
- e) Spravovanie hnutel'ného a nehnuteľného majetku pod správou obce
- f) Zabezpečenie verejného poriadku v obci
- g) Zabezpečenie ochrany kultúrnych pamiatok (Zákon č. 369/1990 Zb.).

Tým však právomoci obcí samozrejme nekončia. Avšak, aj na týchto príkladoch môžeme vidieť, že obec plní celý rad dôležitých úloh. Nezáujem občanov o komunálnu politiku tak môže spôsobiť kvalitatívne zhoršenie životov miestnych obyvateľov, z čoho následne voliči častokrát obviňujú vládu SR, prezidenta SR, ba aj Európsku úniu.

Významné postavenie založené na princípe subsidiarity však majú aj vyššie územné celky, ktorých práva a povinnosti upravuje § 4 zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch). Medzi významné kompetencie krajov patrí napríklad:

- a) Zabezpečenie sociálneho, kultúrneho a ekonomického rozvoja kraja
- b) Obstarávanie a schvaľovanie územného plánu
- c) Podieľanie sa na ochrane životného prostredia
- d) Utváranie podmienok na rozvoj vzdelávania a výchovy
- e) Zabezpečenie rozvoja cestovného ruchu
- f) Utváranie podmienok na rozvoj zdravotníctva
- g) Vykonávanie investičnej a podnikateľskej činnosti v záujme obyvateľov kraja (Zákon č. 302/2001 Z. z.)

Aj samosprávne kraje významne zasahujú do našich životov. Obyvatelia územno-správnych jednotiek počas komunálnych i krajských volieb tak majú priamy vplyv na to, akým smerom sa bude ich kraj a obec uberať.

Aj keď si mnohí obyvatelia uvedomujú dôležitosť legislatívnych i výkonných orgánov miestnych samospráv, aj po skoro 30 rokoch je stále záujem o miestnu politiku

z pohľadu volebnej účasti stále nedostatočný. Zmeniť to malo spojenie volieb v roku 2022.

1.2 Spojené voľby a legislatíva Slovenskej republiky

Po desaťročiach nízkej volebnej účasti pristúpila tzv. tretia vláda Roberta Fica (SMER-SD, Most-Híd, SNS) k reforme. Prvou výraznou zmenou bolo zrušenie druhého kola volieb predsedu VÚC. Inými slovami, došlo k zmene väčšinového volebného systému s absolútnou väčšinou, na systém s relatívnou väčšinou. Kandidátovi tak postačilo získať len jednoduchú väčšinu hlasov už v prvom kole. Už vtedy vládna koalícia argumentovala úsporou finančných prostriedkov, pričom odporcovia tejto zmeny sa obávali predovšetkým výhry extrémistických politických subjektov (Mikušovič 2016).

K ďalšej zmene volebných pravidiel došlo ešte počas toho istého funkčného obdobia. Tentokrát mal R. Fico ambíciu spojiť komunálne a župné voľby do jedného termínu, pričom opätovne argumentoval úsporou financií a zvýšenou volebnou účasťou. Ako uvádzali predkladatelia novely: „Pre voliča to znamená voliť tieto orgány v jeden deň, na rovnakom mieste, čo v konečnom dôsledku mu nielen usporí čas, ale najmä zvýši pozornosť vo vzťahu ku kandidátom a prirodzenému výberu tých z nich, ktorí sú spôsobilí plniť jeho predstavy v jednotlivých regiónoch“ (Voľby 2017)¹³.

Legislatívne sa pravidlá volieb ustanovujú v Ústave SR; zákone č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení; zákone č. 302/2001 Z. z. o samosprávnych krajoch; zákone č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov; či v zákone č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku. Spojené voľby vyhlásil predseda NR SR B. Kollár, a to prostredníctvom rozhodnutia č. 209 dňa 8. júna 2022 (Rozhodnutie 2022).

V predmetných zákonoch sú ustanovené podmienky na využitie tak aktívneho, ako aj pasívneho volebného práva v krajských i komunálnych voľbách. Na korektný priebeh volieb pritom dohliada Štátna volebná komisia, pričom v prípade podozrení z manipulácie sa môžu občania/kandidáti obrátiť aj na Ústavný súd SR. Na korektný priebeh volieb v neposlednom rade dohliadajú aj miestne volebné komisie. Slovensko tak disponuje celým radom legislatívnych i inštitucionálnych opatrení, aby voľby prebehli v duchu Ústavy SR, t. j. v duchu férovosti, rovnosti, tajnosti a priamosti. Obavy zo spojenia volieb však vyplývali napríklad v neprehľadnosti a zrozumiteľnosti pri výbere kandidátov, čo sa mohlo ukázať najmä v prípade Bratislavy a Košíc, ale aj v neprehľadnosti súbežnej volebnej kampane kandidátov (Grman 2022).

¹³ Aby došlo k realizácii spojených volieb, predsedovia VÚC zvolení v roku 2017 mali predĺžené funkčné obdobie zo štyroch na päť rokov (Bariak; Debnár 2017).

2 ANALÝZA SPOJENÝCH VOLIEB 2022 V MESTE GELNICA

2.1 Predvolebná kampaň do spojených volieb 2022 v meste Gelnica

V nasledujúcej časti príspevku sa pozrieme na to, akým spôsobom prebiehala predvolebná kampaň 2022 v meste Gelnica, ktorá takisto mohla zohrať svoju rolu pri volebnej účasti. Politickí kandidáti na župana KSK a primátora mesta Gelnica predvolebnú kampaň nastavili z hľadiska stratégie trojako:

1. Bilboardy s volebnými heslami
2. Kampaň na sociálnych sieťach
3. Osobná účasť

Považujeme za dôležité podotknúť, že najväčší favoriti na celkové víťazstvo boli už politickí predstavitelia, ktorí svoj mandát išli obhájiť. To im dávalo výhodu oproti tým kandidátom, ktorí sa ich snažili nahradiť. Našu analýzu začneme predvolebnou kampaňou na úrovni krajov. Za najvýraznejšiu môžeme označiť kampaň obhajcu mandátu R. Trnku, ktorý aj pred voľbami propagoval témy rozvoja cestovného ruchu i rekonštrukcie ciest. Navyše, riešenie predmetných problémov je zároveň v súlade s tzv. Akčným plánom rozvoja okresu Gelnica. Ako konkrétne príklady môžeme spomenúť turistický vláčik v Gelnici, rekonštrukciu Turzovských kúpeľov či kilometre opravených ciest (Jánošíková 2022; Čermáková, Gécziová 2021; KSK 2021). Z nášho pohľadu však chýbala aktívnejšia osobná kampaň v meste na propagáciu krajských volieb. Kandidáti totiž zväčša zvolili stratégiu sociálnych sietí a billboardov.

Kampani v meste Gelnica tak dominovali predovšetkým sociálno-ekonomické témy. Za zmienku ešte stojí spomenúť otázku nového železničného grafikonu, ktorý po zmene mal úplne vylúčiť státie rýchlikov v Margecanoch, čo by malo negatívny dopad na rozvoj nielen mesta Gelnica, ale aj celej Hnileckej doliny (Rýchliky 2022).

Komunálna kampaň v meste však bola pokojná. Obhajca primátorského postu D. Tomaško (NEKA) bol jasným favoritom, pričom mal len jedného vyzývateľa, a to J. Papcuna (SNS). Obaja sa pritom stretli už vo voľbách v roku 2018, kde ako môžeme vidieť v tabuľke č. 5 D. Tomaško jednoznačne zvíťazil. Obdobný výsledok tak obyvatelia očakávali znova. Aj napriek tomu mal však D. Tomaško aktívnu kampaň, ktorá prebiehala osobne, na billboardoch i v online priestore. Vo svojej predvolebnej kampani s heslom „Záleží mi na Vás“ zhrnul svoje doterajšie výsledky i plány do ďalšieho funkčného obdobia. Apeloval pritom na dôležitosť komunálnej politiky (Tomaško 2022).

Naopak, jeho vyzývateľ J. Papcun okrem billboardovej kampane nemal výraznú marketingovú stratégiu. Vo svojich predvolebných sľuboch apeloval napríklad na riešenie bytovej otázky, zabezpečenie neurologickej ambulancie, zavedenie online prenosu zo zasadania Mestského zastupiteľstva, zriadenie domu sociálnych služieb či obnovu lyžiarskeho areálu, avšak aj napriek tomu nebol výrazným politickým subjektom v predvolebnej kampani (Papcun 2022).

V súvislosti s krajskými a mestskými poslancami sa v meste neevidovala výrazná kampaň. Viditeľnejší predvolebný marketing vďaka billboardom mali kandidáti na krajských poslancov. Kandidáti do Mestského zastupiteľstva mesta Gelnica zvolili

najmä osobnú kampaň a kampaň na sociálnych sieťach, avšak nebola taká výrazná, ako napríklad v niektorých krajských mestách.

2.2 Analýza a komparácia krajských a komunálnych volieb v meste Gelnica 2017-2022

V poslednej časti nášho príspevku pristúpime k analýze a komparácií komunálnych a krajských volieb v meste Gelnica, a to v skúmaných obdobiach 2017, 2018 a 2022. Rozbor začneme výsledkami volieb o predsedu Košického samosprávneho kraja v rokoch 2017 a 2022. Zdrojom dát vo všetkých tabuľkách bol Štatistický úrad SR.

Tabuľka 1 Výsledky volieb o predsedu KSK v meste Gelnica v roku 2017

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Richard Raši (SMER-SD; SMK-MKP; SZS; Starostovia a nezávislí kandidáti)	51,67
Rastislav Trnka (NEKA)	27,74
Štefan Surmánek (ĽSNS)	6,83
Róbert Bačinský (NEKA)	3,75
Jarmila Tkáčová (SNS)	2,68
Oliver Petřík (Jednota-ĽSS)	1,80
Karol Pataky (Most-Híd; SKOK-ELD)	1,40
Lukáš Sisák (KSS)	1,34
Jaroslav Džunko (NEKA)	0,60
Ján Struk (SMS)	0,60
Jozef Bobík (NEKA)	0,53
Rudolf Botka (NP)	0,33
Jozef Červeňák (RIS)	0,26
Adam Šepetka (NAJ)	0,26
Vladislav Stanko (NEKA)	0,13

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

Kandidáti J. Bobík, V. Stanko a A. Šepetka z volieb odstúpili.

Tabuľka 2 Výsledky volieb o predsedu KSK v meste Gelnica v roku 2022

Meno kandidáta (+ stranícka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Rastislav Trnka (KDH; Aliancia; Starostovia a nezávislí kandidáti; Šanca; DS)	81,16
Viliam Záhorčák (SMER-SD; SME RODINA; SNS; Život; SMS; NK/ NEKA)	3,63
Róbert Suja (Hlas-SD)	2,71
Juraj Sinay (NEKA)	2,28
Ivan Hriczko (SIM)	1,90
Erik Ňarjaš (OĽaNO; Za ľudí; DÚ; NOVA; Zmena zdola; KÚ)	1,62
Monika Sofiya Soročinová (NEKA)	1,52
Juraj Durove (Socialisti.sk)	1,46
Tomáš Janco (Republika)	1,35
Stanislav Mizík (ĽSNS)	1,30
Vladislav Stanko (NEKA)	0,59
Džemal Kodrazi (Princíp)	0,43

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

V rámci komparácie dát z tabuľky č. 1 a tabuľky č. 2 môžeme badať značnú preferenčno-politickú zmenu u voličov mesta Gelnica. Kým v roku 2017 vyhral v meste predstaviteľ strany SMER-SD R. Raši, v roku 2022 podpora tejto strane značne klesla. Aj pri sčítaní volebného zisku SMER-SD a Hlas-SD by sme badali značný pokles. Obhajca mandátu na krajského predsedu R. Trnka naopak získal niekoľkonásobne vyššiu podporu. Zaujímavosťou je aj pokles podpory extrémistickým stranám u gelnického elektorátu, a to aj pri sčítaní volebného zisku Republiky a ĽSNS. Takisto v roku 2022 mierne poklesol počet nezávislých kandidátov. Počet ženských kandidátok zostal nemenný. Volebná účasť v krajských voľbách bola v roku 2017 na úrovni 32,54 %, pričom v roku 2022 už 42,63 %. Spojenie komunálnych a krajských volieb tak v meste Gelnica malo vplyv na zvýšenie predmetnej volebnej účasti o vyše 10 %.

Tabuľka 3 Výsledky volieb o poslancov KSK v meste Gelnica v roku 2017

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Dušan Tomaško (NEKA)	40,33
Igor Petrik (NEKA)	15,65
Bibiána Krajníková (SKV)	11,50
Zuzana Kleinová (NEKA)	8,57
Antonín Cicoň (SMER-SD)	4,90
Ján Duch (ĽSNS)	4,01
Jozef Papcun (SNS)	3,53
Kamil Münnich (NEKA)	2,58
Vladimír Hojstrič (OLaNO; SaS; KDH; NOVA)	2,48
Milan Plachetka (ĽSNS)	2,17
Marián Kerul' (SANCA)	1,90
Roland Franko (OLaNO; SaS; KDH; NOVA)	0,71
Jarmila Michalovová (Národná koalícia)	0,64
Radoslav Dluhoš (#SIET')	0,44
Ján Kalafus (SNS)	0,30
Ivan Dunka (SKV)	0,17
Mária Eperješiová (DS)	0,03

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

Tabuľka 4 Výsledky volieb o poslancov KSK v meste Gelnica v roku 2022

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Dušan Tomaško (NEKA)	47,24
Igor Petrik (NEKA)	22,29
Kamil Petrik (NEKA)	17,37
Stanislav Dzugas (Republika)	3,27
Jozef Papcun (SNS)	3,24
Marek Grega (SaS; PS; Dobrá voľba; Umiernení)	1,55
Juraj Drál (SMER-SD; SME RODINA)	1,25
Adriana Pribičková (NK/NEKA)	0,93
Gabriel Eliáš (ĽSNS)	0,81
Roland Franko (KDH)	0,70
Arpád Plachetka (Hlas-SD)	0,70
Mária Eperješiová (SPOLU; DS; Sanca; ODS)	0,49
Pavol Gabčo (Princíp)	0,08

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

Pri komparácii výsledkov volieb poslancov KSK obhájili svoj mandát obaja predchádzajúci politici, a to D. Tomaško a I. Petrik. V roku 2022 bolo o jedného nezávislého kandidáta menej. Aj v týchto voľbách klesla podpora pre extrémistické politické subjekty. Zaujímavosťou je, že počet ženských kandidátok klesol o 50 %, pričom celkovo klesol aj počet kandidujúcich, a to zo 17 na 13. Potvrdil sa tak trend tohtoročných spojených volieb, že celoštátne klesá počet záujemcov kandidujúcich do samosprávnych orgánov. Dáta nám ďalej ukazujú, že volebný víťaz parlamentných volieb z roku 2020 – hnutie OLaNO – nemalo v roku 2022 žiadneho kandidáta, kým v predchádzajúcom období mali dvoch. Svoju podporu niektorému z kandidátov

navyššie nevyslovil ani ďalší koaličný subjekt, a to strana Za ľudí. Naopak, popularita sa potvrdila u tých kandidátov, ktorí kandidovali ako nezávislí.

Tabuľka 5 Výsledky volieb o primátora mesta Gelnica v roku 2018

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Dušan Tomaško (NEKA)	88,10
Jozef Papcun (SNS)	11,89

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

Tabuľka 6 Výsledky volieb o primátora mesta Gelnica v roku 2022

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Dušan Tomaško (NEKA)	91,38
Jozef Papcun (SNS)	8,61

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

V komparácii komunálnych volieb o post primátora mesta Gelnica nedošlo k zmene vo vedení mesta. Naopak, primátor D. Tomaško svoj post nielenže obhájil, ale svoj volebný zisk ešte navýšil o cca 3 percentuálne body. Naopak, J. Papcunovi o zhruba 3 % volebný zisk poklesol. Gelnický elektorát tak po tretíkrát za sebou zvolil D. Tomaška a vyjadrili tak spokojnosť/podporu s vedením mesta. Mierne však klesla volebná účasť. Kým v roku 2018 bola na úrovni 43,67 %, o 4 roky neskôr bola na úrovni 42,51 %. Spojenie komunálnych a krajských volieb tak k vyššej účasti v Gelnici v súvislosti s komunálnymi voľbami nepomohlo. Zaujímavosťou posledných troch volieb o post primátora je navyše skutočnosť, že o túto pozíciu nie je veľký záujem. Pri svojom prvom volebnom víťazstve v roku 2014 kandidoval D. Tomaško ako jediný kandidát. V ďalších voľbách v roku 2018 a 2022 mal len jediného vyzývateľa, a to J. Papcuna. O post primátora pritom nemajú záujem zabojsovať ani politické strany, a tak fenomén nezávislých kandidátov už po tretíkrát ovládne primátorskú pozíciu v tomto meste.

Tabuľka 7 Výsledky volieb o poslancov mesta Gelnica v roku 2018 (víťazi)

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (počet hlasov) ¹⁴
Ladislav Gross (NEKA)	379
Peter Lukáč (NEKA)	325
Radoslav Kuraj (NEKA)	322
Michal Rothmajer (NEKA)	260
Igor Cziel (NEKA)	224
Štefan Nemčík (SMER-SD)	194
Ivan Mráz (SMER-SD)	190
Lýdia Lešková (SMER-SD)	184
Igor Hutka (NEKA)	177
Henrieta Mihaliková (SMER-SD)	174
Gabriela Oravcová (SMER-SD)	168
Kamil Petrik (SME RODINA)	153
Emil Pieger (SMER-SD)	121

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

Tabuľka 8 Výsledky volieb o poslancov mesta Gelnica v roku 2022 (víťazi)

Meno kandidáta (+ stranicka príslušnosť)	Volebný zisk (%)
Ladislav Gross (Hlas-SD)	14,79
Radoslav Kuraj (NEKA)	12,81
Peter Lukáč (SME RODINA)	10,20
Igor Cziel (NEKA)	8,91
Gabriela Oravcová (SMER-SD)	8,68
Michal Rothmajer (NEKA)	7,28
Lýdia Lešková (SMER-SD)	7,08
Štefan Nemčík (SMER-SD)	6,77
Igor Hutka (NEKA)	6,69
Róbert Durica (SME RODINA)	5,33
Emil Pieger (SMER-SD)	4,40
Janka Sewczuková (NEKA)	3,89
Jozef Klein (Patriot)	3,11

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022

V komparácii výsledkov volieb do Mestského zastupiteľstva mesta Gelnica môžeme badať len marginálne zmeny. Väčšina kandidátov svoj post obhájila. Zmenila sa ale politická štruktúra v zastupiteľstve. Okrem zástupcov dominantného SMER-SD, znovu prítomného hnutia SME RODINA a NEKA, pribudli aj zástupcovia politických subjektov Patriot a Hlas-SD. Počet ženských poslankýň ostal nezmenený. Mestské zastupiteľstvo by tak podľa nášho názoru malo pokračovať podobným spôsobom, ako tomu bolo vo funkčnom období 2018-2022, a to aj napriek poklesu NEKA a menšej personálnej obmene.

¹⁴Štatistický úrad SR evidoval kandidátov len v súboroch na stiahnutie z dôvodu nevyužitia Integrovaného volebného informačného systému ŠÚ SR mestom Gelnica. Ide tak iba o presný zápis výsledkov z miestnych volebných komisií, ktoré za výsledky zodpovedali.

ZÁVER

Spojené voľby 2022 v meste Gelnica nepriniesli prekvapenia v súvislosti s víťazstvami jednotlivých kandidátov. Post primátora i posty krajských poslancov v rámci KSK obhájili rovnakí kandidáti, pričom aj naďalej zostali bez konkrétnej politickej príslušnosti. Fenomén nezávislých kandidátov tak aj naďalej ostáva populárnym u gelnického elektorátu. Menšie zmeny nastali v personálnom a politickom zložení v rámci Mestského zastupiteľstva mesta Gelnica, avšak nie sú tak závažné, aby výrazne ovplyvnili smerovanie a politiku tohto banského mesta. Gelnický elektorát tak vyjadril podporu súčasnému vedeniu aj na ďalšie funkčné obdobie. Zaujímavosťou pri komparácii je klesajúca podpora extrémistických strán či menší vplyv aktuálnych vládnych strán. Volebný víťaz parlamentných volieb z roku 2020 – hnutie OĽaNO – nemá v meste ani jedného zástupcu. Naopak, opozičná strana SMER-SD aj pri miernom poklese popularity stále ostáva najvplyvnejším politickým subjektom v Mestskom zastupiteľstve mesta Gelnica.

V súvislosti s volebnou účasťou môžeme badať zaujímavý paradox. Spojené voľby v meste Gelnica síce zvýšili volebnú účasť v krajských voľbách z 32,54 % až na 42,63 %, avšak zároveň mierne poklesla volebná účasť v komunálnych voľbách, a to zo 43,67 % na 42,51 %. Potvrdil sa tak aj celoslovenský výsledok, že kým na jednej strane stúpol záujem o krajské voľby, tak na druhej strane sa komunálnych volieb zúčastnilo menej voličov. Šéf agentúry Focus M. Slosiarik pred voľbami varoval, že k tomu môže prísť: „Mnohí očakávajú, či sa naplní pôvodný zámer o vyššej účasti. Čo jej však pomôcť nemusí, sú sviatky alebo volebný čas skrátený o dve hodiny. Voliť sa bude do 20. hodiny. [...] Je to ten najhorší dátum volieb, aký mohol predseda Národnej rady vybrať. Až sa mi žiada vysloviť podozrenie, či to neurobil schválne. Ide nielen o tzv. dušičkový víkend, ale rovnako o predĺžený víkend z hľadiska prázdnin“ (Majerčínová 2022; Na komunálne 2022).

Navyše, spojenie volieb nebolo podľa šéfky odboru volieb, referenda a politických strán Ministerstva vnútra SR E. Chmelovej finančne výhodné, čo bol jeden z argumentov pri snahe o ich fúziu. Skrátenie času voliť v kombinácii so zle stanoveným dátumom spojených volieb nám tak skresľujú dáta, avšak aj napriek tomu môžeme konštatovať, že zámer o zvýšenie volebnej účasti bol splnený. Aj keď došlo k poklesu záujemcov o komunálne voľby, tak oveľa viac sa zvýšil počet voličov v krajských voľbách, čo nepotvrdzujú len dáta z mesta Gelnica, ale aj celoslovenské štatistiky (Voľby 2022; Účasť 2022).

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARIAK, L.; DEBNÁR, J., 2017. *Voľby do VÚC 2017: Čo by ste mali vedieť, aby bol váš hlas platný* [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/535368/volby-do-vuc-2017-co-by-ste-mali-vediet-aby-bol-vas-hlas-platny/>
- ČERMÁKOVÁ, J.; GÉCZIOVÁ, K., 2021. *Turzovské kúpele otvorili, Trnka si doniesol kľúč. Ľudia brigádovali* [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://>

- spis.korzar.sme.sk/c/22712709/turzovske-kupele-otvorili-trnka-si-doniesol-kluc-ludia-brigadovali.html
- Definitívne výsledky hlasovania*, 2017. [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/osk/osk2017/sk/data01.html>
- Definitívne výsledky hlasovania*, 2018. [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/oso/oso2018/sk/data02.html>
- GRMAN, J., 2022. *Komunálne a župné voľby v roku 2022 a nové pravidlá* [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://www.l-r.sk/blog/komunalne-a-zupne-volby-v-roku-2022-a-nove-pravidla>
- JÁNOŠÍKOVÁ, J., 2022. *Košická župa dokončila v okrese Gelnica ďalšie rekonštrukcie ciest a mosta* [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://web.vucke.sk/sk/novinky/kosicka-zupa-dokoncila-okrese-gelnica-dalsie-rekonstrukcie-ciest-mosta.html>
- KSK rozdelili vyše 800 000 eur z grantovej výzvy na podporu turizmu*, 2021. [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:20210310TBB00228>
- MEJERČÍNOVÁ, A., 2022. *Slovensko čakajú historické voľby: Je to najhorší možný termín, má význam spojiť ich, no hrozí chaos* [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/644700-slovensko-cakaju-historicke-volby-je-to-najhors-i-mozny-termin-spoj-it-ich-ma-vyznam-no-hrozi-chaos/>
- MIKUŠOVIČ, D., 2016. *Smer to so zrušením druhého kola župných volieb myslí vážne, Bugár je za* [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/581857/smer-to-so-zrusenim-druheho-kola-zupnych-volieb-mysli-vazne-bugar-je-za/>
- Na komunálne voľby prišlo najmenej voličov v histórii, problémom bol podľa komisie termín*, 2022. [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/minuta/live/15897/komunalne-a-zupne-volby-slovensko-29-10-2022>
- PAPCUN, J., 2022. *Volebný program* [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/jozef.papcun.kandidat.na.primatora.gelnice>
- Prezentácia volieb 2022*, 2022. [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://www.volbysr.sk/sk/>
- Rozhodnutie predsedu Národnej rady Slovenskej republiky z 8. júna 2022 o vyhlásení volieb do orgánov samosprávy obcí a o vyhlásení volieb do orgánov samosprávnych krajov*
- Rýchliky budú naďalej zastavovať aj v Margecanoch*, 2022. [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/regiony/rychliky-budu-nadalej-zastavovat-aj/665385-clanok.html>
- TOMAŠKO, D., 2022. *Záleží mi na Vás* [online]. [cit. 2022-11-05]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/dusan.tomasko.1>
- Účasť vo voľbách do VÚC sa zvýšila, v komunálnych mierne poklesla*, 2022. [online]. [2022-11-06]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645423-ucast-vo-volbach-do-vuc-sa-zvysila-v-komunalnych-mierne-poklesla/>

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Volby 2022: Na spojených voľbách sme neušetrili, tvrdí šéfka odboru volieb, 2022.

[online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/j08KrkS/volby-2022-na-spojenych-volbach-sme-neustrili-tvrdi-sefka-odboru-volieb/>

Volby do VÚC a komunálne voľby sa budú v roku 2022 konať súčasne, 2017. [online].

[cit. 2022-11-05]: Dostupné z: <https://www.teraz.sk/slovensko/volby-do-vuc-a-komunalne-volby-sa-bu/245230-clanok.html>

Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch)

Zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

SPOJENÉ VOĽBY – VÝSLEDKY VOLIEB 2022

Ing. Mgr. Mária Kováčová¹⁵

Abstract

Municipal elections in 2022 were held together with county elections for the first time ever in Slovakia. Voters elected chairmen and deputies of self-governing regional councils for a period of four years, as well as mayors, mayors, and deputies of municipal and city councils. Changes also occurred in the vote counting system with the help of the Integrated Election Information System. The article deals with the first joint elections in Slovakia in 2022 from the point of view of voter turnout.

KEY WORDS: municipal elections, county elections, joint elections, electoral participation, voters

ÚVOD

Príspevok sa zaoberá výsledkami župných a komunálnych volieb 2022. Voľby sú dôležitá súčasť demokratických systémov štátov a ich regiónov a miest, o ktorých budúcnosti rozhodujú občania. Župné voľby 2022 sú prvý krát spojené s voľbami starostov a primátorov obcí a miest a poslancov obecných a mestských zastupiteľstiev. Župné voľby sú teda logicky spojené s komunálnymi. Voliči si tak volia aj predsedov a poslancov zastupiteľstiev samosprávnych krajov na obdobie štyroch rokov. Tieto voľby sú však jedinečné nielen súbežným spracovaním hlasov dvoch samostatných volieb, ale tiež zmenou v systéme priebehu spracovania výsledkov na základe Integrovaného volebného informačného systému (IVIS). Zároveň ďalším činiteľom, ktorý zásadne vplyva na tieto voľby je zmena času počas spracovania výsledkov volieb. Príspevok predstavuje výsledky prvých spojených volieb 2022, približuje volebnú účasť a polemizuje nad tým, ako spomínané zmeny mohli ovplyvniť záujem, respektíve nezáujem voličov o tieto voľby, pričom príspevok v závere hodnotí predošlé voľby s ohľadom na vývojové tendencie a zmeny v zabezpečení volieb, ktoré môžu byť prelomové nielen pre občanov, ale aj pre samotné samosprávy.

1 SYSTÉMOVÉ ZMENY SPOJENÝCH VOLIEB A ICH VPLYV NA VOLEBNÚ ÚČASŤ

Voľby je možné ponímať ako jeden zo spôsobov výberu osôb, ktoré na základe nich získavajú mandát a rozhodujú o ďalšom vývoji teritória, na ktorom sa hlasovanie konalo. Chytilík (In Orosz a kol., 2015) tvrdí, že dnes sú voľby vôbec najrozšírenejším spôsobom legitimácie zákonodarnej moci, aj napriek tomu, že nie v každej krajine je tomu tak. Bardovič (2021, s. 5) konštatuje, že „voľby majú v súčasných demokratických štátoch nenahraditeľné miesto.“

¹⁵ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra verejnej správy, Bučianska 4/A, 917 01, Trnava. Email: kovacova22@ucm.sk

Ako dodáva Šimíček (2012) všetci aktívni a pasívni účastníci novembrových udalostí z roku 1989 majú v dobrej pamäti, že jednou zo základných vtedajších požiadaviek boli práve slobodné voľby. Gyárfášová (In Sekerák, 2017) tvrdí, že po roku 1989 sa začal na Slovensku rozširovať koncept občianstva a pozornosť na seba strhol trend občianskej participácie. Po páde komunizmu občania začali byť ponímaní ako nositelia sociálnych práv a dôraz sa preniesol aj na politické a občianske práva.

Tak ako ostatné postkomunistické strany aj na Slovensku bolo nutné po páde totalitnej vlády budovať pravidlá rovnej súťaže politických strán. Vôbec prvé voľby sa po 42 rokoch v Československu konali v roku 1990 a priniesli rekordnú účasť (vo voľbách do SNR bola 95,39 % oprávnených voličov) (Štatistický úrad SR, 2022).

Bardovič (2021, s. 8) dodáva, že voľby sú „*jeden z mechanizmov výberu*“. Je možné ich označiť „*základným stavebným kameňom alebo aj pilierom súčasných zastupiteľských demokracií*“.

Voľby do orgánov miestnej a krajskej samosprávy, ktoré sa konali dňa 29. októbra 2022 boli spojené s viacerými očakávaniami a to zo strany verejnosti, ale tiež politikov. Samotné voľby boli v znamení určitej nespokojnosti občanov vo vzťahu k výkonu vládnej koalície a tiež v spojitosti s diskusiami o predčasných voľbách, čo jednoznačne nepridalo na ponímaní občanov celkovej politickej a celospoločenskej situácie.

Spojenie dvoch predtým samostatných volieb a to krajských a komunálnych bolo návrhom vlády Petra Pellegriniho. Vo vzťahu k nim je dôležité poukázať tiež na skutočnosť, že voľbám predchádzalo mimoriadne predĺženie funkčného obdobia krajských predstaviteľov na päť rokov, pričom nasledovné obdobie bude opätovne štvorročné. Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky (2022) oprávnených voličov bolo v roku 2022 4,4 milióna s trvalým pobytom na Slovensku. Prvovoličov bolo až 260 000.

Spojenie termínu komunálnych a regionálnych volieb bolo vhodným riešením a ukázalo sa ako správne rozhodnutie, v zásade však neprinieslo výrazné zmeny vo vzťahu k výsledkom volieb. Táto skutočnosť bola na jednej strane ovplyvnená predĺženým víkendom a Sviatkom všetkých svätých. Prognózy účasti volieb boli síce negatívnejšie, avšak napriek tomu je nutné mať na zreteli, že výsledky volieb boli ovplyvnené už spomínaným dňom pracovného pokoja.

V komunálnych voľbách bola volebná účasť na úrovni 46,19 %. Celkovo sa volieb zúčastnilo 2 059 800 voličov. Účasť bola nižšia približne o 2,5 % ako v predošlých voľbách. Volieb do vyšších územných celkov sa zúčastnilo 43,74 %, celkom k volebným urnám prišlo 1 951 522 voličov. Naproti predošlým voľbám, ktoré sa konali samostatne došlo k výraznému nárastu volebnej účasti a to až približne o 14 %. V každom prípade však občania oveľa viac inklinovali k voľbám komunálnym, naproti voľbám do VÚC, ktoré síce dosiahli nižšiu účasť, avšak legitimita zvolených predsedov a poslancov samosprávnych krajov bola výrazne vyššia a vôbec najvyššia doposiaľ od roku 2001 (Štatistický úrad SR, 2022).

Zároveň však vo vzťahu k zmenám vôbec prvý krát boli voľby sumarizované elektronicky. Výhodou bola skutočnosť, že rýchlosť sumarizácie bola výraznejšia, naproti predošlým župným voľbám, ako pred piatimi rokmi. Celkovo táto sumarizácia

umožnila sčítanie hlasov o dve hodiny skôr, v prípade komunálnych volieb to bolo skôr dokonca o štyri hodiny (Integrovaný volebný informačný systém, 2022).

IT infraštruktúra systému IVIS umožnila síce zrýchlenie systému sčítania hlasov, na strane druhej však bola spojená s určitými prekážkami. Jednalo sa konkrétne o posun času. Z tohto dôvodu sa elektronické zasielanie zápisníc o výsledkoch volieb pozastavilo v nedeľu, dňa 30. októbra medzi časom 2:55 starého letného času a 3:05 nového zimného času. Celkovo sa jednalo o časovú dotáciu 70 minút. Počas výpadku komisie mohli aj naďalej sčítavať hlasy a tiež vyhotovovať zápisnice, nebolo možné ich však zaslať ďalej. V kontexte predmetnej situácie je možné konštatovať, že k danému úkonu došlo len z dôvodu zaistenia právnej istoty a odstránenia prípadných pochybností o spracovaní výsledkov volieb (Integrovaný volebný informačný systém, 2022).

V zásade možno dodať, že ide o veľmi neštandardný krok a to najmä preto, že IT systém si takýmto posunom času dokáže veľmi ľahko poradiť. V každom prípade však o danom postupne rozhodovala komisia.

Okrem samotnej zmeny so sčítaním hlasov došlo tiež k zmene označovania volebných kandidátov. Farebne boli odlišení bielou a modrou farbou. V každom prípade si svojich kandidátov voliči krúžkovali. Pre župné voľby bola určená modrá obálka, do ktorej volič vložil hlasovacie lístky s modrými pruhmi. Jeden hlasovací lístok bol určený pre voľby poslancov do župného zastupiteľstva a jeden pre voľby predsedu samosprávneho kraja.

Pre komunálne voľby bola použitá biela obálka. Okrem Bratislavy a Košíc volič vložil do obálky dva biele hlasovacie lístky. Zvlášť bol hlasovací lístok určený pre voľby do obecného, alebo mestského zastupiteľstva a zvlášť pre voľby starostu a primátora. Pre účely volieb do mestského zastupiteľstva a primátora boli hlasovacie lístky označené v ľavom okraji sivým pruhom.

Pre Bratislavu a Košice boli určené pre účely komunálnych volieb až štyri hlasovacie lístky. Pre relatívne zložitý systém sa voliči často stretávali s problémami pri voľbe svojich kandidátov. Často sa stávalo, že voliči hlasovali lístok do nesprávnej obálky a teda jeho hlasovací lístok bol neplatí. Rovnako to platilo aj vtedy, keď volič vložil obálku do nesprávnej obálky. Hlasovacie lístky boli neplatné v prípade, že volič zaznačí kandidáta inak ako krúžkom, prípadne do neho niečo dopíše. Ak sa však volič pomýlil a oznámil to komisia, okrsková volebná komisia mu vydala nové lístky.

Problematika a zásadné zmeny v systéme volieb, ktoré sa spájali s prvými spojenými voľbami ovplyvnili aj tzv. chybnosť voličov. Neplatných hlasov voličov bolo až 11 %. Oproti predošlým voľbám bol tento nárast neplatných hlasov až päťnásobný. Nový spôsob volieb sa jednoznačne odrazil v nesprávnom spôsobe vyplňania hlasovacích lístkov, čo spôsobilo historické maximum vo vzťahu k neplatným lístkom. Viac ako 200 tisíc občanov odovzdalo svoj neplatný hlas v župných voľbách. Vo vzťahu k systému volieb je možné jednoznačne poukázať na negatívny dopad na chybovosť. Volič musel venovať pozornosť rovno štyrom hlasovacím lístkom a mohol voliť pod vplyvom stresu. Na strane druhej mohli byť aj mnohí voliči odradení od volieb v dôsledku komplikovanosti samotných volieb. Rovnako za negatívum vo vzťahu k systému volieb považujem nedostatočnú propagáciu volieb, spôsobu volieb a jeho

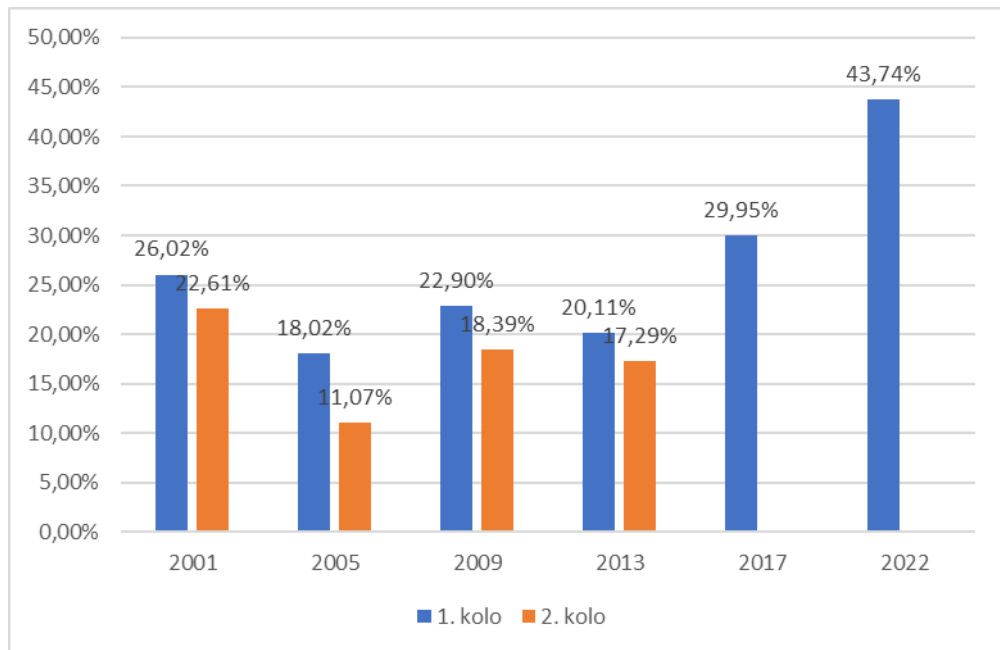
systemu, keďže voliči nedisponovali informáciami o tom, ako si majú vybrať svojich kandidátov, ako krúžkovať a tieto informácie im boli viac menej predávané len samotnou komisiou v deň konania sa volieb (Štatistický úrad SR, 2022).

V niektorých prípadoch voliči dokonca vložili do volebných urien prázdne obálky. Z tohto dôvodu sa môžeme domnievať, že práve títo voliči prejavili svoj postoj ku kandidátom a vyjadrili svoj názor, že si nevybrali nikoho, respektíve nemali koho voliť.

1.1 Volebná účasť v krajských a komunálnych voľbách

Ako už bolo načrtnuté podľa Štatistického úradu SR (2022) volebná účasť v krajských voľbách bola nižšia oproti komunálnych volieb. To zobrazuje graf 1.

Graf 1 Volebná účasť v krajských voľbách (2001 – 2022)

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Historicky pred piatimi rokmi boli prvé jednokolové krajské voľby županov a krajských poslancov, pričom tieto sa konali v jeden deň a to na päťročné obdobie. Dvojkolové voľby sa ukázali ako neefektívne vo vzťahu k volebnej účasti, na strane druhej však aj napriek tomu v roku 2021 opätovne ožila myšlienka, či by nebolo predsa len vhodné ich zaviesť. Napríklad strana SaS poukázala na možnosť zvýšenia legitimity. Osobne sa domnievam, že úvahy o zavedení dvojkolovej voľby by bolo čímkoľvek, len nie legitimitou. V zásade by jednoznačne mohla ovplyvniť výsledky volieb a vznikla by možnosť kupčenia a nekalých praktík. Preto súčasný systém jednokolových volieb považujem za optimálny (Kaliňák, 2021).

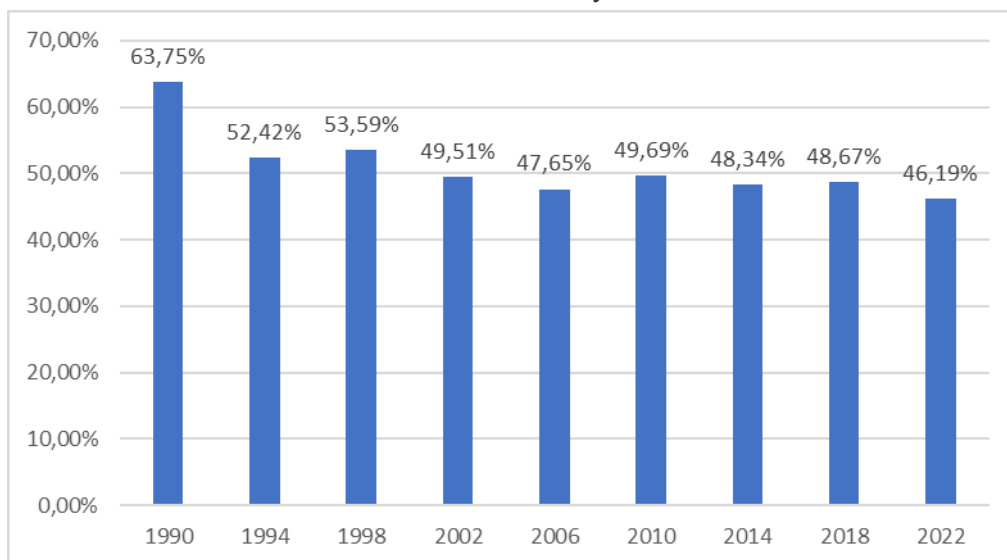
Tento fakt je možné spájať aj so samotnou účasťou v krajských voľbách. Ako možno vidieť z grafu 1, v roku 2001 bola účasť v prvom kole na úrovni 26,02 %, v druhom kole to bolo o niečo menej a to celkom 22,61 %. Rok 2005 priniesol ešte nižší záujem voličov o krajské voľby. V prvom kole bola účasť 18,02 %, v druhom to bolo len 11,07 %. Z hľadiska hodnotenia volebnej účasti sa dá usúdiť, že ide o tzv. voľby druhej kategórie (Štatistický úrad SR, 2022).

Teória volieb druhej kategórie sa vôbec prvýkrát objavila už v osemdesiatych rokoch minulého storočia. Dôvodom pre ich vytvorenie nemeckou autorskou dvojicou Reifom a Schmittom boli výsledky v prvých priamych voľbách do Európskeho parlamentu (ďalej len EP) z roku 1979, ktoré sa konali simultánne v deviatich členských krajinách do Európskeho parlamentu (Šaradín, 2008).

Skúsenosť s prvými priamymi voľbami do EP podporila analýzu, ktorá následne pomohla tiež k novej typologizácii volieb v politológii a dovedla Reifa a Schmitta k viacerým hypotézam a záverom, ktoré sú relevantné dodnes. Autori sa pozastavovali nad výsledkami predovšetkým z dôvodu objavenia diferenciacie medzi rezultatmi volieb do EP a do volieb do národných parlamentov, ktoré sa konali krátko pred voľbami do EP (Šaradín, 2008).

Práve v tejto súvislosti je možné konštatovať, že aj krajské voľby sú voľbami druhej kategórie, pre voliča menej zaujímavé. Krajské voľby doposiaľ nedosiahli volebnú účasť 50 %. Táto skutočnosť sa spája v súvislosti s teóriou druhej kategórie s viacerými aspektmi, napríklad s hypotézou, že voliči majú nižší záujem o voľby ak nerozumejú činnosti inštitúcie, ktorej zástupcov si volia. Eijk a Franklin (2009) zároveň poukazujú na to, že nízka voličská účasť slúži ako signál, že voľby sa v určitom momente stali pre voliča bezpredmetné a zbytočné. Okrem toho deklaruje apatiu vo vzťahu k politikom, ktorí sa v očiach voličov snažia zabezpečiť doteraz „vydobyté“ pozície.

Graf 2 Účasť v komunálnych voľbách

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2022

Graf 2 ilustruje účasť v komunálnych voľbách od roku 1990 do roku 2022. V roku 1990 bola najvyššia a dosiahla úroveň 63,75 %, v roku 1994 dosiahla úroveň 52,42 %. Od roku 1998 kedy bola druhá najvyššia a to 53,59 % postupne klesala. V roku 2006 bola druhá najnižšia, mala len 47,65 %. V roku 2022 bola najnižšia na úrovni 46,19 % (Štatistický úrad SR, 2022).

Nízka volebná účasť v komunálnych a župných voľbách má celé spektrum príčin a dôvodov. Viacerí autori sa bližšie zameriavali na príčiny nízkej volebnej účasti. Prvá teória je teória tzv. sklamaného voliča (theory of disenchanting voting) a vysvetľuje volebnú účasť na základe socioekonomických ukazovateľov podobne ako teória modernizácie, ale ich vplyv je interpretovaný odlišne. Podnetom pre vznik tejto teórie je neadekvátnosť teórie modernizácie pre vysvetlenie vývoja a regionálnych rozdielov vo volebnej účasti v postkomunistických štátoch. Nový (2013) dodáva, že špecifiká socialistického rozvoja ovplyvnili po páde socializmu ekonomické a politické problémy. Ako tvrdí Kevický (2020) volebná časť je ovplyvnená taktiež efektom socioekonomických charakteristík.

Predmetná teória sa venuje ukazovateľom ako je vzdelanie, príjem, typ zamestnania, nezamestnanosť, pohlavie a vek osoby. Jej zámerom je určiť, aké konkrétne socioekonomické charakteristiky rozhodujú o volebnej účasti. Podľa nej sa volieb viac zúčastňujú občania, ktorí majú vyšší socioekonomický status (Kevický, 2020).

Ďalšia teória je teória mobilizácie (mobilization theory). Teória predpokladá, že rozhodnutie ísť voliť nie je dané osobnými hodnotami a postojmi občanov, ale je zásadným spôsobom ovplyvnená aj ich okolím. Ako tvrdia Rosenstone a Hansen (2009) politická mobilizácia je taký proces, pri ktorom kandidáti, politické strany, aktivisti a nepolitické organizácie, ale tiež cirkvi, odbory a záujmové skupiny presvedčajú občanov k politickej participácii. Významné miesto v ich rozhodnutí môže zastávať aj príslušnosť k národnostnej menšine. Ako tvrdia Krivý (2012) Szabó a Tátrai (2016) v prípade, že má menšina svoje politické zastúpenie, môže to zvyšovať mobilizáciu jej príslušníkov.

Vlachová (2012) dodáva, že voliča môže do veľkej miery ovplyvniť aj rodina. Volebná účasť je vyššia, ak sú voliči spolu v manželstve, oproti tomu ak len bývajú ako slobodný pár v spoločnej domácnosti.

ZÁVER

Super voľby, alebo tiež spojené voľby priniesli voličom mnohé zmeny, výhody, ale aj nevýhody. S odstupom času ich môžeme hodnotiť nielen z pohľadu volebnej účasti, ktorá síce bola pre komunálne voľby najnižšia, ale pre župné voľby najvyššia, ale tiež s hľadiska systémových zmien a sčítania hlasov.

Zámer, ktorý malo spojenie volieb dosiahnuť bol sčasti dosiahnutý. Spojenie volieb do jedného termínu prispelo k zvýšeniu záujmu o krajské voľby. Nie všetci voliči v komunálnych voľbách, však vložili svoj hlas do urny aj zástupcom kraja, prípadne volili chybné.

Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky (2022) sa o post predsedu samosprávneho kraja uchádzalo viac ako 70 uchádzačov, čo jednoznačne odkazuje na

skutočnosť, že vyberať si bolo z čoho. Takmer 6 800 kandidátov sa prihlásilo k voľbám o viac ako 2 900 funkcií starostov a primátorov a približne 45 000 obyvateľov sa rozhodlo uchádzať o kreslo člena zastupiteľstva samosprávnych krajov, miest, obcí a mestských častí.

Ak chceme zhodnotiť celkovú volebnú účasť s ohľadom na predošlé výsledky volebnej účasti v komunálnych a župných voľbách môžeme sa utešiť tým, že tieto voľby výrazne zvýšili volebnú účasť vo voľbách krajských. Aj napriek tomu však zastávam názor, že ide o voľby druhej kategórie, pre občana menej zaujímavé, ako tvrdia samotní autori tejto teórie Reiff a Schmitt. Vo všeobecnosti majú voľby komunálne a župné klesajúcu tendenciu. Výrazná volebná účasť bola na Slovensku v komunálnych voľbách len v roku 1990, kedy dosiahla až 63,75 %, čo mohlo súvisieť s túžbou po demokracii po revolučných zmenách po roku 1989.

Stále viac rezignujúcich voličov vo voľbách komunálnych a župných poukazuje na to, že vo všeobecnosti nemajú záujem na participácii vo veciach verejných, prípadne nepocitujú svoju dôležitosť o verejných záležitostiach rozhodovať. Volebnú účasť navyše negatívne ovplyvnili aj sviatky a tiež problémy s celkovým zaistením volieb, nedostatočnou osvetou o tom, ako má občan voliť a tiež zlyhávajúcim systémom, kedy voliči dlhé hodiny čakali v rade, kým sa im dostalo právo voliť.

Spojené voľby neprinesli ani očakávané finančné úspory. Odmena členov okrskových komisií bola dvojnásobná. Úspora nenastala ani v prípade so zaistením bezpečnosti volieb. Policajný zbor Slovenskej republiky nasadil až 4 000 príslušníkov Policajného zboru, nehovoriac o zaistení práva voliť za pomoci prenosnej volebnej urny, čo bolo umožnené voličom v izolácií v dôsledku ochorenia SARS-CoV-2.

Spojené voľby tak, ako každá inovácia vo verejnej správe prináša určité výhody aj negatíva. Výhodou je jednoznačný nárast volebnej účasti v krajských voľbách, čo bolo zámerom predmetného návrhu a tak sa dá povedať, že účel a zámer týchto spojených volieb bol naplnený.

Otázkou zostáva, či tieto spojené voľby majú svoje uplatnenie aj v budúcnosti a či by predsa nebolo účelnejšie viac občanov vychovávať k demokratickému riadeniu samosprávy, budovaniu vzťahu k samospráve a ich participácii k riadeniu vecí verejných, ako jediným cestám zvýšenia povedomia a účasti na voľbách.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2021. *Voľby a volebné systémy (Vysokoškolská učebnica)*. Trnava: Univerzita Sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Fakulta sociálnych vied. s. 160. ISBN 978-80-572-0206-6. [online] [2022-11-18]. Dostupné na: https://www.academia.edu/62205883/Vo%C4%BEby_a_volebn%C3%A9_Syst%C3%A9my
- EIJK, C. van der, FRANKLIN, N. M 2009. *Elections and Voters*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. [online] [2022-11-18]. Dostupné na: <http://hdl.handle.net/1814/13006>
- INTEGROVANÝ VOLEBNÝ INFORMAČNÝ SYSTÉM. [online] [2022-11-18]. Dostupné na: www.volbysr.sk/ivis.

- KALIŇÁK, E. 2021. *Dvojkolová voľba a strach zo skutočných volieb*. 2021. Denník Pravda. [online] [2022-11-18]. Dostupné na: <https://nazory.pravda.sk/analyzy-a-postrehy/clanok/607085-dvojkolova-volba-a-strach-zo-skutocnych-volieb/>
- LEBEDA, T. 2008. *Volební systémy poměrného zastoupení: mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum. s. 160. ISBN 978-80-246-1523-3.
- KEVICKÝ, D. 2020. *VOLEBNÁ ÚČASŤ NA SLOVENSKU V ROKU 2020 Z POHLADU GEOGRAFIE – ZMENA ALEBO STABILITA?* ACTA GEOGRAPHICA UNIVERSITATIS COMENIANAE, Vol. 64, 2020, No. 2, pp. 161-178.
- KRIVÝ, V. 2012. *Výsledky volieb '12: čo sa zmenilo, čo zostáva*. In Krivý, V. (ed.) *Slovenské voľby '12: čo im predchádzalo, postoje a výsledky*. Bratislava, Sociologický ústav SAV, 47-136.
- NOVÝ, M. 2013. *Volební účast a její determinanty ve starých a nových demokraciích Evropy*. Sociológia, 45, 195-228.
- OROSZ, L. A KOL. 2015. *Volebné právo*. Košice : UPJŠ, 2015. s. 291. ISBN 978-80-8152-346-5.
- PACEK, A. C., POP-ELECHES, G., TUCKER, J. A. 2009. *Disenchanted or Discerning: Voter Turnout in Post-Communist Countries*. Journal of Politics, 71, 473-491.
- ROSENSTONE, S. J., HANSEN, J. M. 2009. *Mobilization, participation, and democracy in America*. New York, Longman.
- SEKERÁK, M. 2017. *Koncepty občianskej participácie a participatívnej demokracie nazerané teoretickou optikou*. [online] [2022-11-18]. Dostupné na: <https://www.sav.sk/journals/uploads/04201133Sekerak%20-%20zalomena%20OK%20autorom.pdf>
- SZABÓ, B., TÁTRAI, P. 2016. *Regional and social cleavages in the Slovak elections after the change of the regime*. Geografický časopis, 68 (3), 195-212.
- ŠARADÍN, P. 2008. *Teorie voleb do druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2008. s. 162. ISBN 9788024418766.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD. [online] [2022-11-18]. Dostupné na: www.volby.statistics.sk
- VLACHOVÁ, K. 2012. *Volební neúčast: kdo nešel k volbám?* In Linek, L. (ed.) *Voliči a volby 2010*. Praha, Sociologické nakladatelství, 63-86.

PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI AKO MOŽNOSŤ ROZŠÍRENIA VOLEBNÉHO PROGRAMU PRE UCHÁDZAČOV NA POST PREDSEDU KRAJA

Ing. Katarína Mičeková¹⁶ - prof. Ing. Ivana Butoracova Šindleryová, PhD.¹⁷

Abstract

Based on the global new coronavirus crisis, the European Union accepted a package of measures with the name of Plan for recovery and stability. It was necessary to respond to global pandemics and support the recovery of our country on multiple levels. This package of measures and investments will help the Slovak republic to become sustainable, resistant and better prepared for upcoming green and digital challenges. Execution of the Plan for recovery and stability will have a positive impact on development and therefore it is important that applicants for the post of chairman of a self-governing region will use these resources. Pre-election analysis will give us insight of financial plans in regional development. Schedule for these plans and investments is tight because all must be finished by August 2026.

KEYWORDS: *Recovery and resilience plan, electoral program, self-governing region, candidate*

ÚVOD

Volebný program jednotlivých kandidátov na post predsedu samosprávneho kraja by mal obsahovať komplex sľubov kandidáta smerovaný voličom. Na volebný program sa môžeme pozeráť ako na návrh zmluvy s voličmi. Z odbornej literatúry poznáme viacero typov volebných programov a každý typ volebného programu má odlišné funkcie.

V súčasnej situácii mali kandidáti možnosť zakomponovať do svojich volebných programov víziu zabezpečenia rozvoja regiónov z finančných prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti. Vyčlenených je celkovo vyše 2,6 miliardy eur pre samosprávu. V našej štúdií sa zameriame na volebné programy kandidátov, ktorí mali dostupné informácie na oficiálnych webových stránkach.

1 VYŠŠIE ÚZEMNÉ CELKY

Slovenská republika sa skladá z ôsmich samosprávnych krajov, resp. vyšších územných celkov. Do pôsobností samospráv spadajú oblasti ako napr. stredné školstvo, zdravotníctvo, kultúra, cesty II. a III. triedy. Hlavou samospráv je predseda samosprávneho kraja, ktorý spolupracuje so zastupiteľstvom samosprávnych krajov. Voľby do vyšších územných celkov sa prvýkrát v histórii Slovenskej republiky konajú súčasne s komunálnymi voľbami.

¹⁶ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, e-mail: mickova2@ucm.sk

¹⁷ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, e-mail: ivana.butoracova.sindleryova@ucm.sk

Tieto voľby upravuje Zákon č. 303/2001 Z.z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku. V zmysle § 2, ods.1: *“právo voliť do orgánov samosprávnych krajov majú občania Slovenskej republiky a cudzinci, ktorí majú trvalý pobyt v obci, ktorá patrí do územia samosprávneho kraja, alebo majú trvalý pobyt vo vojenskom obvode, ktorý patrí na účely volieb do orgánov samosprávneho kraja do jeho územia a najneskôr v deň konania volieb dovŕšili 18 rokov veku“*(Zákon č. 303/2001 Z.z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku).

1.1 Banskobystrický samosprávny kraj

V banskobystrickom samosprávnom kraji sa o post predsedu uchádza deväť kandidátov. Z toho sú štyria nezávislí kandidáti a päť kandidátov kandiduje s podporou politických strán či hnutí. Prvý spomedzi kandidátov, Michal Albert, nemá zverejnený volebný program na oficiálnych webstránkach. Z informácií zo sociálnych sietí, prostredníctvom ktorých oslovuje svojich potencionálnych voličov, nie je zrejme plánované použitie finančných prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti na trvalo udržateľný rozvoj regiónu.

Maroš Čupka, člen republikovej rady hnutia Socialisti.sk, vo svojom volebnom programe uvádza oblasti ako obnova regionálnej ekonomiky; práca pre ľudí, v réžii kraja; práca pre čerstvých absolventov; bývanie - dostupné, verejné, kvalitné; návrat verejnej dopravy do regiónov; dôstojný život seniorov; boj za silnejší samosprávny kraj. V žiadnom z jeho bodov nie je explicitne definovaný plánovaný zdroj finančného krytia (Čupka, 2022).

Ondrej Lunter, župan novej generácie, rozdelil svoje vízie do šiestich oblastí nasledovne: oblasť ciest a dopravy; modernizáciu, transparentnosť a inovácie v kraji; vzdelanie, prácu a prosperitu; sociálne veci; zdravotníctvo; cestovný ruch, voľný čas a šport. Ondrej Lunter deklaruje čerpanie financií z Plánu obnovy a odolnosti predovšetkým v oblastiach cyklodopravy, zdravotníctva a v cestovnom ruchu (Lunter, 2022).

Oblasti ktorým sa plánuje zaoberať ďalší z kandidátov, Marek Modranský, sú verená doprava; regionálne cesty; stredné školstvo; zdravotná starostlivosť; životné prostredie; cestovný ruch; šport a priemysel. Z volebného programu však nie je zrejme z akých zdrojov budú hrazené náklady na skvalitnenie služieb v definovaných oblastiach (Modranský, 2022).

Ďalší kandidát, Adrián Polóny, vo svojom volebnom programe uvádza šesť najdôležitejších oblastí, v ktorých by sa chcel realizovať v prípade úspešnej kandidatúry. Medzi tieto oblasti patrí doprava; sociálna a zdravotná starostlivosť; vzdelávanie a šport; kultúra; regionálny rozvoj a cestovný ruch; životné prostredie. z dostupného volebného programu nie je možné identifikovať, či v budúcnosti uvažuje o využití prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti (Polóny, 2022).

Jozef Sásik, kandidát za Slovenskú ľudovú stranu Andreja Hlinku, zaradzuje medzi priority svojho programu budovanie spoločnosti na kresťanskom, národnom a sociálnom prístupe. Medzi ďalšie ciele v prípade jeho zvolenia zaraďuje obnovenie

ťažby energetických surovín, obnova domáceho priemyslu, lesnej a poľnohospodárskej polovýroby a návratie odborného vzdelávania do školských osnov. Tento uchádzač nemá svoj volebný program rozšírený o Plán obnovy a odolnosti, ako nástroj rozvoja regiónov (Sásik, 2022).

Miroslav Suja, člen hnutia Republika, sa podľa dostupných dát nestotožňuje s celkovými postojmi hnutia. Jeho volebný program sa skladá z desiatich bodov ako sú bezpečné cesty; integrovaná doprava; lokálni farmári; zdravotná starostlivosť; starostlivosť o seniorov; športoviská a zeleň; kultúra; využívanie eurofondov; moderná samospráva (Suja, 2022).

Volebný program hnutia však definuje postoj k Európskej únii nasledovne: *“presadzujeme zásadnú reformu EÚ, jej prekopanie od úplných základov a návrat naspäť k čisto hospodárskemu združeniu suverénnych štátov“* (Hnutie republika, 2022). Na základe týchto informácií, nevieme zodpovedne definovať postoj kandidáta k využívaniu zdrojov z Plánu obnovy a odolnosti.

Tabuľka 1 Zoznam kandidátov na županov Banskobystrický kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Banskobystrický kraj	Michal Albert	KSS
Banskobystrický kraj	Maroš Čupka	Socialisti.sk
Banskobystrický kraj	Rudolf Huliak	NK/NEKA
Banskobystrický kraj	Marek Kotleba	ĽSNS
Banskobystrický kraj	Ondrej Lunter	NEKA
Banskobystrický kraj	Marek Modranský	NEKA
Banskobystrický kraj	Adrián Polóny	NEKA
Banskobystrický kraj	Jozef Sásik	SEAH
Banskobystrický kraj	Miroslav Suja	Republika

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

Na základe prieskumu volebných programov kandidátov v Banskobystrickom samosprávnom kraji môžeme zhodnotiť, že jediný z kandidátov zastáva zrejmy postoj k čerpaniu prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti. Ondrej Lunter by v prípade úspešnej kandidatúry mal v úmysle využiť Plán obnovy a odolnosti ako nástroj na zvýšenie kvality života obyvateľov.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že 89% kandidátov na post predsedu banskobystrického kraja tento nástroj hospodárskej politiky nepovažuje za kľúčový vo svojej volebnej kampani.

1.2 Trenčiansky samosprávny kraj

O post predsedu trenčianskeho samosprávneho kraja sa uchádza šesť kandidátov. Medzi týmito kandidátmi sa nachádza jeden nezávislý kandidát.

Jaroslav Baška, predseda samosprávneho kraja v rokoch 2017-2022, vo svojom volebnom programe uvádza oblasti ako zdravotníctvo; práca; príležitosti pre región;

cesty; seniorov; školstvo. Vo volebnom programe nie je jasne definované z čoho pokryje výdavky na tieto oblasti v prípade, že by bol opäť zvolený za predsedu kraja (Baška, 2022).

Marian Kňažko, člen Slovenskej ľudovej strany Andreja Hlinku, nemá zverejnený svoj volebný program na oficiálnych stránkach. Z postojov politickej strany vyplýva potreba reformy medzinárodného obchodného systému, svetového peňažného a finančného systému.

Kandidát Anton Kysel, nominant politickej strany Ľudová strana naše Slovensko, nemá zverejnený volebný program. Preto nevieme definovať postoj k finančným prostriedkom z Plánu obnovy a odolnosti.

Miroslav Magdech by v prípade úspešnej kandidatúry na post predsedu kraja plánoval splniť desať sľubov voličom. Medzi body pre rozvoj kraja patria plynulejšia doprava; zľava na vodičský preukaz, podpora športovcov; viac zelene; efektívna škôl; kultúrna oblasť; starostlivosť o seniorov; zdravotná starostlivosť; moderná samospráva. Vo volebnom programe kandidát nezaujal postoj k financovaniu projektov z Plánu obnovy a odolnosti (Magdech, 2022).

Peter Mát'oš vo svojom volebnom programe definoval najdôležitejšie oblasti ako sú zdravotníctvo; školstvo; doprava; cestovný ruch. Z Plánu obnovy a odolnosti by chcel získať peniaze na financovanie rekonštrukcie nemocníc v Prievidzi, Považskej Bystrici a na Myjave. Tento kandidát uvažuje o čerpaní prostriedkov aj v iných oblastiach (Mát'oš, 2022).

Posledný z kandidátov v trenčianskom kraji, Adrián Mikuš, nemá zverejnený volebný program na dostupných stránkach. Nie je možné definovať jeho postoj čerpaniu finančných prostriedkov.

Tabuľka 2 Zoznam kandidátov na županov Trenčiansky kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Trenčiansky kraj	Jaroslav Baška	SMER, HLAS, SNS, SME RODINA
Trenčiansky kraj	Marian Kňažko	SEAH
Trenčiansky kraj	Anton Kysel	ESNS
Trenčiansky kraj	Miroslav Magdech	Republika
Trenčiansky kraj	Peter Mát'oš	KDH, SaS, PS, SPOLU, ODS, ŠANCA
Trenčiansky kraj	Adrián Mikuš	NEKA

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

V trenčianskom samosprávnom kraji zaujal jasný postoj k Plánu obnovy a odolnosti jeden z kandidátov Peter Mát'oš čo predstavuje 17% z kandidátov.

1.3 Nitriansky samosprávny kraj

V nitrianskom kraji sa o post predsedu uchádza jedenásť uchádzačov. Osem kandidátov kandiduje s podporou politickej strany alebo hnutia.

Branislav Becík by chcel v nitrianskom samosprávnom kraji rozvíjať vidiecku tradíciu a poľnohospodárstvo. Toto predstavuje jeho základné volebné piliere volebného programu. Plán obnovy vo svojom volebnom programe nemá zahrnutý (Becík, 2022).

Ďalší spomedzi kandidátov je Artúr Bekmatov. V jeho volebnom programe sa nachádza okruh tém ako nové pracovné miesta po celom kraji; nové sociálne byty; obnova poľnohospodárstva; verejná doprava; lacnejšie a ekologickejšie kúrenie či transparentné riadenie kraja a správa majetku. Kandidát plánuje v prípade jeho zvolenia čerpať eurofondy predovšetkým na prieskumné vrty (Bekmatov, 2022).

Milan Belica, predseda samosprávneho kraja v rokoch 2017-2022, má explicitne definované vízie, ktoré by chcel v novom volebnom období splniť. Medzi najdôležitejšie úlohy v kraji patrí doprava; stredné školstvo; zdravotníctvo; sociálne služby; strategické investície pre rozvoj kraja; riadenie energetickej krízy; cestovný ruch a kultúra. Kandidát má záujem o využitie prostriedkov z Plánu obnovy predovšetkým na projekty, ktoré sa v minulosti nepodarilo splniť. Tento nástroj by využil predovšetkým v oblasti sociálnych služieb (Belica, 2022).

Štvrtý kandidát v nitrianskom samosprávnom kraji, Tibor Csenger, vo svojom programe deklaruje základné oblasti, ktorým by sa venoval. Zdravotníctvo, školstvo, kultúra a šport, sociálne veci, doprava a cesty či cestovný ruch. V žiadnej s týchto oblastí nespomenul využitie prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti (Csenger, 2022).

Martina Holečková má svoj volebný program rozdelený do šiestich základných oblastí, a to sociálna oblasť, zdravotníctvo, školstvo, životné prostredie, doprava a regionálny rozvoj. V programe uvádza spoluprácu so štátom a využívanie zdrojov z dostupných fondov, ktoré kandidátka bližšie nedefinovala (Holečková, 2022).

Kandidát číslo sedem, Martin Kusenda, nemá tradične definovaný volebný program. Potenciálnym voličom sa snaží priblížiť moderným prístupom. Na jeho webstránke sa nachádzajú výroky, postoje a názorová orientácia. O Pláne obnovy sa vo svojom programe nezmieňuje (Kusenda, 2022).

Lukáš Kyselica, poslanec Národnej rady Slovenskej republiky, má vo svojom volebnom programe široké spektrum tém. Medzi nimi sa nachádza aj téma Eurofondy a dotácie, kde Plán obnovy a odolnosti v jeho programe nie je jasne definovaný (Kyselica, 2022).

Peter Pukan, nominant politického hnutia Republika, má svoj volebný program definovaný desiatimi bodmi, ako sú doprava; šport; vzdelávanie; strava; eurofondy; kultúra; zdravotná starostlivosť; seniori; modernizácia; riešenie problémov. Plán obnovy a odolnosti kandidát nevyužil ako nástroj na volebnú kampaň (Pukan, 2022). Medzi dostupnými volebnými programami nebolo možné nájsť kandidátku Renátu Kolenčíkovú a kandidátov Milana Španíra a Olivera Štaudnera.

Tabuľka 3 Zoznam kandidátov na županov Nitriansky kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Nitriansky kraj	Branislav Becík	Hlas, SME RODINA
Nitriansky kraj	Artúr Bekmatov	Socialisti.sk
Nitriansky kraj	Milan Belica	NEKA
Nitriansky kraj	Tibor Csenger	SZÖVETSÉG, ALIANCIA
Nitriansky kraj	Martina Holečková	KDH, SaS, Tím Kraj Nitra, ŠANCA, SPOLU, ODS
Nitriansky kraj	Renáta Kolenčíková	NEKA
Nitriansky kraj	Martin Kusenda	NEKA
Nitriansky kraj	Lukáš Kyselica	OLANO, NOVA, Kresťanská únia, ZMENA ZDOLA
Nitriansky kraj	Peter Pukan	Republika
Nitriansky kraj	Milan Španír	ESNS
Nitriansky kraj	Oliver Štaudner	SĽAH

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

Nitriansky kraj reflektuje na možnosť čerpať finančné prostriedky z Plánu obnovy a odolnosti prostredníctvom jedného s kandidátov na post predsedu samosprávneho kraja, pána Milana Belicu. 91% kandidátov v kraji nevyužilo túto možnosť a Plán obnovy do svojho volebného programu nezahrnuli.

1.4 Trnavský samosprávny kraj

Medzi kandidátmi na župana v trnavskom kraji patrí sedem kandidátov s podporou politických strán a hnutí a traja nezávislí kandidáti.

Prvý z kandidátov, Martin Beluský, vo svojom programe neuvádza ako nástroj na zlepšenie kvality života obyvateľov možnosť využitia finančných prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti. Vo svojom programe má tradičné oblasti ako školstvo, zdravotníctvo sociálne služby, cestovný ruch (Beluský, 2022).

Podpredseda vyššieho územného celku, József Berényi, nemá jasne stanovený volebný program.

Široký program ďalšieho s kandidátov vyzdvihuje konkrétne problémy regiónu ako sú letisko v Piešťanoch, tunel cez Bielu horu a mnohé ďalšie, avšak pri žiadnom z bodov nie je spomenutý spôsob realizácie týchto projektov. Zdenko Čambal nevyužil spomínaný nástroj ako možnosť rozšírenia volebného programu (Čambal, 2022).

Martin Červenka, jeden z nezávislých kandidátov, si stanovil výzvy, ktoré by chcel v kraji splniť. Medzi tieto výzvy patrí aj zrýchlenie čerpania EÚ fondov a konkrétne definoval Plán obnovy. Tento kandidát využil skúmaný nástroj vo svojej volebnej kampani (Červenka, 2022).

Kandidátka na post predsedníčky samosprávneho kraja, Veronika Temňáková, vo svojom volebnom programe okrem iného deklaruje efektívne využívanie eurofondov na zveľaďovanie trnavského samosprávneho kraja. Explicitne však nedefinovala aké eurofondy by v prípade jej zvolenia čerpala (Temňáková, 2022).

Predseda samosprávneho kraja v rokoch 2017-2022, Jozef Viskupič, má Plán obnovy a odolnosti vo svojom volebnom programe spomenutý viackrát. V súčasnosti pracuje na projektoch v oblasti školstva, sociálnej starostlivosti kultúry a cyklodopravy (Viskupič, 2022).

Kandidáti Roman Chudý, Roland Hakszer, Zdenko Rosina, Ivan Stanovič nemajú svoje volebné programy umiestnené na oficiálnych webových stránkach. Z toho dôvodu sme ich pre účely našich analýz nevedeli zapojiť.

Tabuľka 4 Zoznam kandidátov na županov Trnavský kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Trnavský kraj	Martin Beluský	ESNS
Trnavský kraj	József Berényi	SZÖVETSÉG, ALIANCIA
Trnavský kraj	Zdenko Čambal	SNS, SMER
Trnavský kraj	Martin Červenka	NEKA
Trnavský kraj	Roman Chudý	ŽIVOT
Trnavský kraj	Roland Hakszer	NEKA
Trnavský kraj	Zdenko Rosina	NK/NEKA
Trnavský kraj	Ivan Stanovič	Hnutie Občan Náród Spravodlivosť
Trnavský kraj	Veronika Temňáková	Republika
Trnavský kraj	Jozef Viskupič	OLANO, NOVA, Kresťanská únia, ZMENA ZDOLA; SaS; SPOLU, Šanca, ODS

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

V trnavskom samosprávnom kraji využili príležitosť zakomponovať do svojich volebných programov Plán obnovy a odolnosti dvaja kandidáti, čo predstavuje 20% všetkých kandidátov.

1.5 Prešovský samosprávny kraj

V prešovskom samosprávnom kraji sa o stoličku predsedu kraja uchádza osem kandidátov v pomere troch nezávislých a piatich kandidátov s podporou politických strán, či hnutí.

Ján Bync nemá vo svojom volebnom programe jasne definované ciele ani postupy v prípade úspešnej kandidatúry. Volebná kampaň sa skladá zo súboru videí, kde upozorňuje na systémové zlyhania v našej spoločnosti (Bync, 2022).

Druhý spomedzi nezávislých kandidátov, Michal Kaliňák, má svoj volebný program rozdelený medzi zásadné priority. Tieto priority predstavujú napríklad

súdržný kraj; potraviny pre všetky rodiny; vodu ako samozrejmosť; nové byty; cestovný ruch; bezpečnosť; zdravotná starostlivosť; sociálna oblasť. Tento kandidát vo svojom volebnom programe nevyužil Plán obnovy a odolnosti (Kaliňák, 2022).

Filip Kuffa vo svojom volebnom programe stavia na pilieroch ako je ochrana lesného hospodárstva a environmentalistika. Financovanie ani postoj k čerpaniu prostriedkov z európskej únie vo svojom oficiálnom volebnom programe nedefinuje (Kuffa, 2022).

Milan Majerský, predseda samosprávneho kraja v rokoch 2017-2022, postavil svoj volebný program na troch ukazovateľoch, ktorými sú cesty, zamestnanie a rodina. Vo volebnom programe sú uvedené dotácie pre kraj, avšak nie sú bližšie špecifikované (Majerský, 2022).

Milan Mazurek, nominant hnutia Republika, má svoj volebný program definovaný ôsmimi bodmi nasledovne: cestná sieť bez výtlkov; zdravie, šport a príroda; školstvo prispôbené trhu práce; podpora lokálneho podnikania – turizmus a produkcia potravín; podpora domácej kultúry a remesiel; zdravotná starostlivosť bližšie k ľuďom; dôstojná jeseň života pre našich rodičov; ústavné práva občanov sú nedotknuté. V žiadnom z bodov nie je uvedené čerpanie prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti (Mazurek, 2022).

Kandidát Michal Biganič a kandidátky Patrícia Reváková a Ingrid Tomková nemajú jasne definované a zverejnené ich volebné programy.

Tabuľka 5 Zoznam kandidátov na županov Prešovský kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Prešovský kraj	Michal Biganič	NEKA
Prešovský kraj	Ján Bync	NEKA
Prešovský kraj	Michal Kaliňák	HLAS, SMER, SZÖVETSÉG, ALIANCIA
Prešovský kraj	Filip Kuffa	ŽIVOT
Prešovský kraj	Milan Majerský	KDH, SME RODINA, SaS, ZA LUDÍ
Prešovský kraj	Milan Mazurek	Republika
Prešovský kraj	Patrícia Reváková	NK/NEKA
Prešovský kraj	Ingrid Tomková	ESNS

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

Z analýzy kandidátov na post prešovského samosprávneho kraja môžeme pozorovať, že žiadny z kandidátov nevyužil nástroj Plán obnovy a odolnosti vo svojej predvolebnej kampani.

1.6 Žilinský samosprávny kraj

V žilinskom samosprávnom kraji kandiduje na post župana desať kandidátov. Osem z nich kandiduje s podporou politických strán a hnutí a dvaja kandidujú ako nezávislí kandidáti.

Katarína Boková, regionálna zástupkyňa Slovenského hnutia obrody pre Žilinský kraj, nemá verejne prístupný volebný program. Názorová orientácia hnutia, ktorého je kandidátka členkou sa nestotožňuje s pôsobením Slovenska v Európskej únii.

Kandidáti Igor Chroma a František Drozd s potenciálnymi voličmi komunikujú prostredníctvom sociálnych sietí. Volebný program sa nenachádza na oficiálnych stránkach kandidátov. Z toho dôvodu nie je možné definovať, či použili Plán obnovy a odolnosti ako nástroj na rozšírenie svojich programov.

Igor Janckulík má svoj oslovuje svojich voličov prostredníctvom definovania ôsmich oblastí, ktorým by sa v prípade úspešnej kandidatúry venoval. Program je definovaný: podpredseda z každého regiónu; verejná doprava; cestná infraštruktúra; regionálne školstvo; zdravotná starostlivosť; sociálna starostlivosť; kultúra; regionálny rozvoj. Kandidát záujem zapojiť sa do výziev z Plánu obnovy a odolnosti v oblasti regionálneho rozvoja kde spadá rozvoj cyklotrás, podpora cestovného ruchu, či modernizácia škôl (Janckulík, 2022).

Kandidátka, Erika Jurinová, svoj volebný program rozdelila do viacerých tematických okruhov. Sú definované ako: ZA stále lepšie zdravotníctvo; ZA kvalitnejšie cesty a pohodlnejšie cestovanie; ZA vzdelanejšiu a zdravšiu mládež; ZA udržanie života v našich regiónoch a ďalší rozvoj turizmu vo všetkých regiónoch kraja; ZA stále kvalitnejšie sociálne služby; ZA kultúru, ktorá prepája; ZA hodnotu za peniaze. Plán obnovy a odolnosti kandidátka spomenula v oblasti sociálnych služieb, kde by sa chcela v prípade úspešnej kandidatúry o financie na rekonštrukciu areálu školy v Moškovciach, na geronto-psychiatrické a zdravotno-sociálne zariadenie (Jurinová, 2022).

Peter Slyško, kandidát na žilinského župana, má vo svojom programe zdefinované priority ako doprava, zdravotníctvo, cestovný ruch a sociálna oblasť. Program neobsahuje spôsob riešenia alebo zlepšenia jednotlivých oblastí záujmu (Slyško, 2022).

Kandidát číslo deväť, Miroslav Urban, svoj volebný program zostavil z ôsmich bodov pre rozvoj žilinského samosprávneho kraja. Medzi tieto body patrí: efektívna verejná správa, dostupná ústavná a ambulantná zdravotná starostlivosť, podpora vzdelávania, sociálne programy pre seniorov, rozvoj cestovného ruchu, podpora kultúry a športu, doprava, racionálne využívanie eurofondov. V programe nie je bližšie definované, čo predstavuje pojem „racionálne využívanie eurofondov“, ani aký postoj má kandidát k Plánu obnovy a odolnosti (Urban, 2022).

Posledná kandidátka, Daniela Zemanová, vypracovala svoj volebný program nasledovne. V kraji plánuje priniesť zmeny v oblasti dopravnej obslužnosti, zdravotníctvo by malo slúžiť všetkým, snaha o rozvinutie spolupráce s obcami, cyklot doprava, podpora obecných podnikov, služby bližšie k ľuďom, parkovacia politika v kraji, prehodnotenie výberu daní a prehľadnejšie čerpanie finančných

zdrojov. Kandidátka vo svojom volebnom programe neuvažuje o možnosti čerpania zdrojov z Plánu obnovy a odolnosti (Zemanová, 2022).

Kandidát Marian Murín a kandidátka Andrea Starinská nemajú zverejnené oficiálne volebné programy.

Tabuľka 6 Zoznam kandidátov na županov Žilinský kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Žilinský kraj	Katarína Boková	SHO
Žilinský kraj	Igor Choma	SMER-SD
Žilinský kraj	František Drozd	ESNS
Žilinský kraj	Igor Janckulík	KDH, Dobrá voľba, SNS
Žilinský kraj	Erika Jurinová	OLANO, Kresťanská únia, ZMENA ZDOLA, SaS, SPOLU, ŠANCA, ODS
Žilinský kraj	Marián Murín	NEKA
Žilinský kraj	Peter Slyško	Hlas
Žilinský kraj	Andrea Starinská	NK/NEKA
Žilinský kraj	Miroslav Urban	Republika
Žilinský kraj	Daniela Zemanová	Hnutie Občan Národ Spravodlivosť

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

V žilinskom samosprávnom kraji uvažujú o využívaní financií z Plánu obnovy a odolnosti dvaja kandidáti na post župana. Igor Janckulík a Erika Jurinová reprezentujú 20% všetkých kandidátov, ktorí reflektujú aktuálnu situáciu a ponúkaný nástroj zapracovali do svojich volebných programov.

1.7 Bratislavský samosprávny kraj

V bratislavskom samosprávnom kraji sa o stoličku predsedu kraja uchádza osem kandidátov. Každý z kandidátov je podporovaný politickými stranami alebo hnutiami.

Prvý z kandidátov, Ivan Bosňák, komunikuje svoje volebné ciele prostredníctvom sociálnych médií. Pre potreby našej analýzy, tieto údaje nebudú hodnotené.

Juraj Droba, predseda samosprávneho kraja v rokoch 2017-2022, má svoj volebný program postavený na dvanástich okruhoch, ktoré sú bližšie definované v dokumente *Programová vízia Bratislavského samosprávneho kraja 2022-2026*. Z Plánu obnovy a odolnosti by chcel v prípade úspešnej kandidatúry vybudovať bezpečné segregované navzájom poprepájané cyklotrasy (Droba, 2022).

Ján Mažgút zostavil ako volebný program *Desatoro pre rozvoj bratislavského samosprávneho kraja*. V tomto programe sú definované konkrétne problémy kraja, ktoré plánuje napraviť. Medzi tieto body patrí napríklad revízia zmluvy so spoločnosťou Arriva, či udržanie a rozvoj malého a stredného podnikania v kraji. Jeho volebný program sa neodvoláva na Plán obnovy a odolnosti (Mažgút, 2022).

Kandidát Dušan Velič má jasne definovaný volebný program, ktorý sa skladá zo štyroch oblastí: zelený kraj; vzdelaný kraj; zdravý kraj; prepojený kraj. V žiadnom z uvedených bodov nie sú jasne definované zdroje krytia (Velič, 2022).

Štefan Zima má svoj volebný program definovaný desiatimi bodmi. Pri žiadnom z bodov sa neuvádza spôsob naplnenia cieľa.

Kandidáti Milan Lopašovský, Magdaléna Sulanová a Andrej Trnovec nemajú zverejnené svoje volebné programy, a teda nevieme vyhodnotiť, či majú v úmysle využiť nástroj pomoci Plán obnovy a odolnosti.

Tabuľka 7 Zoznam kandidátov na županov Bratislavský kraj

Bratislavský kraj	Ivan Bošňák	DS, ODS, SPOLU, ŠANCA
Bratislavský kraj	Juraj Droba	SaS, PS, Team BA
Bratislavský kraj	Milan Lopašovský	SMS
Bratislavský kraj	Ján Mažgút	SMER-SD, SNS
Bratislavský kraj	Magdaléna Sulanová	ESNS
Bratislavský kraj	Andrej Trnovec	SEAH
Bratislavský kraj	Dušan Velič	ZA ĽUDÍ, SME RODINA, KDH, Magyar Fórum
Bratislavský kraj	Štefan Zima	Republika

Zdroj: SME; Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

Z vyššie uvedeného vieme povedať, že v jediný z kandidátov ktorý zakomponoval do svojho volebného programu Plán obnovy a odolnosti je kandidát číslo dva Juraj Droba.

1.8 Košický samosprávny kraj

Prvý kandidát, Juraj Ďurove, nemá svoju kampaň vedenú prostredníctvom oficiálnych stránok. Nevieme povedať, či by v prípade úspešnej kandidatúry usiloval o získanie prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti.

Ivan Hriczko má svoj volebný program rozdelený do piatich okruhov. Má snahu o podporu rodín, o podporu mladých ľudí, o podporu seniorov, o regionálnu spoluprácu a o prezentovanie kraja vo svete. V programe nie je využitý náš nástroj ako možnosť zlepšenie podmienok v kraji (Hriczko, 2022).

Ďalší kandidát, Tomáš Janco, zostavil svoj volebný program do deviatich bodov. Aby sa v kraji nemrzlo a nehladovalo; nebudeme porušovať Vaše ústavné práva: budeme chrániť prácu miestnych ľudí; podporíme poľnohospodárov, záhradkárov aj chovateľov; zručnosti a znalosti, nie bludy a úchylné osnovy na školách; podnikateľské inkubátory a vedomostné banky – kľúč pre zamestnanosť v kríze; krajanom – malé obchody rozvineme vo veľkom; obnova tradičného komunitného života; rozvinúť integrovanú hromadnú dopravu dostupnú aj v dobe drahých palív. Vo volebnom programe nie je spomenutý Plán obnovy a odolnosti (Janco, 2022).

Kandidáti Džemal Kodrazi a Stanislav Mizík nemajú svoju kampaň vedenú prostredníctvom oficiálnych stránok. Nie je zrejmé, či by čerпали prostriedky v Plánu obnovy a odolnosti.

Erik Ňarjaš, rozdelil svoj volebný program do jedenástich oblastí medzi ktoré patrí: viac pracovných príležitostí a lepšie platenej práce v KSK; transparentné a efektívne KSK; školstvo; podpora seniorov a sociálne odkázaných v KSK; zdravotníctvo; cestná infraštruktúra; šport; cestovný ruch a kultúra; životné prostredie; rodiny s deťmi; podnikateľské prostredie a rozvoj. V programe nevyužil Plán obnovy ako nástroj na rozšírenie volebného programu (Ňarjaš, 2022).

Ďalší z kandidátov, Juraj Sinay, svoj program pomenoval „moje desatoro“, kde definuje desať najhlavnejších priorít. Sú to na silnom kraji záleží; Košický kraj ako súčasť globalizovaného sveta; bezpečná a kvalitná doprava pre všetkých; vytvoríme ekonomicky úspešný kraj; bez vzdelávania nie je prosperita; zastavme odliv mozgov; zaisťujeme zdravotnú a sociálnu starostlivosť pre všetkých; ochráňme životné prostredie v našom kraji; kultúra a šport dostupné pre všetkých; využime potenciál turizmu nášho kraja pre propagáciu doma a v zahraničí. Z volebného programu nie je definované, či by kandidát využil čerpanie prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti (Sinay, 2022).

Kandidátka Monika Sofiya Soročinová a kandidát Vladislav Stanko nemajú zverejnený program prostredníctvom oficiálnych zdrojov.

Róbert Suja svoj volebný program zostavil z častí ako regionálny rozvoj a rodiny, zdravotníctvo, sociálne služby, školstvo, cesty a mosty, integrovaná doprava. V prípade úspešnej kandidatúry by využil financie z Plánu obnovy a odolnosti na rozšírenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti (Suja, 2022).

Kandidát, Rastislav Trnka, rozdelil svoj volebný program do jedenástich okruhov nasledovne: zamestnanosť, energetika, cestovný ruch, infraštruktúra, zdravotníctvo, kultúra, životné prostredie, inovácie, šport, školstvo a poľnohospodárstvo. Nemá jasne použitý nástroj Plánu obnovy a odolnosti vo svojej predvolebnej kampani (Trnka, 2022).

Viliam Záhorečák definoval svoju víziu bodmi ako cestná a dopravná infraštruktúra, sociálna a zdravotná starostlivosť, vzdelávanie a šport, kultúra a cestovný ruch, životné prostredie, spoločná zodpovednosť. Z programu nie je zrejmé využitie finančných prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti (Záhorečák, 2022).

Tabuľka 8 Zoznam kandidátov na županov Košický kraj

Región	Meno kandidáta	Strana
Košický kraj	Juraj Ďurove	Socialisti.sk
Košický kraj	Ivan Hriczko	SIM
Košický kraj	Tomáš Janco	Republika
Košický kraj	Džemal Kodrazi	PRINCÍP
Košický kraj	Stanislav Mizík	LSNS
Košický kraj	Erik Ňarjaš	OLANO, NOVA, KÚ, ZMENA ZDOLA, Za ľudí, Demokratická
Košický kraj	Juraj Sinay	NEKA
Košický kraj	Monika Sofiya Soročinová	NEKA
Košický kraj	Vladislav Stanko	NEKA
Košický kraj	Róbert Suja	Hlas
Košický kraj	Rastislav Trnka	KDH, Szövetség, Aliancia, NEKA, Šanca, DS
Košický kraj	Viliam Zahorčák	SMER, Sme Rodina, SNS, ŽIVOT, SMS, NEKA

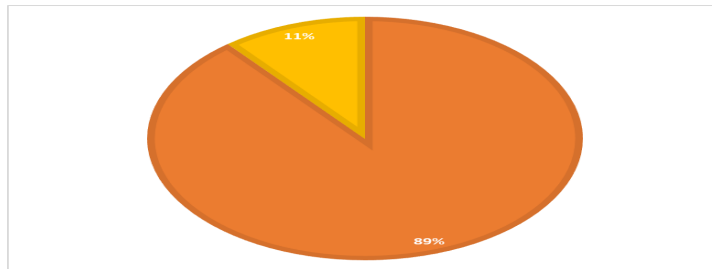
Zdroj: SME: Kandidáti na županov a poslancov vo voľbách do VÚC 2022.

Spomedzi všetkých kandidátov na post župana Košického samosprávneho kraja sa o možnosti čerpania prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti vyjadril iba jeden, čo predstavuje 8% kandidátov.

ZÁVER

Z analýzy volebných programov vyplynulo, že z celkového počtu 74 kandidátov na post predsedov všetkých samosprávnych krajov použilo Plán obnovy a odolnosti ako súčasť volebného programu 9 kandidátov naprieč kraji. Predstavuje to 11% všetkých kandidátov.

Graf 1 Percentuálne vyjadrenie výskytu Plánu obnovy a odolnosti vo volebných programoch kandidátov na post predsedov samosprávnych krajov

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Prešovský samosprávny kraj nemá kandidáta, ktorý by vo svojom volebnom programe hovoril o čerpaní finančných prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti.

Z novozvolených predsedov samosprávnych krajov použili tento nástroj štyria kandidáti a to v bratislavskom, trnavskom, žilinskom a banskobystrickom kraji. Z analýzy nevieme definovať či tento nástroj ovplyvnil voličov

POUŽITÁ LITERATÚRA

BAŠKA, J. 2022. Je mi cťou slúžiť nášmu kraju. Poďme mu dať všetko, čo si zaslúži.

Dostupné z: <https://www.vaszupan.sk/>

BECÍK, B. 2022. Moje vízie. Dostupné z: <https://branislavbecik.sk/>

BEKMATOV, A. 2022. Riešenia pre náš kraj. Dostupné z: <https://dobryzupan.sk/>

BELICA, M. 2022. Moje priority. Dostupné z: <https://zupanbelica.sk/>

BELUSKÝ, M. 2022. Volebný program. Dostupné z: <https://martinbelusky.sk/>

BYNC, J. 2022. NEBÁŤ SA! NEKLAMAŤ! NEKRADNÚŤ!. Dostupné z: <https://www.janbync.sk/>

ČAMBAL, Z. 2022. Program VÚC TTSK. Dostupné z: <https://www.zdenkocambal.sk/program-vuc-ttsk/>

ČERVENKA, M. 2022. Program. Dostupné z: <https://www.martincervenka.sk/>

ČUPKA, M. 2022. Maroš Čupka, DiS. Art. - kandidát na župana. Dostupné z: <https://socialisti.sk/maroscupka/>

DROBA, J. 2022. Volebný program pre komunálne a župné voľby v metropolitnom regióne Bratislava. Dostupné z: <https://www.droba.sk/volebny-program/>

HOLEČKOVÁ, M. 2022. Program. Dostupné z: <https://www.martinaholeckova.sk/>. HNUTIE REPUBLIKA. 2022. Pracovný program: Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/program/>

HRICZKO, J. 2022. Spoločne pre kraj. Dostupné z: <https://www.ivanhriczko.sk/>

JANCKULÍK, I. 2022. Volebný program 2022. Dostupné z: <https://igorjanckulik.sk/volebny-program-2022/>

JANCO, T. 2022. Kandidát na predsedu Košického samosprávneho kraja. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-kosice-2022/>

- JURINOVÁ, E. 2022. Vízia pre kraj: Najdynamickejšie sa rozvíjajúci kraj na Slovensku. Dostupné z: <https://jurinova.sk/program/>
- KALIŇÁK, M. 2022. Program. Dostupné z: <https://misokalinak.sk/#program>
- KUFFA, F. 2022. Splníme sľuby ŽIVOT Národná strana. Dostupné z: <https://strana-zivot.sk/splnime-sluby-zivot-narodna-strana/>
- KUSENDA, M. 2022. Náš kraj a jeho naj. Dostupné z: <https://www.martinkusenda.sk/nas-kraj>
- KYSELICA, L. 2022. Moje vízie. Dostupné z: <https://www.lukaskyselica.sk/>
- LUNTER, O. 2022. Aby veci fungovali. Dostupné z: <https://lunter2022.sk/program/>
- MAGDECH, M. 2022. Kandidát na predsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-trencin-2022/>.
- MAJERSKÝ, M. 2022. PRIORITY volebného programu. Dostupné z: <https://www.hrdyvychod.sk/volebny-program/>
- MAZUREK, M. 2022. Kandidát na predsedu Prešovského samosprávneho kraja. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-presov-2022/>
- MAŽGÚT, J. 2022. DESATORO PRE ROZVOJ BRATISLAVSKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA. Dostupné z: <https://strana-smer.sk/aktuality/clanky/post/desatoro-pre-rozvoj-bratislavskeho-samospravneho-kraja>
- MÁŤOŠ, P. 2022. Môj volebný program. Dostupné z: <https://volimpetra.sk/peter-matos-program>
- MODRANSKÝ, M. 2022. Dôležité pre Banskobystrický kraj: Dostupné z: <https://modransky.sk/>
- ŇARJAŠ, E. 2022. PROGRAM. Dostupné z: <https://eriknarjas.sk/program/>.
- POLÓNY, A. 2022. SKUTOČNÁ ZMENA Volebný program. Dostupné z: <https://www.adrianpolony.eu/>
- PUKAN, P. 2022. Moje volebné ciele. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-nitra-2022/>.
- SÁSIK, J. 2022. TASR – župan – Banská Bystrica. Dostupné z: <https://www.slsah.sk/tasr-zupan-banska-bystrica/>
- SINAY, J. 2022. Moje desatoro. Dostupné z: <https://www.jurajsinay.sk/>
- SLYŠKO, P. 2022. VAŠE PROBLÉMY SÚ MOJE PRIORITY. Dostupné z: <https://peterslysko.sk/#>
- SUJA, M. 2022. Kandidáti REPUBLIKY v Banskobystrickom samosprávnom kraji. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-banska-bystrica-2022/>.
- SUJA, R. 2022. Pre obyvateľov košického kraja. Dostupné z: <https://robertsuja.sk/moje-priority/>
- TEMŇÁKOVÁ, V. 2022. Kandidátka na predsedníčku Trnavského samosprávneho kraja. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-trnava-2022/>.
- TRNKA, R. 2022. Vízia rozhoduje. Dostupné z: <https://www.rastotrnrka.sk/vizia/>
- URBAN, M. 2022. Kandidát na predsedu Žilinského samosprávneho kraja. Dostupné z: <https://www.hnutie-republika.sk/vuc-zilina-2022/>
- VELIČ, D. 2022. Župan Velič. Dostupné z: <https://dusanvelic.sk/>
- VISKUPIČ, J. 2022. Vízia pre moderný kraj. Dostupné z: <https://trnavskyzupan.sk/programove-tezy-2022/>

ZÁHORČÁK, V. 2022. Programová vízia Košického samosprávneho kraja na roky 2022-2026. Dostupné z: <https://zahorcak.sk/volebny-program/>
Zákon č. 303/2001 Z.z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku
ZEMANOVÁ, D. 2022. Spojené regionálne voľby 2022. Dostupné z: <https://volby2022.ludovykandidat.sk/>

REFLEXIA VOLEBNEJ ÚČASTI V SPOJENÝCH KOMUNÁLNYCH A REGIONÁLNYCH VOĽBÁCH 2022

PhDr. Dalibor Mikuš PhD.¹⁸

Abstract

The joint municipal and regional elections in 2022 represent a specific feature of electoral processes in the history of Slovakia. For the first time ever, two different types of elections were combined in order to save funds and increase voter turnout. Although there were several discussions among experts and politicians about the correctness of this step in terms of the complexity of the electoral act for the voter, the joint elections themselves demonstrated the legitimacy of the decision. The present paper deals with the issue of voter turnout, which was one of the key arguments for joining elections. We identify and evaluate individual factors that influenced the overall voter turnout. At the same time, we focus on the comparison of voter turnout with previous municipal and regional elections, with an emphasis on the centres of self-governing regions. The paper aims to be a professional contribution in the evaluation process of joint elections in Slovakia.

KEYWORDS: *election, voter turnout, legitimacy, municipalities, self-governing regions*

ÚVOD

Politické a spoločenské zmeny v roku 1989 predstavujú základný predpoklad budovania nástrojov občianskej participácie. Za kľúčový môžeme objektívne považovať nadobudnutie volebného práva v rámci slobodných demokratických volieb. Toto konštatovanie zvyrazňuje skutočnosť, že počas obdobia socializmu neboli naplnené atribúty všeobecných, priamych, rovných a tajných volieb. V histórii demokratického Slovenska sa konalo viacero volebných aktov, pričom rok 2022 sa stal prelomovým z hľadiska spojenia dvoch odlišných typov volieb do jedného dňa. Konkrétne išlo o komunálne a regionálne voľby so zámerom ušetriť finančné prostriedky a zvýšiť volebnú účasť. Primárnym cieľom článku je tak zhodnotiť volebnú účasť v spojených voľbách, pričom identifikujeme faktory, ktoré ovplyvnili finálny výsledok. Zároveň porovnávame volebnú účasť s predchádzajúcimi komunálnymi a regionálnymi voľbami, pričom osobitne hodnotíme krajské mestá na Slovensku. Na základe získaných výstupov sa zaoberáme možnosťou aplikácie spojenia rôznych typov volieb v budúcnosti.

1 SAMOSPRÁVA NA SLOVENSKU V KONTEXTE PARTICIPÁCIE

Základným pilierom demokratických mechanizmov je existencia územnej samosprávy. Uplatnením princípu subsidiarity sa rozhodovanie dostáva čo najbližšie k občanovi, ktorý prostredníctvom jednotlivých nástrojov participácie predstavuje kľúčového aktéra tvorby verejnej politiky. Švikruha (2018) zdôrazňuje, že účasť na

¹⁸ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko Trnava, e-mail: dalibor.mikus@ucm.sk.

verejnom živote je tak definovaná ústavným rámcem a právnymi normami. V prípade územia Slovenska však vôbec nejde o samozrejmosť, keďže samosprávne riadenie je výsledkom politického vývoja ostatných dekád. Pri hlbšej analýze 20.storočia je zrejmé, že územná samospráva aplikujúc demokratické prvky bola negovaná štátnou mocou po väčšinu tohto obdobia (Schelle, 2016). Pozitívnym príkladom bolo len krátke obdobie prvej Česko-Slovenskej republiky, počas ktorého sa vôbec prvýkrát aplikovala samospráva na miestnej a regionálnej úrovni v previazanosti so všeobecným volebným právom. Obyvatelia správnych celkov si tak vôbec prvýkrát v histórii územia Slovenska mohli vybrať svojich zástupcov bez akýchkoľvek obmedzení s výnimkou vekového cenzu (Mikuš, 2019). V týchto súvislostiach je potrebné podotknúť, že volebné právo priznané ženám nebolo samozrejmosťou ani v štátoch ako Francúzsko, či Taliansko (Šuchová, 2011). Mníchovská dohoda a koniec prvej Česko-Slovenskej republiky však boli spojené s odstránením samosprávnych mechanizmov. Inštalácia autoritárskych režimov na území Slovenska mali za následok presadenie centralistických modelov bez plnohodnotnej samosprávy na takmer polstoročie (Rychlík, 2015).

Politické a spoločenské zmeny v roku 1989 sa stali základným predpokladom obnovenia samosprávnych jednotiek a demokratických nástrojov participácie. Celkovo však išlo o pomerne zdĺhavý proces, keďže bolo potrebné vybudovať úplne nový systém. Dovtedajší socialistický model správneho riadenia bol vystavaný na existencii národných výborov ako jednotiek integrovanej verejnej správy. V teoretickom vyjadrení dobových autorov ako Lukeš, či Minárik v sebe spájali štátnu správu a samosprávu v jednom orgáne. V praktickej rovine však išlo o hierarchický systém s dominanciou štátnych orgánov na ústrednej úrovni. Nižšie správne orgány na krajskej, okresnej a miestnej úrovni tak museli akceptovať rozhodnutia vychádzajúce z vyššej inštancie. Keďže obce stáli na najnižšom bode tejto hierarchie, stali sa len akousi koncovkou štátu v zmysle vykonávateľa vopred stanovených úloh (Mikuš, 2019). Schelle (2015) v týchto súvislostiach zdôrazňuje nedemokratický charakter volieb. Hoci volebný proces do národných výborov oficiálne existoval vychádzajúc z ústavného nastavenia, v praxi nemohli voliči ovplyvniť obsadenie jednotlivých volených orgánov. Volebným aktom len potvrdzovali jednotnú kandidátnu listinu vytvorenú pod vedením Komunistickej strany Česko-Slovenska (KSČ). Vedúca úloha KSČ deklarovaná článkom 4 Ústavy ČSSR sa tak odrážala vo všetkých oblastiach politického a spoločenského života. Na základe toho sa stotožňujeme s tvrdením Švikruhu (2019), že hlavným argumentom vytvorenia samosprávy bol presun demokratických mechanizmov do rúk občanov. Nižňanský a Hamalová (2013) chápu proces kreovania samosprávy ako poistku demokratických predstaviteľov moci pred potencionálnym zneužitím štátnej moci autoritárskymi silami v budúcnosti.

Prioritou politickej reprezentácie po prvých slobodných parlamentných voľbách v roku 1990 sa stalo zriadenie obecnej samosprávy. Podľa Machyniaka (2019) bol to výsledok prirodzeného vývoja, keďže slobodný štát môže byť postavený len na slobodných obciach. Zriadenie druhej úrovne samosprávy na regionálnej úrovni tak malo byť realizované až v neskoršom období. Zároveň je potrebné podotknúť, že regionálne jednotky v podobe krajov boli úplne zrušené na základe ústavného zákona

č. 294/1990 Zb. Systémové nastavenie vrátane terminológie a počtu regionálnych celkov mali vychádzať z rozsiahlejšej verejnej diskusie. Naopak v prípade obcí sa v dominantnej miere riešila štruktúra a kompetenčný rámec nových samosprávnych orgánov. Determinoval ich zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, ktorý predstavuje pilier obnovenej samosprávy na území Slovenska. Primárnym výstupom je suverenita občana s garantovanými právami a nástrojmi participovať na rozvoji miestnej samosprávnej jednotky. Rozhodovanie je realizované prostredníctvom priamo volených orgánov v zmysle starostu a obecného zastupiteľstva opierajúc sa o vymedzený rámec právomocí. Predovšetkým priama voľba starostu bola diskutovanou témou reprezentantmi štátnej moci, keďže v českej časti spoločného federatívneho štátu sa presadila nepriama voľba vychádzajúc z modelu prvej Česko-Slovenskej republiky. Podľa Švikruhu (2019) sa kľúčovým argumentom priamej voľby stala otázka legitimacy. Hlavný predstaviteľ samosprávy v danej územnej jednotke tak nemohol byť výsledkom politických dohôd zvolených poslancov v obecnom zastupiteľstve, ale priamo podlieha vôle ľudu vyjadrenej vo volebnom akte. V porovnaní so socialistickým modelom verejnej správy tak išlo o výraznú kvalitatívnu zmenu podľa vzorov vyspelých demokratických krajín. Legislatíva determinuje starostu ako viditeľnú hlavu obce vo vzťahu k štátnym orgánom a rovnako tak k vonkajšiemu prostrediu. Definuje jeho funkciu „štátového orgánu v majetkovo-právnych vzťahoch mesta a v pracovno-právnych vzťahoch pracovníkov mesta“ (zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení). Zároveň disponuje sistačným právom. Právomoci starostu tak môžeme definovať ako pomerne silné, čo bolo aj jedným z argumentov pri presadení priamej voľby. Na základe nastavenia volebného systému sa vyžaduje len relatívna väčšina na jeho zvolenie. V prípade obecného zastupiteľstva sa rovnako aplikuje väčšinový systém vo viacmandátových volebných obvodoch. Zatiaľ čo v oblasti volebného systému sme počas vývoja miestnej samosprávy nezaznamenali výraznejšie zmeny, kompetenčný rámec bol značne rozšírený v rokoch 2002 až 2004. Determinoval to zákon č. 416/2001 Zb. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky. Kováčová (2020) uvádza, že obce naplnili svoje samosprávne poslanie a predstavujú stabilný prvok demokratického zriadenia na Slovensku.

Ak sa zameriame na druhú úroveň samosprávy v podobe vyšších územných celkov, proces kreovania bol oveľa zdĺhavejší a determinovaný širokým spektrom politických aspektov. Diskusie ohľadom jej podoby identifikujeme už na začiatku 90. rokov po zrušení krajskej úrovne národných výborov. Reprezentanti štátnej moci vychádzajúc z výsledkov prvých slobodných volieb v roku 1990 sa zasadili za zrušenie pôvodnej sústavy krajov, ktoré považovali za prvok centralizmu. Cieľom bolo vytvorenie úplne novej štruktúry regionálnej samosprávy. Pri terminologickom vymedzení regionálnych jednotiek a ich počtu však nebola politická zhoda, pričom dominantnou témou sa stalo štátoprávne usporiadanie Česko-Slovenska. Problematika regionálnej samosprávy tak mala byť riešená až v ďalšom kroku (Mikuš, 2018).

Rozdielne pohľady českej a slovenskej reprezentácie na fungovanie spoločného štátu viedli k rozkladu federatívneho zriadenia a k vytvoreniu samostatnej Slovenskej republiky. Politická nestabilita nového štátu sa odrazila k opätovnom odsúvaní

riešenia problematiky regionálnej samosprávy. Prvú systémovú zmenu tak môžeme identifikovať až v roku 1996 na základe prijatých zákonov č. 221/1996 zb. o územnom a správnom členení Slovenskej republiky a zákona č. 222/1996 zb. o organizácii miestnej štátnej správy. V praktickej rovine prišlo k obnoveniu regionálnych jednotiek vo forme ôsmich krajov. Uskutočnená reforma však bola kritizovaná zo strany opozičných politických subjektov a rovnako tak aj predstaviteľmi Združenia miest a obcí Slovenska. Hoci regionálne celky boli legislatívou vytvorené, vôbec nešlo o decentralizáciu verejnej správy, ale len o vznik dekoncentrovaných krajských úradov. Nemôžeme hovoriť o žiadnej samospráve na tejto úrovni, keďže občania nemali možnosť si vyberať svojich zástupcov v rámci priamo volených orgánov. Krajské úrady sa stali len vykonávateľom vôle štátu s delegovanými členmi. Argumentom politických strán vládnej koalície bolo vytvorenie plnohodnotnej samosprávy v dvoch krokoch, pričom samotné samosprávne orgány mali byť realizované až v nasledujúcom volebnom období (Mikuš, 2018). Nižňanský a Hamalová (2013) v týchto súvislostiach uvádzajú, že predstavitelia politickej moci sa snažili len centralizovať rozhodovanie do svojich rúk, čo odrážalo celkový štýl vládnutia na čele s premiérom Vladimírom Mečiarom.

Predpokladom vzniku regionálnej samosprávy sa tak stali parlamentné voľby v roku 1998, po ktorých sa k moci dostala široká vládna koalícia na čele s Mikulášom Dzurindom. Klimovský (2014) uvádza, že kľúčovým bodom vládneho programu sa stal vstup Slovenska do Európskej únie, pričom vytvorenie plnohodnotnej samosprávy na regionálnej úrovni bolo dôležité aj z hľadiska čerpania dotácií z eurofondov. Tento cieľ bol deklarovaný aj zriadením funkcie splnomocnenca vlády pre reformu verejnej správy, ktorým sa stal Viktor Nižňanský. Komplexný návrh modelu regionálnej samosprávy bol výsledkom viac ako dvojročného obdobia. Do tohto procesu boli zakomponovaní nie len politickí reprezentanti, ale aj predstavitelia samospráv a odborná verejnosť. Finalizovaný návrh počítal s 12 vyššími územnými celkami zohľadňujúc historické špecifiká regionálnych celkov na území Slovenska. Tento model bol tak v protiklade s územnosprávnym členením 8 krajských celkov, ktoré negovali akúkoľvek územnú prepojenosť prirodzených regiónov. Vo svojej podstate tak išlo o modifikáciu a nápravu pôvodného modelu (Kováčová, 2015). Zároveň samosprávne rozhodovanie malo byť realizované prostredníctvom priamo volených orgánov, konkrétne zastupiteľstva a predsedu vyššieho územného celku.

Problematika širokej vládnej koalície zloženej z programovo diferencovaných politických strán však rozhodla o zmene predkladaného návrhu na pôde Národnej rady Slovenskej republiky. Pozmeňujúci návrh z radov opozičného HZDS získal podporu aj časti koalíčných poslancov, pričom deklaroval zmenu 12 vyšších územných celkov na 8. V praxi sa tak zachoval model územnosprávneho členenia z roku 1996, ktorý v maximálnej miere negoval hranice prirodzených regiónov (Gurňák, 2014). Zároveň bola schválená dvojkolová voľba predsedov samosprávnych krajov. Tento krok mal znižovať šance kandidátov maďarskej národnosti, čo sa potvrdilo v jednotlivých volebných aktoch. V konečnom dôsledku tak dlho pripravovaný vládny návrh pod vedením splnomocnenca vlády pre reformu verejnej správy bol výrazne modifikovaný. Celý proces sa odrazil v politických otrasoch vo vládnej koalícii znásobené hrozbami

odchodu SMK (Machyniak, 2018). Podmienkou zotrvania bolo prijatie kompetenčného zákona v navrhovanej vládnej podobe, k čomu aj reálne prišlo na základe zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky. Samosprávne kraja sa tak po zdĺhavom procese stali realitou na začiatku roka 2002.

Jedným z kľúčových výstupov existencie dvoch úrovní samosprávy je vytvorenie nástrojov občianskej participácie. Tento bod je potrebné zdôrazniť najmä v súvislosti s absenciou zmienených mechanizmov pred rokom 1989. Na základe prijatej legislatívy sa obyvateľ konkrétnej samosprávnej jednotky stal nositeľom moci v zmysle zastupiteľskej demokracie. Podľa Bútorovej a Gyarfásovej (2010) občiansku participáciu vymedzujeme ako aktívnu účasť na riešení problémov spoločnosti a spravovanie verejných záležitostí. Obyvateľ samosprávy tak môže konať ako jednotlivec a rovnako tak ako súčasť konkrétnej komunity. Legislatíva naviazaná na fungovanie oboch úrovní samosprávy garantuje širší rámec nástrojov participácie. Za kľúčové považujeme aktívne a pasívne volebné právo, právo rozhodovania o dôležitých otázkach samosprávnej jednotky prostredníctvom miestneho, resp. regionálneho referenda, právo zúčastňovania sa zasadnutí zastupiteľstiev, právo obracať sa so svojimi podnetmi na orgány samosprávy, či organizovať petíciu. Prirodzene práve aktívne volebné právo predstavuje v praktickej rovine najviac využívaný nástroj participácie. Obyvatelia samospráv pri volebnom akte rozhodujú o svojich zástupoch v zmysle naplnenia princípov zastupiteľskej demokracie. Zároveň je potrebné podotknúť, že volebná účasť je častým argumentom odborných kruhov pri analýze legitimacy zvolených zástupcov.

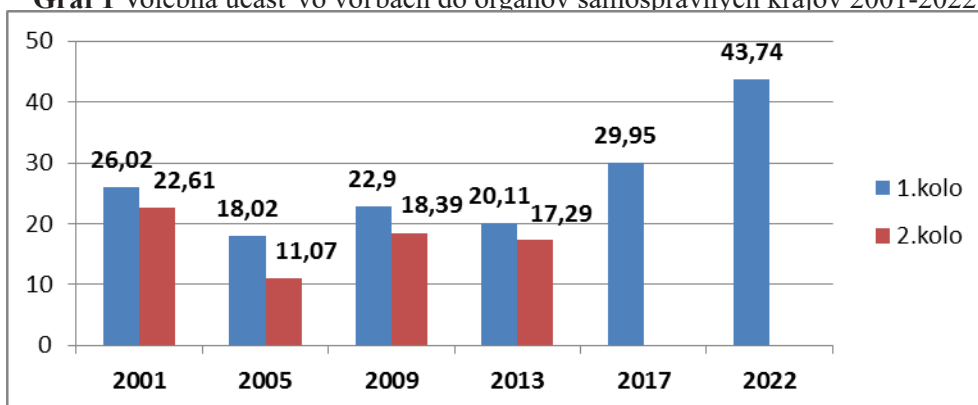
2 ZHODNOTENIE VOLEBNEJ ÚČASTI AKO KĹÚČOVÉHO FAKTORA SPOJENÝCH VOLIEB 2022

Volebná účasť predstavuje jednu z rozhodujúcich premenných pri každom volebnom procese. Objektívne konštatujeme, že vyššia volebná účasť sa automaticky premieta do vyššej miery legitimacy zvolených zástupcov. Neznamená to len silnejší mandát, ale zároveň sa vytvára aj väčší tlak na zvolených reprezentantov moci na jednotlivých úrovniach vládnutia. Argumenty zabezpečenia vyššej volebnej účasti spolu so zohľadnením ekonomického faktora sa stali kľúčovými pri presadení myšlienky spojenia komunálnych a regionálnych volieb do jedného volebného aktu. V závislosti od toho bolo ústavným zákonom č. 44/2017 Z.z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, predĺžené funkčné obdobie samosprávnych krajov na obdobie 5 rokov, pričom išlo o jednorazové riešenie. Vládna koalícia v zložení SMER-SD, SNS a MOST-HÍD iniciovala túto zmenu s cieľom dosiahnutia spoločného termínu oboch typoch volieb v roku 2022, keďže voľby do samosprávnych krajov sa konali v roku 2017 a komunálne voľby v roku 2018. V konečnom súčte za návrh hlasovalo 109 poslancov, čím realizovaná zmena získala podporu aj v radoch opozičných politických strán. Jedným z kľúčových argumentov bolo zabezpečenie vyššej volebnej účasti hlavne pri voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré od svojho vzniku zápasili s nízkym záujmom voličov.

Historickým negatívnym rekordom bolo 2. kolo volieb predsedov vyšších územných celkov v roku 2005, kedy sa do volebných miestností dostavilo len 11,07% oprávnených voličov. Naproti tomu volebná účasť v komunálnych voľbách predstavovala dlhodobu priemer v rozmedzí 50%. Navrhovatelia sa tak zasadzovali za synergický efekt spojených volieb, kde komunálne voľby budú práve tým očakávaným ťahúňom pre voľby regionálne (Štatistický úrad SR, 2022).

Dôležitým faktorom volebnej účasti bolo aj vyhlásenie konkrétneho termínu volieb, pri ktorej bol predseda NR SR Boris Kollár povinný dodržať časovú lehotu 110 dní. Na základe pôvodného nastavenia legislatívy museli byť spojené voľby vyhlásené posledných 14 dní volebného obdobia orgánov samosprávy, pričom tento termín bol v tesnej časovej previazanosti so sviatkom Všetkých svätých. Argument vyššej mobility obyvateľov viedol zákonodarcov k zmene legislatívy deklarujúcej vyhlásenie volieb v posledných 21 dňoch volebného obdobia orgánov samosprávy, na základe čoho sa mohli spojené voľby uskutočniť už 22. októbra. V praktickej rovine by tak neprišlo k prepojeniu volieb s „dušičkovým“ obdobím. Napriek týmto zmenám však predseda NR SR vyhlásil spojené voľby na termín 29. októbra, na základe čoho nebolo potrebné prijímať novelizáciu zákona v tomto bode. Okrem toho bol zákonom č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov zohľadnený aspekt pandémie spôsobenej vírusom Covid-19. Na základe prijatej právnej normy sa pre spojené voľby vytvorili špeciálne volebné komisie v rámci 315 volebných obvodov určených pre obyvateľov v karanténe v dôsledku daného infekčného ochorenia. Každý oprávnený volič mal právo sa registrovať a požiadať o osobitné hlasovanie zabezpečené špeciálnymi volebnými komisiami. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť rozdielne nastavenie v komparácii s tradičným využitím prenosných volebných schránok, ktoré sa rovnako pri spojených voľbách aplikovali. Diskutovanou zmenou bolo aj skrátenie času volieb z 22:00 na 20:00. Argumentom zákonodarcov bol pritom dvojitý nápor pri sčítavaní hlasov pre členov volebných komisií, čo by mohlo viesť k nedostatkom v celom procese. Do volebného procesu tak vstúpili nové premenné, ktoré vplývali na celkovú výšku volebnej účasti.

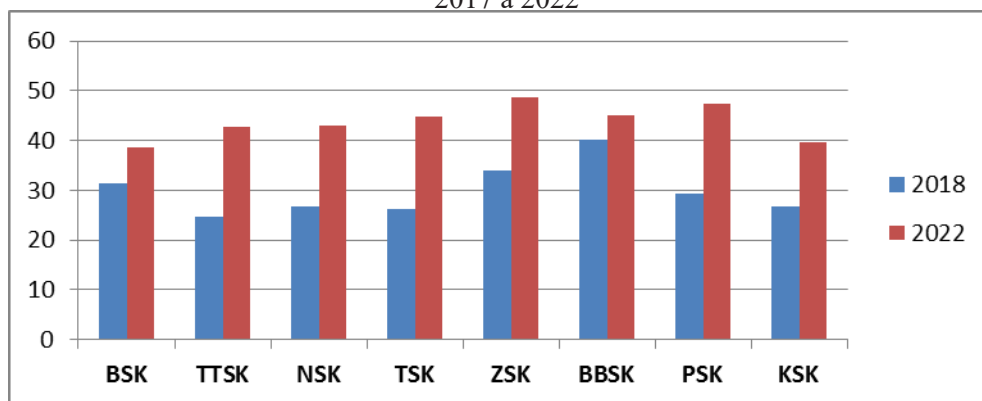
Graf 1 Volebná účasť vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov 2001-2022

Zdroj: vlastné spracovanie, podľa Štatistický úrad SR, 2022.

Ak sa pozrieme na samotné výsledky spojených volieb, jednoznačne sa naplnil predpoklad synergického efektu podporujúceho vyššiu účasť vo voľbách do samosprávnych krajov. Volebná účasť sa tak v porovnaní s rokom 2017 zvýšila o takmer 14 %, čím sa výrazne priblížila k hodnotám komunálnych volieb. Je potrebné tiež podotknúť, že volebná účasť dosahujúca 30 % v roku 2017 bola v rozhodujúcej miere výsledkom BBSK, kde mobilizácia voličov voči vtedajšiemu predsedovi vyššieho územného celku Mariánovi Kotlebovi sa odrazila v účasti 40,29 %. V ostatných samosprávnych krajoch však bola účasť oveľa nižšia. V porovnaní s regionálnymi voľbami v roku 2013 je tak súčasný nárast volebnej účasti viac ako 100 %.

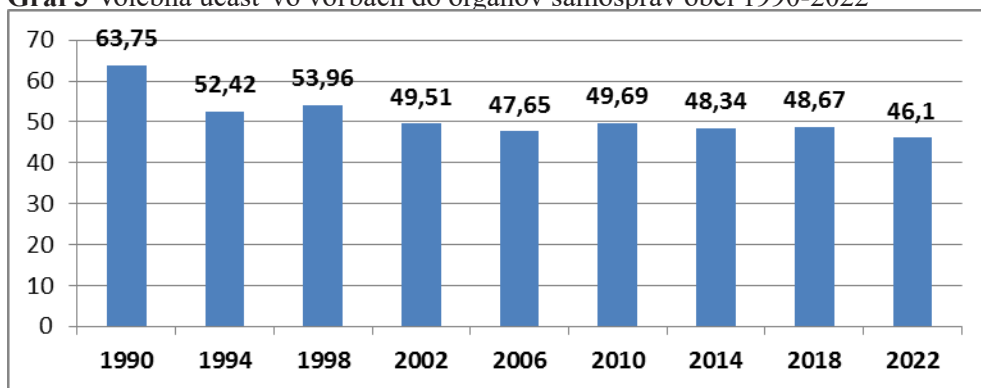
Graf 2 Porovnanie volebnej účasti v jednotlivých samosprávnych krajoch vo voľbách 2017 a 2022

Zdroj: vlastné spracovanie, podľa Štatistický úrad SR, 2022.

Pri osobitnom zhodnotení samosprávnych krajov identifikujeme výrazný nárast volebnej účasti vo všetkých prípadoch. Zatiaľ čo v BSK to bolo len 7,26%, v TSK, TTSK a PSK nárast v porovnaní s rokom 2018 presiahol 18%. Najvyššiu účasť však dosiahol ŽSK so 48,74 %. Mobilizačný faktor spojených volieb v konečnom dôsledku pomohol úradujúcim predsedom zmienovaných vyšších územných celkov, keďže ani v jednom prípade neprišlo k zmene na tomto poste. Výhodou týchto kandidátov bola volebná kampaň založená na pozitívnych veciach v podobe prezentácie dosiahnutých výsledkov, čo sa ukázalo ako výhoda v porovnaní s protikandidátmi.

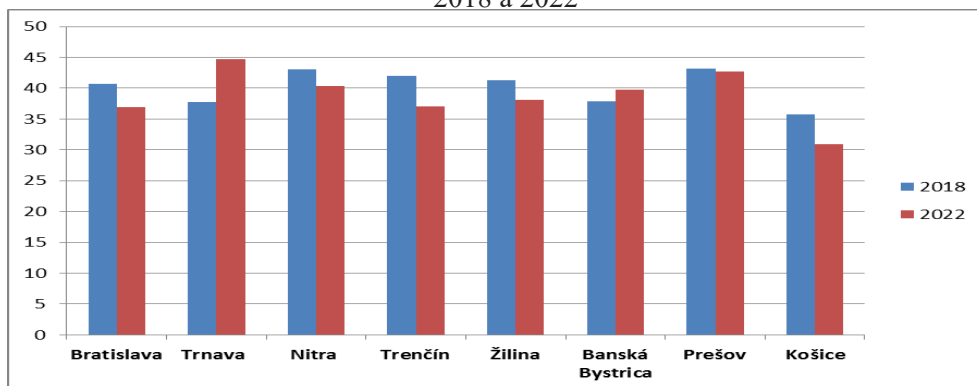
Graf 3 Volebná účasť vo voľbách do orgánov samospráv obcí 1990-2022

Zdroj: vlastné spracovanie, podľa Štatistický úrad SR, 2022.

Pri komunálnych voľbách naopak identifikujeme trend mierneho poklesu volebnej účasti zo 48,67 % v roku 2018 na 46,1 % v rámci spojených volieb 2022. Za hlavný faktor považujeme zvolený termín 29. októbra v období s vyššou mobilitou obyvateľov spôsobenej sviatkom Všetkých svätých. Viacero potencióálnych voličov odchádzalo z miest s nahláseným trvalým pobytom do vzdialenejších sídiel v dôsledku „dušičkového“ obdobia. Práve v prípade komunálnych volieb sa uplatňuje princíp vykonania volebného aktu v stanovenej volebnej miestnosti vychádzajúc z miesta trvalého pobytu. Nie je tak možné požiadať o voličský preukaz ako napr. pri parlamentných voľbách, resp. voliť zo zahraničia.

Graf 4 Porovnanie volebnej účasti v krajských mestách v komunálnych voľbách 2018 a 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie, podľa Štatistický úrad SR, 2022.

Ak sa pozrieme na zhodnotenie komunálnych volieb v jednotlivých krajských mestách, vo väčšine prípadov identifikujeme mierny pokles volebnej účasti, čo sme vyššie ozrejmili v dôsledku stanovenia problematickeho termínu volieb v spojení s obdobím sviatku Všetkých svätých. Za ďalší faktor považujeme skrátenie času spojených volieb do 20:00 v porovnaní s tradičným časom 22:00. Napriek informačnej kampani zo strany verejnoprávnych médií sa časti potencióálnych voličov táto

informácia nedostala, resp. sa ju dozvedeli až v priebehu volieb, čo ovplyvnilo ich rozhodovanie participovať. Na druhej strane v krajských mestách Banská Bystrica a Trnava pozorujeme zvýšenú volebnú účasť oproti roku 2018. Zatiaľ čo v prvom prípade to bolo len o jeden percentuálny bod, v Trnave volebná účasť narástla takmer o 7 %. Hlavným faktorom tejto skutočnosti bola polarizácia voličov smerom k osobe úradujúceho primátora Petra Bročku, čo malo mobilizačný charakter. Vo výslednom hodnotení dokázal obhájiť svoj post so 44,7 %, keďže opozičné hlasy boli rozdelené medzi viacerých protikandidátov.

ZÁVER

Historicky prvé spojené komunálne a regionálne voľby na Slovensku naplnili očakávania z hľadiska volebnej účasti. Jednoznačne sme identifikovali synergický efekt, v rámci ktorého sa komunálne voľby stali ťahúňom pre voľby do vyšších územných celkov. Dosiadnutá účasť 43,74 % predstavuje rekordnú hodnotu v kontexte porovnania s predchádzajúcimi voľbami na regionálnej úrovni. Pri hlbších analýzach jednotlivých samosprávnych krajov sa vo všetkých prípadoch tento trend potvrdil. V prípade komunálnych volieb však volebná účasť mierne poklesla o viac ako dva percentuálne body. Kľúčovými faktormi tohto javu bol nevhodne zvolený dátum volieb v období pred sviatkom Všetkých svätých, kedy je v podmienkach Slovenska tradične výrazne navýšená mobilita občanov. Práve pri tomto type volieb sa vyžaduje podmienka volebného aktu v konkrétnej volebnej miestnosti prislúchajúcej trvalému pobytu voliča. Zmienovaný prvok sa logicky najcitelnejšie prejavil v najväčších mestách Slovenska. Bratislava a Košice vykazovali najnižšiu účasť spomedzi krajských miest na úrovni 36,88%, resp. 30,89%. Dôležitým faktorom bola aj redukcia časového úseku volieb, čo sa rovnako podpísalo pod nižšiu účasť v komunálnych voľbách v porovnaní s rokom 2018. Spojené voľby sa tak stali predmetom diskusií odborných kruhov a politických reprezentantov smerom k roku 2024, kedy Slovensko čakajú až troje voľby. Na základe súčasnej skúsenosti by tak spojenie eurovolieb s jedným kolom prezidentských volieb mohlo byť pozitívnym generátorom navýšenie volebnej účasti v rámci volieb do Európskej parlamentu, ktoré dlhodobo vykazujú najnižšie percentá v rámci všetkých typov volieb.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BÚTOROVÁ Zora, a GYÁRFÁŠOVÁ Oľga. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. In: Sociológia - Slovak Sociological Review, Roč. 5, č. 2, s. 447-491. ISSN 0049-1225.
- GURŇÁK, Daniel. 2014. Regionálnogeografické špecifiká vývoja administratívneho členenia územia Slovenska. In Regionálne dimenzie Slovenska. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 978-80-223-3725-0. s. 129-167.
- KLIMOVSKÝ, Daniel. 2014. Základy verejnej správy. 2.vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. p. 455. ISBN 978-80-8168-002-1.

- KOVÁČOVÁ, E. 2020. Vplyv decentralizácie na výkon a riadenie územnej samosprávy v Slovenskej republike. Bratislava: Belianium, 222 s. ISBN 978-80-55717-66-1.
- KOVÁČOVÁ, E. 2015. Vývoj verejnej správy v podmienkach samostatnej Slovenskej republiky. In Acta FF ZČU. ISSN 1335-8081, 2015, roč. 7, č. 3, s. 94-110.
- MACHYNIAK, Ján. 2019. Praktické skúsenosti s vybranými formami priamej demokracie na komunálnej úrovni. In: Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Trnava, 2019, s. 82-91. ISBN 978-80-572-0022-2.
- MACHYNIAK, Ján. 2018. Politické aspekty inštitucionálizácie regionálnej samosprávy. In: Regionálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Bratislava: IRIS, 2018. s. 5-13. ISBN 978-80-8200-022-4
- MIKUŠ, Dalibor. Pohľady politických strán na verejnú správu. Trnava: UCM FSV, 2018. 118 s. ISBN 978-80-8105-962-9.
- MIKUŠ, Dalibor. 2019. Špecifikum kreovania komunálnej samosprávy v podmienkach Slovenska In: Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Trnava, 2019, s. 5-14. ISBN 978-80-572-0022-2.
- NIŽŇANSKÝ, Viktor. a HAMALOVÁ, Marta. 2013. Decentralizácia a Slovensko. Trenčín: IAM Press, 2013. 82 s. ISBN 978-80-89600-18-2
- RYCHLÍK, Jan. 2015. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914-1992. 2.vyd. Praha: Ústav pre štúdium totalitných režimov. s. 688. ISBN 978-80-87211-59-5
- SCHELLE, Karel. 2016. Dějiny veřejné správy. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 520. ISBN 978-80-7552-374-7
- ŠUCHOVÁ, Xénia. 2011. Idea československého štátu na Slovensku 1918 – 1939. Bratislava: Historický ústav SAV. 2011. 312 s. ISBN 978-80-89396-12-247-9
- ŠVIKRUHA, Martin. 2019. Význam a pôsobnosť komunálnej samosprávy. In: Komunálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Trnava, 2019, s. 15-26. ISBN 978-80-572-0022-2.
- ŠVIKRUHA, Martin. 2018. Teoretické predpoklady existencie regionálnej samosprávy. In: Regionálna samospráva na Slovensku optikou verejnej politiky. Bratislava: IRIS, 2018. s. 5-13. ISBN 978-80-8200-022-4
- Ústavný zákon č. 294/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa ústavný zákon č. 100/1960 Zb.*
- Ústavný zákon č. 44/2017 Z.z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov*
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení*
- Zákon č. 221/1996 zb. o územnom a správnom členení Slovenskej republiky*
- Zákon č. 222/1996 zb. o organizácii miestnej štátnej správy.*
- Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a VÚC*
- Zákon č.387/2002 Z.z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu*
- Zákon č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov*

VÝSLEDKY VOLIEB DO ZASTUPITEĽSTVA TSK V JEDNOTLIVÝCH OKRESOCH TRENČIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA¹⁹

PhDr. Matej Mindár, PhD.²⁰

Abstract

For the first time, the sixth elections to self-governing regions took place on the same date as the municipal elections on 29. October 2022. Their results at municipal and regional level have shown to some extent how much trust the current coalition and opposition parties have among Slovak citizens. The combined local and regional elections were the first elections since the beginning of the Covid-19 pandemic, the energy crisis and the war in Ukraine. Despite the fact that municipal and regional policy is separated from the national one, the majority of the participating voters gave preference to such candidates who are not in any way connected with the current coalition led by OĽaNO. The task of the submitted paper is to analyze the results of the election of the Chairman of the Trenčín Self-Governing Region and members of the Trenčín Self-Governing Region in its nine districts.

KEYWORDS: *President of the Trenčín Self-Governing Region, Members of the Parliament of the Trenčín Self-Governing Region*

ÚVOD

V poradí šieste voľby do VÚC sa po prvý krát uskutočnili v rovnakom termíne ako voľby do miest a obcí 29. októbra 2022. Ich výsledky na komunálnej i regionálnej úrovni do určitej miery ukázali, akú dôveru majú medzi slovenskými občanmi súčasné koalíčné i opozičné strany. Spojené komunálne a regionálne voľby boli prvými voľbami od začiatku pandémie Covid-19, energetickej krízy a vojny na Ukrajine. Napriek tomu, že komunálna a regionálna politika je oddelená od celoštátnej, väčšina zúčastnených voličov, dala prednosť takým kandidátom, ktorí nie sú nijakým spôsobom spätí so súčasnou koalíciou pod vedením OĽaNO. Istou výnimkou sú výsledky volieb predsedov Trnavského samosprávneho kraja a Žilinského samosprávneho kraja. Obaja bez väčších problémov obhájili svoje mandáty. Jozef Viskupič v Trnave nemal proti sebe žiadneho silného protikandidáta. Naopak Erika Jurinová v Žiline vyťažila z neschopnosti jej troch protikandidátov dohodnúť sa na spoločnom postupe. Staronový predseda Bratislavského samosprávneho kraja Juraj Droba (SaS), mal pohodlnú pozíciu, pretože voliči hlavného mesta Slovenska, sú prevažne z liberálno-pravicového politického tábora. Vo vedení Nitrianskeho samosprávneho kraja vystriedal dlhoročného predsedu Milana Belicu (Smer-SD), kandidát nedávneho

¹⁹ Príspevok bol spracovaný v rámci projektu KEGA č. 009TnUAD-4/2021 „Tvorba digitálnych didaktických pomôcok k predmetu Občianska náuka pre potreby sekundárneho vzdelávania v dištančnej forme“

²⁰ Celouniverzitné pracovisko Katedra politológie, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trečine, Študentská 2, 91101, Trenčín, Slovensko, e-mail: matej.mindar@tnuni.sk

vzniknutej sociálno-demokratickej strany Hlas-SD Branislav Becík. K zmene vo vedení nastalo aj v Banskobystrickom samosprávnom kraji, v ktorom zvíťazil syn predchádzajúceho predsedu Jána Luntera Ondrej Lunter. Súčasný predseda nemal proti sebe silného protikandidáta. Svoje posty tiež obhájili predsedovia Prešovského samosprávneho kraja (Milan Majerský (KDH)), Košického samosprávneho kraja (Rastislav Trnka) a Trenčianskeho samosprávneho kraja (Jaroslav Baška (Smer-SD)). Úlohou predloženého príspevku je analýza výsledkov volieb predsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja a poslancov Trenčianskeho samosprávneho kraja v jeho deviatich okresoch.

1 TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNY KRAJ

Trenčiansky samosprávny kraj spolu so siedmimi samosprávnymi kraji na Slovensku vznikol 1. januára 2002 na základe zákona Národnej rady SR 302/2001 Z.z. o samosprávnych krajoch. Jeho územie sa nachádza vo výrazne členitej a prevažne hornej severozápadnej časti Slovenskej republiky. Rozprestiera sa v údolí dvoch riek - stredného toku Váhu a horného toku Nitry. Je tiež dôležitou priemyselnou oblasťou štátu. Zo západnej strany susedí so Zlínskym samosprávnym krajom – Česká republika, na severovýchode so Žilinským samosprávnym krajom, na východe s Banskobystrickým samosprávnym krajom. Z južnej strany je v susedstve s Trnavským samosprávnym krajom a Nitrianskym samosprávnym krajom. Jeho rozloha je 4502 km². Počet obyvateľov bol v apríli tohto roka 577 464 s hustotou obyvateľstva 133,2 obyvateľa na km². Hlavným mestom je Trenčín. Pozostáva z deviatich okresov: (Bánovce nad Bebravou, Ilava, Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Partizánske, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov, Trenčín). Na území Trenčianskeho samosprávneho kraja leží osemnásť miest a dvestopäťdesiatosem obcí (Samospráva TSK – základné informácie). Územie Trenčianskeho samosprávneho kraja prešlo mnohými historickými etapami. Pamätá si príchod rímskych légii, mongolsko-tatársky vpád i obdobie slávy počas vládnutia „Pána Váhu a Tatier“ – Matúša Čáka Trenčianskeho. Odrazom jedinečného kultúrneho dedičstva sú zachovalé majestátne stavby na historických miestach, staré kostoly a kaštiele. Putovanie Považím je aj putovaním špalierom ôsmich strážnych hradov na strategicky dôležitých vyvýšeninách s výborným výhľadom do okolia. Podľa historických prameňov ich úlohou bola ochrana západnej hranice Uhorska. V súčasnosti sú z nich už len ruiny. Potom, ako prestali mať strážnu funkciu, šľachta hrady opustila a tie postupne začali chátrať. Najjužnejšie situovaná je v Považskom Inovci zrúcanina gotického hradu Tematín z 13. storočia, ktorý pustol od začiatku 18. storočia. Veľmi navštevovaná je aj ruina Čachtického hradu, opradená mnohými legendami, vrátane krvavých. Jednou z tých známych je legenda o hradnej panej Alžbete Bátoryčke. Podľa povestí údajne dala na prelome 16. a 17. storočia zavraždiť viac ako 600 mladých dievčat, aby sa mohla vykúpať v ich krvi. V ostatných rokoch pozornosť priťahuje postupne rekonštruovaný hrad Beckov. Na jeho opravených nádvorách sa pravidelne odohrávajú rytierske zápolenia i verné inscenácie dobývania hradu v stredoveku. Ďalšími ruinami strážnych hradov sú Sivý Kameň, Považský hrad a Vršatec. V mestečkách kraja bola v minulosti široko rozvinutá remeselná výroba.

Púchov bol v 18. storočí známy súkenníckymi dielňami, ktorých bolo na dnešnej Moravskej ulici až šesťdesiatosem. Typickým produktom súkenníkov bola modrotlač, ktorá slúžila aj na výrobu jedinečných ľudových krojov. Dnes túto tradíciu pripomína výrobňa Stanislava Trnku. V súčasnosti je to už jediná výrobňa modrotlače na Slovensku a svojím spôsobom je aj malým múzeom. Záujemcov o umelecké remeslá prekvapí viac ako 3700 exponátov zo slovenskej produkcie v Slovenskom sklárskom múzeu v renovovanom renesančnom kaštieli rodiny Schreiberovcov v Lednických Rovniach. Táto rodina kedysi vlastnila miestnu skláreň a bola dodávateľom špičkových výrobkov aj pre slávny viedenský hotel Sacher. Dnes na sklársku tradíciu naväzuje ručná aj strojová produkcia podľa návrhov. Rázovitá kopaničiarska oblasť okolo Myjavy na hraniciach s Českou republikou láka nielen milovníkov histórie, ale aj ľudových stavieb a folklóru. Je významnou etnografickou oblasťou s originálnou ľudovou architektúrou starých gazdovských domov, odevmi i tradíciami. Na Myjave sa konajú pravidelné festivaly kopaničiarskeho folklóru. Mestečko Myjava zohralo významnú úlohu v dejinách emancipácie slovenského národa. Takmer celý kraj sa pod vedením Jozefa Miloslava Hurbana zapojil do národnooslobodzovacieho hnutia. Tu bola počas udalostí v roku 1848 vyhlásená Slovenská národná rada. V dome, kde založili Slovenskú národnú radu, je dnes Múzeum Slovenských národných rád.

Na evanjelickej fare v Košariskách sa v roku 1880 narodil Milan Rastislav Štefánik, francúzsky generál, vedec, cestovateľ a politik, ktorý sa stal v roku 1918 spoluvorcom Česko-Slovenska. Bol jeho prvým ministrom vojny. Keď sa v roku 1919 vracal zo zahraničia po prvý raz do nového štátu, zahynul pri Bratislave tesne pred pristátím pri leteckom nešťastí. Na jeho pamiatku stojí na vrchu Bradlo nad Košariskami monumentálna travertínová mohyla, pri ktorej sa každoročne konajú spomienkové slávnosti. V jeho rodnom dome v Košariskách je múzeum. Do dediny Uhrovec návštevníkov priťahuje okrem zrúcanín hradu aj jednoduchý vidiecky dom, v ktorom sa narodili dve významné slovenské osobnosti. V roku 1815 sa tu narodil Ľudovít Štúr, politik, historik, kodifikátor spisovnej slovenčiny, básnik, vedúca osobnosť slovenského národného obrodzenia. V roku 1921 Alexander Dubček, vedúca osobnosť Pražskej jari, politického uvoľnenia v roku 1968 (Cestovný ruch – História TSK).

2 VÝSLEDKY VOĽBY PREDSEDU TRENČIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA V JEDNOTLIVÝCH OKRESOCH TRENČIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

O post predsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja sa uchádzalo šesť kandidátov – **Jaroslav Baška** (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS), **Marian Kňazko** (Slovenská ľudová strana (SĽS)), **Anton Kysel** (ĽS Naše Slovensko), **Miroslav Magdech** (REPUBLIKA), **Peter Mát'oš** (KDH, SaS, OKS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, Progresívne Slovensko, SPOLU, ODS - Občianski demokrati Slovenska, ŠANCA), **Adrián Mikuš** (nezávislý kandidát). Vo všetkých volebných obvodoch jednoznačne zvíťazil staronový predseda Trenčianskeho samosprávneho kraja Jaroslav Baška (Voľby predsedov samosprávnych krajov

– Zvolení predsedovia samosprávnych krajov – Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre kandidátov na predsedov podľa územného členenia).

3 VÝSLEDKY VOEBY POSLANCOV TRENČIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA V JEDNOTLIVÝCH OKRESOCH TRENČIANSKEHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

V rámci Trenčianskeho samosprávneho kraja bolo v deviatich volebných obvodoch zvolených štyridsaťštyri poslancov: **volebný obvod č. 1 (okres Bánovce nad Bebravou)** – traja poslanci, **volebný obvod č. 2 (okres Ilava)** – štyria poslanci, **volebný obvod č. 3 (okres Myjava)** – dvaja poslanci, **volebný obvod č. 4 (okres Nové Mesto nad Váhom)** – piati poslanci, **volebný obvod č. 5 (okres Partizánske)** – traja poslanci, **volebný obvod č. 6 (okres Považská Bystrica)** – piati poslanci, **volebný obvod č.7 (okres Prievidza)** – desiatich poslanci, **volebný obvod č. 8 (okres Púchov)** – traja poslanci, **volebný obvod č. 9 (okres Trenčín)** – deväť poslancov. (Súhrnné výsledky hlasovania - Počet volených a zvolených poslancov a zvolený predseda - Trenčiansky kraj).

3.1 Volebný obvod č. 1 – okres Bánovce nad Bebravou

Za okres Bánovce nad Bebravou sa do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja dostali traja zvolení kandidáti. S počtom 5 484 hlasov sa na prvom mieste umiestnila nezávislá kandidátka Zuzana Máčeková. Na druhom mieste skončila kandidátka koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) s počtom 4 619 hlasov Mária Hajšová. Triete miesto obsadila ďalšia nezávislá kandidátka Rudolfa Novotná so 4 332 hlasmi (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.2 Volebný obvod č. 2 – okres Ilava

Za okres Ilava sa do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja prebojovali štyria zvolení poslanci. Jasným víťazom sa stal nezávislý kandidát Peter Wolf so 7 815 hlasmi. Za ním skončil na druhom mieste kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) s počtom 5 170 hlasov Peter Marušinec. Tretí v poradí sa umiestnil kandidát koalície (STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI) Viliam Cívik so 4 302 hlasmi. Posledný štvrtý mandát za okres Ilava získal Juraj Hort ako kandidát koalície (KDH, SaS, OKS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, SPOLU, ODS - Občianski demokrati Slovenska, ŠANCA) so ziskom 4 170 hlasov (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.3 Volebný obvod č. 3 – okres Myjava

Za okres Myjava boli do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja ako nezávislí kandidáti zvolení dvaja poslanci. Prvým z nich sa stal so ziskom 4 518 hlasov Pavel Halabrin. Ako druhý sa do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja dostal Jaroslav Čiran s 2 660 hlasmi (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.4 Volebný obvod č. 4 – okres Nové Mesto nad Váhom

Za okres Nové Mesto nad Váhom sa do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja nechalo zvoliť päť poslancov. Jasným víťazom sa stal kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) so 7 564 hlasmi Jozef Trstenský. Druhé miesto obsadil so ziskom 5 400 hlasov ďalší kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Dušan Bublavý. Tretie a štvrté miesto si podelili dvaja nezávislí kandidáti: Marián Mora – 4 974 hlasov a Ján Bielik – 4 621 hlasov. Posledným zástupcom za okres Nového Mesto nad Váhom sa v zastupiteľstve Trenčianskeho samosprávneho kraja stal kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Michal Bartek, ktorého podporilo 4 472 voličov (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.5 Volebný obvod č. 5 – okres Partizánske

Za okres Partizánske boli do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja zvolení traja poslanci. Jasným a suverénnym víťazom sa stal so ziskom 11 554 hlasov nezávislý kandidát Jozef Božik. Druhé a tretie miesto obsadili kandidáti koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS). Prvá z nich Iveta Randziaková presvedčila 4 958 voličov. Naopak Ericha Dvonča podporilo 4 644 voličov (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.6 Volebný obvod č. 6 – okres Považská Bystrica

Za okres Považská Bystrica bolo do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja zvolených päť poslancov. Prvé miesto suverénne obsadil so ziskom 8 936 hlasov kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Karol Janas. Druhý skončil nezávislý kandidát František Matušik, ktorého podporilo 7 547 voličov. Tretie miesto získal so ziskom 7 180 hlasov Igor Steiner ako kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS). Nezávislý kandidát so 4 253 hlasmi Andrej Péli skončil na štvrtom mieste. Posledné zvoliteľné piate miesto patrí kandidátovi koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Romanovi Španihelovi, ktorý presvedčil 4 033 voličov (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.7Volebný obvod č.7 – okres Prievidza

Za okres Prievidza sa do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja nechalo zvoliť desať poslancov. Prvé dve miesta obsadili kandidáti koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS): Zuzana Baková – 10 544 hlasov a Jozef Stopka – 9 676 hlasov. Tretie miesto so ziskom 9 237 hlasov získal nezávislý kandidát Michal Ďureje. Štvrté miesto pripadlo ďalšiemu kandidátovi koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Richardovi Takáčovi, ktorý presvedčil 9 189 voličov. Piate miesto si vybojovala kandidátka koalície (KDH, SaS, OKS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, SPOLU, ODS - Občianski demokrati Slovenska, ŠANCA) Eleonóra Porubcová so ziskom 8 782 hlasov. Šieste miesto s počtom 8 549 hlasov si vybojoval nezávislý kandidát Ladislav Smatana. Na siedmom mieste sa umiestnila s počtom 7 249 hlasov kandidátka koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Petra Hajšelová. Ôsme miesto obsadil kandidát koalície (KDH, SaS, OKS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, SPOLU, ODS - Občianski demokrati Slovenska, ŠANCA) Peter Oulehle, ktorého podporilo 6 901 voličov. Na deviatom mieste skončil nezávislý kandidát Ladislav Procházka, ktorý presvedčil 6 482 voličov. Posledné desiate miesto patrí kandidátovi koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Jánovi Daňovi, ktorý presvedčil 6 033 voličov (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.8Volebný obvod č. 8 – okres Púchov

Za okres Púchov boli do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja zvolení traja poslanci. Prvé dve miesta patrili nezávislým kandidátom: Roman Hvizdák – 3 926 hlasov a Katarína Heneková – 3 425 hlasov. Posledné zvoliteľné tretie miesto získal kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Milan Panáček, ktorý presvedčil 3 346 voličov (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

3.9Volebný obvod č. 9 – okres Trenčín

Za okres Trenčín sa do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja prebojovalo týchto deväť poslancov. Prvé miesto obsadil kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Jozef Habánik so ziskom 8 396 hlasov. Na druhom mieste sa umiestnil nezávislý kandidát Šimon Žďárský, ktorý presvedčil 8 116 voličov. Tretie miesto patrí kandidátovi koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Tomášovi Vaňovi, ktorého podporilo 8 070 voličov. Štvrté miesto so ziskom 7 106 hlasov obsadil ďalší nezávislý kandidát Miloslav Baco. Peter Daňo ako kandidát koalície (KDH, SaS, OKS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, SPOLU, ODS - Občianski demokrati Slovenska, ŠANCA) na piatom mieste presvedčil 6 800 voličov. Na šiestom mieste so ziskom 6 755 hlasov sa umiestnila nezávislá kandidátka Mária Machová. Siedme miesto patrí ďalšiemu

nezávislému kandidátovi Milošovi Mičegovi, ktorý presvedčil 6 684 voličov. Kandidát koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) Stanislav Svatik so ziskom 5 987 hlasov skončil na ôsmom mieste. Posledné deviate miesto si vybojoval so 5 519 hlasmi kandidát koalície (KDH, SaS, OKS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, SPOLU, ODS - Občianski demokrati Slovenska, ŠANCA) Eduard Filo (Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci).

ZÁVER

Voľby do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja jednoznačne zvíťazili kandidáti koalície (SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS) a nezávislí kandidáti. Jedným z mnohých dôvodov bola jednotnosť hodnotovo príbuzných politických subjektov ako aj spokojnosť veľkej väčšiny občanov Trenčianskeho samosprávneho kraja s prácou jeho vedenia. Svedčí o tom aj jasné víťazstvo staronového predsedu Trenčianskeho samosprávneho kraja Jaroslava Bašku ako kandidáta koalície SMER - SD, Hlas - sociálna demokracia, SME RODINA, SNS).

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2022a. *Súhrnné výsledky hlasovania - Počet volených a zvolených poslancov a zvolený predseda - Trenčiansky kraj*. [online]. [cit. 2022-11-29]. Dostupné na internete: https://volby.statistics.sk/osk/osk2022/sk/suhrnne_vysledky.html.
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2022b. *Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov – Zvolení poslanci zastupiteľstva a náhradníci*. [online]. [cit. 2022-11-29]. Dostupné na internete: https://volby.statistics.sk/osk/osk2022/sk/volby_zastupitelstva.html.
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2022c. *Voľby predsedov samosprávnych krajov – Zvolení predsedovia samosprávnych krajov – Počet a podiel platných hlasov odovzdaných pre kandidátov na predsedov podľa územného členenia*. [online]. [cit. 2022-11-29]. Dostupné na internete: https://volby.statistics.sk/osk/osk2022/sk/volby_predsedu.html
- TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNÝ KRAJ 2021. *Cestovný ruch – História TSK*. [online]. [cit. 2022-11-29]. Dostupné na internete: https://www.tsk.sk/cestovny-ruch/nas-kraj/historia.html?page_id=141.
- TRENČIANSKY SAMOSPRÁVNÝ KRAJ 2022. *Samospráva TSK – základné informácie*. [online]. [cit. 2022-11-29]. Dostupné na internete: https://www.tsk.sk/trenciansky-samospravny-kraj.html?page_id=116.

VÝHODY A NEVÝHODY VOLEBNÉHO SYSTÉMU DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY NA SLOVENSKU

PhDr. Ľuboš Nemec²¹

Abstract

Free elections, as an achievement of a democratic arrangement, occur within the framework of specific electoral rules. These rules create electoral systems in a broader sense. Electoral systems are a relatively frequently researched issue. Details often unimportant to the public are relatively important when counting votes for political positions. The fundamental division of electoral systems can be divided into two groups: majority and proportional. In elections to self-governing bodies in Slovakia, various electoral systems are used for elections of the executive and legislation. A relative majority system elects mayors and chairpersons of self-governing regions. On the other hand, members of local and regional parliaments. Electoral systems have advantages and disadvantages regarding efficiency and fairness of results. In the elections of mayors and chairpersons of regional units, we vote in a single round, which can lead to the victory of a relatively radical candidate on the one hand. On the other hand, it hinders more efficient selection. When electing deputies, we vote in the so-called multi-mandate constituencies in a block voting system.

KEY WORDS: *Voter turnout, election, factors, indicators, theories*

ÚVOD

Základom procesu akejkoľvek formy fungujúcej demokracie je slobodný výber zástupcov na realizáciu vecí verejných. Voľby ako také sú podstatnou zložkou determinovania stupňa demokratickosti. So zavedením slobodných volieb a odstránením volebných cenzov v podobe majetku, pohlavia, rasy a pod. sa stali voľby prirodzenou súčasťou fungovania politických systémov. S postupom času však značná časť demokraticky fungujúcich štátov zaznamenala trend úpadku volebnej účasti. V predkladanom článku popisujeme a analyzujeme jednotlivé faktory, ktoré priamo či nepriamo ovplyvňujú samotné číslo zúčastnených oprávnených voličov.

1 VOLBY A VOLEBNÉ SYSTÉMY

Akademických definícií toho, čo je to vlastne volebný systém je mnoho. Od tých, ktoré význam tohto sústavia ponímajú naozaj pomerne široko, ako napríklad sociologické poňatie, ktoré za volebný systém považuje súhrn všetkých jednotlivcov, inštitúcií a vzťahov medzi nimi zúčastňujúcich sa volieb, cez tie užšie s normatívnym poňatím. Tieto chápu volebný systém ako súhrn všetkých pravidiel či sociálnych noriem regulujúcich volebné vzťahy, až po tie najšpecifickejšie, ktoré za volebné systém považujú štátom stanovené pravidlá prípravy volieb, ich organizácie a zisťovania volebných výsledkov. Z pohľadu dnešnej štátovedy a ústavného práva

²¹ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: nemec4@ucm.sk.

sa javí ako najbežnejšia definícia normatívna, alebo tá najužšia. Volebný systém v bežnom volebnom procese slúži na premenu výsledkov volebného hlasovania v politickú reprezentáciu. Voľby sú popri samotnom hlasovaní tiež výberom konkrétnych politických zástupcov a vyžadujú presné formálne, zákonom normatívne stanovené mechanizmy. Tie popri východiskových demokratických princípoch volieb a volebného práva pracujú s tzv. volebnými systémami, ktoré definujú postup prepočítavania volebných výsledkov na konkrétne mandáty stranám (kandidátnym listinám) či jednotlivcom. Tieto techniky sa v jednotlivých volebných systémoch od seba do značnej miery líšia a mávajú na konečnú podobu zákonodarného zboru nemalý vplyv. Zo strany politických reprezentácií, bohužiaľ, nezriedka dochádza k snahe volebný systém prispôbovať vlastným mocenským záujmom s cieľom upevniť si v nasledujúcich voľbách svoju pozíciu – čo najväčší zisk mandátov. Možno teda o výbere volebného systému hovoriť ako o odraze politických síl, aj keď v skutočnosti skôr o odraze síl z minulého obdobia. Existujúce volebné systémy majú obvykle určité odlišné znaky, na základe ich je možné rozlíšiť do viacerých kategórií:

- podľa charakteru a teritoriálneho rozsahu volebných obvodov
- podľa možností voličov pri výbere kandidátov,
- podľa spôsobu volebnej aritmetiky a pridelovania mandátov (Gallagher-Mitchell, 2005).

Volebné systémy sú nevyhnutnou súčasťou moderných demokratických systémov a sú pomyselným spojovacím článkom medzi množstvom politických strán a hnutí pred voľbami a následným riadnym usporiadaním politických strán v zákonodarnom zbore. Volebný systém spolu so straníckymi systémami tvoria základné dve komponenty politického systému štátu. Historicky sa vyvinuli základné dva typy volebných systémov – väčšinový a pomerný, ktoré sa vo volebnej praxi kombinovali a ďalej dochádzalo k vývoju podsystemov. V dnešnej dobe je vo svete rozšírený celý rad úprav základných typov volebných systémov aj ich najrôznejších modifikácií. Väčšinové volebné systémy vo svete mierne prevažujú, avšak ak by sme vzali do úvahy, že zmiešané (teda čiastočne proporčné systémy) spolu s pomernými dohromady prevažujú, môžeme z tejto skutočnosti vyčítať určitý celosvetový sklon k pomernosti v demokratických štátoch. Spôsob delenia jednotlivých volebných systémov, ktoré je nad rámec základného delenia na väčšinové a pomerné, sa líši od autor k autorovi. S postupom času sa ustálili ďalšie dve kategórie volebných systémov - zmiešané a ostatné (semiproporčné). V zmiešaných volebných systémoch je časť mandátov pridelovaná na základe väčšinových a časť na základe pomerných techník. Tento systém je tretím najpoužívanejším na svete. Nad zaradením zvyšných niekoľkých metód nepanuje úplná zhoda. Najčastejšie bývajú označované ako jednoducho „ostatné“ volebné systémy alebo tzv. semiproporčné. V oboch predchádzajúcich kategóriách existujú subsystemy, ktoré niektorí autori pokladajú za súčasť jedného zo základných dvoch volebných systémov (Gallagher-Mitchell, 2005).

2 POROVNANIE VOLEBNÝCH SYSTÉMOV

Ak sme v minulosti mohli volebné systémy považovať za najstabilnejšie demokratické inštitúcie, od roku 1990, keď sa objavili nové európske demokracie, boli diskusie o volebných reformách vo väčšine demokratických štátov na poprednom mieste politického programu. Jadro diskusie spočíva vo výbere buď väčšinového volebného systému, ktorý uprednostňuje vytvorenie stabilnej, efektívnej a zodpovednej vlády, alebo systému založeného na pomernom zastúpení, ktorý podporuje väčšiu spravodlivosť pre menšinové strany a väčšiu rozmanitosť v politickej reprezentácii sociálnych skupín (Chytílek a kol., 2009)

Tieto dva hlavné typy volebných systémov stelesňujú dve vízie demokracie a to väčšinovú a pomernú. Pomerná, resp. proporciálna demokracia sa vyznačuje predovšetkým pomernými voľbami do zákonodarného zboru, pričom voľby sa považujú za nástroj ovplyvňovania tvorby politiky. A teda v súlade s pomernou víziou nahliadania na voľby, je moc rozptýlená a všetky politické strany sú proporciálne zastúpené v parlamente (miestnom, regionálnom, národnom či nadnárodnom), čo znamená, že všetky skupiny v spoločnosti budú mať vplyv na tvorbu politiky na všetkých úrovniach. Naproti tomu väčšinová demokracia znamená využitie väčšinového volebného systému a koncentráciu moci v rukách úradujúcej vlády. Preto je opozícia vylúčená z tvorby politiky a úradujúci predstavitelia nesú za vládnutie absolútnu zodpovednosť, čo uľahčuje kontrolu z pohľadu občanov. V tomto kontexte voliči skôr kontrolujú, než ovplyvňujú tvorbu politiky (Sartori, 2011).

Výber volebného systému je veľmi dôležitý vzhľadom na dôsledky, ktoré má na stratégie politických strán a na volebné správanie. Volebný systém je úzko spätý s demokraciou, pretože tým vyjadruje jej hodnoty, je indikátorom demokratickej povahy spoločnosti a tiež prispieva k posilňovaniu demokracie. Bohužiaľ, voľba konkrétneho volebného systému je diktovaná skôr straníckymi záujmami a politickým oportunizmom ako zásadami regulujúcimi rovnosť volieb. Napriek tomu, že volebné zákony obsahujú veľa čísel a technických výrazov, nemožno ich oceniť mimo politického kontextu, v ktorom budú aplikované. Vzhľadom na tieto aspekty je dôležité analyzovať argumenty a protiargumenty, na ktoré sa odvolávajú zástancovia väčšinových volebných systémov a tí, ktorí presadzujú pomerné volebné systémy (Chytílek a kol., 2009).

Stabilita a vládna zodpovednosť

Hlavným argumentom v prospech väčšinových volebných systémov je to, že výsledkom volieb je stabilná a konzistentná parlamentná väčšina, ktorá odráža efektívnosť vládnutia. Tento efekt je ešte výraznejší, ak existuje systém dvoch strán, pretože volebný úspech víťaznej strany je umocnený väčšinovým hlasom, pretože získa oveľa väčší počet mandátov v porovnaní s percentom získaných hlasov. Vláda, ktorá sa opiera o parlamentnú väčšinu, je nielen efektívna, ale aj zodpovednejšia za rozhodnutia, ktoré prijíma, keďže malá zmena vo volebných preferenciách občanov môže mať za následok prehru v budúcich voľbách. Zatiaľ čo vláda počas svojho funkčného obdobia dostáva všetku potrebnú podporu na plnenie svojho politického programu, na konci funkčného obdobia, ak jej rozhodnutia neboli v súlade so záujmami

a preferenciami voličov, môže byť veľmi jednoducho politicky potrebaná (Hloušek, 2011).

Táto výhoda väčšinových volebných systémov je postavená do protikladu s efektmi pomerného zastúpenia, ktoré vo všeobecnosti vedie k vytvoreniu vládnej koalície, ktorá sa nevyznačuje rovnakou mierou stability a odolnosti.

Stabilita vlády je však určená nielen určitým volebným vzorcom, ale aj ďalšími rovnako dôležitými faktormi, ako sú stabilita a disciplína v rámci každej politickej strany, začlenenie menšinových záujmov zo strany existujúcich strán a tiež zo strany vlády a ochota politických strán (najmä ak majú rozdielne pozície v politickom spektre) dosiahnuť kompromis v záujme dobrého vládnutia (Kubát, 2002).

Je pravdou, že pomerné zastúpenie neuprednostňuje vytvorenie ucelenej parlamentnej väčšiny, čo však nevyhnutne neznamená nestabilitu vlády. Okrem toho, koaličná vláda nie je nevyhnutne horšia ako vláda jednej strany a za každých okolností nevedie ku konfliktnému a zablokovanému riadeniu. Ako tvrdí Sartori (2011), schopnosť koaličnej vlády efektívne vládnuť do veľkej miery závisí od celkovej polarizácie politického systému. V silne polarizovanej spoločnosti tak budú koalície heterogénne a vládne strany budú len ťažko spolupracovať. Naopak, v relatívne nepolarizovanej spoločnosti budú koalície homogénne a kvôli ich voľne definovaným ideológiám sa politické strany ľahko dohodnú. Napriek tomu, aby sa predišlo prílišnej politickej fragmentácii parlamentu, a teda nestabilite, štáty, ktoré praktizujú volebný systém založený na pomernom zastúpení stanovili volebné prahy. Aj keď volebné prahy znižujú proporcionalitu volebného systému, predstavujú, pokiaľ nie sú príliš vysoké, účinný mechanizmus na predchádzanie prílišnej fragmentácii volebného systému.

Dôležitým plusom pre pomerné zastúpenie je skutočnosť, že znižuje počet premrhaných hlasov, keďže sa berú do úvahy všetky hlasy a vedie aj k spravodlivejšiemu pomeru medzi percentom získaných hlasov kandidátov a percentom pridelených mandátov. Preto, aj keď niekedy vytvára mozaiku parlamentných strán, pomerné zastúpenie má rad výhod, ktoré do značnej miery kompenzujú jeho nedostatky a ktoré ju približujú k ideálu volebnej rovnosti. Je nesporné, že väčšinové systémy sú jednoduchšie a pre voličov ľahšie pochopiteľné ako rôzne typy pomerného zastúpenia (Cabada, Ženíšek, 2003).

Hlavnou vlastnosťou, na ktorú sa odvolávajú zástancovia pomerného zastúpenia, je, že smeruje k volebnej spravodlivosti, keďže umožňuje zastúpenie všetkých názorových prúdov a zabezpečuje zastúpenie menšín v parlamente. Tým, že volebné systémy založené na pomernom zastúpení zabezpečujú zastúpenie väčšiny preferencií občanov, vedú k vytvoreniu parlamentu s vyššou mierou reprezentatívnosti ako v prípade väčšinových volebných systémov. Zvýšenie reprezentatívnosti parlamentu implicitne vedie k zvýšeniu jeho legitimacy. Dôležitou otázkou je tiež zastúpenie národnostných menšín, pretože ovplyvňuje aj legitimitu parlamentu. Na rozdiel od väčšinových volebných systémov, najmä pluralitného hlasovania v súlade s princípom víťaz berie všetko, pomerné zastupovanie uprednostňuje zastúpenie menšín a tiež zastúpenie menšinových strán. V jednomandátových väčšinových volebných obvodoch je pre výsledok volieb rozhodujúca geografická koncentrácia

voličov patriaciach k národnostným menšinám. Avšak aj v rámci rôznych foriem pomerného zastúpenia existujú veľké rozdiely, pokiaľ ide o mieru, do akej sa podporuje zastúpenie malých strán. Aj keď sa pomerné zastúpenie približuje ideálu volebnej spravodlivosti, má svoje nedostatky. Prílišné rozdeľovanie zastupiteľského zboru znižuje jeho efektívnosť, ponecháva vládu bez silnej podpory a neschopnú konať rýchlo. Voľba medzi väčšinovým systémom a formou pomerného zastúpenia sa v konečnom dôsledku rovná rozhodnutiu pre stabilitu a efektívnosť vlády alebo pre reprezentatívnejší parlament a spravodlivejšie rozdelenie kresiel (Cabada, Ženíšek, 2003).

Vplyv volebných systémov na volebné správanie bol predmetom mnohých štúdií, ktoré vyústili do vyslovenia dvoch hlavných myšlienok, a to, že väčšinové systémy podporujú strategické hlasovanie a pomerné zastúpenie dáva voličom väčšiu psychologickú slobodu. Jednokolový väčšinový systém teda určuje voličom malých strán, aby volili strategicky výberom medzi dvoma vzájomne sa vylučujúcimi politickými trendmi, pretože si uvedomujú, že strany, ktoré preferujú, majú malú šancu vyhrať volebnú súťaž. Preto, aby voliči nepremrhali svoje hlasy, radšej volia jednu z najsilnejších strán, pričom hlas sa dáva väčšinou na základe averzie voči politickým oponentom strany, ktorú podporujú. Psychologický dopad volebného systému sa odráža aj na úrovni polarizácie spoločnosti, nakoľko väčšinové systémy podporujú polarizáciu voličov a spôsobujú znižovanie počtu strán zúčastňujúcich sa volieb. V kontexte dvojkolového hlasovania je psychológia voličov mierne odlišná, pretože ich sloboda voľby je vyššia. V prvom kole voliči hlasujú za svojho obľúbeného kandidáta, aj keď vedia, že nemá reálnu šancu vyhrať. Medzi dvoma kolami môže dôjsť k rôznym dohodám medzi politickými stranami s podobnými programami, ktoré rozhodujúcim spôsobom ovplyvnia správanie pri hlasovaní. V dôsledku toho, ak v prvom kole majú voliči veľkú slobodu výberu, v druhom kole je ich psychická sloboda výrazne obmedzená, pretože môžu byť nútení voliť strategicky. Ak sa teda kandidátom, ktorých uprednostňujú, nepodarí dostať do druhého kola, voliči budú musieť hlasovať buď za kandidáta, ktorý je bližšie k ich politickým názorom, alebo za kandidáta, ktorý má viac šancí zabrániť tomu, aby vo voľbách vyhral kandidát, s ktorým nesúhlasia. Jedným zo zástancov dvojkolového systému je Giovanni Sartori, ktorý sa domnieva, že tento systém dáva voličom nielen druhú šancu rozhodnúť sa, ale aj možnosť urobiť racionálnu voľbu. Sartori (2011) navyše tvrdí, že dvojkolový systém hlasovania zmiernuje politickú scénu tým, že núti politické strany dosiahnuť racionálne kompromisy po prvom kole hlasovania. Ako však uvádza ten istý autor, dvojkolový systém trestá ideologickú politiku a odmeňuje pragmatickú politiku. Na rozdiel od väčšinových systémov pomerné zastúpenie poskytuje voličom relatívny pokoj, pretože voliči si uvedomujú, že je pravdepodobnejšie, že ich v parlamente zastúpi strana, ktorú preferujú. Platí, že aj v kontexte pomerného zastúpenia, ak je potrebný určitý volebný prah, môže mať hlas pre priaznivcov strán, ktoré prah neprekročia, strategický charakter.

Odporcovia pomerného zastúpenia tvrdia, že v prípade systému hlasovania prostredníctvom listinnej kandidátky je sloboda výberu dosť obmedzená v závislosti od zoznamu zostaveného lídrami strán. Zo všetkých foriem pomerného zastúpenia je

z hľadiska spravodlivosti pre voličov jeden z najlepších systémov systém jedného prenosného hlasu, ktorý rešpektuje jednotlivé kandidatúry resp. vyzýva strany, aby odhalili akékoľvek spojenectvá alebo dohody medzi nimi. Výhoda tohto typu hlasovania spočíva predovšetkým v tom, že umožňuje voličovi zvoliť si svojho zástupcu a zároveň ho uisťuje, že jeho hlas pre určitého kandidáta nebude prínosom pre iného kandidáta tej istej strany, ktorého nechce (Novák a kol, 2004).

Proporcionálne zastúpenie presadzuje aj Arend Lijphart, ktorý tvrdí, že stimuluje volebnú účasť práve preto, že ponúka viac možností na výber a do značnej miery eliminuje problém premárnených hlasov. Celkovo sa zdá, že pomerné zastúpenie dáva voličom väčšiu slobodu ako väčšinové systémy, pretože im poskytuje možnosť vyjadriť svoje právo voliť na základe svojich skutočných politických preferencií a nie v závislosti od šancí strany vyhrať volebný súboj. Treba si však uvedomiť, že okrem volebného systému ešte existujú ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú volebné správanie, ako je úroveň vzdelania, ekonomická situácia, vnímanie voličov voči súčasnej vláde, postoj a miera záujmu o politiku, či miera slobody médií.

3 VÝHODY A NEVÝHODY VOLEBNÉHO SYSTÉMU PRE VOLBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁV.

So vznikom samosprávnych jednotiek jednotlivých úrovní v rokoch 1990 v prípade miestnej a 2001 v prípade regionálnej samosprávy, sa viaže aj ustanovenie konkrétneho volebného systému. Volebné systémy, tak ako sme poukázali, v predchádzajúcom texte slúžia v tom najužšom slova zmysle na prepočítanie hlasov na jednotlivé mandáty o ktoré sa vo voľbách uchádzajú kandidáti. Počas vyše 30 ročnej, resp. 20 ročnej existencie miestnej a regionálnej samosprávy prešli aj volebné systémy zmenami. Najzásadnejšou zmenou bola úprava volieb predsedu VÚC. Výkonná predstaviteľ samosprávnych krajov sa v roku 2022 volí prostredníctvom jednokolového formátu volieb väčšinovým volebným systémom. Väčšinový volebný systém je logickou formou výberu mandátu kde sa prerozdeľuje jeden volený post. Tak ako v prípade voľby prezidenta, tak aj v prípade starostov, primátorov a predsedov VÚC máme stanovený väčšinový volebný systém.

Diskusia v prípade volebného systému je tu napriek logickosti a opodstatnenosti možná a to z pohľadu jedno resp. dvojkolových volieb. Voľby v roku 2022 boli špecifické okrem iného tým, že prebiehali do oboch úrovní slovenskej samosprávy naraz. Ak by sa však konali separátne bolo by realistické očakávať účasť nižšiu ako 30% voličov v prípade regionálnej samosprávy. Tu prichádzame ku koreňu potenciálnej diskusie. Legitimita zvoleného zástupcu v podobe výkonného „manažéra“ kraja v prípade nízkej účasti klesá. Problémom však môže byť fakt, že jednokolové voľby môžu so sebou priniesť víťazstvo menej či viac radikálneho kandidáta. Práve výrazne polarizujúci kandidáti majú výrazne jednoduchšiu situáciu pri kandidatúre. Toto pravidlo neplatí vždy (príkladom môže byť napr. zvolenie predsedu ĽSNS do pozície predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja). Vo väčšine prípadov prináša druhé kolo víťaza, ktorý je prijateľný pre vyšší počet oprávnených voličov ako v prípade jednokolového modelu. Je pomerne zaujímavé, že zákonodarca pri

vytváraní samosprávnych krajov zvolil dvojkolový systém voľby predsedu VÚC, kým dovtedy v samospráve na úrovni miest a obcí sa využíval systém prvého v cieli.

Dôvodov, pre ktoré sa tak mohlo stať je viacero, každopádne súčasný model pri nízkej účasti môže znamenať jednoduchšiu cestu pre radikálnejších kandidátov z pohľadu koaličného potenciálu. Do značnej miery tu tiež zohráva úlohu faktor motivácie, kde pri nízkej volebnej účasti nie je tak zložitá motivovať voličov, ktorí chcú zmenu, na rozdiel od voličov, ktorý podporujú aktuálneho predsedu VÚC. Nakoniec, pri voľbe hlavy štátu sme historicky vždy pristupovali k dvojkolovej voľbe, aj keď tá nastať nutne nemusí, ale reálne je potrebné hovoriť o dvojkolovom procese. Aj v procese dvojkolovej voľby predsedov VÚC sme mali možnosť zvoliť si predsedov VÚC v prvom kole, väčšinou sa však konali kolá dve. Ak berieme do úvahy argument, že zrušenie druhého kola malo zmysel z ekonomického hľadiska, tak realita ukázala že ide o minimálne úspory, ak vôbec.

Rovnako tak je zaujímavou aj časť voľby poslancov na oboch úrovniach samosprávnej moci. Obce, mestá aj kraje si volia poslancov na základe volebného systému, ktorý je pomerne náročné definovať. Príklad komplikovanosti či nejednoznačnosti volebného systému je zadefinovaný napr. tak že: „Môžeme preto hovoriť buď o tom, že sa tu využíva semiproporčný volebný systém neobmedzeného hlasovania vo viacmandátových volebných obvodoch a v jednomandátových volebných obvodoch relatívny väčšinový volebný systém. Rovnako sa dá hovoriť o blokovom hlasovaní (block vote) pre viacmandátové volebné obvody či o kombinácii relatívneho väčšinového volebného systému v jednomandátových a viacmandátových volebných obvodoch“ (Bardovič, 2021, s.136).

Zaujímavosťou takejto voľby je, že občania disponujú presne toľkými hlasmi, koľko sa má zvoliť v danom volebnom obvode poslancov. Na prvý pohľad logický výsledok, v realite ide však o ojedinelý model. Existuje celý rad spôsobov ako voliť poslancov iným, častejšie využívaným systémom. A to napr. dispozíciou jedného či dvoch hlasov, či napr. hodnotením kandidátov podľa obľúbenosti a teda rozličnou váhou hlasov (zradením kandidátov napr. od 1-4 a pod.). Volebný systém je tiež doplnený špecifickými pravidlami výkonu aktívneho či pasívneho volebného práva. Zaujímavosťou volieb do orgánov samospráv obcí je možnosť voľby len na základe trvalého pobytu v obci, meste, či kraji. Aktívne volebné právo tak nie je naviazané na občianstvo a teda voliť má právo aj cudzinec. Negatívne je možné hodnotiť to, že voliť možno len vo svojom volebnom obvode a volič tak nemôže využiť napr. voličský preukaz ako napr. v prípade parlamentných volieb.

ZÁVER

Výber volebného systému pre voľby je pomerne zásadným v zmysle volebných výsledkov a prerozdelenia mandátov. Medzi výhody jednokolového modelu voľby hláv exekutívy na úrovni obcí, miest a krajov patrí efektívnosť a rýchlosť volebného procesu. Na druhej strane, nevýhodou takéhoto systému môže byť napr. zvolenie si kandidáta, ktorý vyhrá jednoduchou väčšinou a bude značne polarizujúci. Dve kolá väčšinového volebného procesu prinášajú vo väčšine prípadov viac kompromisného

kandidáta. Dvojkolový systém je zdĺhavejší a môže stáť vyššie finančné náklady, ktoré sú však vysoké z hľadiska možností štátu len z relatívneho hľadiska. Voľba poslancov je riešená pomocou volebného semiproportčného systému volebného systému neobmedzeného hlasovania. Ide o špecifický typ volebného systému využívaný len v niekoľkých ďalších štátoch sveta. Neumožňuje napr. určiť preferenciu pre jedného z vybraných kandidátov (napr. ak sa má voliť 5 kandidátov vo volebnom obvode). Volebné systémy sú predmetom zmien a nie je preto vylúčené, že do budúcnosti prejde aj táto oblasť nejakou reformou.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2021. *Volby a volebné systémy*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. 2021. 162s. ISBN 978-80-572-0206-6.
- CABADA, L. – ŽENÍŠEK, M. 2003. *Smišené volební systémy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2003. 156s. ISBN 80 – 86473 – 44 - 9.
- GALLAGHER, M.- MITCHELL, P. 2005. *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 688s. ISBN 9780199257560.
- HLOUŠEK, V. a kol. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister and Principal, 2011. 292s. ISBN 9788087474235.
- CHYTÍLEK, R. a kol. 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009. 376s. ISBN 978 8073675486.
- KUBÁT, M. 2002. *Volby a volební systémy*. In KUBÁT, M., CABADA, L. Úvod do studia politické vědy. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 445 s. ISBN 80-86432-41-6.
- NOVÁK, M., LEBEDA, T. a kol. 2004. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2004. 485 s. ISBN 80-86473-88-0.
- SARTORI, G. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Slon, 2011. 239s. ISBN 978-807-419-0483.

PREDVOLEBNÁ SCHIZOFRÉNIA

Mgr. Peter Orosz²²

Abstract

The joint regional and communal elections in 2022 brought interesting results regarding the success of candidates whose priority was to continue with their constituencies. Up to 86% of incumbent mayors were reelected in the communal elections, while at the higher territorial unit level, only Milan Belica (Nitrian region) lost his mandate in the position of regional president. Factors affecting the high success rate of mayors and regional presidents can vary - from a simple satisfaction of voters with the performance of their duties, through an unconvincing selection of candidates resulting in strategic voting. However, there are also voices pointing out their privileged position during a campaign. Non-governmental organization Transparency international Slovakia expressed concerns about the abuse of public resources as well as the institutions' communication channels for political campaign of incumbent mayors and regional presidents. In addition to the concern that some candidates use the financial, material or communication resources of a public institution to their own benefit, the boundaries between the candidate's political campaign and official information about the office's activities are also blurred, which can put the opposing candidates in to disadvantage during the pre-election period. This article therefore aims to analyze the pre-election campaign of selected regional candidates in order to identify events that may mean a conflict of interests between the public function and their private interests from the position of public official.

KEY WORDS: *political communication, campaign, social network, elections, regional presidents*

ÚVOD

Spojené regionálne voľby v roku 2022 priniesli zaujímavé výsledky týkajúce sa úspešnosti kandidátov, ktorých prioritou bolo obhájiť svoj mandát. Úspech vo voľbách zaznamenalo až 86 % pôvodných starostov a primátorov (Štatistický úrad, 2022), pričom na úrovni VUC (Vyšší územný celok) pozíciu predsedu neobhájil jedine Milan Belica (Nitriansky kraj). Faktory vplyvajúce na vysokú úspešnosť doterajších starostov, primátorov či predsedov samosprávnych krajov môžu byť rôzne – od prostej spokojnosti voličov s výkonom funkcie, cez nepresvedčivý výber kandidátov až po strategické hlasovanie. Ozývajú sa však aj hlasy upozorňujúce na zvýhodnenú pozíciu pri kandidovaní z funkcie. Príkladom môže byť správa mimovládnej organizácie Transparency International Slovensko (2022), ktorá po voľbách vyjadrila znepokojenie nad zneužívaním verejných zdrojov, ako aj komunikačných kanálov inštitúcií na predvolebnú propagáciu dosluhujúcich starostov, primátorov či predsedov samosprávnych krajov. Okrem toho, že časť kandidátov využíva finančné, materiálne či komunikačné prostriedky verejnej inštitúcie na propagáciu vlastnej osoby, dochádza k stieraniu hraníc medzi politickou kampaňou kandidáta a oficiálnym informovaním o aktivitách úradu aj na sociálnej sieti, čo môže zásadne znevýhodňovať protikandidátov v predvolebnom období. Tento príspevok má preto za cieľ analyzovať predvolebnú

²² Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: orosz1@ucm.sk

kampaň vybraných kandidátov na post predsedu samosprávneho kraja s cieľom identifikovať udalosti, ktoré môžu znamenať konflikt záujmov medzi verejnou funkciou a súkromnými záujmami verejného činiteľa. Obsahom tohto príspevku bude tiež analýza transparentnosti financovania predvolebnej kampane vybraných kandidátov, nezrovnalostí v objednávkach verejného obstarávania či obsahového vystupovania na sociálnych sieťach. Pri posudzovaní aktivít vybraných kandidátov budeme vychádzať z formulácií poskytnutých v Zákone o volebnej kampani č.181/2014 Z.z. Vzhľadom na rozsah tohto príspevku budú predmetom hĺbkovej analýzy traja vybraní kandidáti – Jozef Viskupič (OĽaNO, NOVA, KÚ, Zmena zdola), Juraj Droba (SaS, PS, Team Bratislava) a Rastislav Trnka (KDH, Aliancia, Starostovia a nezávislí kandidáti, Šanca, DS) - ktorí z pozície predsedu samosprávneho kraja úspešne obhájili svoj mandát.

1 VÝSLEDKY SPOJENÝCH VOLIEB 2022

Spojené voľby označil pri ich vyhlásení predseda NR SR, Boris Kollár, za pokus o zvýšenie účasti, ktorá predovšetkým v oblasti vyšších územných celkov dlhodobo stagnovala. Rovnako zásadným dôvodom pre spájanie z pohľadu vládnej koalície bola nižšia finančná záťaž, ako aj úspora času. Voliči si tak v jediný deň, 29. októbra 2022, vyberali svojich zástupcov do orgánov obcí, miest aj vyšších územných celkov (NRSR, 2022).

Tieto ambície sa však podarilo naplniť len čiastočne. Miera účasti na voľbách do VUC bola skutočne vyššia – 43,74 % v porovnaní s 29,75 % z roku 2017 alebo historicky najnižšími 20,11 % z roku 2013. Časť venovaná komunálnym voľbám však svojou účasťou v porovnaní s minulými obdobiami mierne stagnovala na úroveň 46,19 %, zatiaľ čo v roku 2018 a 2014 prišlo k volebným schránkam viac než 48 % oprávnených voličov (Štatistický úrad SR, 2022). Verejnosť, médiá aj samotní politickí kandidáti však experiment spojených volieb podrobili kritike. Problém spôsoboval aj samotný dátum volieb, ktorý sa prekrýval s termínom školských jesenných prázdnin. V tejto súvislosti niektorí kandidáti pred voľbami žiadali voličov, aby odišli na predĺžený víkend až po sobotňajších voľbách (Vallo, 2022). Ďalším z problémov bola v niektorých prípadoch nedostatočná kapacita miestností určených k vykonávaniu volebného aktu, čoho výsledkom bol dlhší vyčkávací čas pred volebnými miestnosťami a tvoriace sa rady. Predovšetkým voliči vo väčších mestách potrebovali pri vyplňaní volebných hárkov viac času než v minulosti (Pravda, 2022). „Například v bratislavskom Ružinove sa naša kolegyňa dostala na rad za 43 minút. Druhá kolegyňa, pre zmenu v bratislavskej Dúbravke, čakala v rade dokonca hodinu... Niektorých ľudí stojacich v radách dokonca čakanie odradilo a z volebných miestností odišli so slovami, že prídu neskôr,“ uviedol spravodajský portál počas monitorovania priebehu volieb v bratislavskom kraji (Čerňanský, 2022). Problémy priznal aj predseda Národnej rady Slovenskej republiky, Boris Kollár, ktorý videl problém v prelínajúcich sa politických kampaniach: „...Je to veľmi nešťastné, kampane sa prelínajú, všetko je oblepené billboardmi a ľudia v tom majú chaos,“ (Webnoviny, 2022).

Najväčším úspechom tohto experimentu tak bolo zvýšenie účasti vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov. Napriek tomu nedošlo k zásadným zmenám na postoch

predsedov VUC. O svoj mandát prišiel jedine Milan Belica (Nitriansky kraj), ktorého vo funkcii nahradil Branislav Becík. K zmene predsedu došlo aj v banskobystričskom kraji, kde doterajší predseda BBSK Ján Lunter uvoľnil v predvolebnej kampani miesto svojmu synovi, Ondrejovi Lunterovi. Vzhľadom na blízku rodinnú príslušnosť môžeme považovať zmenu na poste predsedu samosprávneho kraja v Banskej Bystrici len za formálnu záležitosť, keďže nedochádza k zásadnému straníckemu ani ideologickému odklonu. Pri komparácii výsledkov z minulého obdobia preto budeme na príkladoch z banskobystričského kraja používať autorsky zjednocujúci výraz „Lunterovci“.

Nominálne si polepšila väčšina staronových predsedov samosprávnych krajov. Jedinú výnimku predstavuje Erika Jurinová, ktorá prišla o približne dvetisíc hlasov v porovnaní s volebným výsledkom z roku 2017. K pozitívnym skokanom naopak môžeme zaradiť Juraja Drobu, Rastislava Trnku či Jaroslava Bašku. Táto trojica si polepšila nielen pri pohľade na nominálne výsledky prezrádzajúce počet hlasov, ale tiež v percentuálnom podiele získaných hlasov pri vyššej účasti (Štatistický úrad SR, 2022).

Tabuľka 1 Porovnanie výsledkov volieb víťazných kandidátov na post predsedu samosprávneho kraja v %.

Kandidáti	Výsledok 2017	Výsledok 2022
Juraj Droba	20,42	63,60
Jozef Viskupič	42,90	38,56
Jaroslav Baška	49,98	67,25
Branislav Becík	-	27,49
Erika Jurinová	43,67	32,04
Lunterovci	48,53	47,53
Rastislav Trnka	37,80	51,31
Milan Majerský	40,36	42,01

Zdroj: Štatistický úrad, spracované autorom.

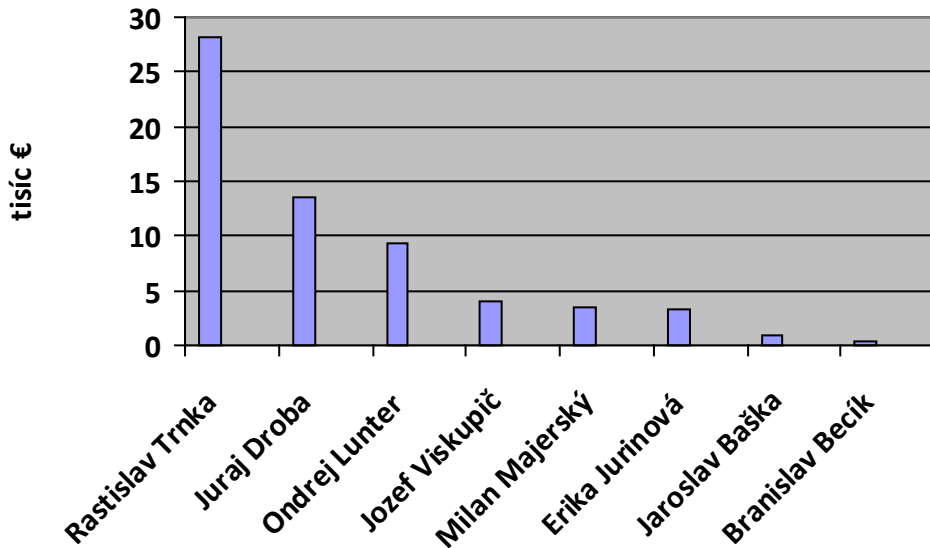
2 SILA SOCIÁLNYCH SIETÍ

Prudký nárast používateľov sociálnych sietí a internetu v prostredí Slovenskej republiky (ITU, 2020) v poslednom období výrazne vplýva aj na formu realizácie predvolebných politických kampaní. Politické strany a nezávislí kandidáti upúšťajú od tradičných foriem propagácie a upriamujú svoju pozornosť na dynamické online prostredie, ktoré kandidátom ponúka predovšetkým finančnú aj obsahovú flexibilitu. Míľnikom v tomto smere boli prezidentské voľby v roku 2019, kde prvýkrát zohrala internetová kampaň kľúčovú úlohu pri aktivizácii potenciálnych voličov (Kostelanský, 2019). Súčasná prezidentka Slovenskej republiky, Zuzana Čaputová, investovala v priebehu kampane do online reklamy 2,5-násobne viac prostriedkov (163 tisíc eur) než predchádzajúci víťaz prezidentských volieb Andrej Kiska (63 tisíc eur), pričom klesajúci trend sme zaznamenali v oblasti tradičnej billboardovej reklamy – 37-tisícová investícia Zuzany Čaputovej vs. 487 tisíc eur v prípade Andreja Kisku (Tamtiež).

Veľká časť investícií do online reklamy končí na sociálnej sieti Facebook, ktorá je zároveň najpoužívanejšou sociálnou sieťou na Slovensku (Stratégie, 2021). Facebook mesačne využíva až 76 % obyvateľov Slovenskej republiky, denná návštevnosť predstavuje 55 % z celkovej populácie (Tamtiež). Spomínaná sociálna sieť navyše disponuje vhodnými nástrojmi, prostredníctvom ktorých môžu politickí kandidáti priamo oslovovať a mobilizovať rôzne skupiny voličov či podporovateľov na sociálnej sieti (Miller, 2013). K najväčším výhodám sociálnych sietí všeobecne patrí priamy prístup politických aktérov k publiku bez prostredníka v podobe tradičných médií. V porovnaní s tlačovým periodikom, rádiom alebo televíziou ponúka Facebook možnosti okamžitej spätnej väzby, detailné štatistiky pre jednotlivé príspevky či možnosti prevádzkovania vlastných reklamných kampaní s profilovým zacielením na konkrétne publikum. To znamená, že komunikácia prostredníctvom sociálnych médií predstavuje pre politických aktérov efektívne možnosti a nové spôsoby odovzdávania informácií verejnosti.

Dostupné nástroje sociálnej siete vo veľkom využili aj kandidáti v Spojených voľbách 2022, kde sme v niektorých prípadoch zaznamenali takmer 400 spustených inzertných kampaní. Rekordný počet 398 propagovaných príspevkov dosiahol Ondrej Lunter v banskobystrickom kraji, na druhom mieste v počte platených príspevkov na sociálnej sieti Facebook skončil Rastislav Trnka (KSK) s 333 aktívnymi kampaňami. Z hľadiska objemu vynaložených financií do kampaní na sociálnej sieti Facebook za posledných 90 dní pred voľbami sa na čelo dostal spomínaný Rastislav Trnka s výdavkami vo výške presahujúcej 28 tisíc eur, nasleduje Juraj Droba (BSK) s investíciami vo výške viac ako 13 tisíc eur a Ondrej Lunter (BBSK) s necelými desiatimi tisícami. Profily Jozefa Viskupiča (TTSK), Milana Majerského (PSK) a Eriky Jurinovej (ŽSK) minuli v rozmedzí 3-4 tisíc eur. Potenciál sociálnej siete Facebook využili najmenej Jaroslav Baška (TSK) a Branislav Becík (NSK), ktorých výdavky sa udržali pod hranicou tisíc eur (Meta, 2022). Kritérium výdavkov na sociálnych sieťach bolo kľúčové pri výbere kandidátov pre analýzu predvolebnej kampane so zámerom identifikovať možné konflikty záujmov pri komunikácii z pozície predsedu samosprávneho kraja. Samostatné kapitoly budú aj z toho dôvodu venované Rastislavovi Trnkovi, Jurajovi Drobovi a Jozefovi Viskupičovi. Napriek tomu, že z hľadiska objemu investovaných finančných prostriedkov Ondrej Lunter obsadil tretie miesto, mandát predsedu samosprávneho kraja priamo neobhajoval, a preto bude predmetom nášho záujmu v ďalšej časti Jozef Viskupič.

Graf 1 Výdavky kandidátov na sociálnej sieti Facebook 31. júl – 29. október 2022.

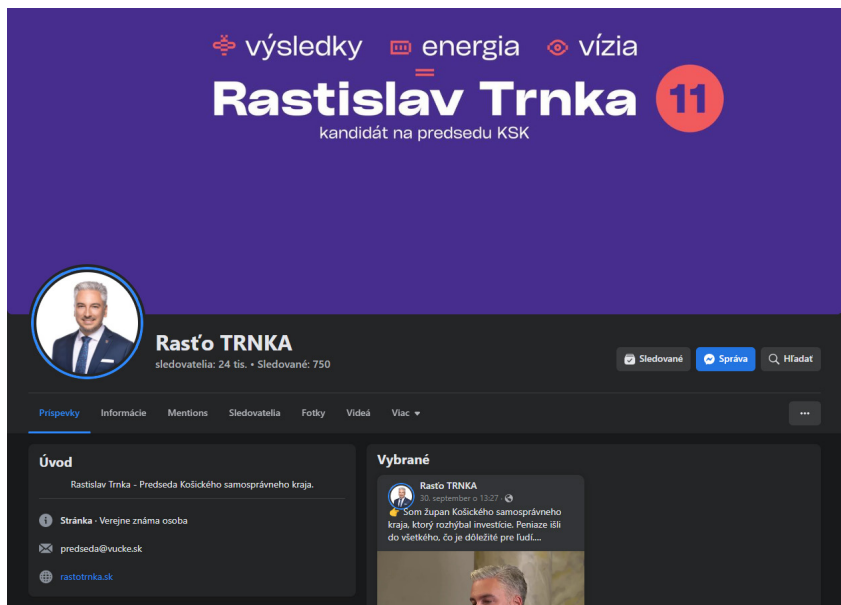
Zdroj: Výkaz knižnice reklám Meta, spracované autorom.

3 RASTISLAV TRNKA

Kampaň Rastislava Trnku patrila v rámci spojených volieb k najdrahším. Košický predseda samosprávneho kraja minul najväčší objem finančných prostriedkov zo všetkých ostatných krajských kandidátov s bilanciou výdavkov vo výške 235 501 € (Slovenská sporiteľňa, 2022). Nedostatky v transparentnosti boli viditeľné v priebehu celého trvania kampane, a to predovšetkým pri uvádzaní platobných podrobností či popisovaní výdavkov. Pri analýze transparentného účtu patria k najvýznamnejším platby smerujúce spoločnosti BB EXPO spol. s r.o. s úhradami za „služby pre potreby volebnej kampane“. Dodávateľ mal na starosť kompletnú realizáciu propagácie, a to vrátane audiovizuálnych materiálov, billboardov či inzercie na sociálnych sieťach. Detailná kategorizácia jednotlivých položiek však v popise transparentného účtu chýba.

Názov spoločnosti BB EXPO uvádza Rastislav Trnka aj pod propagovanými príspevkami na sociálnej sieti Facebook. Návštevníkov svojho profilu víta ako predseda samosprávneho kraja so župnou mailovou kontaktnou adresou. Od 1. októbra však došlo k zmene titulnej fotografie v súlade s vizuálom predvolebnej kampane, vrátane webového sídla odkazujúceho na predvolebnú stránku kandidáta (Trnka, 2022).

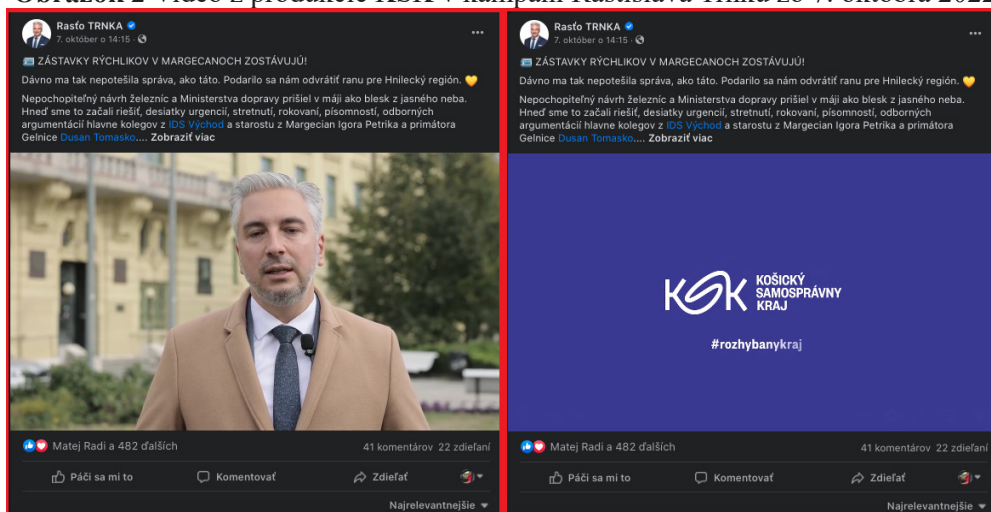
Obrázok 1 Profil Rast'a Trnku na sociálnej sieti Facebook z 10.10.2022

Zdroj: Trnka, 2022

Obsah príspevkov na sociálnych sieťach medzi 1.10.2022 až 29.10.2022 sa zameriaval na propagáciu aktivít samosprávneho kraja, ako aj osoby Rastislava Trnku. Od začiatku októbra do dňa spojených volieb pribudlo na uvedenom profile 101 príspevkov, zatiaľ čo všeobecný profil Košického samosprávneho kraja publikoval len 42 novínok (Košický samosprávny kraj, 2022). Profil Rastislava Trnku dostal vo viacerých prípadoch prednosť pri zverejňovaní aktivít samosprávneho kraja. Príkladom môže byť séria videí z 28. septembra a 7. októbra, v ktorých Trnka informuje verejnosť o záchrane zastávky rýchlikov v Margecanoch (Trnka, 2022a; Trnka, 2022b). Video s krajským vizuálom sa do komunikačných kanálov KSK nikdy nedostalo, spoločnosť BB Expo ho však využila v propagovanej kampani na sociálnych sieťach. Bez zverejnenia dodávateľa zodpovedného za produkciu týchto videí, ktoré boli použité v kampani Rastislava Trnku, existuje pravdepodobnosť, že došlo k využitiu krajských prostriedkov pri ich realizácii.

Obrázok 2 Video z produkcie KSK v kampani Rastislava Trnku zo 7. októbra 2022

Zdroj: Trnka, 2022a

Na profile Rastislava Trnku sa tiež v priebehu októbra striedavo objavovali materiály, ktoré už priamo niesli vizuál predvolebnej kampane. Príkladom môže byť predvolebný spot z 18. októbra o plánovanom aquaparku v Čižaticiach (Trnka, 2022c), prípadne séria príspevkov propagujúcich ďalších kandidátov do krajského zastupiteľstva (Trnka, 2022d). Rastislav Trnka tak okrem oficiálnych predvolebných spotov a ilustrácií v rámci svojej platenej kampane na sociálnych sieťach využíval aj krajské kapacity na propagáciu jeho osoby. Bežné informovanie o aktivitách kraja bolo pravidelne integrované do finančne podporenej kampane na sociálnej sieti Facebook realizovanej spoločnosťou BB Expo.

Webová stránka Košického samosprávneho kraja povinne zverejňuje objednávky, medzi ktorými sa v predvolebnom období objavili vizualizácie v hodnote 2 640 a 6 000 eur (Archív KSK, 2022; Archív KSK, 2022a). Jednou z nich je vizualizácia cyklotrasy Nadabula – Betliar, ktorá sa objavila výhradne v komunikačnom kanáli Rastislava Trnku (Trnka, 2022e). Druhá požiadavka na vizualizácie v hodnote 6 000 eur nebola bližšie špecifikovaná. V rovnakom období sa však na profile Rastislava Trnku objavili ilustrácie o budúcich plánoch rozvoja kraja ako súčasť predvolebnej kampane.

Obrázok 3 Vizualizácia cyklotrasy Nadabula – Betliar zverejnená na profile Rastislava Trnku.

Zdroj: Trnka, 2022e

Anomáliu v zozname zverejňovaných objednávok môžeme vidieť aj pri položke distribúcia letákov, ktorá dátumovo korešponduje s publikáciou nových čísel krajského informačného občasnika Rozhýbaný kraj. Po 21.06.2021 zmenil krajský portál predmet objednávky z „distribúcia občasnika KSK Rozhýbaný kraj“ na „distribúcia letákov“, pričom naďalej korešpondovala periodicita, dodávateľ aj celková hodnota zákazky na úrovni od 13 986 € do 19 015 € (Objednávky, 2022). Platba za októbrovú distribúciu letákov z 18.10.2022 však stúpila na 83 916 € bez bližšieho vysvetlenia (Archív KSK, 2022b). Rozhýbaný kraj začal od februára vychádzať na mesačnej báze, pričom od júla došlo k jeho rozšíreniu o špeciálnu prílohu „5 rokov v kraji“, ktorá sa sústreďuje na prezentáciu výsledkov z posledného volebného obdobia. V každom čísle je v úvode venovaný priestor aj samotnému predsedovi samosprávneho kraja (Magazín KSK, 2022).

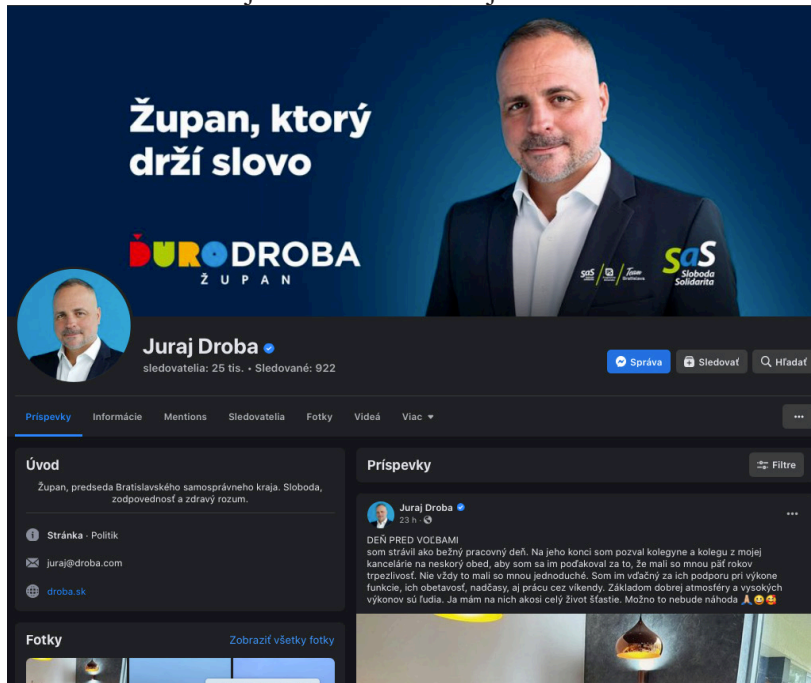
Využitie tohto komunikačného priestoru Rastislavom Trnkou je vzhľadom na slabú dohľadateľnosť informácií ťažko preukázateľné. Okrem úvodného slova v občasníku Rastislav Trnka priamo nefiguruje, pričom magazín nebol využitý na prezentáciu programových bodov žiadneho z kandidátov. Vyššia suma objednávky rovnakej služby v predvolebnom čísle môže odzrkadľovať rozšírený náklad, otázne je tiež zavedenie prezentačnej rubriky „5 rokov v kraji“ v predvolebnom období či pravidelnejšia distribúcia občasnika od začiatku roka 2022.

4 JURAJ DROBA

Na rozdiel od Rastislava Trnku, ktorý počas volebnej kampane využíval predovšetkým samostatný transparentný účet, bratislavský kandidát na predsedu samosprávneho kraja sa opieral o stránicke financovanie zo spoločného účtu Slobody a Solidarity (Slovenská sporiteľňa, 2022a). Vo výdavkoch strana transparentne označovala jednotlivých podporovaných kandidátov, ako aj popis zakúpeného tovaru a služieb s názvom dodávateľa. Vo výkaze tak môžeme nájsť 46 výdavkových položiek určených na kampaň Juraja Drobu vo výške 96 660 €. Poplatky za propagáciu príspevkov na sociálnej sieti Facebook však boli účtované kombinovane – priamo z účtu alebo prostredníctvom dodávateľa, ktorý službu sprostredkoval. Pri priamych platbách spoločnosti Meta nie je uvedený účel ani konkrétny profil, ktorý strana podporila. Zverejnená knižnica reklám spoločnosti Meta však informuje o výdavkoch za posledných 90 dní pred voľbami na úrovni 13,6 tisíc €.

Podobne ako v prípade košického kandidáta, aj Juraj Droba víta návštevníkov svojho profilu na sociálnej sieti Facebook z pozície predsedu Bratislavského samosprávneho kraja. Kontaktné údaje však odkazujú na súkromnú mailovú adresu a predvolebné webové sídlo droba.sk (Droba, 2022).

Obrázok 4 Profil Juraja Drobu na sociálnej sieti Facebook z 10.10.2022.

Zdroj: Droba, 2022

Obsah jednotlivých príspevkov v skúmanom období niesol silné znaky politickej kampane so samostatným seriálom významných osobností, ktoré sa rozhodli vo voľbách podporiť práve Juraja Drobu (Droba, 2022a). Videá zverejnené po 1. októbri

niesli grafické spracovanie korešpondujúce s vizuálom predvolebnej kampane, k poslednému zverejneniu audiovizuálneho príspevku s grafickým spracovaním Bratislavského samosprávneho kraja došlo 21. septembra (Droba, 2022b). Informovanie o aktivitách kraja a jeho predsedu pokračovalo aj v priebehu októbra, avšak v zmysle predvolebnej kampane. Výsledky a aktivity, na ktorých sa podieľal kraj, boli propagované ako úspechy Juraja Drobu vo funkcii s finančnou podporou strany SaS (Obrázok 5).

Obrázok 5 Informovanie o aktivitách kraja ako súčasť predvolebnej kampane.

Zdroj: Droba, 2022c

Konflikt záujmov spôsobený vystupovaním z pozície verejnej funkcie a zároveň kandidáta politickej strany pod záštitou jedného profilu na sociálnych sieťach potvrdzuje aj objednávka č.0010/21/EO samosprávneho kraja na odkúpenie práv pre použitie fotografií aj na profile Juraja Drobu vo výške 100 eur (Bratislavský kraj, 2022).

Bratislavský samosprávny kraj pred voľbami distribuoval dve publikácie. Časopis Bratislavský kraj (Bratislavský kraj, 2022a), ktorý má vychádzať 10-krát ročne v náklade 200 000 kusov, a každoročnú brožúru 5 rokov na župe v náklade 1 500 kusov (Bratislavský kraj, 2022b). Náklady na tlač časopisu v predvolebnom období korešpondovali s predchádzajúcimi výdavkami vo výške 14 018 eur (Bratislavský

kraj, 2022c). V predvolebnom čísle nedošlo k zásadným obsahovým zmenám, ktoré by mali za cieľ propagovať vybraných kandidátov alebo politický program. Prítomnosť osobnosti Juraja Drobu v mesačníku je však významná. Okrem editoriálu figurujú jeho fotografie a zmienky tiež v jednotlivých príspevkoch, ktoré začínajú vybranou citáciou Juraja Drobu (Droba, 2022d).

4 JOZEF VISKUPIČ

Kampaň trnavského predsedu samosprávneho kraja bola hradená zo spoločného stranického účtu. Transparentnosť pri úhrade jednotlivých výdavkov je však nízka. Podobne ako Rastislav Trnka, aj koalícia podporujúca Jozefa Viskupiča zverila kampaň do rúk súkromnej spoločnosti. Zo stranického účtu odišla jediná platba firme CITADELA s.r.o až 24. októbra vo výške 50 000 eur s popisom: „Kampaň Trnava kraj (inzercia, video, online, prieskum, billboardy),“ (Slovenská sporiteľňa, 2022b). Stručný popis neodhaľuje jednotlivé položky výdavkov na sociálne médiá. Zo stranického účtu však v priebehu kampane priebežne odchádzali platby za služby spoločnosti Facebook bez označenia propagovaných profilov alebo príspevkov (Tamtiež).

Pôsobenie Jozefa Viskupiča na sociálnych sieťach v predvolebnom období nebolo tak intenzívne ako v prípade Juraja Drobu či Rastislava Trnku. V úvode sa predstavuje ako „Oficiálna stránka trnavského župana“ s heštegom #trnavskyzupan. Názov „Trnavský župan“ využil Jozef Viskupič aj v rámci svojej kampane pri tvorbe oficiálnej predvolebnej stránky. Kontaktné údaje neodkazujú na samosprávny kraj, ale súkromné komunikačné kanály (Viskupič, 2022).

Obrázok 6 Profil Jozefa Viskupiča na sociálnej sieti Facebook z 15.10.2022

Zdroj: Viskupič, 2022

V priebehu októbra boli na profile Jozefa Viskupiča prezentované aktuálne informácie z prostredia samosprávneho kraja, ako aj príspevky zamerané na

odpočet výsledkov a predvolebnú kampaň. Charakter jednotlivých výstupov sa líšil predovšetkým grafickým spracovaním, predvolebné príspevky niesli vizuál prebiehajúcej kampane. Napriek prvotnej snahe o odlišenie aktivít kraja boli aj tieto príspevky súčasťou finančne podporenej kampane na sociálnej sieti Facebook, ktorá bola platená zo stránkeho účtu (Meta, 2022).

Obrázok 7 Príklad predvolebného príspevku Jozefa Viskupiča na sociálnej sieti Facebook.

Zdroj: Viskupič, 2022a

Transparentnosť kampane na sociálnych sieťach kompromitovala tiež absencia povinného uvádzania objednávateľa a dodávateľa pod textom jednotlivých príspevkov. Časť informačných príspevkov o aktivitách samosprávneho kraja využitých v rámci predvolebnej kampane sa navyše nedostala do oficiálneho krajského komunikačného kanála na sociálnej sieti Facebook. Profil Jozefa Viskupiča z toho dôvodu pravidelne slúži ako zdroj oficiálnych informácií o dianí v Trnavskom samosprávnom kraji.

Okrem pôsobení na sociálnych sieťach a oficiálnom webovom sídle disponuje samosprávny kraj tiež vlastným časopisom Spolu tvoríme kraj. Archív jednotlivých čísel je dostupný na webovom sídle kraja (TTSK, 2022) s poslednou aktualizáciou augustového vydania. Zverejnené informácie o objednávkach však uvádzajú platby

za tlač a distribúciu časopisu aj v mesiaci september v rovnakej výške ako v prípade predchádzajúcich čísel. Posledné údaje o objednávke časopisu zverejnil samosprávny kraj s mesačným oneskorením, bez podrobných informácií o vychádzajúcom čísle (CRZ, 2022). Z dôvodu nedostupnosti digitálnej verzie posledných vydaní nemôžeme analyzovať obsahovú stránku časopisu v predvolebnom období so zameraním na podozrenie z konfliktu záujmov.

ZÁVER

Konflikt záujmov sa nám podarilo úspešne identifikovať pri každom z analyzovaných kandidátov. Rastislav Trnka, Juraj Droba aj Jozef Viskupič vystupujú na sociálnej sieti Facebook ako zdroj informácií pre verejnosť z pozície predsedu samosprávneho kraja. Textové materiály, fotografie či videá, na ktoré boli vynaložené finančné, materiálne i ľudské kapacity samosprávnych krajov, sa stali súčasťou jednotlivých predvolebných kampaní kandidátov, ktorí mali ambíciu obhájiť svoj mandát. Profil Juraja Drobu bol nepriamo integrovaný do skupiny oficiálnych komunikačných kanálov samosprávneho kraja pri obstarávaní práv na použitie fotografií z verejných prostriedkov. Do propagovanej politickej kampane Rastislava Trnku sa v košickom kraji dostali videá zhotovené krajom. Podobné anomálie boli analyzované aj v prípade krajských objednávok vizualizácií, ktoré sa pred voľbami objavili výhradne na profile Rastislava Trnku. Podozrivý nárast cien za tlač a distribúciu letákov tiež poukazuje na možné navýšenie nákladu pre časopis, v ktorom bola umiestnená špeciálna príloha reflektujúca úspechy kraja za posledných 5 rokov. Úspechy samosprávneho kraja zahrnul do svojej kampane aj Jozef Viskupič, ktorého kandidatúru poznačila predovšetkým nízka úroveň transparentnosti. Tá znemožňuje hĺbkovú analýzu prerozdelenia financií na účely politickej kampane.

Z pozície externého pozorovateľa sa profily predsedov samosprávnych krajov dostali do stavu predvolebnej schizofrénie. Hranice medzi politickou kampaňou kandidáta a oficiálnym informovaním o aktivitách úradu sa na sociálnej sieti stierajú, čo znevýhodňuje protikandidátov v predvolebnom období. Vysoká miera obhájených mandátov poukazuje na silné postavenie pri kandidatúre z funkcie. V praxi je však takmer nemožné dokázať zapojenie zamestnancov úradu do aktivít súvisiacich s tvorbou materiálov pre politickú kampaň alebo pomoc pri financovaní zneužívaním verejných zdrojov. Podrobnosti uvádzané pri zverejňovaných objednávkach a faktúrach v trnavskom a košickom samosprávnom kraji častokrát neuvádzajú presný popis objedanej služby, počet kusov ani účel. Najviditeľnejšou formou zneužívania postavenia je integrácia propagačných materiálov úradu do politickej kampane predsedov samosprávnych krajov bez vysvetlenia formy nadobudnutia práv pre využitie týchto autorských materiálov za účelom získania politickej funkcie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ARCHÍV KSK. 2022. *Detail objednávky č.8439*. In. web.vucke.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <https://web.vucke.sk/sk/uradnatabula/povinne-informacie/objednavky/objednavka_detail.html?id=8439>.
- ARCHÍV KSK. 2022a. *Detail objednávky č.8536*. In. web.vucke.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <https://web.vucke.sk/sk/uradnatabula/povinne-informacie/objednavky/objednavka_detail.html?id=8536>.
- ARCHÍV KSK. 2022b. *Detail objednávky č.8581*. In. web.vucke.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <https://web.vucke.sk/sk/uradnatabula/povinne-informacie/objednavky/objednavka_detail.html?id=8581>.
- BRATISLAVSKÝ KRAJ. 2022. *Objednávka č. 0010/21/EO*. In. bratislavskykraj.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://bratislavskykraj.sk/otvorena-zupa/objednavky/>>.
- BRATISLAVSKÝ KRAJ. 2022a. *Časopis Bratislavský kraj*. In. bratislavskykraj.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://bratislavskykraj.sk/mesacnik/>>.
- BRATISLAVSKÝ KRAJ. 2022b. *Objednávka č. 0311/22/EO*. In. bratislavskykraj.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://bratislavskykraj.sk/otvorena-zupa/objednavky/>>.
- BRATISLAVSKÝ KRAJ. 2022c. *Faktúra č. B/1148/22*. In. bratislavskykraj.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://bratislavskykraj.sk/otvorena-zupa/objednavky/>>.
- CRZ.2022.*Faktúry*. In. crz.trnava-vuc.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://crz.trnava-vuc.sk/trnavsky-samospravny-kraj/faktury/?search=tvor%C3%ADme+kraj&hladat=H%C4%BEada%C5%A5>>.
- ČERŇANSKÝ, I. 2022. *Vo volebných miestnostiach, najmä vo veľkých mestách, ľudia čakali v radoch desiatky minút*. In. tvnoviny.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://tvnoviny.sk/domace/clanok/332526-vo-volebnych-miestnostiach-najma-vo-velkych-mestach-ludia-cakali-v-radach-desiatky-minut>>.
- DROBA, J. 2022. *Župan, predseda Bratislavského samosprávneho kraja*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/jurajdroba>>.
- DROBA, J. 2022a. *Vladimír Černý*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/watch/?v=624539546058420>>.
- DROBA, J. 2022b. *Sociálne služby ako v inom vesmíre*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/watch/?v=427382062830797>>.
- DROBA, J. 2022c. *Dobré správy pre cestujúcich vlakmi*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://www.facebook.com/watch/?v=427382062830797>>.

- www.facebook.com/jurajdroba/posts/pfbid02R2TkdZFviNKnqhDMpEATx12XfGZkyBZvy6y9fEhSgbxu8hYyyNf2oTLD9YUSogY2l >.
- DROBA, J. 2022d. *Prečo je dôležité ísť voliť*. In. Bratislavský kraj. [online]. Vol.11, No. 10. 2022. [20-11-2022]. ISSN: 1339-0864.
- ITU.2022.*Individuals using the Internet (% of population)*. In. data.worldbank.org [on-line].2022.[20-11-2022].Dostupné na internete:<<https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?start=1960&end=2020&view=chart> >.
- KOSTELANSKÝ, Ľ. 2019. *O novom prezidentovi rozhodne po prvý raz internet*. In. blog.sme.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://blog.sme.sk/transparency/politika/o-novom-prezidentovi-rozhodne-po-prvy-raz-internet> >.
- KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ. 2022. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/kosickykraj> >.
- MAGAZÍN KSK. 2022. *Rozhýbaný kraj*. In. web.vucke.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://web.vucke.sk/sk/fakty-kraji/magazin-ksk/> >.
- META. 2022. *Výkaz Knižnice reklám Meta*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/ads/library/report/?source=nav-header> >.
- MILLER, W. J. 2013. *We cant All be Obama: The Use of New Media in Modern Political Campaigns*. In. Journal of Political Marketing. [online]. Vol.12, No.4. 2013.[20-3-2022].DOI:<<https://doi.org/10.1080/15377857.2013.837312>>.
- NRSR. 2022. *Spojené voľby sa budú konať 29. októbra, termín oznámil B. Kollár*. In. nrsr.sk. [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=56068> >.
- OBJEDNÁVKY. 2022. In. web.vucke.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://web.vucke.sk/sk/uradnatabula/povinne-informacie/objednavky/?filterDodavatel=&filterCisloObjednavky=&filterDatumOd=&filterPredmet=let%203%A1kov&filterHodnota=&filterDatumDo=&filterForm=> >.
- PRAVDA. 2022. *VOLEBNÝ ONLINE: Niekde sa volilo aj po 20.00, ľudia stáli v radoch*. In. spravypavda.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete:<<https://spravy.pavda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645283-online-prve-spojene-volby-volebne-miestnosti-sa-otvorio-o-7-00/> >.
- ROGERS, E. M. 2004. *Theoretical Diversity in Political Communication*. In. Handbook of Political Communication Research. [on-line]. 2004. [20-3-2022]. Dostupné na internete: < https://www.researchgate.net/publication/231383038_Theoretical_Diversity_in_Political_Communication >.
- SLOVENSKÁ SPORITELŇA. 2022. *Transparentný účet Rastislav Trnka*. In.

transparentneucy.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.transparentneucy.sk/#/ucet/SK2109000000005191142708> >.

SLOVENSKÁ SPORITELŇA. 2022a. *Transparentný účet SaS – Voľby do VÚC a KV 2022*. In. transparentneucy.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.transparentneucy.sk/#/ucet/SK7109000000005178313461> >.

SLOVENSKÁ SPORITELŇA. 2022b. *Transparentný účet OĽANO – Komunálne a voľby do VÚC*. In. transparentneucy.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.transparentneucy.sk/#/ucet/SK3809000000005188927504> >.

STRATÉGIE. 2022. *Králi sociálnych sietí na Slovensku: Facebook, YouTube a Instagram*. In. strategie.hnonline.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://strategie.hnonline.sk/news/marketing/2349341-krali-socialnych-sieti-na-slovensku-facebook-youtube-a-instagram> >.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD. 2022. *Voľby a referendá*. In. volby.statistics.sk. [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://volby.statistics.sk/index.html> >.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL SLOVENSKO. 2022. *Primátori a starostovia využili výhodu funkcie drvivo*. In. facebook.com. [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/transparencysk/posts/pfbid02af4wdZFSSknFAGNB95vYnFU2rCKapjmfoC7Rt72tedEhCqajai5i9evkccRDjAl> >.

TRNKA, R. 2022. *Rastislav Trnka – Predseda Košického samosprávneho kraja*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/RastoTrnka> >.

TRNKA, R. 2022a. *Zastávky rýchlikov v Margecanoch zostávajú!* In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/RastoTrnka/videos/448819587342514/> >.

TRNKA, R. 2022b. *A Dost'. Východniari nie sú občania druhej kategórie*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/RastoTrnka/videos/2282788128557219/> >.

TRNKA, R. 2022c. *Aquapark? Aquapark! Krajský, v Čížaticiach pri Košiciach*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/RastoTrnka/videos/783209379650228/> >.

TRNKA, R. 2022d. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=694409622049474&set=pb.100044413270181.-2207520000.&type=3> >.

TRNKA, R. 2022e. *Čo bude mať spoločné nadabula a betliar? Predsa cyklotrasu*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/RastoTrnka/posts/pfbid02uJaQyp2fvnPUepayLcFk8mubdkVjPQJVwC42EGEgqxfv83hhfN5V3kqZvGjQjmrAl> >.

- TTSK. 2022. *Magazín SpoluTvorímeKraj*. In. trnava-vuc.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://trnava-vuc.sk/magazin-spolutvorimekraj/> >.
- VALLO, M. 2022. *29. októbra pod'te volit!* In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/vallo.primator/videos/415216730630476> >.
- VISKUPIČ, J. 2022. *Oficiálna stránka trnavského župana*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/jofo.viskupic> >.
- VISKUPIČ, J. 2022a. *Záleží nám na kvalitnej aj efektívnej verejnej doprave*. In. facebook.com [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.facebook.com/jofo.viskupic/posts/pfbid0w7kShcaQRMjBZmsTzn99DKujAV52DP3opSbdyNFmdq8mMFfVCw39kzaxBhgrhDqQl> >.
- WEBNOVINY. 2022. *Boris Kollár neschvaľuje spojenie komunálnych a župných volieb, hovorí o chaose a prelínaní kampaní*. In. webnoviny.sk [on-line]. 2022. [20-11-2022]. Dostupné na internete: < <https://www.webnoviny.sk/boris-kollar-neschvaluje-spojenie-komunalnych-a-zupnych-volieb-hovori-o-chaose-a-prelinani-kampani/> >.
- Zákone o volebnej kampani č.181/2014 Z.z.

VOLEBNÁ DEMOKRACIA NA OBECNEJ ÚROVNI A (NIEKTORÉ) NELOGICKOSTI S ŇOU SÚVISIACE

Prof. JUDr. Igor Palúš, CSc.²³

Abstract

In the contribution, the author pays attention to selected problems of electoral democracy at the municipal level, which the law regulation does not consistently solve (the author calls them illogicalities), thereby losing their original point, or they lose their persuasiveness based on the constitutional principle of democracy. Gradually, in the indicated spirit, he analyzes the voting card, the institute of independent candidates, the crime of electoral corruption, the removal of the mayor of the municipality in the form of a voter's petition, as well as the impossibility of terminating the activity of the municipal council before the end of its election period. In all cases, the author indicates and justifies possible solutions to the analyzed problems.

KEYWORDS: *principle of democracy, voting card, independent candidates, electoral corruption, dismissal of the mayor of the municipality, municipal council.*

ÚVOD

Východiskovým princípom slovenského konštitucionalizmu je nepochybne princíp demokracie (v širšom zmysle princíp suverenity ľudu) vyjadrený v čl. 2 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. (ďalej Ústava SR alebo ústava), podľa ktorého „štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo“. V súlade s týmto ustanovením hovoríme o dvoch formách demokracie – priamej, resp. participačnej, ktorú realizujú občania bezprostredne sami, napr. prostredníctvom referenda, alebo nepriamej, zastupiteľskej, ktorá je postavená na myšlienke reprezentácie, čiže demokracii reprezentatívnej.

Ako už z názvu tejto formy demokracie vyplýva, predstavuje sprostredkovanú účasť občanov (ľudu) na štátnej (verejnej) moci, a to prostredníctvom zástupcov (reprezentantov). Najčastejším spôsobom výberu týchto zástupcov sú voľby, aj keď existujú aj iné spôsoby výberu (napr. dedenie, losovanie, plebiscit, virilita či menovanie). Faktom však zostáva, že zastupiteľská (reprezentatívna) demokracia je len ťažko predstaviteľná bez volieb. V tomto zmysle možno voľby označiť za jadro demokracie alebo jadro politického procesu. Tu má základ konštatovanie, podľa ktorého sa voľby v praxi stali nevyhnutnou súčasťou politického života vo všetkých demokratických štátoch (Domin, M., 2018, s. 18).

V systéme zastupiteľskej (reprezentatívnej) demokracie plnia voľby dvojakú úlohu (Palúš, I. – Somorová, E., 2011, s. 157 – 158). Ponajprv umožňujú vytváranie zastupiteľských orgánov (na úrovni štátu, regiónov, obcí a miest), ktoré odzrkadľujú a vyjadrujú rozloženie politických síl, smerov a záujmov v spoločnosti a zároveň

²³ Ústav verejné správy a sociálni politiky, Fakulta verejných politik v Opavě, Bezručovo náměstí 885/14, 746 01, Opava, Česká republika, email: igor.palus@fvp.slu.cz

napomáhajú formovaniu takej politickej atmosféry, v ktorej dochádza k slobodnej pluralite názorov a postojov v rozhodovaní príslušných zastupiteľských orgánov. Druhá úloha volieb súvisí s požiadavkou stability a akcieschopnosti zvolených orgánov. Voliči tým, že rozhodujú o svojich reprezentantoch, udeľujú im mandát, vlastne realizujú svoju pozíciu suveréna štátnej (verejnej) moci. Oprávnené majú teda aj právo od nimi zvolených orgánov očakávať, že budú pracovať zodpovedne a múdro, a rozhodnutia nimi prijaté budú smerovať k rozvoju územia a ich obyvateľov, ktoré reprezentujú. Obidve uvedené úlohy (významy) volieb treba vnímať vo vzájomnej súčinnosti a podmienenosti.

V súlade s vymedzenými úlohami volieb, volebnou demokraciou v našom príspevku rozumieme nielen demokraticky uplatňované volebné právo v jeho aktívnom a pasívnom ponímaní, ale aj demokratickú organizáciu volebného procesu, a rovnako aj demokratické fungovanie orgánov verejnej moci, ktoré z volieb vstúpi – to všetko pri uplatňovaní východiskovej premisy, podľa ktorej sú občania (obyvatelia) obcí zdrojom a vykonávateľom moci v miestnych podmienkach.

Voľby sú právny inštitút, pričom základ ich právnej úpravy je obsiahnutý v ústave, podrobnosti súvisiace s volebným právom a organizáciou volebného procesu sú upravené vo volebných zákonoch, t. j. v zák. č. 180/2014Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva v znení neskorších predpisov (ďalej volebný zákon alebo volebný kódex) a zák. č. 191/2014 Z. z. o volebnej kampani v znení neskorších predpisov (ďalej zákon o volebnej kampani). Ak však voľby vnímame v dvojedinosti úloh, ktoré sme vyššie načrtli, potom sa ich právna úprava rozšíri aj o právne predpisy súvisiace s fungovaním orgánov obecnej samosprávy, osobitne o zák. č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej zákon o obecnom zriadení).

Každá právna úprava, teda aj nami uvádzaná, by mala byť precízna a úplná, nepripúšťajúca vznik patových situácií, resp. situácií, ktoré vedú k pochybnostiam akéhokoľvek charakteru. Žiaľ, právna úprava dotýkajúca sa volieb do orgánov samosprávy obcí, v širšom zmysle právna úprava súvisiaca s obecným zriadením, túto požiadavku nenapĺňa požadovaným spôsobom. V príspevku poukážeme na niekoľko takýchto situácií (nechceme robiť inventarizáciu, vybrali sme päť), nazvali sme ich nelogickosťami, pričom sa pokúsime naznačiť aj možnosti ich riešenia opierajúce sa o poznatky právnej vedy, ale i teóriu územnej samosprávy ako súčasť verejnej moci, ako aj skúsenosti iných štátov, osobitne štátov V4.

1 HLASOVACÍ PREUKAZ

Volebný zákon umožňuje voličovi, ktorý sa v čase volieb nezdržiava v mieste trvalého pobytu, hlasovať prostredníctvom tzv. hlasovacieho preukazu. Ide o inštitút známy v našich podmienkach ešte z čias spoločnej československej štátnosti pod názvom voličský preukaz. Súčasný hlasovací preukaz vydá voličovi na jeho žiadosť obec, v ktorej má trvalé bydlisko (pobyt) a následne môže uplatniť svoje hlasovacie právo v ktorejkoľvek volebnej miestnosti na území Slovenskej republiky.

Využitie tohto inštitútu sa však viaže iba na celoštátne voľby, t. j. voľby do Národnej rady SR, Európskeho parlamentu a voľby prezidenta Slovenskej republiky.

Inak povedané, uvedený inštitút nemožno využiť pri voľbách do orgánov samosprávy obcí (a prirodzene ani pri voľbách do orgánov samosprávy krajov). V praxi to znamená, že pri týchto voľbách svoje volebné právo nemôžu uplatniť obyvatelia obcí, ktorí sa z rôznych dôvodov v deň volieb nezdržiavajú v obci, kde majú trvalý pobyt, ale ani obyvatelia, ktorí sa v takejto obci nachádzajú, ale zo zdravotných dôvodov sú umiestnení v zdravotníckom, či sociálnom zariadení, ktoré sa nenachádza v tom volebnom okrsku, do ktorého príslušný volič s ohľadom na miesto trvalého pobytu patrí. Keďže okrsková volebná komisia, do ktorej územného obvodu takýto volič patrí, nemôže svojich členov vyslať mimo volebný okrskok a keďže dotknutý volič nie je uvedený v zozname voličov, ktorým disponuje okrsková volebná komisia, v ktorej územnom obvode sa nachádza zariadenie zdravotníckej, či sociálnej starostlivosti, dôsledkom je, že volič svoje volebné právo nemá kde, resp. ako uplatniť.

Všeobecnosť volebného práva ako jeho východiskový ústavný princíp znamená, že volebné právo patrí každému komu ho ústava a volebný zákon priznávajú, ak nie sú na jeho strane zákonom stanovené prekážky volebného práva. Avšak to, že sa v deň volieb do orgánov samosprávy obcí (krajov) volič nezdržiava v mieste trvalého pobytu, nie je zákonom stanovená prekážka volebného práva. Možno konštatovať, že volebný kódex v prípade volieb do orgánov samosprávy obcí prakticky neumožňuje voličom, ktorí sa v deň volieb nachádzajú mimo územného obvodu volebného okrsku, do ktorého s ohľadom na svoj trvalý pobyt patria, uplatniť svoje volebné právo. Stotožňujeme sa s názorom, že tento fakt predstavuje závažné materiálne obmedzenie všeobecnosti volebného práva (Domin, M., 2018, s.173). Následne sa dá hovoriť o diskriminácii tejto časti voličov, keďže im volebný zákon nedáva žiadnu inú alternatívu pre využitie svojho volebného práva. Neumožňuje im ani hlasovanie poštou, ktoré síce volebný kódex pozná, ale spája ho len s voľbami do Národnej rady SR a uplatniť ho môžu len oprávnení voliči, občania SR, nachádzajúci sa v čase volieb v zahraničí. Navyše niektorí autori upozorňujú, že uplatnenie takejto formy hlasovania by mohlo priniesť pri voľbách do samosprávy obcí mnoho problémov (Cibulka, E., 2007, s. 173-174).

Tento stav nemožno hodnotiť inak, ako zlyhanie na strane zákonodarcu, keďže právny predpis by mal mať ambíciu riešiť všetky situácie, ktoré bežný život prináša, resp. v našom prípade, by nemal pripustiť, aby z účasti na voľbách, v širšom zmysle na správe verejných vecí, vylučoval určitú skupinu občanov (obyvateľov). Možným riešením by mohol byť inštitút, ktorý náš súčasný volebný kódex nepozná. Na myslí máme inštitút zastúpenia pri hlasovaní, ktorého využitie by sa mohlo viazať na voľby do samosprávy obcí a krajov, práve tak, ako sa, napr. hlasovací preukaz, či hlasovanie poštou viaže na celoštátne voľby, resp. len na voľby do Národnej rady SR.

Hlasovanie v zastúpení je známe aj z praxe niektorých európskych štátov, napr. Veľkej Británie, Belgicka, Holandska, či Poľska (Domin, M., 2018, s.220-221). Je pravdou, že popri svojich pozitívnych stránkach sú s ním spojené aj niektoré riziká, napr. je v konflikte s tajným hlasovaním (ale to platí aj o hlasovaní poštou, ktoré naša právna úprava pozná) a do určitej miery aj s princípom priameho volebného práva. Aj preto by si jeho možné zavedenie do praxe vyžadovalo precíznu právnu úpravu, ktorá by stanovovala jasné pravidlá jeho uplatnenia, napr. určovala, ktoré osoby a za akých okolností ho môžu využiť, aké kritériá musí spĺňať osoba, ktorá by v mene

iného voliča hlasovala a pod. Napriek tomu si myslíme, že efektívnosť jeho využitia by prevýšila obavy a problémy spojené s jeho zavedením.

2 NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI

Kandidátne listiny pre voľby do obecných zastupiteľstiev a voľby starostov môžu podávať politické strany a nezávislí kandidáti. Vo všeobecnosti platí, že politické strany a politické hnutia predstavujú rozhodujúci subjekt zúčastňujúci sa volebnej súťaže (volieb), keďže sú akýmsi sprostredkovateľom medzi voličmi a kandidátmi na jednej strane a medzi volenými orgánmi verejnej moci na strane druhej (Klíma, K. a kol., 2011, s. 152). Exkluzivitu politických strán pri podávaní kandidátnych listín však pri voľbách do orgánov samosprávy obcí (ale aj pri voľbách do orgánov samosprávy krajov a pri voľbách prezidenta SR) dopĺňajú nezávislí kandidáti, pričom história volieb do obecných samospráv potvrdzuje, že počet nezávislých kandidátov narastá, čo však neznamená, že vplyv politických strán pri tomto druhu volieb sa stáva zanedbateľným.

Je nespochybniteľné, že inštitút nezávislých kandidátov má svoju právnu oporu v ústavnom princípe demokracie a preto aj vstup nezávislých kandidátov do procesu volieb treba hodnotiť pozitívne o to viac, že v miestnych podmienkach je, okrem iného, výsledkom blízkeho vzťahu, z hľadiska poznania ľudských a odborných predpokladov kandidátov a ich potencionálnych voličov. V súlade s tým nezávislí kandidáti ako súčasť svojej kandidatúry predkladajú petíciu podpísanú voličmi podporujúcimi ich kandidatúru. Počet podpisov pod petíciu je závislý od veľkosti obce. Obce sú rozdelené do siedmich kategórií, pričom najmenšie sú obce do 50 obyvateľov, v tom prípade sa vyžaduje 10 podpisov a najväčšie obce nad 100 000 obyvateľov, kedy sa vyžaduje 600 podpisov na podporu kandidátov.

Až po túto pomyselnú čiaru treba počin zákonodarcov, umožniť nezávislým kandidátom vstup do volebnej súťaže, hodnotiť pozitívne. Avšak princíp demokracie, na báze ktorého analyzovaný inštitút vznikol a funguje, sa musí prejaviť v celom procese volieb, vrátane ich súdnej ochrany.

Ak hovoríme o volebnom procese, máme na mysli tvorbu a fungovanie volebných komisií, ktoré majú v tomto procese nezastupiteľný význam. Volebné komisie sa však utvárajú delegovaním rovnakého počtu zástupcov politických strán a politických hnutí, alebo volebných koalícií politických strán, ktoré podávajú kandidátnu listinu. Inak povedané, v ich zložení absentuje zastúpenie nezávislých kandidátov, čo považujeme za neregulárny, resp. neobjektívny stav. Nemáme k dispozícii štatistické údaje, ale s veľkou pravdepodobnosťou sa možno domnievať, že na Slovensku iba ťažko bude obec (ak vôbec), v ktorej by nekandidovali pri voľbách do orgánov obecnej samosprávy, nezávislí kandidáti. Už len z tohto dôvodu by zákonodarca mal hľadať mechanizmus, ktorý by zohľadňoval tento fakt pri tvorbe volebných komisií.

Ponúka sa riešenie, aby pozíciu nezávislých kandidátov vo voľbách, t. j. volebných komisiách zastupoval (obhajoval) štát, keďže práve on prostredníctvom zákonodarcu umožnil nezávislým kandidátom účasť vo volebnej súťaži. V praxi by to znamenalo, že zástupcu (zástupcov) nezávislých kandidátov do volebných

komisií by mohol delegovať okresný úrad. Možno uvažovať prirodzene aj o inom riešení, či mechanizme, napr. takom, aby zástupcov do volebných komisií navrhovali priamo nezávislí kandidáti. Nie je jednoduché takýto mechanizmus vytvoriť, ale to neznamená, že sa to nedá.

Do nevýhodnejšej pozície sa nezávislí kandidáti môžu dostať aj pri uplatnení súdnej ochrany dotýkajúcej sa volebných vecí (tzv. volebnej sťažnosti). Na mysli máme využitie konania vo veciach ústavnosti a zákonnosti volieb do orgánov územnej samosprávy (§ 312a a nasl. zák. č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov). Je pravdou, že ide o konanie, kde žalobca nemusí byť zastúpený advokátom (§49 ods. 2, písm. g) cit. zákona), ak je však žalobcom nezávislý kandidát a mieni využiť v konaní služby advokáta, finančné náklady s takýmto zastupovaním spojené musí uhradiť sám z vlastných finančných prostriedkov, na rozdiel od politickej strany, ktorá väčšinou finančnými prostriedkami disponuje, obzvlášť, ak ide o politickú stranu zastúpenú v Národnej rade SR majúcu v zmysle volebného zákona nárok na prerozdeľovanie finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na základe výsledkov do parlamentných volieb.

3 TRESTNÝ ČIN VOLEBNEJ KORUPCIE

Trestný zákon (zák. č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, ďalej aj Tr. zák.) chráni výkon volebného práva a regulárnu prípravu a priebeh volieb dvomi ustanoveniami : § 351, kde je zadaný trestný čin marenia prípravy a priebehu volieb a § 336a, kde je zadaný trestný čin volebnej korupcie. Z hľadiska obsahového zamerania nášho príspevku nás bude v ďalšom zaujímať trestný čin volebnej korupcie, ktorý zákonodarca zakomponoval do Trestného zákona v roku 2011.

Uvedený trestný čin má dve základné skutkové podstaty:

- aktívnu korupciu „priamo alebo cez sprostredkovateľa poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok“ tomu kto má právo voliť alebo „cez sprostredkovateľa poskytne, ponúkne alebo sľúbi úplatok inej osobe“ (ods.1) a
- pasívnu korupciu „priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok“ (ods. 2) . V uvedených prípadoch úplatok smeruje k tomu, aby oprávnená osoba:
 - a) volila alebo hlasovala určitým spôsobom,
 - b) nevolila alebo nehlasovala určitým spôsobom,
 - c) nevolila alebo nehlasovala vôbec, alebo
 - d) nezúčastnila sa volieb, referenda alebo ľudového hlasovania o odvolaní prezidenta Slovenskej republiky.

Obzvlášť priťažujúcimi okolnosťami pri volebnej korupcii sú:

- ak páchatel spácha trestný čin závažnejším spôsobom konania. Máme za to, že pôjde predovšetkým o využitie tiesne, neskúsenosti, odkázanosti alebo podriadenosti, porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchatel'ovho zamestnania, postavenia alebo funkcie, členstvo v organizovanej skupine, či spáchanie trestného činu na viacerých osobách;

- ako verejný činiteľ;
- na chránenej osobe (pôjde predovšetkým o blízke osoby, odkázané osoby, osoby vyššieho veku, choré osoby, verejných činiteľov alebo osoby, ktoré plnia svoje povinnosti uložené na základe zákona). Pri chránených osobách sa vždy skúma, či bol trestný čin spáchaný v súvislosti s postavením, stavom alebo vekom chránenej osoby;
- verejne (tu zrejme prichádza do úvahy prípad, keď čin bol spáchaný pred viac ako dvoma súčasne prítomnými osobami).

Pre úplnosť treba dodať, že sankciou za prijatie úplatku je trest odňatia slobody až na jeden rok, za poskytnutie úplatku až na dva roky, a ak skutok spácha páchatel' s obzvlášť priťažujúcou okolnosťou, sankcia je jeden až päť rokov trestu odňatia slobody.

V súvislosti s trestným činom volebnej korupcie je potrebné zásadnú pozornosť venovať obsahovému vymedzeniu pojmu „úplatok“. Podľa § 131 ods.3 Tr. zák. úplatkom sa „na účely tohto zákona rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok“. Z hľadiska naplnenia tohto znaku nie je rozhodujúca výška úplatku a zákon ani neustanovuje žiadnu hodnotovú hranicu. V oblasti výkonu verejnej moci však zásadne nemožno tolerovať žiadne úplatky, a to ani nepatrnej hodnoty (Samaš, Štifel, Toman, 2006, s. 676). Ak si v tejto chvíli pripomenieme znovu znenie čl. 2 ods.1 ústavy: Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo“ a rozšírime ho o znenie čl. 30 ods. 1 ústavy, prvá veta: „Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou zástupcov (prostredníctvom ktorých občan vykonáva štátnu moc ako súčasť verejnej moci) je presne tým prípadom, kedy nemožno tolerovať žiadny úplatok.

Otázka znie, ako dať do súvisu toto prísne vymedzenie úplatku pre účely Trestného zákona s poskytovaním rôznych „darčiekov“ a „pozorností“ v rámci predvolebnej kampane? Ako hodnotiť pozvania kandidátov uchádzajúcich sa o funkciu starostu na „spoločnú opekačku“ , či „gul'ášovú párty“, ktoré pôsobia nepochopiteľne, ak je pozývajúci úradujúci starosta alebo primátor, ktorí sú verejnými činiteľmi (a je v tejto súvislosti jedno, či hradí takéto „akcie“ pozývajúci alebo nejaký sponzor)? Konania tohto druhu sa dejú úplne verejne, existujú však aj sofistikovanejšie spôsoby akými je napr. prísľub kandidáta vo voľbách na menovanie do určitej funkcie pod podmienkou, že celá široká rodina alebo firma bude hlasovať za uvedeného kandidáta (Hencovská, M., 2017, s. 94).

Proti sebe stoja dva extrémny - alebo zmeňme znenie ustanovení Trestného zákona v zmysle ich „zmäkčenia“, alebo sa správajme (kandidáti na funkciu starostu a do obecných zastupiteľstiev, ale aj všetky subjekty zodpovedajúce za dodržiavanie ustanovení Trestného zákona) tak, ako to Trestný zákon vyžaduje. Medzi týmito dvomi hraničnými možnosťami by nemalo byť nič, žiaľ je - slovenská realita. Ale jej súčasťou je aj iný neduh, úplne opačného charakteru, ktorým je nezaujem obyvateľov malých obcí o výkon funkcií v orgánoch obecnej samosprávy.

4 ODVOLANIE STAROSTU OBCE

Odvolanie starostu obce formou miestneho referenda upravuje zákon o obecnom zriadení v §13a ods. 3. Uvedené ustanovenie zahŕňa vo svojom obsahu dve situácie vedúce k možnému vyhláseniu referenda o odvolaní starostu obce. Obidve sú vyjadrením demokratickeho prvku v obecnej samospráve, aj keď jedna forma vyhlásenia miestneho referenda má podobu fakultatívnu a druhá obligatórnu (Palúš a kol., 2018, s. 105-106). Z hľadiska obsahového kontextu nášho príspevku nás bude zaujímať forma druhá.

V § 13a ods. 3, písm. a) upravuje citovaný zákon prípad obligatórneho odvolania starostu obce. V uvedenom ustanovení sa hovorí: „Obecné zastupiteľstvo vyhlási miestne referendum o odvolaní starostu, ak o to požiada aspoň 30% oprávnených voličov“. Petíciu v zmysle zákona overujú najmenej traja poslanci určení obecným zastupiteľstvom, pričom žiaden z nich nemôže byť zároveň členom petičného výboru. Z dikcie zákona vyplýva, že nie je dôležitý obsah petície, t. j. dôvod, pre ktorý chcú obyvatelia obce (voliči) starostu odvolať (aj keď takýto dôvod – dôvody organizátori petície spravidla uvádzajú), podstatné a právne relevantné je, aby petíciu podpísalo 30% oprávnených voličov a aby petícia po formálno-právnej stránke spĺňala náležitosti stanovené zákonom (zák. č. 85/1990 Zb. o petičnom práve v znení neskorších predpisov).

Uvedený spôsob odvolania starostu má svoje opodstatnenie v opakovane spomínanom čl. 2 ods.1 ústavy, z ktorého vo vzťahu k nami analyzovanej situácii vyplýva, že ak starosta odvádza svoje postavenie od obyvateľov obce predstavujúcich zdroj moci v miestnych podmienkach, potom je legitímne, ak z ich vôle, resp. na základe ich rozhodnutia bude z funkcie odvolaný. Avšak za nie celkom vyrovnaný a teda i objektívny považujeme spôsob voľby starostu a spôsob jeho možného odvolania.

Pri voľbe starostu sa uplatňuje väčšinový volebný systém s relatívnou väčšinou zúčastnených voličov, z čoho vyplýva, že starostu môže zvoliť akákoľvek väčšina zúčastnených voličov, teoreticky aj jeden volič. Procedúra pri odvolaní starostu je však podstatne zložitejšia. Najskôr musí vzniknúť petícia za odvolanie starostu, ktorú musí podpísať najmenej 30% oprávnených voličov. Ak na jej základe obecné zastupiteľstvo vyhlási miestne referendum o odvolaní starostu, musí sa ho zúčastniť (aby bolo platné) aspoň polovica oprávnených voličov obce. Následne za odvolanie starostu obce musí hlasovať nadpolovičná väčšina zúčastnených voličov. Aj preto je odvolanie starostu v slovenskej obecnej samospráve záležitosť výnimočná, pričom v mestách k odvolaniu primátora nedochádza takmer vôbec.

Akceptujeme požiadavku, podľa ktorej má byť pozícia starostu stabilná z hľadiska výkonu jeho funkcie a sústredenia sa na pracovné povinnosti, napriek tomu sa nám javí nepomer medzi jednoduchosťou jeho kreovania a náročnosťou jeho odvolania, ako neprimeraný. Popri stabilite svojej funkcie by starosta mal mať stále na pamäti, že slúži svojim voličom a títo majú právo od neho vyžadovať vynaloženie maximálneho úsilia v záujme rozvoja obce a riešenia potrieb a záujmov jej obyvateľov. Právna úprava možného odvolania starostu obce by mala takéto vedomie starostu umocňovať,

a nie vytvárať bázu, že sa nič nemôže s jeho pozíciou stať, a ak áno, tak celý proces odvolávania je taký komplikovaný, že sa neuskutoční a keby predsa, tak to nejakovo z hľadiska na slovenské pomery ustojí (v malých obciach sú takmer všetci rodina, alebo sa vzájomne dobre poznajú, všetko o sebe vedia, čo sa dá využiť a zneužiť, v mestách sa ľudia naopak nepoznajú, starajú sa hlavne o svoje veci a tie uprednostňujú pred verejnými záležitosťami).

Vzhľadom na uvedené okolnosti sa nazdávame, že pri odvolávaní starostu by sa platnosť miestneho referenda mala odvádzať od počtu zúčastnených voličov vo voľbách, v rámci ktorých bol úradujúci starosta do funkcie zvolený, pričom by bol z funkcie odvolaný, ak by s tým vyslovila súhlas 3/5 väčšina z takto zúčastnených voličov. Máme za to, že takáto právna úprava známa z Poľska, by neohrozila stabilitu výkonu starostovskej funkcie, pôsobila skôr motivačne a z miestneho referenda o odvolaní starostu by vytvorila reálnejší inštitút, než je v súčasnosti.

5 NEMOŽNOSŤ UKONČENIA ČINNOSTI OBECNÉHO ZASTUPITEĽSTVA PRED UPLYNUTÍM VOLEBNÉHO OBDOBIA

Z hľadiska úspešného fungovania obecnej samosprávy je dôležitý funkčný vzťah starostu a obecného zastupiteľstva. Ide o vzťah vzájomnej súčinnosti, ale aj vzájomných brzd a protiváh v rámci delby moci na úrovni obce (Palúš, I., 2021, s. 4 nasl.). Nechceme túto problematiku bližšie rozvádzať, pretože iba okrajovo súvisí s obsahom príspevku, chceme však poukázať na situáciu, keď obecné zastupiteľstvo môže svojím konaním (presne povedané svojou nečinnosťou) ohroziť nielen systém delby moci na úrovni obecnej samosprávy, ale ohroziť jej samotnú funkčnosť.

Slovenská prax prináša situácie, keď obecné zastupiteľstvo, resp. väčšina jeho poslancov opakovane a priam systematicky blokuje činnosť zastupiteľstva tým, že sa nezúčastňuje na jeho zasadnutiach, resp. odíde z rokovania zastupiteľstva pred hlasovaním, čím sa toto stane uznášanianschopným. Ak sa praktiky tohto druhu v rôznych obmenách využívajú dlhšiu dobu v konečnom dôsledku môže dôjsť k vážnemu ohrozeniu výkonu miestnej samosprávy (známe sú prípady, keď pre nečinnosť zastupiteľstva obec neschválila svoj rozpočet, nestanovila výšku miestnych daní, či poplatkov a pod.). K takýmto situáciám dochádza takmer vždy vtedy, ak existujú nezhody (rozpory) medzi starostom a zastupiteľstvom, resp. väčšinou jeho poslancov.

Súčasný právny stav nedáva starostovi dostatočné legislatívne prostriedky na riešenie analyzovanej situácie. Ustanovenie zákona o obecnom zriadení, podľa ktorého, ak zastupiteľstvo nie je spôsobilé rokovať a uznášať sa, starosta do 14 dní zvolá nové zasadnutie, je nedostatočné, pretože nerieši problém opakovania tejto situácie, ktorá môže byť (a aj je) časovo neobmedzená.

Nazdávame sa, že optimálnym riešením tohto stavu je hľadanie ústavnoprávnej možnosti ukončenia činnosti obecného zastupiteľstva (v širšom zmysle zastupiteľského orgánu územnej samosprávy) pred ukončením jeho volebného obdobia. V slovenských podmienkach je totiž obecné zastupiteľstvo jediným orgánom verejnej moci, ktorý nech robí čokoľvek, prijíma akékoľvek rozhodnutia, alebo nekoná vôbec – podľa

súčasnej právnej úpravy sa s ním nedá „pohnúť“ (pre objektivnosť treba dodať, že v podobnom právnom režime funguje aj zastupiteľstvo kraja, aj keď prax zatiaľ nepriniesla prípad, že by jeho poslanci blokovali činnosť tohto orgánu spôsobom, ako sme uviedli na úrovni obce).

Obecné zastupiteľstvo je orgánom verejnej moci, ktorému dali mandát obyvatelia obce prostredníctvom volieb. Za tejto situácie je neakceptovateľné, aby neexistoval právny mechanizmus umožňujúci ukončiť činnosť zastupiteľstva pred ukončením jeho volebného obdobia, ak koná v rozpore s duchom ústavy a zákonov, čím ohrozuje fungovanie obecnej samosprávy ako formy verejnej moci. Ak táto premisa nemá platiť, potom nemožno považovať obyvateľov obcí v súlade s čl. 2 ods. 1 ústavy, za zdroj a vykonávateľa verejnej moci v miestnych podmienkach, resp. ak áno, tak len v obmedzenej miere.

Naše úvahy potvrdzuje aj ústavnoprávna úprava danej problematiky v štátoch V4. Ústavy Maďarska a Poľskej republiky umožňujú ukončiť činnosť zastupiteľského orgánu územnej samosprávy, ak je táto protiústavná, resp. protizákonná (pozri čl. 35 ods. 4 až 6 Ústavy Maďarska a čl. 171 ods. 3 Ústavy Poľskej republiky). Ústava Českej republiky uvádza, že zákon stanoví za akých podmienok sa vyhlásia nové voľby zastupiteľstva pred uplynutím jeho funkčného obdobia (čl. 102 ods.2) a následne zákon o obecnom zriadení (č. 128/2000 Sb.) v § 89 ods. 1 stanovuje, že ak sa obecné zastupiteľstvo nezíde po dobu dlhšiu ako 6 mesiacov tak, aby bolo uznášaniaschopné, ministerstvo vnútra ho rozpustí.

Česká právna úprava sa nám javí využiteľná aj v našich podmienkach, čo však neznamená, že zákonodarcu by okruh dôvodov na rozpustenie obecného zastupiteľstva nemohol rozšíriť, napr. o situáciu, keď by zastupiteľstvo nerešpektovalo výsledky miestneho referenda. Dôležité je, aby právna úprava tohto druhu existovala, sme presvedčení, že by obidva orgány obce (starosta i zastupiteľstvo) viedla k prirodzenej snahe o vzájomnú súčinnosť a spoluprácu pri výkone obecnej samosprávy (ale i prenesenom výkone štátnej správy), čo by nepochybne naplnilo zmysel ich činnosti smerujúci k rozvoju obcí a zabezpečeniu potrieb ich obyvateľov.

ZÁVER

Všetky problémové súčasti volebnej demokracie, ktoré sme spomenuli majú spoločný znak, je ním právna úprava, takpovediac, nedotiahnutá do konca. Možno argumentovať, že veci takto fungujú dlhú, či aspoň dlhšiu dobu a naviac je dosť iných problémov vyžadujúcich si urgentné riešenie. Ale my teraz hovoríme o voľbách do obecných a krajských samospráv, a v ich rámci sú naznačené problémy neprehliadnuteľné.

Nevidieť ich, resp. podceňovať, znamená relativizovať princíp demokracie tvoriaci kostru slovenského konštitucionalizmu. Aj v tomto prípade platí, že o demokracii nestačí hovoriť (to robia plným priehrštím politici), demokraciu treba prežívať a v tomto duchu legislatívne usporiadať aj inštitút volieb a volebného práva, ale aj fungovanie obecného zriadenia.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- CIBULKA, L., 2007. Voľby v Slovenskej republike z pohľadu aktuálnych otázok aktivizácie voličov a alternatívnych spôsobov hlasovania. In Grabowska, S. – Grabowski, R. (es). Alternatiwne sposoby glosowania a aktiwizacja elektoratu. Rzeszow: Uniwersytet Rzeszowski.
- DOMIN, M., 2018. Všeobecnosť volebného práva v Slovenskej republike a jej materiálne zabezpečenie. Wolters Kluwer. ISBN 978 80 7160 170 9.
- DOMIN, M., 2018. Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. ISBN 978 80 8168 770 9.
- HENCOVSKÁ, M., 2017. Is criminal-law protection of the preparation and elections necessary? In: Slovak Journal of Public Policy and Public Administration = Slovenská revue pre verejnú politiku a verejnú správu. ISSN 1339-5637.-Vol.4, no. 2.
- KLÍMA, K. a kol., 2011. Státověda. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-296-7.
- PALÚŠ, I.-SOMOROVÁ, L., 2011. Štátne právo Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ v Košiciach, Právnická fakulta. ISBN 978 80 7097 787 3.
- PALÚŠ, I. a kol., 2018. Formy uskutočňovania obecnej samosprávy. Košice: UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy. ISBN 978 80 8152 663 3.
- PALÚŠ, I., 2021. Deľba moci sko princíp fungovania obecnej samosprávy (v Českej republike a Slovenskej republike). Štát a právo, roč. 08, č. 2-3. ISSN 133907753.
- SAMAŠ, O.- STIFFEL, H. – TOMAN, P., 2006. Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION. ISBN 80 8078 078 1.

FAKTORY VOLEBNEJ ÚČASTI

Mgr. Pavol Pavlovič, MBA.²⁴

Abstract

Electoral participation as a phenomenon is a relatively frequent issue of professional discussions and scientific research. The essence of electoral participation is based on the issue of elections as such and the possibility of participation in them. Each type of election has its own specific characteristics from the point of view of voter turnout. Academic articles often focus on electoral participation in order to find out which aspects directly or indirectly affect the level of electoral participation. There are several approaches and theories that are presented in the article. These theories point to a correlation between individual aspects and the level of electoral participation. In developed democratic states, the trend of electoral participation is decreasing. There are probably several reasons and not all theories sufficiently explain this fact. A similar trend can also be observed in Slovakia during the parliamentary elections. In the article, we also analyze individual approaches specific to specific types of elections. Combined municipal and regional elections were held in Slovakia in November 2022. In the final part of the paper, we analyze the possible factors that influenced voter turnout in these elections.

KEY WORDS: *Voter turnout, election, factors, indicators, theories.*

ÚVOD

Základom procesu akejkoľvek formy fungujúcej demokracie je slobodný výber zástupcov na realizáciu vecí verejných. Voľby ako také sú podstatnou zložkou determinovania stupňa demokratickosti. So zavedením slobodných volieb a odstránením volebných cenzov v podobe majetku, pohlavia, rasy a pod. sa stali voľby prirodzenou súčasťou fungovania politických systémov. S postupom času však značná časť demokraticky fungujúcich štátov zaznamenala trend úpadku volebnej účasti. V predkladanom článku popisujeme a analyzujeme jednotlivé faktory, ktoré priamo či nepriamo ovplyvňujú samotné číslo zúčastnených oprávnených voličov.

1 VOĽBY V KONTEXTE DEMOKRACIE

Termín demokracie je tvorený spojením dvoch gréckych slov demos, s významom slova ľud a kracius, vládnuť. Vo svojom význame označuje formu vlády či štátu, v ktorej je zdrojom moci ľud. Ako je zrejmé zo samotného termínu, krajinou pôvodu myšlienky tohto spoločenského usporiadania je Grécko. Počiatky demokracie v antike mali podobu dôrazu na priamu demokraciu a priame rozhodovanie ľudu o hlavných otázkach bez akéhokoľvek sprostredkovania. Táto koncepcia bola technicky spojená s relatívne malým mestským štátom alebo spoločenstvom a doplnená o výber hodnostárov žrebom. V tomto období boli voľby chápané ako aristokratická metóda výberu najschopnejšieho. Nové vymedzenie pojmu demokracia pomocou koncepcie

²⁴ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: pavlovic3@ucm.sk.

reprezentatívnej vlády prináša J. J. Rousseau vo svojej publikácii Rozprava o pôvode a základoch nerovnosti medzi ľuďmi, kde spochybňuje možnosť demokracie v podobe priamej vlády ľudu s odôvodnením, že v tejto podobe môže demokracia fungovať iba tam, kde je malý štát, a teda možné zhromaždiť ľud. Táto koncepcia sa ďalej objavila nielen v Aténach, Ríme, ale aj na zhromaždeniach saských a slovanských kmeňov (Tworzecki, 2003).

Niektoré formy takejto „ľudovlády“ dodnes fungujú - napr. vo švajčiarskych kantónoch s priamou demokraciou. Ako východisko mravnej nedokonalosti ľudského spoločenstva navrhuje prenos rozhodovania na malý okruh ľudí, ktorý by umožňoval správu rozsiahleho územia a mal by byť aj zárukou trvalosti demokratického režimu. Pri takomto prenose výkonu moci do rúk malej skupiny reprezentantov je zaistený kvalifikovaný spôsob riadenia politického procesu bez zásahov nevzdelaného a emóciami ovládaného davu. V tomto ohľade rovnako uvažuje tiež Montesquieu, ktorý tvrdí, že hlavnou výhodou reprezentatívneho systému je, že zástupcovia ľudu sú schopní zaoberať sa verejnými otázkami. Ľud toho schopný nie je a do vlády má zasahovať len tak, že si zvolí svojich zástupcov, nakoľko to úplne zodpovedá jeho schopnostiam. V liberálnej poňatej demokracii sa ľud mení v masu konkurujúcich si jednotlivcov a skupín. Jedným z podstatných prvkov demokracie sa tak stáva prítomnosť inštitúcií a procedúr, prostredníctvom ktorých občania môžu efektívne vyjadriť svoje preferencie týkajúce sa politik a vodcov. V tomto poňatí tak dochádza k zúženiu demokratickej účasti ľudu na vláde na voľby, pretože pracuje s postulátom, že verejnosť má právo spolurozhodovať v politike len prostredníctvom volených zástupcov (Vlčej, 2016).

Toto liberálne poňatie demokracie má tendenciu priamo stotožniť demokraciu s voľbou reprezentantov. Voľby ako nástroj výberu politických predstaviteľov svojrázne zlučujú slobodu a rovnosť, dávajú príchod vôli jednotlivca, a to pri rovnakej hodnote ich hlasu. Majú podobu kolektívneho rozhodovania, založeného na individuálnom výbere, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou demokracie. V moderných demokraciách sú voľby jedným z rozmerov naplňovania ľudských práv v podmienkach reprezentatívnej vlády. Demokracia je chápaná ako špecifický spôsob riešenia vnútroštátnych politických rozporov a konfliktov a to pri využití väčšinového princípu pri prijímaní rozhodnutí, pričom sú to práve demokratické politické voľby, ktoré majú v štáte zabezpečiť rozloženie názorov a politických síl, pretože na základe ich výsledkov má byť zostavený zastupiteľský zbor a vláda. Cieľom moderného demokratického politického procesu je zabezpečenie ľudských práv každého jednotlivca prostredníctvom jeho vlastnej účasti na riadení, pričom platí väčšinový princíp – zásada, že legitímne je také rozhodnutie, pre ktoré sa väčšina vyslovila a menšina je povinná sa podriaďiť. V moderných demokraciách je hlasovanie základným mechanizmom na hľadanie spoločenského konsenzu (Wattenberg, 2002).

2 TEORETICKÉ PRÍSTUPY A FAKTORY VOLEBNEJ ÚČASTI

Ako už bolo spomenuté, v mnohých teóriách demokracie majú voľby ústredné postavenie. Často je dokonca kladené rovnítko medzi demokraciou a spravodlivé voľby a predpokladá sa, že účasť občanov je základným prvkom zastupiteľskej demokracie. Krajčír sa domnieva, že fungujúca demokracia vyžaduje volebnú. Voľby sú tiež vnímané ako nástroj chrániaci spoločnosť proti samovôle politickej moci], pretože tí, ktorí sa voľbami dostali k vláde, získali zároveň určitú moc nad tými, ktorí ich zvolili, ale budú tiež potrebovať podporu ľudu aj v ďalších voľbách a v tomto svetle je teda veľmi nepravdepodobné, že sa pokúsia nadobudnutú moc zneužiť (Scheuren, 2008).

Voľby tak fungujú ako nástroj obrany práv ľudu pred vôľou elity a dôležitý spôsob opätovného znovu vytvárania rovnováhy záujmov v spoločnosti. V prípade malej politickej aktivity verejnosti rastie možnosť sebareprodukcie malej mocenskej elity, a to dokonca aj prostredníctvom volieb. Existuje niekoľko dôvodov, prečo možno nízku účasť voličov považovať za problematickú. Po prvé, vysoká účasť vo voľbách je podľa niektorých teoretikov ako napr. Schumpeter typickým znakom dobre fungujúcej demokracie, pretože účasť minimálne väčšiny oprávnených voličov zaisťuje legitimitu politického systému a vlády. Ak budeme legitimitou politického systému rozumieť mieru, do ktorej je systém všeobecne prijímaný svojimi občanmi, možno pozeráť na aktívnu volebnú účasť jednotlivca ako vyjadrenie súhlasu s týmto systémom. Druhým dôvodom je fakt, že v moderných demokraciách je hlasovanie základným mechanizmom na hľadanie spoločenského konsenzu. Nízka volebná účasť totiž spravidla znamená, že sú niektoré skupiny občanov v politike podreprezentované. Ak občania, ktorí sa volieb nezúčastnia, pochádzajú prevažne zo skupiny voličstva s rovnakými špecifickými charakteristikami, potom to môže mať vplyv na výsledky volieb a politické rozhodnutia následne prijaté parlamentom a vládou. Kombinácia nízkej volebnej účasti a relatívneho nedostatku organizácie nižších tried znamená, že budú trpieť nezáujmom politikov, ktorí budú vnímaví k prianiam privilegovaných participujúcich a organizovaných vrstiev. Nedostatok participácie a reprezentácie tiež odráža nedostatok efektívneho občianstva a následne nedostatok lojality k systému ako takému. Situácie charakterizované nízkou volebnou účasťou v sebe skrývajú explozívne jadro. Spoločnosť, v ktorej stojí veľká časť občanov mimo politickej arény, je potenciálne explozívnejšia ako tá, kde sú občania pravidelne zahrnutí do aktivít, ktoré dajú zmysel. Politicky apatickí jedinci môžu byť a spravidla bývajú aktivizovaní pre politiku v obdobiach spoločenských kríz, pričom ide najmä o posilnenie pozície extrémistických strán (Scheuren, 2008).

V súvislosti s tým existuje aj rada teoretikov, ktorá upozorňuje na riziko príliš vysokej volebnej účasti. Podľa týchto koncepcií sa najviac nevoličov regrutuje z nevedomelej časti spoločnosti, ktorá je najviac naklonená prijímať autoritatívne formy vlády – mobilizáciou tejto vrstvy sa potom môže dostať k moci autoritatívny režim. To isté uvádza aj Lipset (1963), ktorý tvrdí, že typické charakteristiky skupiny nevoličov sú nízke vzdelanie a chudoba, čo označuje ako sociálne východiská nevhodné pre demokraciu.

Extrémne vysoká účasť je v tomto svetle bodom, kde sa demokracia začína rozpadat', symptómom ochabnutia konsenzu. Náhlý vzostup volebnej účasti je v týchto teóriách pokladaný za dôsledok napätia v spoločnosti, poruchu legitimacy režimu, a naopak nižšia účasť vo voľbách je pokladaná za prejav dôvery vláde a dôkaz stability systému. Všeobecne platí, že vyššia volebná participácia má väčší potenciál pre demokraciu, pretože umožňuje zachovanie efektívnej opozície. Opozičné strany sú vo vzťahu k vláde vždy trochu handicapované, pretože ešte len čakajú na svoju šancu vládnuť a práve šanca na uchopenie politickej moci robí opozíciu opozíciou a ukazuje dôležitosť aktívnej politickej participácie. Bez nej nie je možné striedanie vlád, základný princíp, na ktorom stojí moderná liberálna demokracia (Arzheimer, Evans, 2008).

Trend poklesu volebnej účasti je možné sledovať v tradičných demokraciách už od 60. rokov 20. storočia. Výnimku tvoria postkomunistické krajiny, pretože tu došlo k poklesu volebnej účasti rýchlejšie a vo väčšom meradle ako inde. Problematika volebného aktu a ako aj problematika volebnej účasti je ovplyvnená širokým spektrom činiteľov a skutočností. V literatúre existuje množstvo teórii, ktoré spolu vytvárajú mozaiku volebnej účasti. Jednou z nich je napr. teória zdrojov. Teória zdrojov pozerá na volebnú účasť ako fenomén determinovaný osobou voliča. Oproti tomu teória kontextu naopak prikladá kľúčový význam vonkajším faktorom pochádzajúcim z charakteru prostredia, ktoré voličov ovplyvňuje. Teória mobilizácie tiež venuje pozornosť najmä vonkajším vplyvom na voličov, avšak ide o vplyvy väčšinou zámerne vyvolané jednotlivcami či skupinami z voličovho okolia. Teória racionálnej voľby sa sústreďuje na proces rozhodovania voliča, či sa volieb zúčastniť alebo nie, z veľkej časti s dôrazom na osobu voliča, rovnako však zohľadňuje vonkajšie pôsobenie na toto rozhodnutie (Arzheimer, Evans, 2008).

Teória reprezentácie potom spája voličov s ich volenými zástupcami a v tejto väzbe vidí najdôležitejší motivačný faktor volebnej účasti. Nasledujúca mentálna mapa ukazuje inštitúciu volieb v kontexte jednotlivých pôsobiacich činiteľov zohľadňovaných v použitých teoretických konceptoch a znázorňuje cestu od voliča k implementovanej politike. Tu možno nájsť odkaz na právny rámec a inštitucionálne zakotvenie volieb, ktoré sú súčasťou teórie kontextu, racionálne rozhodovanie, predvolebné akcie a koncept mediánového voliča, s ktorými pracuje teória mobilizácie a stotožnenie s politickými reprezentantmi dôležité pre teóriu reprezentácie. Naopak tu nie je zrejme pôsobenie zdrojov, pretože ide o vnútorné faktory na úrovni individua a vplyv kontextu vonkajšej spoločenskej situácie (Dalton, 2014).

Teória reprezentácie

Túto teóriu možno vnímať ako proces, počas ktorého sa zjednocujú záujmy jednotlivcov a skupín, hľadá sa hierarchia týchto záujmov, priority a kompromisy medzi nimi, ale aj spôsoby odmietnutia či potlačenia nežiaducich požiadaviek i aktivít. Tento demokratický proces umožňuje vymedzenie spoločných znakov v záujmoch určitých jedincov a následne nájdenie odlišných znakov či záujmov tejto skupiny od skupiny inej. Reprezentatívnosť záujmov voličov v politike je jedným

z nástrojov na vysvetlenie volebnej účasti. Vo chvíli, keď žiadny politický program nereprezentuje záujmy voliča a reálne neexistuje možnosť voliča presadzovať svoje záujmy, alebo je táto možnosť spojená s vysokými nákladmi, reaguje volič tým, že nevolí. Ak sú skupiny vyjadrujúce záujmy jednotlivých voličov patrične veľké a organizované a ak smerujú ich aktivity k uchopeniu moci či k podielu na moci, potom sa hovorí o politických stranách. Dôvodom existencie politických strán je teda obhajoba skupinových záujmov, ktoré môžu v určitých prípadoch mať aj charakter záujmov celospoločenských prostredníctvom volieb. Politické strany odrážajú vôľu verejnosti a tvoria jedno zo základných spojení medzi občanom a štátom. Politická strana je mediátorom identických alebo príbuzných záujmov, predstáv a cieľov jednotlivcov a skupín v dobrovoľnom a organizovanom inštitucionálnom rámci, ktorý svojou aktivitou smeruje prostredníctvom usilovania o podporu verejnosti vo voľbách k získaniu a následne výkonu politickej moci. Politická veda preto konvenčne považuje politickú moc a politické procesy za obyčajné prostriedky, ktoré slúžia na reprezentáciu záujmov (Evans, 2004).

Teória zdrojov

Ohniskom záujmu teórie zdrojov je vplyv individuálnych faktorov na mieru volebnej účasti. Individuálne faktory vidí táto teória v odlišnosti socioekonomických charakteristík voličov a nevoličov a predpokladá že sú to práve jednotlivé charakteristiky jedinca, ktoré zvýšia pravdepodobnosť toho, že sa zúčastní volieb. Autori vychádzajúci z tejto tradície rozlišujú socioekonomické charakteristiky priamo a nepriamo ovplyvňujúce volebnú účasť. Sledované charakteristiky priamo ovplyvňujúce volebnú účasť indikujú dostupnosť zdrojov, vďaka ktorým je pre oprávneného voliča volebný akt jednoduchší. Práve tieto endogénne zdroje dávajú totiž odlišné stimuly pre konkrétne skupiny voličov, prečo ísť voliť. Ako zdroje ovplyvňujúce volebnú účasť označila táto teória napr. politický prehľad, vzdelanie, príjem, bohatstvo a skúsenosti s politikou. Tieto faktory totiž v súvislosti s rozhodovaním, koho voliť, prinášajú voličom nižšie náklady a tým zvyšujú jeho úžitok z voľby. Volebnú účasť priamo ovplyvňuje aj miera a kvalita spoločenského zapojenia ako napr. členstvo či aktivita v nepolitickom kontexte a organizáciách ako cirkev, mládežnícke organizácie, šport a pod. Svojmu skúmaniu potom podrobuje aj fyzické schopnosti ako napr. zdravie, schopnosti čítať či poznávacie schopnosti a schopnosti zaobchádzania s informáciami (Evans, 2004).

K nepriamemu ovplyvneniu dochádza cez postoje a hodnoty, ktoré si počas života jedinec vytvára. U určitých typov občanov teda existuje vyššia pravdepodobnosť, že prídu k voľbám, než u iných. Mieru účasti vo voľbách ovplyvňujú zdroje, akými sú rodinný stav, vek, príjmy, vzdelanie či politické znalosti. Výrazný dopad na rozhodnutie, či sa volieb zúčastníť alebo nie, má rodinné prostredie, resp. život v stabilnej domácnosti. Rovnako existuje malý rozdiel medzi volebnou účasťou mužov a žien, pričom nižšie percento ženských voličov je pripisované najmä odlišnosti medzi výškou vzdelania oboch pohlaví, ktorá sa naopak prejavila ako výrazný determinant volebnej účasti. Nízka volebná účasť bola tiež zaznamenaná u prvovoličov a mladých ľudí, tá je pripisovaná nižšej úrovni politických skúseností, ktorá tiež hrá v miere

volebnej účasti dôležitú úlohu. Významne sa na miere volebnej účasti tiež podieľa silné náboženské presvedčenie. Nemenej dôležitá je tiež podoba volebnej kampane, pretože volebná kampaň je pre oprávnených voličov zdrojom informácií a podnetov, ktorú stranu podporiť, a ísť kvôli tejto podpore voliť. Jeho teória významne čerpá z teórií sociálnej stratifikácie, pretože pravidelne hovorí o triednej príslušnosti jednotlivých voličov (Cabada, 2010). Toto sociálne triedne postavenie voliča vymedzil jeho vzdelaním, príjmom, statusom, mocou, povoláním a majetkom. Svoju teóriu opiera o základnú schému volebnej účasti v západných krajinách, kde muži volia viac ako ženy, vzdelanejší volia viac ako menej vzdelaní, obyvatelia miest volia viac ako vidieka, ľudia medzi 35 a 55 rokmi veku volia viac ako ľudia mladší či starší, ženatí volia viac ako slobodní (Bzdilová, Eštok, Onufrák, 2015).

3 FAKTORY OVLIVŇUJÚCE ÚČASŤ VO V SPOJENÝCH VOLBÁCH DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY 2022

V teoretickom výklade existuje množstvo prístupov, ktoré sa snažia hľadať možné príčiny volebnej účasti. Ide o pomerne komplexnú množinu argumentov a faktov, ktoré sú však do značnej miery špecifické v kontexte konkrétnych volieb. Pri analýze volebnej účasti v spojených komunálnych a regionálnych voľbách 2022 je potrebné do úvahy brať viacero premenných. Pri úplne najvšeobecnejšom pohľade je potrebné zohľadniť typológiu volieb. Volebná účasť sa v závislosti od typu volieb a formy vlády výrazne mení. Ak štát uskutočňuje svoju moc prostredníctvom prezidentskej formy vlády, je logické, že účasť v prezidentských voľbách patrí k tým najvyšším v štáte, nakoľko postavenia prezidenta je výrazne silnejšie ako v iných formách vlády. V prípade SR ako príkladu fungovania parlamentnej formy vlády medzi takéto voľby patria voľby do parlamentu- NRSR. Voľby v ktorých sa volia najvyššie predstavitelia zákonodarnej alebo výkonnej moci je možné charakterizovať ako voľby najvyššej dôležitosti. Minimálne v kontexte tzv. volieb druhého rádu môžeme do tejto kategórie zaradiť voľby do orgánov samosprávy či voľby do európskeho parlamentu.

V roku 2022 nastala pomerne špecifická situácia, kedy si občania SR volili svojich reprezentantov do orgánov tak miestneho ako aj regionálneho stupňa samosprávy. Tento fakt je potrebné reflektovať v kontexte volebnej účasti ktorá dosiahla takmer 44% v prípade regionálnych volieb a viac ako 46% v prípade komunálnych volieb. Z údajov vyplýva zásadný nárast volebnej účasti v regionálnych voľbách, ktorý do značnej miery je možné pripísať spojeniu volieb. V prípade volieb do orgánov obcí a miest účasť oproti predchádzajúcim voľbám klesla o viac ako 2 percentuálne body. Spojenie volieb prinieslo so sebou očakávanie nárastu volebnej účasti. Táto skutočnosť sa naplnila z pohľadu volieb do orgánov VÚC avšak rozhodnutie spojiť voľby neprinieslo zvýšenie celkového záujmu o voľby do orgánov samosprávy ako takých.

Spojenie volieb teda prinieslo vyššiu volebnú účasť v regionálnych voľbách, ktorá v percentuálnom vyjadrení je veľmi nízka a dosahuje v priemere viac ako 20%. Volebná účasť v týchto voľbách bola ovplyvnená viacerými menej či viac dôležitými faktormi. Jedným z menej viditeľných faktorov, ktoré majú povahu špecifických je

napr. stanovenie volieb v termíne jesenných prázdnin a tak mnohé rodiny využili tieto dni na dovolenky, výlety a pod. V zásade takisto možno konštatovať že povaha volieb do orgánov samosprávy výrazne diferencuje účasť voličov podľa jednotlivých obcí, miest a regiónov. V tomto ohľade možno ako ďalší faktor volebnej účasti identifikovať kvalitu a počet kandidátov vo voľbách. Volebná účasť bola v priemere o niekoľko percentuálnych bodov nižšia v prípade volieb kde kandidoval na post starostu len jeden kandidát. Kvalita kandidátov rovnako ovplyvnili rozdiely medzi mestami a obcami a motiváciou ísť voliť. Spoločenská situácia ako taká je takisto zásadným elementom účasti. V zásade výrazne nepriaznivý rok 2022 ovplyvnený rôznymi domácimi aj zahraničnými politickými a spoločenskými udalosťami nespôsobili zásadnú motiváciu pre nepravidelných voličov či stabilných nevoličov. Nebyť spojenia volieb do orgánov tak miestnej ako aj regionálnej samosprávy, účasť do orgánov VÚC by bola výrazne nižšia čo je spojené so samotnou existenciou týchto celkov. Nestotožnenie sa obyvateľov s hranicami samosprávnych krajov je jedným zo zásadných faktorov veľmi nízkej účasti, ktorá bola do roku 2022, pre tieto voľby typická.

ZÁVER

Teória aj prax poukazujú na rôzne prístupy k volebnej účasti. Je zaujímavé sledovať častokrát protichodné názory odborníkov na výšku volebnej účasti. Je to pomerne náročný fenomén už len z toho hľadiska, že tu zasahuje množstvo premenných. Okrem osobnostných charakteristík, výchovy, či prostredia, rozhodujú tiež o volebnej účasti špecifické faktory ako napr. termín volieb, počasie, aktuálna spoločenská a politická situácia, kvalita či kvantita kandidátov vo voľbách a pod. Zvlášť pri voľbách do orgánov samosprávy môžeme vidieť značné diferencie vo volebnej účasti nakoľko každá obec, mesto či kraj sú samostatnými a špecifickými voľbami. Spojenie ostatných volieb do samosprávy výrazne ovplyvnilo účasť v regionálnej zložke. Voľby však tiež ukázali, že občania vo voľbách nevolia tak ako ukazujú preferencie na celonárodnej úrovni, ale ide o špecifické motivácie zúčastniť sa volieb podľa už spomenutých premenných, ktorých je v prípade miestnej a regionálnej samosprávy celé množstvo.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ARZHEIMER, K. – EVANS, J. 2008. *Electoral Behaviour. Thousand Oaks, California: SAGE*, 2008. 102s. ISBN 9781473913158.
- BZDILOVÁ, R.- EŠTOK, G.- ONUFRÁK, A. 2015. *Politická participácia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, 150 s. ISBN 978-80-8152-274-1.
- CABADA, L.2010. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2010, 26 s. ISBN 978-80-245-1718-6.
- DALTON, R. 2014. *Citizen politics: Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. Los Angeles: SAGE, CQ Press, 2014. 184 s. ISBN 14-522

-0300-8.

- EVANS, J. 2004. *Voters and Voting: an Introduction*. London: Sage, 2004. 219p. ISBN 9780761949107.
- LIPSET, S. M. 1963. *Political Man. The Social Bases of Politics*. Garden City, New York: Doubleday & Company, Inc., 1963. 608s. ISBN 978-0801825224.
- SCHEUREN, F. J. 2008. *Elections and Exit Polling*. Hoboken: John Wiley & Sons, 2008, 333s. ISBN 978-0470291160.
- TWORZECKI, H. 2003. *Learning to Choose: Electoral Politics in East-Central Europe*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 2003, 304s. ISBN 9780804744072.
- VLČEJ, J. 2016. *Ako volia Slováci: politický vývoj Slovenskej republiky v období 1989 – 2016*. Brno: Tribun EU, 2016, 216 s. ISBN 978-80-263-1054-9.
- WATTENBERG, M. P. 2002. *Where Have All the Voters Gone?* London: Harvard University Press, 2002. 224s. ISBN 9780674009387.

KOMUNÁLNE VOĽBY V OKRESE GALANTA

PhDr. Monika Práznovská PhD.²⁵

Abstract

Elections at the municipal level represent one of the primary contacts of the population with politics. Through elections, citizens participate in the administration of public affairs in their municipality. The paper will focus on comparing the results of municipal elections in 2018 and 2022 in selected cities in the Galanta district. It provides an overview of the election results in the municipal elections in the given cities. Within the contribution, we compare the electoral support of individual candidates, while there is an increase in the success of independent candidates in municipal elections, both in relation to the success of their election to the position of members of city councils, as well as to the position of mayors of cities.

KEYWORDS: *elections, municipal level, Galanta district, independent candidates, political parties*

ÚVOD

Voľby sú považované za kľúčový inštrument priamej demokracie. V demokratickej spoločnosti obyvatelia ako voliči majú slobodnú voľbu vybrať si z kandidátov v rámci spoločnosti, ktorej sú súčasťou. Túto možnosť realizujú prostredníctvom volebného práva. V prípade komunálnych volieb majú občania možnosť voľby poslancov obecných a mestských zastupiteľstiev, starostov obcí a primátorov miest každé 4 roky. Problematika volebného práva je zakotvená v Ústave a vo volebných zákonoch.

V rámci územného usporiadania sa Slovensko delí na kraje, okresy, mestá a obce. Príspevok sa sústreďuje na mestá v okrese Galanta, ktoré je súčasťou Trnavského samosprávneho kraja. Okres Galanta sa nachádza v juhozápadnej časti Slovenskej republiky a súčasťou okresu sú tri mestá a 33 obcí. Keďže je okres v juhozápadnej časti Slovenska, zodpovedá tomu aj národnostné zloženie. Z 33 obcí tvoria Slováci väčšinu v 17 obciach, v 16 obciach prevažuje maďarská národnosť a tri obce sú zmiešaného charakteru. V rámci príspevku sme sa zamerali na mestá. V okrese Galanta sú tri mestá, pričom najväčšími mestami sú mesto Sered' a okresné mesto Galanta, oproti tomu je mesto Sládkovičovo, ktoré možno radiť medzi malé mestá. Zaujímavosťou je, že mesto Sered' má najväčší počet obyvateľov v okrese a z toho dôvodu je mesto Sered' považované za najväčšie mesto okresu. V rámci národnostného zloženia patrí mesto Sered' do skupiny, kde prevažuje slovenská národnosť. K slovenskej národnosti sa podľa posledného sčítania obyvateľov v roku 2021 prihlásilo 91,38% obyvateľov a k maďarskej národnosti 0,94% obyvateľov (Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2021, 2021). V meste Galanta je 63,07% obyvateľov so slovenskou národnosťou. Vyššie zastúpenie tu má však maďarská národnosť ku ktorej sa hlási 27,72% obyvateľov (Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2021, 2021).

²⁵ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: monika.praznovska@ucm.sk

V meste Sládkovičovo je 70,88% obyvateľstva slovenskej národnosti a 25,41% maďarskej národnosti (Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2021, 2021). Galantu ako aj Sládkovičovo možno zaradiť medzi mestá so zmiešaným národnostným zložením.

Cieľom príspevku je poskytnúť prehľad o výsledkoch komunálnych volieb v mestách v okrese Galanta v rokoch 2018 a 2022. Čiastkovým cieľom je preukázať, že dochádza k nárastu úspešnosti nezávislých kandidátov v komunálnych voľbách, a to jednak vo vzťahu k úspešnosti ich zvoliteľnosti na funkciu poslancov mestských zastupiteľstiev, ako aj na funkciu primátorov miest. Komunálne voľby sú špecifické, pretože vznikajú koalície strán, ale taktiež dochádza k nárastu podpory nezávislých kandidátov. V súčasnosti môžeme hovoriť o popularite fenoménu nezávislých kandidátov a z toho dôvodu budeme sledovať práve úspešnosť nezávislých kandidátov v komunálnych voľbách vo vybraných mestách v okrese Galanta.

Z metodologického hľadiska je problematika príspevku skúmaná na základe kvalitatívnych metód. Príspevok je prípadovou štúdiou výsledkov komunálnych volieb v okrese Galanta. Prostredníctvom analýzy a komparácie porovnáваме výsledky komunálnych volieb v roku 2018 a v roku 2022 vo vybraných troch mestách okresu Galanta.

1 VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY OBCÍ

Územnú samosprávu podľa čl. 64 Ústavy SR tvoria obce a vyššie územné celky (Ústava SR, 1992, čl.64). Územná samospráva je neoddeliteľnou súčasťou modernej koncepcie demokratického a právneho štátu. Územná samospráva tak predstavuje základ demokratickej výstavby štátu. Z tohto pohľadu je možné územnú samosprávu považovať za jeden z podstatných znakov moderného demokratického a právneho štátu.

V podmienkach Slovenskej republiky bol systém územnej samosprávy revitalizovaný po spoločenských zmenách, ktoré priniesol rok 1989. Predpoklady pre fungovanie obecnej samosprávy sú okrem Ústavy SR dané zákonom č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. Hlavným zákonom, ktorý reguluje voľby do územnej samosprávy je zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do samosprávy obcí a zákon č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva. Voľby reguluje aj zákon č. 181/2014 Z.z. o volebnej kampani, ktorý upravuje pravidlá predvolebnej kampane (Bardovič, 2021).

Vo voľbách do územnej samosprávy disponuje každý obyvateľ obce/mesta s trvalým pobytom, aktívnym ako aj pasívnym volebným právom. Okrem podmienky trvalého pobytu je podmienkou aj dosiahnutie veku 18 rokov pri aktívnom volebnom práve. Trvalý pobyt je podmienkou aj pri pasívnom volebnom práve. Veková hranica pri pasívnom volebnom práve je pri uchádzaní sa o post poslanca zastupiteľstva minimálne 18 rokov a pri uchádzaní sa o post starostu, resp. primátora je minimálna veková hranica 25 rokov (Zákon č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva, 2014). Uchádzať sa o hlasy voličov danej obce či mesta môžu osoby, ktoré sú kandidátmi niektorej z politických strán pôsobiacich na Slovensku alebo majú možnosť kandidovať ako nezávislí kandidáti. Zároveň môžu jednotlivé politické strany vytvárať koalície. Nezávislý kandidát musí podporiť svoju kandidatúru podpisovou

listinou, ktorú podpisujú občania s trvalým pobytom v obci, resp. v meste (Bardovič, 2021). Zákon č. 180/2014 Z.z. určuje minimálny počet podpisov, ktoré sú potrebné pre kandidatúru nezávislého kandidáta. Príspevok sa zameriava na dve mestá v okrese Galanta, ktoré veľkosťou obce s ohľadom na počet obyvateľov spadajú do kategórie od 2 001 do 20 000, čo znamená, že nezávislý kandidát potrebuje 200 podpisov na podpisovú listinu (Zákon č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva, 2014). Kandidatúra nezávislých kandidátov sa v posledných rokoch stáva čoraz obľúbenejšou a nebolo tomu inak ani vo vybraných mestách okresu Galanta. Je viditeľný trend nárastu takýchto kandidátov, čo deklarujú aj výsledky komunálnych volieb v meste Sereď a Galanta, ktoré sú popísané v nasledujúcich častiach príspevku.

Volebná účasť v komunálnych voľbách na Slovensku sa pohybuje priemerne okolo 50%. V okrese Galanta je priemerná volebná účasť v komunálnych voľbách podobná (Štatistický úrad SR, 2022). V komunálnych voľbách v roku 2018 v okrese Galanta bola volebná účasť 47,34 %, pričom celoslovenská volebná účasť bola 48,67%. Oprávnených voličov bolo 81 039, no svoj hlas vo voľbách odovzdalo len 38 364 voličov (Štatistický úrad SR, 2018). V roku 2022 v okrese Galanta bolo 80 759 oprávnených voličov. Na základe výsledkov volieb bol počet odovzdaných hlasov voličov 36 333. Volebná účasť v okrese Galanta v roku 2022 bola 44,98 %, pričom celoslovenská volebná účasť bola len o niečo vyššia ako v okrese Galanta, a to 46,19% (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2022, 2022). Všeobecne volebná účasť bola nižšia ako v predchádzajúcich voľbách. Domnievame sa, že je to spôsobené v dôsledku výberu termínu konania volieb. Voľby sa konali v čase jesenných prázdnin a v rámci predĺženého víkendu bol Sviatok Všetkých svätých. Zároveň v okrese Galanta klesol počet zapísaných oprávnených voličov, čo je však prirodzený jav. Zároveň voľby do samosprávy obcí sa konali súbežne s voľbami do samosprávnych krajov. Voľby sa konali v jeden deň v čase od 07:00 do 20:00 hod. K volebným urnám pristupovali oprávnení voliči, pričom svoj hlas odovzdávali nielen kandidátom na poslancov a starostov svojej obce, ale taktiež rozhodovali aj o tom, kto bude viesť ďalšie štyri roky ich kraj.

2 VÝSLEDKY KOMUNÁLNYCH VOLIEB V MESTE GALANTA V ROKU 2018

Volebná účasť v komunálnych voľbách v Galante bola 38,52 % , čo je o desať percent menej ako bola celoslovenská účasť. Zapísaných voličov k voľbám bolo 13 783, pričom svoj hlas odovzdalo 5 306 občanov.

V komunálnych voľbách, ktoré sa uskutočnili 10.novembra 2018 bojovalo o post primátora mesta Galanta päť kandidátov. Najväčšími rivalmi bol vtedajší primátor Peter Paška a Zsolt Takáč. Obaja kandidáti kandidovali ako nezávislí. Peter Paška bol primátorom Galanty od roku 2010 a vždy kandidoval ako nezávislý kandidát. Ďalšími nezávislými kandidátmi boli Lucia Galambosová a Katarína Štefunková. Jedinou kandidátkou, ktorá kandidovala za politický subjekt bola Zuzana Gauliederová. Táto kandidátka mala podporu koalície viacerých politických strán, a to OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti, SaS a ŠANCA (Zoznam registrovaných kandidátov

pre voľby primátora mesta Galanta, 2018). Počas týchto volieb sa preukázal jasne rastúci fenomén nezávislých kandidátov v radoch kandidátov na primátora mesta. Z piatich kandidátov boli štyria nezávislí a jedna kandidátka mala podporu koalície strán. Primátorom sa stal Peter Paška, ktorý získal 45,66 % podporu občanov mesta.

Tabuľka 1 Výsledky volieb primátora mesta Galanta v roku 2018

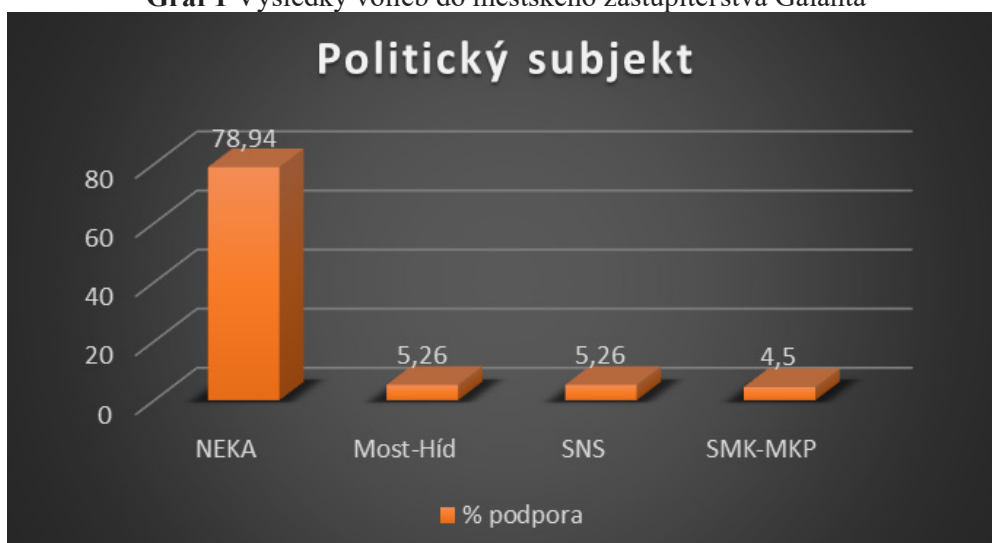
Meno a priezvisko	Politický subjekt	Počet platných hlasov	Percentuálny podiel platných hlasov odovzdaných kandidátom
Peter Paška	NEKA	2 377	45,66
Zsolt Takáč	NEKA	1 758	33,77
L u c í a	NEKA	456	8,76
Galambosová	O B Y Č A J N Ý LUDIA a nezávislé osobnosti, SaS, ŠANCA	392	7,53
Z u z a n a Gauliederová			
K a t a r í n a Štefunková	NEKA	222	4,26

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2018.

O poslanecké miesta bojovalo 56 kandidátov na poslancov. Na základe rozdelenia podľa politického subjektu kandidovalo celkovo 29 nezávislých kandidátov a 27 kandidátov za politickú stranu (Zoznam registrovaných kandidátov pre voľby do mestského zastupiteľstva v Galante, 2018).

Vo voľbách do zastupiteľstva bolo odovzdaných 5 199 platných hlasovacích lístkov. Do mestského zastupiteľstva bolo zvolených 19 kandidátov. Z jednotlivých kandidátov mali najväčšie zastúpenie nezávislí kandidáti, ktorých bolo 15. Dvaja kandidáti pochádzali zo strany SMK-MKP, po jednom kandidátovi mali zastúpenie Most-Híd a SNS (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018, 2018). Všeobecne v tomto smere môžeme zhodnotiť, že bol najväčší počet kandidátov nezávislých, pričom tento trend je viditeľný nielen pri kandidátoch na primátorov mesta Galanta, ale aj pri kandidátoch do mestského zastupiteľstva.

Graf 1 Výsledky volieb do mestského zastupiteľstva Galanta

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2018.

2.2 Výsledky komunálnych volieb mesta Galanta v roku 2022

Komunálne voľby sa konali súbežne s voľbami do samosprávnych krajov a to dňa 29.10.2022. Počet zapísaných voličov v meste Galanta bol 13 954. Na voľbách sa zúčastnilo 5 295 voličov, čo predstavuje volebnú účasť 37,94% (Počet voličov a účasť, 2022).

V boji o primátorské kreslo sa stretli traja nezávislí kandidáti. O post primátora Galanty súperili dvaja nováčikovia a to Peter Kolek a Tibor Szalay, ktorí sa postavili proti vtedajšiemu dlhoročnému primátorovi Petrovi Paškovi. Víťazom sa stal nezávislý kandidát Peter Kolek, ktorý získal 56,24 % hlasov a tak s dostatočným rozdielom hlasov porazil vtedajšieho primátora Petra Pašku.

Tabuľka 2 Výsledky volieb primátora mesta Galanta v roku 2022

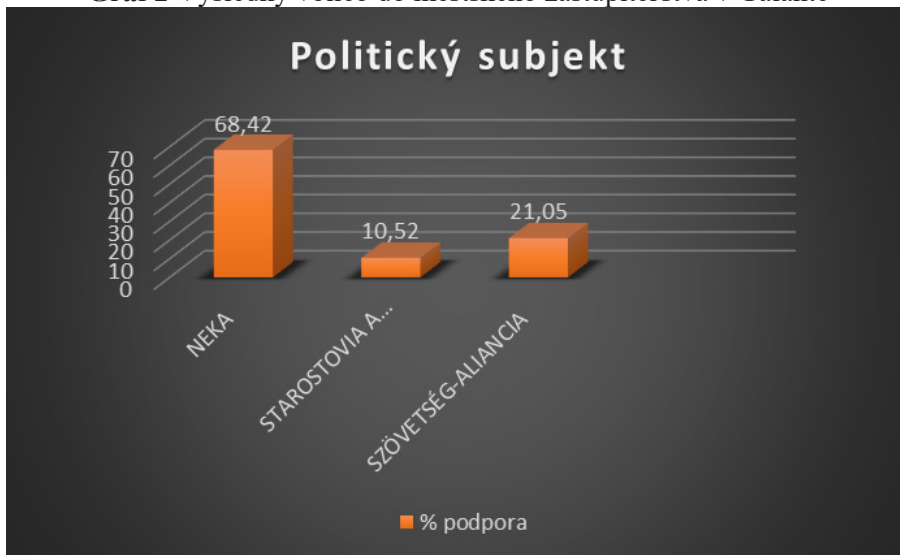
Meno a priezvisko	Politický subjekt	Počet platných hlasov	Percentuálny podiel platných hlasov odovzdaných kandidátom
Peter Kolek	NEKA	2 896	56,24%
Peter Paška	NEKA	2 118	41,13%
Tibor Szalay	NEKA	135	2,62%

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2022.

Oposlanecké miesta v mestskom zastupiteľstve v Galante sa uchádzalo 74 kandidátov (Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do mestského zastupiteľstva

v Galante, 2022), z ktorých 19 kandidátov bolo zvolených. Z pomedzi zvolených poslancov bolo 13 nezávislých kandidátov, 2 za STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI a 4 poslanci kandidovali za politický subjekt SZÖVETSÉG-ALIANCIA. Najúspešnejšími boli nezávislí kandidáti, ktorí spolu získali až 68,42% hlasov. Druhým najúspešnejším bol politický subjekt SZÖVETSÉG-ALIANCIA, ktorí získal 21,05% hlasov. Najmenší percentuálny zisk získali STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI, a to 10,52% (Výsledky hlasovania podľa obcí, 2022).

Graf 2 Výsledky volieb do mestského zastupiteľstva v Galante

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2022.

Ako bolo vyššie spomenuté, tak do mestského zastupiteľstva kandidovalo spolu 74 kandidátov. Na základe rozdelenia podľa politického subjektu kandidovalo celkovo 35 nezávislých kandidátov a 39 kandidátov za politickú stranu.

3 VÝSLEDKY KOMUNÁLNYCH VOLIEB MESTA SEREĎ V ROKU 2018

Volebná účasť v komunálnych voľbách v Sereďi bola 40,44%, čo je o šesť percent menej ako bola celoslovenská účasť. Zapísaných voličov k voľbám bolo 13 663, pričom svoj hlas odovzdalo 5 526 občanov.

O post primátora mesta Sereď bojovali traja kandidáti. Zuzana Horváthová ako aj vtedajší primátor mesta Martin Tomčányi išli do volieb ako nezávislí kandidáti. Jediným kandidátom, ktorý kandidoval za politický subjekt bol Pavol Kurbel, ktorý kandidoval za Kresťansko-demokratické hnutie. Zuzana Horváthová získala 4,14% hlasov, čím skončila na treťom mieste. Na druhom mieste sa umiestnil jediný kandidát za politický subjekt Pabol Kurbel, ktorý vo voľbách získal 24,59 % hlasov. Jednoznačným víťazom sa stal vtedajší primátor mesta Martin Tomčányi, ktorý získal 71,25% hlasov (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018, 2018). Nezávislý kandidát

Martin Tomčányi obhájil tretí krát post primátora mesta Sereď, pričom vo voľbách v rokoch 2010 a 2014 kandidoval za koalíciu SMER-SD a SDKÚ-DS.

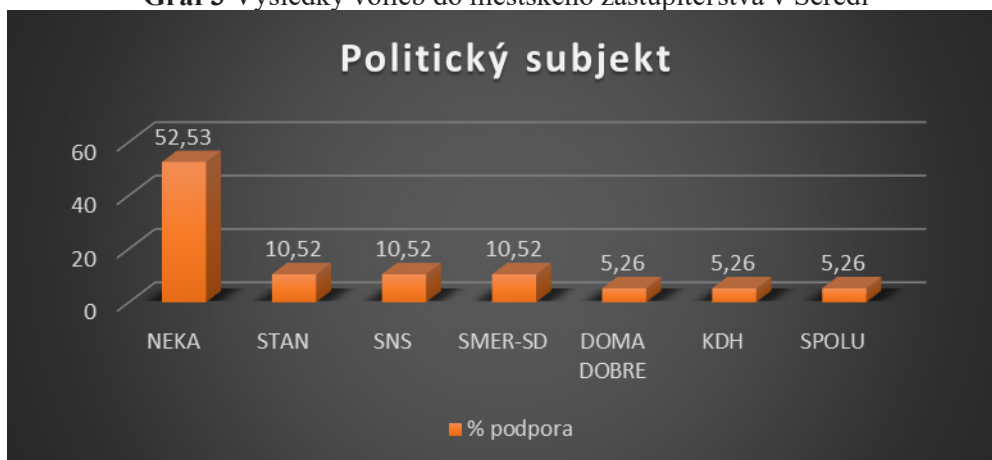
Tabuľka 3 Výsledky volieb primátora mesta Sereď v roku 2018

Meno a priezvisko	Politický subjekt	Počet platných hlasov	Percentuálny podiel platných hlasov odovzdaných kandidátom
Martin Tomčányi	NEKA	3 885	71,25%
Pavol Kurbel	KDH	1 341	24,59%
Zuzana Horváthová	NEKA	226	4,14%

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2018.

O poslanecké miesta bojovalo 37 kandidátov na poslancov, z ktorých 14 bolo nezávislých a 23 kandidátov zastupovalo viaceré politické subjekty (Zoznam registrovaných kandidátov pre voľby do mestského zastupiteľstva v Sereďi, 2018). Vo voľbách do zastupiteľstva bolo odovzdaných 5 226 platných hlasovacích lístkov. Do mestského zastupiteľstva bolo zvolených 19 kandidátov. Z radov zvolených poslancov bol najväčší podiel nezávislých kandidátov. Z 19 zvolených poslancov bolo až 10 nezávislých. Po dvoch poslancoch získali strany SNS, SMER-SD a STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI. Jedného zástupcu v mestskom zastupiteľstve v Sereďi získali politické subjekty DOMA DOBRE, KDH a SPOLU (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018, 2018). V Sereďi bol jasne preukázaný trend nárastu kandidátov, ktorí sú nezávislí.

Graf 3 Výsledky volieb do mestského zastupiteľstva v Sereďi

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2018.

3.1 Výsledky komunálnych volieb mesta Sereď v roku 2022

Komunálne voľby sa konali súbežne s voľbami do samosprávnych krajov a to dňa 29.10.2022. Počet zapísaných voličov v meste Sereď bol 13 098. Na voľbách sa zúčastnilo 4 472 voličov, čo predstavuje volebnú účasť 34,14% (Počet voličov a účasť, 2022).

Zaujímavosťou týchto volieb je, že vtedajší dlhoročný primátor Martin Tomčányi nekandidoval na post primátora mesta. O post primátora súperili noví kandidáti, ktorí však boli verejnosti známi keďže boli súčasťou mestského zastupiteľstva. Úplným nováčikom volieb bol kandidát na primátora Ján Jankulár, ktorý spolu s Ondrejom Kurbelom kandidovali ako nezávislí kandidáti. Tomáš Kažimír kandidoval za koalíciu DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI. Edita Červenková kandidovala za politický subjekt s názvom Slovenský PATRIOT. Obaja kandidáti za politické subjekty boli neúspešnými, pretože nedosiahli ani 10% podporu. Súboj bol medzi nezávislými kandidátmi. Ján Jankulár získal 35,09% hlasov, čo nestačilo na víťaza, ktorým sa stal Ondrej Kurbel, ktorého podporilo 45,96% zúčastnených voličov (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2022, 2022).

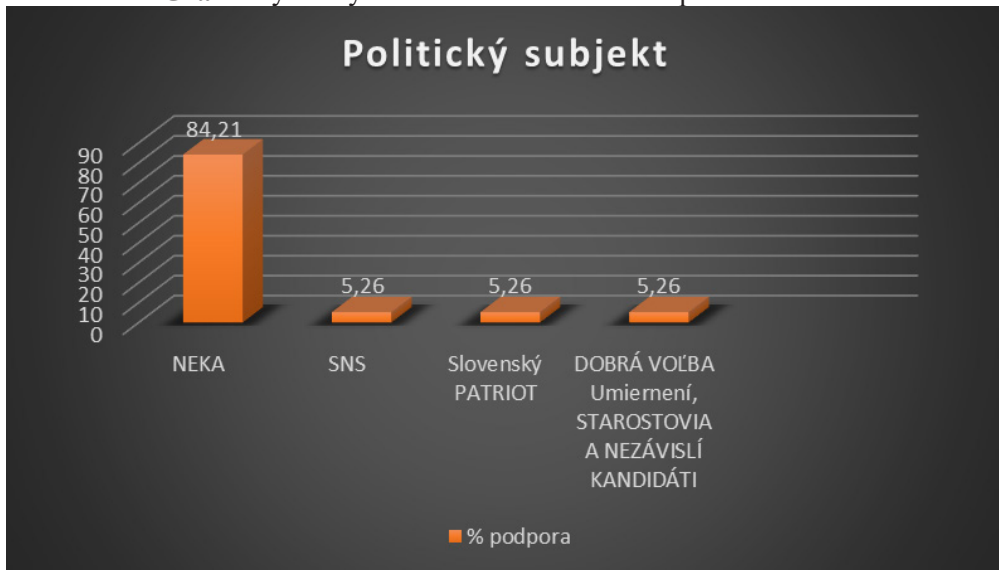
Tabuľka 4 Výsledky volieb primátora mesta Sereď v roku 2022

Meno a priezvisko	Politický subjekt	Počet platných hlasov	Percentuálny podiel platných hlasov odovzdaných kandidátom
Ondrej Kurbel	NEKA	1 996	45,96%
Ján Jankulár	NEKA	1 524	35,09%
Tomáš Kažimír	DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI	421	9,69%
Edita Červeňová	Slovenský PATRIOT	401	9,23%

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2022.

O poslanecké miesta v mestskom zastupiteľstve v Sereďi sa uchádzalo 36 kandidátov. Z uvedených kandidátov drvivá väčšina bola nezávislých kandidátov a to až 25. Ďalších 11 kandidátov kandidovalo za viaceré politické subjekty (Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Sereďi, 2022). V meste Sereď sa volí 19 poslancov do mestského zastupiteľstva. Zo zvolených kandidátov, ktorí budú zastávať post poslanca mestského zastupiteľstva bolo 16 nezávislých, 1 poslanec za koalíciu DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI. Jedného zástupcu získali strany Slovenský PATRIOT a Slovenská národná strana (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2022, 2022).

Graf 4 Výsledky volieb do mestského zastupiteľstva v Seredi

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2022.

4 VÝSLEDKY KOMUNÁLNYCH VOLIEB MESTA SLÁDKOVIČOVO V ROKU 2018

Volebná účasť v komunálnych voľbách v Sládkovičove bola 42,37% , čo je o šesť percent menej ako bola celoslovenská účasť. Zapísaných voličov k voľbám bolo 4 498, pričom svoj hlas odovzdalo 1 906 občanov (Počet voličov a účasť, 2018).

O post primátora mesta bojovali štyria kandidáti z ktorých traja kandidovali ako nezávislí. Staronovým primátorom mesta sa stal Anton Szabó, ktorý kandidoval ako nezávislý kandidát a získal 56,48% hlasov. Anton Szabó bol primátorom mesta od roku 2006. So ziskom 27,86% skončil jediný kandidát politickej strany Most-Híd Boris Brunner. Na treťom mieste skončil nezávislý kandidát Gábor Krommer so ziskom 14,52% hlasov. S najmenším percentuálnym ziskom voličských hlasov skončil nezávislý kandidát Pavol Doval s 1,12% hlasov (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018, 2018).

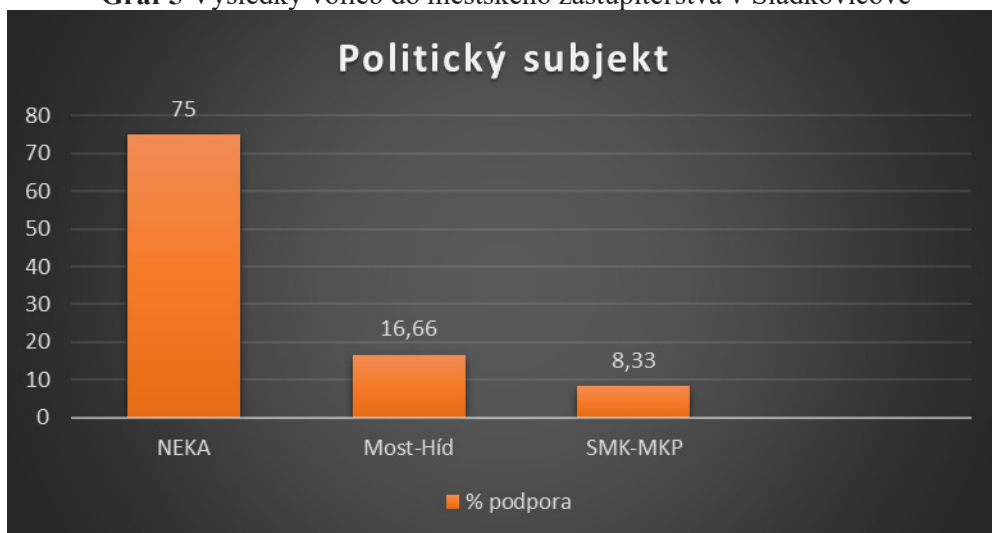
Tabuľka 5 Výsledky volieb primátora mesta Sládkovičovo v roku 2018

Meno a priezvisko	Politický subjekt	Počet platných hlasov	Percentuálny podiel platných hlasov odovzdaných kandidátom
Anton Szabó	NEKA	1 058	56,48%
Boris Brunner	Most-Híd	522	27,86%
Gábor Krommer	NEKA	272	14,52%
Pavol Doval	NEKA	21	1,12%

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2018.

O poslanecké miesta v mestskom zastupiteľstve v Sládkovičove sa uchádzalo 26 kandidátov (Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do mestského zastupiteľstva v Sládkovičove, 2018), z ktorých 12 kandidátov bolo zvolených. Z radov zvolených kandidátov bolo 9 nezávislých kandidátov, jeden kandidát za stranu Strana maďarskej komunity – Magyar Közösség Pártja a dvaja za stranu Most-Híd (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018, 2018).

Graf 5 Výsledky volieb do mestského zastupiteľstva v Sládkovičove

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2018.

4.1. Výsledky komunálnych volieb mesta Sládkovičovo v roku 2022

Volebná účasť v komunálnych voľbách v Sládkovičove bola 41,81% , čo je o necelých päť percent menej ako bola celoslovenská účasť. Zapísaných voličov k voľbám bolo 4 541, pričom svoj hlas odovzdalo 1 899 občanov (Počet voličov a účasť, 2022).

V komunálnych voľbách o post primátora mesta bojovali traja nezávislí kandidáti. Gábor Krommer, ktorý vo voľbách 2018 skončil na tretom mieste, sa vo voľbách

2022 stal víťazom. Získal 46,58% hlasov voličov. Na druhom mieste skončil Viliam Brunner so ziskom 35% hlasov a na treťom mieste so ziskom 18,40% hlasov Peter Horník (Voľby do orgánov samosprávy obcí 2022, 2022).

Tabuľka 6 Výsledky volieb primátora mesta Sládkovičovo v roku 2022

Meno a priezvisko	Politický subjekt	Počet platných hlasov	Percentuálny podiel platných hlasov odovzdaných kandidátom
Gábor Krommer	NEKA	873	46,58%
Viliam Brunner	NEKA	656	35,00%
Peter Horník	NEKA	345	18,40%

Zdroj: Štatistický úrad SR- vlastné spracovanie, 2022.

Do mestského zastupiteľstva kandidovalo 28 kandidátov. Z toho 19 kandidátov šlo do volieb ako nezávislí, po jednom kandidátovi mali strany Kotlebovci-ĽSNS a Národná koalícia/ Nezávislí kandidáti. Sedem kandidátov o post poslanca postavil politický subjekt SZÖVETSÉG-ALIANCIA (Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do mestského zastupiteľstva v Sládkovičove, 2022). Výsledky volieb priniesli unikát, pretože všetci úspešní kandidáti, ktorí sa stali súčasťou nového mestského zastupiteľstva v Sládkovičove boli nezávislí. V meste Sládkovičovo je obecné zastupiteľstvo na čele s primátorom nezávislé a žiadny politický subjekt nedosiahol v týchto komunálnych voľbách úspech.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo poskytnúť prehľad o výsledkoch komunálnych volieb vo vybraných mestách okresu Galanta. Porovnali sme voľby z roku 2018 a voľby z roku 2022. Tohtoročné komunálne voľby boli prvýkrát v histórii Slovenskej republiky zdvojenými. V jeden deň si voliči vybrali zástupcov nielen komunálnej samosprávy, ale aj regionálnej. Zároveň tieto voľby priniesli zmeny na primátorských stoličkách. Vo všetkých troch skúmaných mestách nastala zmena primátora, kedy absolútni nováčikovia vymenili dlhoročných primátorov. V Seredi nastala zmena po dvanástich rokoch. V Galante po ôsmich rokoch a v Sládkovičove až po osemnástich rokoch. Všetci novozvolení primátori kandidovali vo voľbách ako nezávislí kandidáti. Potvrdil sa všeobecný trend týchto volieb, teda nárast úspešnosti nezávislých kandidátov.

V rámci mestských zastupiteľstiev sa tento trend potvrdil taktiež. V rámci zloženia zastupiteľstiev došlo taktiež k nárastu úspešnosti nezávislých kandidátov, okrem mesta Galanta. V Galante mierne došlo k poklesu, pretože vo voľbách 2018 sa do mestského zastupiteľstva dostalo 15 nezávislých kandidátov, naproti tomu v roku 2022 sa do zastupiteľstva dostalo 13 nezávislých kandidátov. Z 19 poslancov však dvaja pochádzajú zo strany STAROSTOVIA A NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI a štyria poslanci z politického subjektu SZÖVETSÉG-ALIANCIA. V mestskom

zastupiteľstve v Seredi stúpila úspešnosti voliteľnosti nezávislých kandidátov. V roku 2018 z 19 poslancov mestského zastupiteľstva bolo desať nezávislých a ostatní boli zástupcovia politických strán. V roku 2022 sa mestské zastupiteľstvo skladá zo 16 nezávislých poslancov a troch poslancov zastupujúcich politický subjekt. Unikátnou zmenou si prešlo mestské zastupiteľstvo v Sládkovičove, kde v roku 2018 sa mestské zastupiteľstvo skladalo z deviatich nezávislých poslancov a troch zástupcov dvoch subjektov zastupujúcich maďarskú menšinu. Po voľbách v roku 2022 sa mestské zastupiteľstvo v Sládkovičove skladá len z nezávislých poslancov. V tomto prípade môžeme hovoriť o absolútnej podpore nezávislých kandidátov, nielen na poslancov, ale aj primátora mesta. Čiastkovým cieľom bolo preukázať nárast úspešnosti nezávislých kandidátov. K nárastu podpory nezávislých kandidátov došlo v Seredi ako aj v Sládkovičove. Mierny pokles sme zaznamenali v meste Galanta. Napriek tomu kandidovalo vo všetkých mestách najviac kandidátov ako nezávislých. Potvrdil sa fenomén úspešnosti nezávislých kandidátov na komunálnej úrovni, pretože vykazujú progresívny trend oproti politickým stranám. Možno sa domnievať, že tento trend je spôsobený stratou dôveryhodnosti voličov vo vzťahu k politickým stranám a taktiež aj stratou popularity politických strán vo voľbách.

Nakoľko samotné výsledky komunálnych volieb vo vybraných mestách v okrese Galanta predstavujú len parciálny zdroj údajov o úspešnosti nezávislých kandidátov, nemožno hovoriť o všeobecnom úspechu nezávislých kandidátov v komunálnych voľbách. Napriek tomu, tendencia rastu úspešnosti nezávislých kandidátov vo vybraných mestách v okrese Galanta v komunálnych voľbách sa preukázala.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2021. *Voľby a volebné systémy*. Vysokoškolská učebnica. 1.vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-572-0206-6. 162s.
- Počet voličov a účasť, 2018. Galanta. In *volbysr.sk*. [online]. [cit.2022-10-10]. Dostupné z: <<https://volby.statistics.sk/oso/oso2018/sk/data01.html>>.
- Počet voličov a účasť, 2022. In *volbysr.sk*. [online]. [cit.2022-16-11]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/oso/oso2022/sk/suhrnne_vysledky.html>.
- Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2021, 2021. Počet obyvateľov podľa národnosti v obci Galanta k 1.1.2021. In *scitanie.sk* [online]. [cit.2022-16-11]. Dostupné z: <<https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/OB/SK0212503665/OB>>.
- Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2021, 2021. Počet obyvateľov podľa národnosti v obci Sered' k 1.1.2021. In *scitanie.sk* [online]. [cit.2022-16-11]. Dostupné z: <<https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/OB/SK0212504009/OB>>.
- Sčítanie obyvateľov, bytov a domov 2021, 2021. Počet obyvateľov podľa národnosti v obci Sládkovičovo k 1.1.2021. In *scitanie.sk* [online]. [cit.2022-16-11]. Dostupné z: <<https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/OB/SK0212504017/OB>>.
- Súhrnné výsledky hlasovania, 2018. In *volby.statistics.sk*. [online]. [cit.2022-18-11].

Dostupné z: <<https://volby.statistics.sk/oso/oso2018/sk/data01.html>>.

Súhrnné výsledky hlasovania, 2022. In *volbysr.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://volbysr.sk/oso/sk/suhrnne_vysledky.html>.

Štatistický úrad SR, 2022. Voľby do orgánov samosprávy obcí. In *volby.statistic.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné: <<https://volby.statistics.sk/>>.

Ústava Slovenskej republiky, 1992. Zákon č. 460/1992 Zb. z 1.septembra 1992. [online]. [cit.2022-15-10]. Dostupné z: <<http://www.slpk.sk/dokumenty/ustava.pdf>>.

Voľby do orgánov samosprávy obcí, 2018. In *Štatistický úrad SR*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <<https://volby.statistics.sk/oso/oso2018/sk/data02.html>>.

Výsledky hlasovania podľa obcí, 2022. Sereď. In *volbysr.sk*. [online]. [cit.2022-19-11]. Dostupné z: <https://volbysr.sk/oso/sk/vysledky_obce.html>.

Výsledky hlasovania podľa obcí, 2022. Galanta. In *volbysr.sk*. [online]. [cit.2022-19-11]. Dostupné z: <https://volbysr.sk/oso/sk/vysledky_obce.html>.

Výsledky hlasovania podľa obcí, 2022. Sládkovičovo. In *volbysr.sk*. [online]. [cit.2022-19-11]. Dostupné z: <https://volbysr.sk/oso/sk/vysledky_obce.html>.

Zákon č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby primátora mesta Galanta, 2018. In *galanta.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://www.galanta.sk/evt_file.php?file=4884&original=zaregistrovani_primator.pdf>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Galante, 2018. In *galanta.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://www.galanta.sk/evt_file.php?file=4878&original=zaregistrovani_poslanci.pdf>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby primátora mesta Galanta, 2022. In *galanta.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://www.galanta.sk/evt_file.php?file=7351&original=zoznam_zaregistrovanых_kandidatov_primator.pdf>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Galante, 2022. In *galanta.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné: <https://www.galanta.sk/evt_file.php?file=7352>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby primátora mesta Sereď, 2018. In *sered.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné: <https://www.sered.sk/subory/153/20181006011155_zoznam-registrovanых-kandidatov-pre-volby-primatora-mesta-sered_5bb7efbb807038.76487435.pdf>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Sereďi, 2018. In *sered.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://www.sered.sk/subory/153/20181006011145_zoznam-registrovanых-kandidatov-pre-volby-do-mestskeho-zastupitelstva-v-seredi_5bb7efb163fb47.53495906.pdf>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby primátora mesta Sereď, 2022. In *sered.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://www.sered.sk/subory/216/20220907192032_zoznam-zaregistrovanых-kandidatov-pre-volby-primatora-mesta-sered_6318d2e0af6081.78041845.pdf>.

Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Sereďi,

2022. In *sered.sk*. [online]. [cit.2022-17-11]. Dostupné z: <https://www.sered.sk/subory/216/20220930155721_zoznam-zaregistrovanых-kandidatov-pre-volby-do-mestskeho-zastupitelstva-v-seredi_6336f5c182dff5.23351937.pdf>.
- Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Sládkovičove, 2018. In *sladkovicovo.sk*. [online]. [cit.2022-18-11]. Dostupné z: <file:///C:/Users/pc/Downloads/Pr%C3%ADloha%201_noviny_5_2018%20web.pdf>.
- Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby primátora mesta Sládkovičove, 2018. In *sladkovicovo.sk*. [online]. [cit.2022-18-11]. Dostupné z: file:///C:/Users/pc/Downloads/Pr%C3%ADloha%201_noviny_5_2018%20web.pdf
- Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby do Mestského zastupiteľstva v Sládkovičove, 2022. In *sladkovicovo.sk*. [online]. [cit.2022-18-11]. Dostupné: <https://www.sladkovicovo.sk/e_download.php?file=data/editor/57sk_7.pdf&original=Zoznam%20zaregistrovan%C3%BDch%20kandid%C3%A1tov%20-%20poslanci%20%281%29.pdf>.
- Zoznam zaregistrovaných kandidátov pre voľby primátora mesta Sládkovičove, 2022. In *sladkovicovo.sk*. [online]. [cit.2022-18-11]. Dostupné z: <https://www.sladkovicovo.sk/e_download.php?file=data/editor/57sk_6.pdf&original=Zoznam%20zaregistrovan%C3%BDch%20prim%C3%A1torov.pdf>.

ČO PRINIESLI VÝSLEDKY SPOJENÝCH VOLIEB V OBCI MADUNICE?

PhDr. León Richvalský, PhD.²⁶

Abstract

Elections to local and regional bodies took place simultaneously for the first time in Slovakia, in the form of 2022 merged elections. The long-term low participation in the elections to the bodies of self-governing regions finally reached a historically high level, hence merged elections proved to be a good option. However, the Slovak Republic is characterized by highly fragmented residential structure, which brings certain specifics to local politics and electoral participation. In this context, we analysed the municipality of Madunice from the point of view of electoral participation, but also by certain specifics from the field of local politics in the period of last few years. We have found that the electoral turnout in the municipality of Madunice surpasses the entire Slovak electoral turnout in several cases and that not all trends in municipal politics exactly follow the nationwide situation. Thus, not all political trends are applicable in diverse area of Slovak self-governments.

KEY WORDS: *electoral participation, voter turnout, independent candidate, self-government, municipality*

ÚVOD

Rok 2022 bol unikátny z pohľadu volieb do orgánov samosprávnych obcí a volieb do orgánov samosprávy krajov, nakoľko boli tieto dva typy volieb spojené a prvýkrát sa uskutočnili v jednom spoločnom termíne, 29. októbra 2022. (Rozhodnutie predsedu NR SR č. 209/2022 Z. z.) Pre zjednodušenie budeme ďalej v texte tieto voľby do orgánov územnej samosprávy na obidvoch úrovniach nazývať v skrátenej forme ako spojené voľby. Jedným z najčastejších predvolebných predpokladov bolo možné ovplyvnenie volebnej účasti v prípade volieb do orgánov samosprávnych krajov, nakoľko práve tá bola v podmienkach Slovenskej republiky relatívne nízka od samotného vzniku tejto úrovne samosprávy. (Švikruha, 2021) Otázka možnosti zvýšenia účasti v menej populárnych voľbách prostredníctvom ich spojenia bola aktuálnou už aj v minulosti, ohľadom tejto problematiky sa vyjadroval napríklad už v roku 2013 aj aktuálny riaditeľ Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, Ctibor Košťál. (Košťál, 2013) Vývoj tejto problematiky a jej naliehavosť sú však vo veľkej miere ovplyvnené výrazne fragmentovanou sídelnou štruktúrou v podmienkach SR, ktorá významne ovplyvňuje výkon samosprávy a tým pádom aj volebnú účasť. (Machyniak, 2021) Inými slovami, jednotlivé obce môžu po porovnaní s celoslovenským výsledkom vykazovať volebnú účasť na diametrálne odlišnej úrovni. Na problematiku účasti v týchto typoch volieb a teda aj v spojených voľbách nahliadneme preto prostredníctvom jednej konkrétnej obce z Trnavského kraja, a to obce Madunice.

²⁶ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Bučianska 4/A, 91701 Trnava, leon.richvalsky@ucm.sk

Obec Madunice sa nachádza v Trnavskom kraji, v blízkosti krajského mesta Trnava, v severnej časti okresu Hlohovec. Podľa aktuálnych údajov má 2 317 obyvateľov (DATAcube., 2023). Zaujímavosťou tejto obce z pohľadu komunálnej politiky je fakt, že patrí medzi obce s najdlhšie nepretržite úradujúcim predstaviteľom a výkonným orgánom obce. Starostka obce Alena Jelušová zastáva tento post od prvých slobodných komunálnych volieb z roku 1990, v ktorých bola zvolená už ako úradujúca predsedníčka končiaceho Miestneho národného výboru, kde pôsobila od 1. apríla 1990. (SITA, 2020) V spojených voľbách v roku 2022 bola teda zvolená už deviaty krát a v roku 2023 je starostkou obce Madunice kontinuálne už 33. rok. Na tomto mieste považujeme za zaujímavé uviesť aktuálne najdlhšie úradujúceho starostu v rámci SR, ktorým je starosta obce Štrba, Michal Sýkora. Najdlhšie úradujúcim je z hľadiska jeho pozície pred rokom 1990, nakoľko funkciu predsedu Miestneho národného výboru zastával od roku 1981. (SITA, 2022)

1 SPOJENÉ VOĽBY V OBCI MADUNICE V KONTEXTE MINULÝCH VOLEBNÝCH OBDOBÍ

1.1 Voľby do orgánov samosprávy obcí

V podmienkach Slovenskej republiky sa voľby do orgánov samosprávy obcí konajú každé 4 roky, na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním. V týchto voľbách sú volené orgány miestnej samosprávy, teda starosta a obecné zastupiteľstvo (v prípade miest je to primátor a mestské zastupiteľstvo). Každý obyvateľ danej samosprávy má právo voliť a byť volený, ak spĺňa podmienky stanovené v príslušných zákonoch. (Blašková, Košťál, Novák, 2020). Volebná účasť v tomto type volieb je v podmienkach SR relatívne vysoká a pomerne stabilná, oscilujúca tesne pod 50%. (Mesežnikov a kol., 2015) Ako sme uvádzali v predchádzajúcej časti nášho článku, v roku 2022 sa tento typ volieb uskutočnil v rámci spojených volieb, súčasne s voľbami do orgánov samosprávnych krajov.

Tabuľka 1 Voľby do orgánov samosprávy obcí v SR a v obci Madunice

Komunálne voľby (rok konania)	Účasť v % v SR	Účasť v % v obci Madunice
2006	47,65	38,71
2010	49,69	41,48
2014	48,34	61,38
2018	48,67	59,12
2022	46,19	60,62

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2023

Štatistický úrad SR neuvádza vo výsledkoch z rokov 2002 a starších volebnú účasť podľa jednotlivých obcí, volebnú účasť teda porovnávame od najstaršieho dostupného roku obsahujúceho potrebné dáta, ktorým je v prípade tohto typu volieb rok 2006. Pri pohľade na volebné účasti do orgánov samosprávy obcí, ktoré zjednodušene nazývame

voľbami komunálnymi, pozorujeme v prípade obce Madunice v roku 2014 výraznú zmenu. Vo voľbách v rokoch 2006 a 2010 bola volebná účasť v tejto obci nižšia ako volebná účasť v podmienkach celej SR, vo voľbách v roku 2014 sa však tento trend diametrálne zmenil – nárastom volebnej účasti v obci Madunice o takmer 20%, čo znamenalo aj nárast na úrovni 13% v porovnaní s volebnou účasťou v SR. V rokoch 2018 a 2022 si účasť v obci Madunice udržala tento trend, len s miernym poklesom a opätovným miernym nárastom v ostatných spojených voľbách. Mierny pokles, ktorý zaznamenala volebná účasť v spojených voľbách v SR, v obci Madunice nenastal.

1.2 Voľby do orgánov samosprávnych krajov

Tento typ volieb sa v podmienkach SR uskutočňuje od roku 2001, ako dôsledok reformy verejnej správy a vzniku samosprávnych krajov. Okrem vyššie spomínanej zmeny, teda spojeniu ich konania s termínom konania komunálnych volieb v roku 2022, sa významná zmena uskutočnila už v roku 2017, kedy sa dvojkolový volebný systém pri voľbe predsedov samosprávnych krajov zmenil na jednokolový. (Blašková, Košťial, Novák, 2020). V tomto type volieb sú volené orgány samosprávnych krajov, teda jeho predseda a zastupiteľstvo samosprávneho kraja. Na úrovni celoslovenskej volebnej účasti patril tento typ volieb medzi najmenej populárne, kedy účasť oscilovala na úrovni 20%. Priblíženie k hranici 30% nastalo až po transformácii na jednokolový systém vo voľbách v roku 2017. (Švikruha, 2021)

Tabuľka 2 Voľby do orgánov samosprávnych krajov v SR a v obci Madunice

Voľby do VÚC (rok konania)	2013	2017	2022
Účasť v 1. a 2. kole v SR	20,11% a 17,30%	29,96 %	43,74%
Priemerná účasť v SR	18,70%		
Účasť v 1. a 2. kole v obci Madunice	38,54% a 25,24%	39,49%	58,21%
Priemerná účasť v obci Madunice	31,89%		

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2023

Podobne ako v prípade komunálnych volieb, Štatistický úrad SR neuvádza vo svojej databáze volebnú účasť podľa jednotlivých obcí, volebnú účasť teda porovnávame od volieb z roku 2013, ktoré tieto dáta už obsahujú. Voľby do orgánov samosprávnych krajov, teda skrátene voľby do VÚC, vykazujú pri porovnaní celoslovenskej volebnej účasti a volebnej účasti v obci Madunice podobný výsledok ako sme zaznamenali pri komunálnych voľbách od roku 2014. Obec Madunice mala vo všetkých troch sledovaných obdobiach, teda v rokoch 2013, 2017 a 2022 vyššiu volebnú účasť ako bol priemer celej SR. Najväčší rozdiel vykazujú voľby do VÚC v roku 2017, kedy bol rozdiel vo volebnej účasti takmer 20% v prospech obce Madunice. V prípade

spojených volieb z roku 2022 konštatujeme opäť nadpriemerný výsledok v obci Madunice, ktorá sa približuje k volebnej účasti na úrovni 60%.

1.3 Volby do orgánov územnej samosprávy 2022 – spojené voľby

Volebná účasť na spojených voľbách preukázala opodstatnenosť tejto zmeny, nakoľko účasť v prípade volieb do VÚC vzrástla takmer o 14%. V prípade komunálnych volieb sme zaznamenali mierny pokles, presahujúci 2%, čo však bolo do určitej miery očakávané, nakoľko bol termín volieb blízko susediaci s termínom sviatku Všetkých svätých, počas ktorého je každoročne zaznamenaná vysoká mobilita občanov. (Hutko, 2022; Plus JEDEN DEŇ, 2022). Pri pohľade na rozdelený výsledok spojených volieb, resp. účasti v komunálnych voľbách a voľbách do VÚC evidujeme nesúlad percentuálnych hodnôt. Tento nesúlad je prítomný aj na úrovni celej SR, aj na volebných výsledkoch obce Madunice, približne v rovnakom rozsahu, necelých 2,5%.

Tabuľka 3 Výsledky spojených volieb v SR a v obci Madunice

Spojené voľby 2022	Celková účasť	Z toho volilo aj do VÚC
Volebná účasť v SR	46,19%	43,74%
Volebná účasť v obci Madunice	60,62%	58,21%

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2023

V obci Madunice sa teda prejavil rovnaký trend ako v celej SR, a teda znížená miera hlasovania v časti volieb určenej voľbe orgánov samosprávnych krajov. Dôvodom nemusí byť dobrovoľné vynechanie tejto časti zo strany občana a vyjadrenie nezáujmu o samosprávne kraje, vysvetlenie nachádzame v údajoch o neplatných a chybné vyplnených volebných lístkoch. Dôsledkom spojenia volieb bol totiž zvýšený počet volebných lístkov ktoré občan dostal, čo viedlo k historicky najvyššej chybovosti na úrovni 11%. (Hutko, 2022; RTVS, 2022)

2 TRENDY V KOMUNÁLNEJ POLITIKE V OBCI MADUNICE V OBDOBÍ ROKOV 2010 AŽ 2022

Tabuľka 4 Vybrané dáta o komunálnych voľbách v obci Madunice v období rokov 2010 až 2022

	2010	2014	2018	2022
Volebná účasť v %	41,48	61,38	59,12	60,62
Počet kandidátov na funkciu starostu obce	1	2	2	4
Počet kandidátov na poslanca obecného zastupiteľstva	25	20	15	11
Podiel nezávislých kandidátov vo zvolenom obecnom zastupiteľstve	1/9 (11%)	1/9 (11%)	4/9 (44%)	2/9 (22%)

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2023; Voľby a referendum, 2023

Pre lepšiu ilustráciu politickej situácie v obci Madunice uvádzame vybrané dáta v prehľadnej tabuľke, na základe ktorej môžeme identifikovať niektoré trendy a súvislosti. Z nášho pohľadu je zaujímavý pohľad na vývoj volebnej účasti a počtu kandidátov na starostu obce. K výraznému nárastu došlo v roku 2014, kedy sa o pozíciu starostu uchádzali dvaja kandidáti, teda starostka mala v porovnaní s predchádzajúcim volebným obdobím protikandidáta. Táto skutočnosť vyvolala u voličov mobilizáciu, ktorú môžeme chápať z obidvoch pohľadov, teda aj z pohľadu priaznivcov starostky, ktorí v predchádzajúcich komunálnych voľbách nepocítovali potrebu voliť, ale aj občanov, ktorí chceli vyjadriť podporu novému kandidátovi.

Tabuľka 5 Kandidáti na funkciu starostu obce Madunice a ich volebný zisk v jednotlivých rokoch

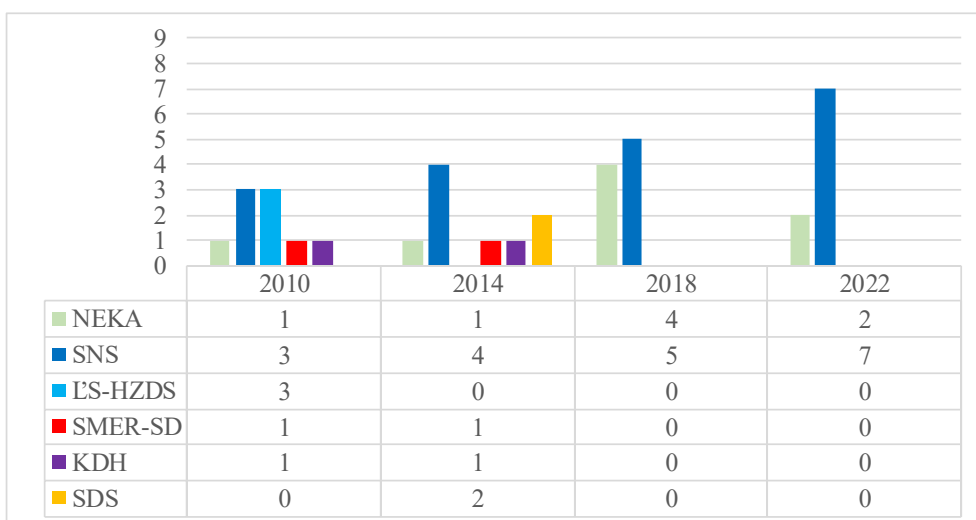
2010	2014	2018	2022
Alena Jelušová (NEKA) 85,32%	Alena Jelušová (NEKA) 68,03%	Alena Jelušová (NEKA) 62,73%	Alena Jelušová (NEKA) 52,50
	Oto Lobodáš (KDH) 31,96%	Oto Lobodáš (NEKA) 37,26%	Oto Lobodáš (NEKA) 20,35
			Štefan Kessler (NEKA) 15,44
			Peter Zachar (NEKA) 11,69

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2023; Voľby a referendum, 2023

Ako sme v predchádzajúcich častiach nášho článku uvádzali, starostka obce Madunice Alena Jelušová zastáva túto funkciu v súčasnosti už deviate volebné obdobie. Počas štyroch sledovaných volebných období mala v komunálnych voľbách okrem roku 2010 protikandidáta, v ostatných spojených voľbách dokonca troch protikandidátov. Pri pohľade na volebné zisky kandidátov je však v každom sledovanom volebnom roku výrazne v popredí práve dlhoročná starostka Alena Jelušová, čo dokazuje spokojnosť občanov s jej výkonom tohto úradu. Zaujímavosťou je v tejto oblasti aj stránicka (ne)príslušnosť kandidátov na pozíciu starostu, nakoľko v sledovanom období takmer všetci kandidovali ako nezávislí kandidáti. Výnimkou bol iba protikandidát Oto Lobodáš v roku 2014, ktorý do volieb vstupoval ako kandidát KDĽ.

Na úrovni kandidátov na pozíciu obecných poslancov, resp. členov obecného zastupiteľstva, je situácia opačná – z pohľadu ich počtu, aj stránickej príslušnosti. V obci Madunice je volených 9 poslancov, počet kandidátov sa však v sledovanom období rokov 2010 až 2022 diametrálne zmenil. V komunálnych voľbách v roku 2010 do volebnej súťaže vstúpilo 25 kandidátov na post obecného poslanca, v ostatných voľbách v roku 2022 to bolo už len 11 kandidátov. Na rozdiel od záujmu o pozíciu starostu obce, ktorý sa v priebehu sledovaného obdobia zvýšil, záujem o pozíciu obecného poslanca výrazne klesol, pri porovnaní rokov 2010 a 2022 je to pokles o 56%. Na tomto klesajúcom záujme o výkon komunálnej politiky v obci Madunice identifikujeme súlad s podobnou situáciou na celoslovenskej úrovni. Záujem o kandidovanie do komunálnej politiky môže v určitých prípadoch klesnúť dokonca na takú úroveň, že obec nedokáže obsadiť ani plný počet poslancov obecného zastupiteľstva, ani post starostu obce. (Palúš, 2020)

Graf 1 Stranícka príslušnosť poslancov obecného zastupiteľstva v obci Madunice v období rokov 2010 - 2022

Zdroj: Štatistický úrad SR, 2023; Voľby a referendum, 2023

Volebným trendom posledných rokov je odklon od tradičného kandidovania s priznanou príslušnosťou k politickej strane a stále narastajúci podiel nezávislých kandidátov. (Pacherová, 2018; Horváth, Urc, 2021; Bardovič, 2022) V obci Madunice tento trend identifikujeme v prípade kandidátov na starostu obce, pri kandidátoch do obecného zastupiteľstva je však tento trend prítomný len v miernej podobe. Vo voľbách v roku 2018 sa takmer polovica zvolených kandidátov identifikovala ako nezávislý kandidát, v ostatných spojených voľbách to však boli už len dvaja kandidáti. Stranícka príslušnosť je pri poslancoch obecného zastupiteľstva v obci Madunice stále štandardným javom, bez významnej dominancie nezávislých kandidátov.

ZÁVER

Voľby do orgánov územnej samosprávy v roku 2022 prebehli prvýkrát súčasne v rovnakom termíne, formou spojených volieb. Napriek počiatočným obavám sa spojené voľby ukázali ako dobré riešenie, nakoľko sa dlhodobá nízka volebná účasť v prípade volieb do orgánov samosprávnych krajov dostala na historicky najvyššiu úroveň. Prvé spojené voľby sa stali zároveň voľbami s historicky najväčšou chybovosťou a tým pádom vysokým počtom odovzdaných neplatných hlasov, čo však nie je s prihliadnutím na vyšší počet hlasovacích lístkov a chýbajúce skúsenosti s takouto formou voľby alarmujúcim stavom. Slovenská republika sa navyše vyznačuje roztrieštenou sídelnou štruktúrou, ktorá do samospráv a volebných účasť v rámci nich prináša určité špecifiká. V tomto kontexte sme analyzovali volebnú účasť v obci Madunice, ako aj niektoré špecifiká v oblasti komunálnej politiky a ich prípadné zmeny

po prvých spojených voľbách. Konštatujeme, že obec Madunice v komunálnych voľbách od roku 2014 výrazne prekonáva celoslovenskú účasť, v ostatných spojených voľbách dokonca nedošlo v porovnaní s voľbami 2018 k poklesu v účasti. Voľby do VÚC vykazujú v sledovaných rokoch rovnaký výsledok, teda vyššie volebné účasti v porovnaní s celoslovenským priemerom. Takmer rovnaký prepad je však evidentný v prípade voľby do VÚC v spojených voľbách, čo pripisujeme spomínanej vysokej chybovosti a neskúsenosti občanov s vyšším počtom hlasovacích lístkov. Obec Madunice je z hľadiska komunálnej politiky zaujímavá svojou starostkou, ktorá po spojených voľbách vstúpila do svojho deviateho volebného obdobia a zaraďuje sa tak k najdlhšie úradujúcim starostom v rámci SR. V prípade kandidátov na pozíciu starostu je identifikovateľný trend vzrastajúcej popularity nezávislých kandidátov, v prípade kandidátov na poslancov obecného zastupiteľstva sa však tento trend v obci Madunice nepotvrdil. V prípade trendu klesajúceho záujmu o kandidovanie do komunálnej politiky je situácia opačná, nakoľko sa počet kandidátov na starostu v spojených voľbách zdvojnásobil, počet kandidátov na poslancov obecného zastupiteľstva však od roku 2010 výrazne klesol.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2022. *Voľby 2020: volebná podpora a jej premeny*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-572-0230-1
- BLÁŠKOVÁ, B., KOŠTIAL, L., NOVÁK, M. 2020. *Voľby a referendá na území Slovenskej republiky od roku 1989 – 2020*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-572-0061-1
- DATAcube. Štatistický úrad Slovenskej republiky. 2023. *Počet obyvateľov*. [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://datacube.statistics.sk/>
- HORVÁTH, P., URC, E. 2021. *Aktéri regionálnej samosprávy na Slovensku*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-572-0104-5
- HUTKO, Dominik. 2022. *Historická chybovosť. Neplatných hlasov bolo až 11 percent*. [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645426-historicka-chybovost-neplatnych-hlasov-bolo-az-11-percent/>
- KOŠTIAL, Ctibor. 2013. *Zachráni architektúra volebnú účasť?* [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: https://www.governance.sk/gov_news/zachrani-architektura-volebnu-ucast/
- MACHYNIAK, Ján. 2021. *Výkonsamosprávnaurovniobce, mestaaregiónu. Slovensko 1990-2020*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-572-0121-2
- MESEŽNIKOV, G. a kol. 2015. *Komunálne voľby 2014: Financovanie kampane vo voľbách primátorov krajských miest SR*. Bratislava: Zephiros. ISBN 978-80-89345-54-0
- PACHEROVÁ, Soňa. 2018. *Kaliňák: Zo značky nezávislý raz môže byť aj nadávka*. [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://spravy.pravda.sk/komunalne-volby-2018/clanok/491249-kalinak-zo-znacky-nezavisly-raz-moze-byt-aj-nadavka/>

PALÚŠ, Igor. 2020. *Nefunkčná obec – progres alebo ďalšie problémy?* In: Štát a právo. vol. 7, no. 2-3. pp. 108-117. ISSN 2644-643X. [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.24040/sap.2020.7.2-3.108-117>

Plus JEDEN DEŇ. 2022. *VÍTAZ VOLIEB 2022: Odborníci hodnotia, kto má najväčšie šance.* [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://www1.pluska.sk/spravy/z-domova/koho-chcem-radnici-ten-ma-sancu-aj-parlamente-slovaci-tom-maju-jasno>

Rozhodnutie predsedu NR SR č. 209/2022 Z. z. z 8. júna 2022 o vyhlásení volieb do orgánov samosprávy obcí a o vyhlásení volieb do orgánov samosprávnych krajov RTVS. 2022. *Spojené voľby priniesli aj rekordné množstvo neplatných lístkov* [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://spravy.rtvsk.sk/2022/10/spojene-volby-priniesli-aj-rekordne-mnozstvo-neplatnych-listkov/>

SITA, 2020. *Alena Jelušová je starostkou Madunic už od prvých slobodných komunálnych volieb.* [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://mytrnava.sme.sk/c/22541422/alena-jelusova-je-starostkou-madunic-uz-od-prvych-slobodnych-komunalnych-volieb.html>

SITA, 2022. *Starosta Štrby ostáva jedným z najstarších úradujúcich starostov, obec vedie už od roku 1990.* [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://sita.sk/starosta-strby-ostava-jednym-z-najstarsich-uradujucich-starostov-obec-vedie-uz-od-roku-1990/>

Štatistický úrad SR. 2023. *Voľby a referendá.* [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/>

ŠVIKRUHA, Martin. 2021. *20 rokov regionálnej samosprávy na Slovensku: Využitá príležitosť?* Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-572-0210-3

Voľby a referendum. 2023. [online]. [cit. 19.1.2023]. Dostupné z: <https://www.madunice.sk/volby-a-referendum.html>

ANALÝZA VÝSLEDKOV VOLIEB V OKRESE TRNAVA

PhDr. Anna Rybková²⁷

Abstract

In the presented paper, we focused on the analysis of other combined elections in the Trnava district. Since this is a very broad topic, we decided to narrow it down to the analysis of the results of the regional elections, more specifically to the election of the chairman of the self-governing region in the Trnava district. As part of the analysis of the election results of the chairman of the self-governing region in the investigated district, for better clarity, we proceeded to divide the examined individual municipalities into municipalities with up to 999 inhabitants and municipalities with more than 1,000 inhabitants. As the results of the analysis indicate, this division of municipalities did not have a significant impact on the overall results of the elections of the chairman of the self-governing region within the district of Trnava. The winning candidate confirmed significant dominance across all municipalities in the Trnava district.

KEY WORDS: regional elections, chairman of the self-governing region, district, candidate, voters.

ÚVOD

Voľby do zastupiteľských orgánov územnej samosprávy predstavujú jeden z prvkov moderného demokratického procesu. Na rozdiel od parlamentných volieb ponúkajú priestor pre menšie miestne alebo regionálne politické zoskupenia alebo pre nezávislých kandidátov. Občania tak prostredníctvom nich majú možnosť dať priestor spravovať veci verejné ľuďom, ktorých poznajú a ku ktorým majú dôveru, že ich budú čo najlepšie zastupovať na komunálnej a regionálnej úrovni. V sobotu 29. októbra 2022 prebehli súčasne prvýkrát v histórii Slovenskej republiky voľby do orgánov komunálnej a regionálnej samosprávy. Ako samotný názov predkladaného príspevku napovedá, budeme sa zaoberať analýzou výsledkov týchto spojených volieb v okrese Trnava. Keďže ide o pomerne širokú problematiku, zúžime oblasť skúmania predkladaného príspevku na výsledky volieb predsedu Trnavského samosprávneho kraja v okrese Trnava ako predstaviteľa regionálnej úrovne územnej samosprávy.

1 VOLEBNÝ PRINCÍPAKO DEFINIČNÝ ZNAK ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY

S inštitútom volieb sa stretávame na viacerých úrovniach v našich životoch. Už deti v škole si volia svojich zástupcov, vo väčších bytových domoch si ich obyvatelia volia svojich zástupcov a v neposlednom rade si občania volia zástupcov na jednotlivých úrovniach v štáte. O tom, že voľby sa pokladajú za dôležitý prostriedok k legitimizácii moci svedčí skutočnosť, že inštitút volieb sa uplatňuje prakticky vo všetkých politických systémoch, vrátane tých nedemokratických, zväčša len vo formálnej rovine (Horváth, 2005). Okrem legitimizácie politickej moci majú voľby

²⁷ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: rybkova1@ucm.sk.

ďalšie úlohy. Predstavujú pre spoločnosť prijateľný prostriedok výberu politických reprezentantov. Predstavujú procedúru pokojného riešenia politických konfliktov v spoločnosti, ktorá v intenciách stanovených pravidiel umožňuje pretransformovať konkurenčný boj o moc na zápas v rámci stanovených pravidiel „politckej hry“. Voľby tiež predstavujú nástroj overovania politickej moci, ktorý umožňuje v pravidelných cykloch zrealizovať mocenské zmeny v spoločnosti. V neposlednom rade predstavujú voľby inštrument ku aktivizácii a k podnieteniu participácie voličov na správe vecí verejných (Klokočka, 2006).

Na samosprávnej úrovni má uplatnenie volebného princípu podľa Malasta (2016) dve hlavné funkcie. V prvom rade ide spôsob personálneho obsadenia do funkcie, v ktorom sa môže prejaviť vôľa určenej skupiny voličov. V druhom rade ide o spôsob získania a posilnenia legitimacy k výkonu danej funkcie. Kejř (1998) uvádza, že z historického hľadiska predstavuje voľba obecných orgánov mladší inštitút v porovnaní s menovacím princípom. Voľba je z hľadiska spôsobu ustanovovania do funkcie typickým znakom pre samosprávu a zároveň jeden z diferencných znakov od štátnej správy. Ako konštatuje Malast (2016), samospráva na jednej strane potrebuje ku svojmu naplneniu volebný princíp, pretože iba ten môže v zastupiteľskej demokracii umožniť personálnej zložke samosprávy – občanom využitie dynamickej časti členského princípu v podobe aktívnej účasti na samospráve spoločných záležitostí. Zároveň je však nutné konštatovať, že využitie volebnej procedúry nielenže automaticky nezaručuje samosprávny charakter príslušnej inštitúcie a rovnako menovanie do funkcie je taktiež v niektorých prípadoch, v krajinách naprieč Európou, uplatňované. Voľby rozhodujú o tom, ktorí uchádzači o priazeň voličov budú úspešní. V tomto kontexte vyznieva zaujímavo myšlienka Briestenského (2014), ktorý konštatuje, že volebný výsledok sa mnohokrát vníma ako „vec náhody“, avšak náhoda je prítomná iba tam, kde nie je záujem chod vecí verejných účinne ovplyvniť.

2 PRVÉ SPOJENÉ VOĽBY DO ORGÁNOV ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY V HISTÓRII SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Konanie spojených regionálnych a komunálnych volieb zaviedla ešte predchádzajúca vláda a schválila Národná rada SR v roku 2017, v rámci predchádzajúceho volebného obdobia. Cieľom tejto úpravy bolo „vymazať“ z volebného kalendária aspoň jeden volebný termín. V slovenských podmienkach totiž chodíme k voľbám pomerne často, keďže si volíme zástupcov do Národnej rady SR, do Európskeho parlamentu, volíme si prezidenta SR a osobitne sme donedávna volili aj politickú reprezentáciu na komunálnej a regionálnej úrovni. Obyvatelia si tak práve v roku 2022 prvýkrát volili svojich zástupcov do orgánov obcí a do orgánov samosprávnych krajov v spoločných voľbách v rovnakom čase.

Tento jednotný volebný termín bol aplikovaný takým spôsobom, že predchádzajúce funkčné obdobie orgánov regionálnej samosprávy bolo predĺžené na päť rokov (2017-2022). V nadväznosti na to vznikla možnosť, aby voľby do orgánov samosprávy obcí, teda komunálne a voľby do orgánov samosprávy vyšších územných celkov, teda regionálne voľby v roku 2022 sa mohli konať v jeden deň. Tak ako komunálne, rovnako

aj regionálne voľby sa vyznačovali tým, že boli jednokolové. Voliči si predsedov, ako aj poslancov zastupiteľstiev samosprávnych krajov, rovnako ako aj starostov a poslancov obecných zastupiteľstiev volili na štyri roky. Zlúčenie komunálnych a regionálnych volieb sa uskutočnilo modifikáciou ústavy a modifikáciou zákona č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Bolo nevyhnutné spolu so zmenou ústavy upraviť aj volebné pravidlá, aby bola zaistená riadna a bezproblémová realizácia volieb pre oba druhy orgánov v rovnakom termíne.

Pri schvaľovaní vyššie spomínaných zmien bolo zámerom zákonodarcov skvalitnenie prostredia pre voliča na výkon jeho ústavného práva voliť. Z pohľadu uvedených zmien to znamená pre voliča zjednodušený spôsob voľby týchto orgánov. Tie sa tak konali v jeden deň, na rovnakom mieste, čo v konečnom dôsledku predpokladalo za následok nielen úsporu času, ale aj zvýšenie pozornosti vo vzťahu ku kandidátom. Za hlavný cieľ sa uvádzalo ušetrenie nákladov na organizačné zabezpečenie volieb, ktoré sú nižšie, pokiaľ sa oboje voľby konajú nie osobitne ako bývalo donedávna zvykom, ale v jeden deň. Za ďalší očakávaný prínos sa predpokladalo zvýšenie volebnej účasti, predovšetkým v regionálnych voľbách, čím sa malo doceliť zvýšenie legitimacy mandátu volených zástupcov do orgánov samosprávnych krajov. Tento cieľ bol dôsledkom snahy o zvýšenie volebnej účasti, ktorá, ako vyplýva z dát už doteraz vykonaných volieb, nebola príliš vysoká. Najmä regionálne voľby patria dlhodobo k tým, ktoré sú pre voličov menej zaujímavé (Kováčová, 2019). Voliči na jednej strane nadobúdajú dojem, že na komunálnej a regionálnej úrovni sa nerealizujú tak dôležité politické rozhodnutia ako na úrovni celonárodnej. Na druhej strane, kandidátov na starostov či primátorov často obyvatelia osobne poznajú a ich rozhodnutia majú priamy dopad na ich život a preto k týmto voľbám pristupujú s vyššou intenzitou ako v prípade voľby predstaviteľov samosprávnych krajov. S odstupom času možno potvrdiť, že toto hlavné očakávanie, ktoré malo spojenie komunálnych a regionálnych volieb priniesť z hľadiska zvýšenia volebnej účasti sa naplnilo, avšak nie v takej miere ako bolo predpokladané.

Účasť v prvých spojených voľbách bola na regionálnej úrovni o štrnásť percent vyššia v porovnaní s poslednými konanými voľbami do orgánov samosprávnych krajov v roku 2017, keď účasť dosiahla 29,75 percenta. Zároveň však v komunálnych voľbách sa zúčastnilo volieb oproti roku 2018 menej ľudí, pričom sme zaznamenali pokles volebnej účasti o 2,5 percenta. Šéf Štatistického úradu SR Peter Peťko v tejto súvislosti poznamenal, že „cieľ zvýšiť účasť v krajských voľbách, ktorým sa argumentovalo pri rozhodovaní o súbahu dvoch volieb, sa naplnil“ (Účasť vo voľbách do VÚC ..., 2022).

3 ANALÝZA VÝSLEDKOV VOLIEB DO ORGÁNOV REGIONÁLNEJ SAMOSPRÁVY V TRNAVSKOM OKRESE SO ZAMERANÍM NA VOLBY PREDSEDU SAMOSPRÁVNEHO KRAJA

V tejto časti príspevku sa zameriavame na analýzu výsledkov volieb do orgánov regionálnej samosprávy. Podrobne sa zameriavame na voľby predsedu samosprávneho kraja. Výsledky budeme podrobne analyzovať na úrovni trnavského okresu. Okres Trnava je z administratívno-správneho hľadiska súčasťou Trnavského samosprávneho kraja. Nachádza sa v juhozápadnej časti Slovenska o rozlohe 741,33 km², s počtom obyvateľov na úrovni cca 131 900, na základe ktorého sa radí na piate miesto medzi okresmi z hľadiska veľkosti počtu obyvateľov. Skúmaný okres je tvorený jedným mestom a 44 obcami, čo znamená, že spolu ho tvorí 45 samospráv. Z toho najväčšia obec (okrem mesta Trnava) disponuje 4 500 obyvateľmi a 17 obcí má menej ako tisíc obyvateľov (Počet obyvateľov podľa SODB 2021 v obciach okresu Trnava, 2021). Podrobne sa zameriavame na volebné výsledky v jednotlivých obciach tvoriacich tento okres, pričom podrobnejšie rozoberáme volebnú podporu pre jednotlivých kandidátov v rámci tohto okresu. Výsledky si rozdelíme do dvoch tabuliek, kde si porovnáme volebnú podporu pre kandidátov na predsedu samosprávneho kraja v obciach do 1 000 obyvateľov a v obciach nad 1 000 obyvateľov v rámci Trnavského okresu. V prípade voľby predsedov samosprávnych krajov sa v slovenských podmienkach využíva relatívny väčšinový volebný systém. Podľa Bardoviča (2018) je signifikantným znakom tohto volebného systému fakt, že sa tu volia konkrétni kandidáti. Je preto umožnené kandidovať rovnako kandidátom politických strán a tiež nezávislým kandidátom. Podrobnejšie podmienky podávania kandidátnych listín a ostatné volebné náležitosti upravuje zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Ešte predtým, než pristúpime k interpretácii výsledkov voľby predsedu Trnavského samosprávneho kraja, tak je potrebné uviesť, že pozíciu predsedu vo voľbách obhájil Jozef Viskupič, ktorý mal podporu širokej stredopravej koalície zahŕňajúcej strany OĽANO, SaS, KDH, ZA ĽUDÍ a SME RODINA. Svoj mandát obhájil s podporou 69 743 voličov (38,56 %), kým v predchádzajúcich voľbách získal síce o takmer 20 000 hlasov menej, ale získal vyšší podiel na celkovom počte hlasov o 4,5 % (Voľby a referendá, 2022).

Tabuľka 1 Volebná podpora víťaznému kandidátovi na predsedu samosprávneho kraja v samosprávach nad 1 000 obyvateľov v okrese Trnava

Názov samosprávy	V í ť a z n ý kandidát	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Trnava	Jozef Viskupič	12 496	59,49
Cífer	Martin Cervenka	492	46,59
Smolenice	Jozef Viskupič	706	61,07
Spácince	Jozef Viskupič	597	46,10
Zeleneč	Jozef Viskupič	533	55,63
Brestovany	Jozef Viskupič	413	46,66
Dolná Krúpa	Jozef Viskupič	389	59,84
Bučany	Jozef Viskupič	417	53,46
Zavar	Jozef Viskupič	347	46,39
Biely Kostol	Jozef Viskupič	501	57,65
Boléráz	Jozef Viskupič	369	46,59
Jaslovske Bohunice	Jozef Viskupič	454	53,79
Súrovce	Jozef Viskupič	398	48,12
Hrnčiarovce nad P.	Jozef Viskupič	478	52,75
Suchá nad P.	Jozef Viskupič	493	60,71
Majcichov	Jozef Viskupič	291	42,54
Horné Orešany	Jozef Viskupič	364	54,98
Dechtice	Jozef Viskupič	388	47,03
Križovany nad D.	Jozef Viskupič	357	56,84
Ružindol	Jozef Viskupič	352	53,41
Voderady	Jozef Viskupič	429	58,13
Malženice	Jozef Viskupič	218	36,94
Bohdanovce nad T.	Jozef Viskupič	214	43,31
Trstín	Jozef Viskupič	189	55,75
Dolné Orešany	Jozef Viskupič	244	55,96
Vlčkovce	Martin Cervenka	301	66,88
Opoj	Jozef Viskupič	182	44,17
Kátlovce	Martin Cervenka	212	43,44

Zdroj: Voľby predsedov samosprávnych krajov, 2022.

Ako môžeme vidieť v tabuľke 1, tak v obciach nad 1 000 obyvateľov v rámci trnavského okresu mal vo výraznej väčšine obcí tohto okresu podporu víťazný kandidát Jozef Viskupič. Z celkového počtu 28 obcí nad 1 000 obyvateľov v okrese Trnava iba v troch nebol najúspešnejší víťazný kandidát Jozef Viskupič.

Tabuľka 2 Volebná podpora víťaznému kandidátovi na predsedu samosprávneho kraja v samosprávach do 999 obyvateľov v okrese Trnava

Názov samosprávy	V í ť a z n ý kandidát	Počet platných hlasov	Podiel platných hlasov v %
Šelpice	Jozef Viskupič	187	52,38
Zvončín	Jozef Viskupič	245	62,50
Košolná	Jozef Viskupič	125	48,63
Dobrá Voda	Martin Červenka	122	37,65
Dolné Lovčice	Martin Červenka	152	62,80
Dolné Dubové	Martin Červenka	132	40,61
Bíňovce	Martin Červenka	100	46,08
Buková	Jozef Viskupič	86	45,55
Lošonec	Jozef Viskupič	76	48,40
Slovenská n. Ves	Martin Červenka	107	42,80
Pavlice	Jozef Viskupič	132	74,57
Horná Krúpa	Jozef Viskupič	84	51,85
Borová	Jozef Viskupič	138	65,09
Dlhá	Jozef Viskupič	90	54,54
Radošovce	Jozef Viskupič	89	41,78
Naháč	Jozef Viskupič	71	60,68
Horné Dubové	Martin Červenka	62	48,81

Zdroj: Voľby predsedov samosprávnych krajov, 2022.

V obciach do 999 obyvateľov v rámci trnavského okresu bola situácia obdobná, avšak s tým rozdielom, že v jednotlivých obciach, v tabuľke 2 možno pozorovať, že pozícia víťazného kandidáta nebola až tak dominantná. Z celkového počtu 17 obcí patriacich do tejto skupiny zvíťazil vo voľbách predsedu samosprávneho kraja víťazný kandidát a „staronový“ predseda Trnavského samosprávneho kraja Jozef Viskupič v jedenástich obciach. Zároveň je však nutné dodať, že aj v obciach, v ktorých sa mu nepodarilo zvíťaziť, nebol jeho odstup od víťazného kandidáta veľmi výrazný, čo v konečnom dôsledku malo za následok jeho celkovú dominanciu a celkové víťazstvo v týchto voľbách.

Pokiaľ sa pozrieme na volebné výsledky v komplexnejšej rovine, tak zistíme, že najväčším vyzývateľom víťazného kandidáta bol možno mierne prekvapujúco József Berényi kandidát za stranu SZÖVETSÉG – ALIANCIA, ktorý dominoval v rámci Trnavského kraja v okresoch Dunajská Streda a Galanta. V tomto smere je však potrebné uviesť, že na rozdiel od podrobnejšie skúmaného trnavského okresu, v okresoch s prítomnou maďarskou menšinou, kde zvíťazil kandidát József Berényi, opäť dominoval v samosprávach so slovenskou etnickou väčšinou víťazný kandidát Jozef Viskupič.

Až na spomenuté okresy Dunajská Streda a Galanta dominoval Jozef Viskupič v podstate vo všetkých ostatných okresoch Trnavského kraja s viac ako 40 %-nou podporou. Rozdiely boli badateľné najmä v diverzifikácii podpory pre jeho protikandidátov. V okresoch na Záhorí, v Skalici a Senici získal výraznú podporu protikandidát a primátor mesta Holíč Zdenko Čambal za strany SMER-SD a SNS. V Senici sa mu podarilo získať hlasy takmer 28 % voličov a v Skalici dokonca tento protikandidát staronového predsedu Trnavského samosprávneho kraja predbehol o necelý percentuálny bod (Voľby predsedov samosprávnych krajov, 2022.). Aj napriek tomu, že v týchto dvoch „záhoráckych“ okresoch podobne ako v prípade dvoch

„južných“ okresov dokázali protikandidáti preskočiť Jozefa Viskupiča, ich podpora nebola natoľko výrazná, že by to stačilo na ich celkové víťazstvo. Táto „lokálna dominancia“ protikandidátov ich limitovala v ostatných okresoch Trnavského kraja, kde nedokázali výraznejšie víťazného kandidáta ohroziť.

Rovnomernejšou podporou v rámci celého kraja disponoval nezávislý kandidát s podporou HLAS-SD Martin Červenka. Ten v okresoch Hlohovec a Trnava získal podporu viac ako 30 % voličov. V iných okresoch (s výnimkou Dunajskej Stredy) presvedčil približne každého desiateho voliča. Tento protikandidát dokázal zvíťaziť vo viacerých obciach okresu Piešťany, ako aj v niekoľkých obciach v okresoch Hlohovec a tiež Trnava, čo môžeme vidieť v tabuľkách 1 a 2. Celkovo v rámci trnavského okresu dokázal Martin Červenka zvíťaziť v deviatich obciach z celkového počtu štyridsaťštyri (Voľby predsedov samosprávnych krajov, 2022.). V prípade tohto protikandidáta, podobne ako v prípade Zdenka Čambala ako najvýraznejší faktor jeho lokálneho úspechu javí „lokálne“ povedomie o danom kandidátovi, keďže je starostom Ratkoviec v okrese Hlohovec. Podobný faktor „lokálnej“ úspešnosti sa prejavil v okrese Piešťany tiež v prípade protikandidátov Beluského za stranu ĽSNS a protikandidáta Chudého za stranu ŽIVOT-NS. Prvý protikandidát získal viac ako 13 % a druhý získal viac ako 5 %, pričom v žiadnom inom okrese tento protikandidát nedosiahol ani 2 %-nú podporu (Voľby predsedov samosprávnych krajov, 2022.). Úspech oboch protikandidátov bol podmienený najmä tým, že obaja pochádzajú z Piešťan. V tomto prípade sa opäť prejavila známosť kandidáta medzi voličmi.

ZÁVER

V predkladanom príspevku sme sa zamerali na analýzu ostatných spojených volieb v okrese Trnava. Keďže ide o veľmi rozsiahlu tému, rozhodli sme sa ju zúžiť na analýzu výsledkov regionálnych volieb na predsedu samosprávneho kraja v okrese Trnava. Z analýzy vyplýva, že v rámci okresov celého Trnavského kraja mal víťazný kandidát a staronový predseda Trnavského samosprávneho kraja Jozef Viskupič práve v okrese Trnava najvýraznejšiu podporu, kde dokázal získať najvyššiu podporu voličov v tridsiatich piatich obciach z celkového počtu štyridsaťštyri obcí. V ostatných okresoch sa objavili tzv. „lokálne dominancie“ niektorých protikandidátov, tie však neboli natoľko výrazné, že by dokázali víťazného kandidáta v komplexnom meradle ohroziť.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BARDOVIČ, J. 2018. *Voľby do orgánov VÚC a využívané volebné systémy*. In: KOPÚNEK, G. (ed.) 2018. *Regionálna samospráva na Slovensku optikou verejnej mienky*. Bratislava: IRIS - Vydavateľstvo a tlač, 2018, s. 99-110. ISBN 978-80-8200-022-4.
- BRIESTENSKÝ, L. 2014. *Sprievodca miestnou samosprávou*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, 204 s. ISBN 978-80-8168-113-4.

- HORVÁTH, P. 2005. *Úvod do porovnávacej politológie*. TÓTH, R. a kol. 2005. *Úvod do politických vied*. Bratislava: Smaragd, 2005, 195 s. ISBN 80-89063-15-2.
- KEJŘ, J. 1998. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, 348 s. ISBN 80-7184-515-9.
- KOVÁČOVÁ, N. 2019. *Analysis of Municipal Elections 2018 in Context of K. Reif and H. Schmitt's Theory*. In *Politické vedy*. [online]. Vol. 22, No. 4, 2019. ISSN 1335 – 2741, pp. 149-171.
- KLOKOČKA, V. 2006. *Ústavní systémy evropských států*. Praha: Linde, 2006, 423 s. ISBN 80-7201-606-7.
- MALAST, J. 2016. *Teoretická východiska obecní samosprávy v České republice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2016, 340 s. ISBN 978-80-261-0657-9.
- POČET OBYVATEĽOV PODĽA SODB 2021 V OBCIACH OKRESU TRNAVA, 2021. In: Slovenská republika. Zoznam obcí. [online]. [cit. 2023-01-08]. Dostupné na internete: http://www.sodbtn.sk/obce/okres_stat_obyvat_2021.php?kod_okres=207
- ÚČASŤ VO VOĽBÁCH DO VÚC SA ZVÝŠILA, V KOMUNÁLNYCH MIERNE POKLESILA, 2022. In: Denník Pravda [online]. [cit. 2023-01-04]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645423-ucast-vo-volbach-do-vuc-sa-zvysila-v-komunalnych-mierne-poklesla/>
- VOĽBY PREDSEDOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV, 2022. In: Štatistický úrad SR, Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2022. [online]. [cit. 2023-01-08]. Dostupné na internete: https://volby.statistics.sk/osk/osk2022/sk/volby_predsedu.html
- VOĽBY A REFERENDÁ, 2022. In: Štatistický úrad SR. [online]. [cit. 2023-01-05]. Dostupné na internete: <https://volby.statistics.sk/>
- ZÁKON č. 180/2014 Z. z. Zákon o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

LEGAL ASPECTS OF MUNICIPAL ELECTIONS IN THE CZECH REPUBLIC

JUDr. Marie Sciskalová, Ph.D.²⁸

Abstract

The right to vote and be elected is a sovereign right of a citizen and a person. This right is an essential part of any democratic system. In the conditions of the Czech Republic, elections to municipal councils are held regularly once every 4 years, on the basis of universal, equal, and direct suffrage by secret ballot. municipal councils are held regularly once every 4 years, on the basis of universal, equal, and direct suffrage by secret ballot. The objective of the paper is to present the conditions for exercising the right to vote in municipal councils in the Czech Republic. In the specific case of the course of the elections in the selected municipality, state the procedure in terms of preparatory work provided by the municipality's employees, the administrative burden, ensuring the course of the elections itself.

KEYWORDS: law, voter, law, municipality, powers

INTRODUCTION

The President of the Czech Republic shall announce in the Collection of Laws of the Czech Republic elections to municipal assemblies no later than 90 days before they take place¹). This is an important moment for the municipalities representatives to start preparing for the elections. The right to vote is the right of a citizen to participate in elections to state and self-governing bodies both actively and passively. Undoubtedly, the right to vote is an essential part of any democratic system. In the Czech Republic, municipal elections are held regularly every 4 years, on the basis of universal, equal, and direct suffrage by secret ballot²).

The aim of the paper is to present the conditions for the exercise of the right to vote in municipal councils in the Czech Republic. Present the course of the elections, indicate the procedure in terms of preparatory work provided by municipal employees, administrative demands, ensuring the actual course of elections.

1 GENERAL INFORMATION ON MUNICIPAL ELECTIONS IN THE CZECH REPUBLIC

Section 1 of Act No. 491/2001 Coll., on Elections to Municipal Assemblies and on the Amendment of Certain Acts, as amended (hereinafter referred to as the Electoral Act), defines, in accordance with the law of the European Communities¹), the conditions for the exercise of the right to vote, the organization of elections to municipal councils, including misdemeanors, and the scope of judicial review for elections to municipal councils. The term of office of municipal councils is four

²⁸ Fakulta veřejných politik, Slezská univerzita v Opavě, Ústav veřejné správy a regionální politiky, odborný asistent, 14 746 01 Opava, Česká republika, email: marie.sciskalova@fvp.slu.cz

years.²⁾ Elections to municipal councils shall be held within a period beginning 30 days before the expiry of the term of office and ending on the date of its expiration. As stated above and stipulated in the cited Elections Act, municipal elections are held on the basis of universal, equal, and direct suffrage by secret ballot²⁾ according to the principles of proportional representation.

Elections to municipal assemblies are announced in the Collection of Laws of the Czech Republic, the President of the Republic, held on 2 days (Friday and Saturday) in all municipalities, towns, towns with special status,³⁾ the capital city of Prague, city districts and city districts.

Any by-elections, re-elections and re-elections or new elections shall be held on the same day.

After the announcement of elections to municipal councils, the Ministry of the Interior will publish on its website in the section ELECTIONS an overview of the dates and deadlines for the implementation of elections. This creates obligations for municipal bodies in the matter of elections to the municipal council, especially for the mayor of the municipality (mayor).

In accordance with the provisions of Section 15 of the Elections Act, the mayor determines permanent electoral districts and registers them in the basic register of territorial identification, addresses, and real estate as part of the implementation of municipal elections, as in the municipalities. well as

- informs voters about the time and place of municipal elections;
- distributes ballot papers to voters;
- sets the minimum number of members of the precinct electoral committee, taking into account the number of voters in the constituency;
- convene the first meeting of the precinct electoral committee so that it takes place no later than 21 days before the election day and inform the members of the precinct electoral committee, whose participation in the training is mandatory, of the dates of training on voting principles and on the system for determining and processing voting results and the consequences of failure to participate in them,
- appoints and dismisses the registrar of the precinct election committee⁴⁾.

The precinct election committee is the basic unit of every election, without it is impossible to imagine the course of elections, overall security. According to the provisions of Section 17, each electoral party whose list of candidates has been registered for elections to the municipal assembly may delegate one member and one substitute to the precinct electoral committee in each electoral district no later than 30 days before the election date. The precinct election committee consists of a registrar appointed by the mayor and members of the commission. Members may become chairman or vice-chairman of the Commission. Membership in the precinct electoral committee arises upon taking the oath, expires, inter alia, on the day of termination of the activities of the precinct electoral committee, death, on election days, if a member of the precinct electoral committee does not perform his office and his absence lasts continuously for more than 2 hours⁵⁾.

At its first meeting, the constituency electoral committee shall draw lots for the chairman and vice-chairman from among its members, and the constituent is quorate if an absolute majority of all its members are present.

The mission of the precinct election committee is to ensure order in the polling station, to ensure, and supervise the course of voting. The commission's powers also include counting votes, drawing up a record of the course and result of voting, and handing over election documentation, for safekeeping with the municipal office

A member of the precinct electoral committee is entitled to a special remuneration for the performance of his office. The chairman, vice-chairman, and registrar of the precinct electoral committee are entitled to a higher special remuneration for the performance of their duties than other members of the precinct electoral committee. A member of the precinct electoral committee who is in an employment or service relationship is entitled to work or service leave to the extent necessary and to compensation of wages, salary, service income, or remuneration in the amount of average earnings from the releasing employer.

A member of the precinct electoral committee who is not in an employment or service relationship, but is gainfully employed, for a lump-sum compensation for loss of earnings for the period of performance of a member of the precinct electoral committee 6).

2 CANDIDATE LISTS AND BALLOT PAPERS

According to the Electoral Act, an electoral party may be registered political parties and political movements, 15) their coalitions, independent candidates, associations of independent candidates or associations of political parties or political movements and independent candidates. A candidate may stand as a candidate only on one candidate list of an electoral party 7).

According to the provisions of Section 21 of the Electoral Act, electoral parties can submit lists of candidates of an electoral party for municipal elections. The authorized municipal authority publishes on the official notice board, no later than 85 days before the election, a list of municipal authorities in municipalities where at least two departments are established, to which lists of candidates are submitted directly, and a list of municipalities from which lists of candidates are submitted to the relevant authorised municipal authority. If the electoral party consists of an independent candidate or an association of independent candidates, the electoral party shall attach to the list of candidates a petition signed by voters supporting its candidacy 8)

After the registration of the list of candidates, the next step is the printing of the ballot papers, which will be provided by the registration office. The requirements for ballot papers are laid down in Section 25 of the Electoral Act.

After receiving the ballots, the mayor (mayor) is obliged to ensure that the ballots are delivered to all voters no later than 3 days before election day and to all precinct election commissions on election day 9).

This is the moment for the start of the actual elections to the municipal council, in this regard, the chairman of the precinct election committee is obliged to check

before the start of voting whether the polling station is equipped, seals the checked and empty ballot box and portable ballot box.

Each voter votes in person; representation is not permitted, after presenting an identity card to the precinct election committee, he/she is entitled to vote (if he/she is not registered in the extract from the list and who proves his/her right to vote in the electoral district, the precinct electoral committee will write to the extract from the list additionally and allow him to vote). The voter can edit the ballot paper in the area designated for editing.10).

Upon the end of voting, the polling station closes, the chairman of the precinct electoral committee declares the voting to be over, and instructs the ballot box to be opened. At this point, the members of the Commission begin counting the votes, after assessing the ballot, and count the valid vote for the candidate as follows:

- If only individual candidates of any electoral party are marked, each designated candidate receives a vote;
- If only the electoral party is marked, each candidate of that electoral party receives a vote, but not more than as many candidates in the order of the ballot paper as the number of elected members of the assembly,
- If an electoral party and individual candidates of other electoral parties are designated, each individually marked candidate of the other electoral parties receives a vote first and then, in the order of the ballot paper, as many candidates of the designated electoral party as the difference between the number of elected members of the assembly and the number of individually designated candidates.

The members of the commission assess the validity of the ballot paper, e.g., whether it was placed in the official envelope, whether the voter marked more than one electoral party with a cross in the square in the column header of the electoral party, or whether the ballot paper was torn, after inspection the precinct election committee will finally confirm it. 11)

The precinct electoral committee shall keep a record of the course and result of voting in duplicate. The minutes are signed by the members of the precinct election committee. The registration requirements are laid down in Section 42 of the electoral code. After signing the minutes on the course and result of voting, the chairman of the precinct electoral committee or an authorized member of the precinct electoral committee shall immediately hand over 1 copy of the minutes of the course and result of voting, or the result of voting on a technical medium, to the Czech Statistical Office at the workplace.

The election results are linked to the mandate of a member of the municipal council which is created by his or her election; Election shall take place at the close of voting.

As far as extinction is concerned, the Elections Act in the Czech Republic is a rejection of the oath of a member of the municipal assembly or the taking of the oath with reservation, or the death of a member of the municipal council, or the date of the elections to the municipal council, or the date of the merger of municipalities or the annexation of the municipality to another municipality12).

If a situation arises where a mandate in a municipal assembly becomes vacant, a substitute from the list of candidates of the same electoral party takes over as a

member of this council.

The course of the elections can be judicially reviewed, among other things, from the point of view of errors and deficiencies in the following matters.

- voter lists
- deletion of a candidate from the list of candidates
- against the resolution by which the municipal council declared that the mandate of a member of the municipal council expires¹⁶⁾

CONCLUSION

As follows from the provisions of § 4 of the Act on Elections, a citizen of the municipality⁴⁾ has the right to vote for the council of the municipality, city or capital city of Prague, provided that he is a citizen of the Czech Republic, who at least on the day of the election, and if the election is held in two days, the second day of the election, reached the age of at least 18, registered for permanent residence in this municipality, city, or capital city of Prague⁵⁾

A citizen of another state who, on election day, who holds a certificate of temporary residence in the territory or a permanent residence permit and is registered to reside in this municipality, and to whom the right to vote is granted by the international convention, the voter who is registered to reside in this municipal district or municipal district on election day has the right to vote.

As stated in § 5 of the Act on Elections, any voter who is not prevented from exercising the right to vote can be elected a member of the municipal council.

In public administration, authorities play an important role in the field of elections. State and municipal authorities have their place in securing elections to municipal councils in the Czech Republic. According to the provisions of Section 6 of the Electoral Act, these are:

- State Election Commission,
- The Ministry of Interior, which is the central body of the state administration in the area of municipal council elections.¹⁴⁾
- Czech Statistical Office,
- regional office, City Hall of Prague, which is a regional office, authorized municipal office¹⁵⁾

The authority of the municipality is the mayor, his position in the elections to the municipal council plays an important role (in a statutory city that is not territorially divided and in the capital city of Prague, it is the mayor). The duty of the mayor of the municipality (mayor) during the implementation of elections is, among other things, to appoint the chairman, recorder, and members of the district election commission. Publish a notice about the time and place of the elections in the municipality no later than 15 days before the election day. If several electoral districts were established on the territory of the municipality, it shall state which parts of the municipality belong to the individual electoral districts and publish the notice on the territory of each of them. At the same time, the mayor will state the addresses of the polling stations in the announcement, and if electoral districts are created in the municipality, their description. In the notice, voters are also reminded of the obligation to prove their

identity and citizenship of the Czech Republic or the citizenship of a state whose members are entitled to vote on the territory of the Czech Republic when voting.

Furthermore, the municipal authority in municipalities in which the municipal council has established at least two departments of the municipal authority¹²⁾ and in municipalities in which a municipal authority, a municipal authority, a municipal authority, a municipality of a territorially undivided statutory city, an office of a municipal district or a municipal district of a territorially divided statutory city is authorized of the city and the office of the municipal district of the capital city of Prague.

The importance of the role of the municipal office in the conduct of elections to the municipal council lies primarily in the fact that, among other things, it provides polling stations for precinct election commissions, including equipment, it also maintains a permanent list of voters, resolves complaints about the organizational and technical security of elections at the level of the electoral precinct, and ensures the archiving of electoral documentation taken from district election commissions (Section 14 of the Act on Elections).

1) Council Directive 94/80/EC

2) Art. 102 of Constitutional Act No. 1/1993 Coll., Constitution of the Czech Republic.

3) § 3 paragraph 2 of Act No. 491/2001 Coll.

4) § 15 of Act No. 491/2001 Coll.

5) § 17 of Act No. 491/2001 Coll.

6) § 62 of Act No. 491/2001 Coll.

7) § 20 of Act No. 491/2001 Coll.

8) § 21 of Act No. 491/2001 Coll.

9) § 25 of Act No. 491/2001 Coll.

10) § 33 of Act No. 491/2001 Coll.

11) § 41 of Act No. 491/2001 Coll.

12) § 19 paragraph 3 of Act No. 128/2000 Coll.

13) § 55-57 of Act No. 89/2012 Coll., Civil Code, as amended.

14) § 12 paragraph 1 letter l) Act No. 2/1969 Coll.,

15) § 64 of Act No. 128/2000 Coll.,

16) § 59 of Act No. 491/2001 Coll.

REFERENCES

Constitutional Act No. 1/1993 Coll., Constitution of the Czech Republic as amended
Act No. 491/2001 Coll., on elections to sheep councils and on the amendment of certain laws as amended.

Directive of the Ministry of Finance No. 124/42 055/2004, which regulates the procedure of municipalities and regions in financing elections to the European Parliament

Act No. 111/2009 Coll., on basic registers, as amended, as amended.

Council Directive 94/80/EC of 19 December 1994 laying down the rules for the exercise of the right to vote and be elected in municipal elections for citizens of

the Union residing in a Member State of which they are not nationals.

Act No. 128/2000 Coll., on municipalities (municipal establishment), as amended.

Act No. 129/2000 Coll., on regions (regional organization), as amended).

Act No. 131/2000 Coll., on the capital city of Prague), as amended.

Act No. 133/2000 Coll., on the registration of residents and birth numbers and on the amendment of certain laws, as amended.

Act No. 89/2012 Coll., Civil Code, as amended, as amended

Act No. 20/1966 Coll., on public health, as amended, as amended.

Act No. 2/1969 Coll., on the establishment of ministries and other central bodies of the state administration of the Czech Republic, as amended.

Act No. 424/1991 Coll., on association in political parties and political movements, as amended.

Act No. 89/2012 Coll., Civil Code, as amended.

Act No. 3/1993 Coll., on state symbols of the Czech Republic, as amended.

Act No. 326/1999 Coll., on the residence of foreigners in the territory of the Czech Republic and on the amendment of certain laws, as amended.

Council Directive 94/80/EC of 19 December 1994 laying down the rules for the exercise of the right to vote and be elected in municipal elections for citizens of the Union residing in a Member State of which they are not nationals.

ZÁKONNOSŤ SPOJENÝCH VOLIEB V KONTEXTE LEGISLATÍVNYCH ZMIEN²⁹

Doc. JUDr. Bystrík Šramel, PhD.³⁰ - JUDr. Stanislav Michal³¹

Abstract

Decision of the Chairman of the National Council of the Slovak Republic on the announcement of elections to municipal self-governing bodies and on the announcement of elections to self-governing regional bodies no. 209/2022 Coll. brought significant changes and modifications to the course of elections, specifically municipal and regional. In the context of these changes, both elections were held together on the same day in 2022. The combination of both options brings both theoretical and practical issues of their implementation. The legislator brought, for example, the possibility for persons in quarantine due to the disease COVID 19 to participate in the elections, namely through a special election based on Act No. 185/2002 Coll. on a special method of voting in elections to municipal self-governing bodies and in elections to self-governing regional bodies, which are held in 2022 on the same day and at the same time, and which amend some laws. Also, as a result of the changes, the remuneration of the members of the election commissions was unified. Other changes include the fact that the minutes of the election will be sent electronically, municipalities will have the obligation to ensure internet connection in all polling stations, and the duration of the election moratorium for combined elections has also been unified. In this post, we will analyze the changes in more detail and their impact on the conduct of elections.

KEY WORDS: elections, self-government, municipalities, regions, legislation,

ÚVOD

V rámci priebehu volieb vzťahujúcich sa na samosprávu prichádza v roku 2022 k zásadným technicko - procesným zmenám, ktoré pramenia z legislatívnych zmien prijatých zákonodarcom. Rozhodnutím predsedu Národnej rady Slovenskej republiky o vyhlásení volieb do orgánov samosprávy obcí a o vyhlásení volieb do orgánov samosprávnych krajov č. 209/2022 Z. z. prišlo k vyhláseniu volieb do orgánov samosprávy obcí a volieb do orgánov samosprávnych krajov a zároveň prišlo k určeniu, že vyššie uvedené voľby sa budú konať v jeden deň, a to sobotu 29. októbra 2022. Spolu s touto skutočnosťou boli stanovené príslušné lehoty na určenie volebných obvodov, utvorenie volebných okrskov a na určenie volebných miestností. Až do roku 2022 sa voľby do samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky konali vždy oddelene od seba.

Myšlienka zjednotiť priebeh volieb bola motivovaná poklesom záujmu voličov o voľby do vyšších územných celkov: „Naposledy v roku 2017 sa župných volieb nezúčastnilo ani 30-percent voličov. Spojenie krajských volieb do jedného termínu

²⁹ Príspevok vznikol v rámci projektu FPPV-05-2022 Aktéri verejnej politiky na komunálnej úrovni riadenia štátu.

³⁰ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: bystrik.sramel@ucm.sk

³¹ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied, Katedra politických vied, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, email: michal1@ucm.sk

s populárnejšími komunálnymi voľbami by im malo priniesť vyššiu volebnú účasť,“ (SME, *Najbližšie voľby na Slovensku*, 2022) Proces zjednocovania komunálnych volieb začal ústavným zákonom č. 44/2017 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. z 2. februára 2017, kde prišlo k doplneniu znenia ústavy tak, že za čl. 154d sa vkladá čl. 154e, ktorý pozostával z dvoch odsekov. Text odseku 1 čl. 154e znel nasledovne: „*Poslancov zastupiteľstiev vyšších územných celkov a predsedov vyšších územných celkov volia vo voľbách v roku 2017 obyvatelia, ktorí majú trvalý pobyt v územnom obvode vyššieho územného celku, na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním na päťročné obdobie.*“ Text odseku 2 čl. 154e znel nasledovne: „*Ustanovenia čl. 69 ods. 5 druhej vety a ods. 6 prvej vety sa pre volebné obdobie poslancov zastupiteľstiev vyšších územných celkov a predsedov vyšších územných celkov pre volebné obdobie začínajúce v roku 2017 nepoužijú.*“ Snahou autorov vyššie uvedenej novely Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „ústava“) bolo predĺžiť volebné obdobie orgánov samosprávy vyšších územných celkov. Pod pojmom orgány samosprávy vyšších územných celkov (ďalej aj „samosprávne kraje“ alebo „župy“) treba rozumieť predsedov vyšších územných celkov a poslancov zastupiteľstiev vyšších územných celkov. Predĺženie volebného obdobia sa dotýkalo výhradne tých predsedov a poslancov zastupiteľstiev vyšších územných celkov zvolených vo voľbách uskutočnených v roku 2017. Zásadnou zmenou vo voľbách do orgánov vyšších územných celkov v roku 2017 bolo, že ich volebné obdobie, ktoré je 4 roky, a to na základe znenia čl. 69 ods. 5 a ods. 6 ústavy bolo novelou predĺžené na 5 rokov s cieľom ukončiť toto volebné obdobie kontinuálne s orgánmi samosprávy obcí. V dôvodovej správe sa na podporu zlúčenia termínu volieb uvádza napríklad, že: „*Cieľom doplnenia ústavy je zjednotiť volebné obdobia orgánov územnej samosprávy, a tým vytvoriť pre voliča lepšie prostredie na výkon jeho ústavného práva voliť. Zjednotením volebného obdobia možno vytvoriť právne podmienky pre to, aby sa voľby orgánov samosprávy obcí a vyšších územných celkov mohli konať v rovnakom čase. Pre voliča to znamená voliť tieto orgány v jeden deň, na rovnakom mieste, čo v konečnom dôsledku mu nielen usporí čas, ale najmä zvýši pozornosť vo vzťahu ku kandidátom a prirodzenému výberu tých z nich, ktorí sú spôsobilí plniť jeho predstavy v jednotlivých orgánoch.*“ (Dôvodová správa k ústavnému zákonu č. 44/2017 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.) Za novelu hlasovalo 109 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, čím ju bezproblémovo schválili. (Teraz.sk „*Voľby do VÚC a komunálne voľby sa majú v roku 2022 konať súčasne*“ 2017) Spolu so zjednotením termínu volieb však muselo logicky prísť k prijatiu ďalších formálnych ale aj technických zmien a úprav, ktoré mali zabezpečiť bezproblémový priebeh volieb.

Zmyslom príspevku bude potencionálnym adresátom priblížiť zmeny, ktoré boli vykonané s cieľom zjednotiť proces dvoch volieb do jedného a zároveň bude obsahovať empirickú skúsenosť jedného autora, ktorý bol v týchto spojených voľbách predsedom volebnej komisie a jeho komplexnejší názor, či spojené voľby boli úspešným riešením pre problém, ktorý sa prejavoval každými voľbami klesajúcim záujmom voličov o voľby do orgánov vyšších územných celkov.

1 KONANIA VOLIEB DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY OBCÍ A VOLIEB DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV V ROVNAKÝ DEŇ A V ROVNAKOM ČASE

Novelizácia č. 73/2017 Z. z., ktorou sa dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov (účinná od 01.01.2021 do 31.07.2021), priniesla zásadnú zmenu dotýkajúcu sa priamo volieb do orgánov samosprávy obcí a volieb do orgánov samosprávnych krajov. Treba na úvod tejto kapitoly dať do pozornosti, že sám zákonodarca v dôvodovej správe k novelizácii uviedol, že: *„Realizácia navrhovaného zákona nepredpokladá výrazné úspory verejných prostriedkov a nemá vplyv na životné prostredie ani na zamestnanosť. Pokiaľ ide o finančnú stránku na spoločné voľby budú vynakladané takmer rovnaké prostriedky ako tomu bolo doteraz, mierne úspory na materiálnom a technickom zabezpečení volieb, odmenách členov okrskových komisií však nemožno v súčasnosti presne vyčíslieť. Zvýšené prostriedky si však vyžiada súčinnosť Policajného zboru pri zabezpečovaní ochrany volebných miestností.“* Teda môžeme vylúčiť ekonomické ale aj environmentálne motivácie zákonodarcu k prijatiu predmetnej, zásadnej zmeny. Zákonodarca touto novelou do znenia zákona pridal nasledovné ustanovenia: §195a, 195b, 195c, 195d. Tieto ustanovenia upravovali problematiku konania volieb do orgánov samosprávy obcí a volieb do orgánov samosprávnych krajov v rovnaký deň a v rovnakom čase. Nakoľko podľa predchádzajúcej právnej úpravy sa konali vyššie uvedené voľby samostatne, zákonodarca touto zmenou otvoril pomerne širokú problematiku technického aj praktického zosúladovania priebehu oboch volieb v rámci jedného dňa. Ustanovenie § 195a ods. 2 zakotvuje povinnosť ako prvé zisťovať výsledky volieb do orgánov samosprávnych krajov. V dôvodovej správe sa zákonodarca pri tejto prednosti zisťovania výsledkov volieb odvoláva na tzv. všeobecnú dôveru voličov vo výsledky volieb a čas vykonania volieb.

Podľa § 195a ods. 4 písm. a) prišlo k zlúčeniu volebných okrskov pre potreby volieb do orgánov samosprávy obcí a volieb do orgánov samosprávnych krajov a podľa § 195a ods. 4 písm. b) bude zoznam voličov osobitne pre voľby do orgánov samosprávy obcí a osobitne pre voľby do orgánov samosprávnych krajov. Práve tieto ustanovenia viedli zákonodarcu k tomu, aby zvýšil honorovanie členov okrskovej volebnej komisie, nakoľko jedna komisia bude musieť v danom okrsku dohliadať na voľby do obcí aj krajov súčasne. Pri menších obciach nemusí ísť o problém ale pri mestách a obciach s väčším počtom obyvateľov už môže byť tlak na 5 člennú komisiu vyšší a môžu nastať praktické problémy, napríklad pri poučovaní voličov o tom do ktorej volebnej schránky treba vhodiť ten ktorý vyplnený hlasovací lístok. Hlavným rozlišovacím znakom medzi voľbami bude farbené rozlíšenie. *Volebná schránka, prenosná volebná schránka, hlasovacie listky, obálky a tlačivá zapisnice okrskovej volebnej komisie o priebehu a výsledku hlasovania vo volebnom okrsku pre voľby do orgánov samosprávy obcí musia byť farebne odlišené od volebnej schránky, prenosnej*

volenej schránky, hlasovacích lístkov, obálok a tlačív zápisnice okrskovej volebnej komisie o priebehu a výsledku hlasovania vo volebnom okrsku pre voľby do orgánov samosprávnych krajov. (§ 195a ods. 4 písm. d))

Novelou č. 512/2021 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony zákonodarca zmenil znenie § 4, ktorý ustanovil prekážky práva voliť, medzi ktoré zaradil obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany verejného zdravia, ak osobitný zákon v čase pandémie neustanoví inak. Ďalej pribudla povinnosť pre obce podľa novo pridaného odseku 2 už v existujúcom paragrafe 8, ktorá zaväzovala obce, aby zabezpečili internet pre potreby uskutočnenia volieb, a to hlavne z dôvodu, že zápisnicu o priebehu a výsledku hlasovania vo volebnom okrsku bude po novom posielat' zapisovateľ prostredníctvom Integrovaného volebného informačného systému (v skratke IVIS). Táto povinnosť explicitne vyplýva zo znenia upraveného § 30 ods. 1 a ods. 2, kedy zákonodarca zaviedol povinnosť vyhotovovať a zasielať elektronické zápisnice o výsledku volieb pre všetky stupne volebných komisií. V prípade výpadku internetového pripojenia sa jeden kus vo fyzickej podobe doručuje príslušnej volebnej komisii. Toto ustanovenie výrazne napomáha k elektronizácii volieb, nakoľko v minulosti museli byť fyzické vyhotovenia zápisníc ihneď po ich podpise doručované nadriadenej komisii. Tento logistický krok do značnej miery naťahoval výsledné sčítavanie hlasov, nakoľko sa vždy čakalo kým sa doručia všetky zápisnice spadajúce pod konkrétny volebný obvod a až následne budú sčítané do finálnych výsledkov. Na základe tejto zmeny sa čas zverejnenia finálnych výsledkov významne skrátí o čas doručovania jednotlivých zápisníc. Následne nato sa doručuje aj fyzická podoba zápisnice, avšak finálne sčítavanie sa robí na základe elektronickej zápisnice. „*Okrsková volebná komisia bezodkladne po podpísaní dvoch vytlačených rovnopisov zašle elektronicke, prostredníctvom systému IVIS, okresnej volebnej komisii zápisnicu o priebehu a výsledku hlasovania vo volebnom okrsku a zabezpečí doručenie jedného rovnopisu vytlačenej a podpísanej zápisnice obci.*“ (Metodologický pokyn na prípravu spracovania a na spracovanie výsledkov hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov a vo voľbách do orgánov samosprávy obcí, 2022) Prišlo k úprave znenia § 40, ktorý pojednáva o priestupkoch vo veciach volebných. Pôvodné znenie bolo nasledovné: „*Priestupku sa dopustí ten, kto neodloží po hlasovaní nepoužité hlasovacie lístky do schránky na to určenej,*“. V novom znení sa za slovo „nepoužitý“ vložili slová „*alebo nesprávne upravené*“. Zákonodarca touto zmenou rozšíril pôsobnosť priestupku z pôvodného nepoužitého hlasovacieho lístka aj na nesprávne upravené hlasovacie lístky. Treba ešte dodať, že zmenou prešla aj dĺžka moratória, ktorá bola podľa predchádzajúcej úpravy § 17 zákona č. 181/2014 Z. z. Zákon o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov: „*V čase 14 dní pred dňom konania volieb a v deň konania volieb až do skončenia hlasovania je zakázané zverejňovať výsledky volebných prieskumov. Ak sa koná druhé kolo volieb prezidenta, výsledky volebných prieskumov je zakázané zverejňovať v čase sedem dní pred dňom konania druhého kola volieb a v deň konania volieb až do skončenia hlasovania.*“

Aktuálne platná právna úprava § 17 sa rozrástla na 5 odsekov. Moratórium upravuje v rámci § 17 konkr. ods. 3 „*V čase 48 hodín pred dňom konania volieb a v deň konania volieb až do skončenia hlasovania sa zakazuje zverejňovať výsledky volebných prieskumov podľa odseku 1 a výsledky volebných ankiet podľa odseku 2. Ak sa koná druhé kolo volieb prezidenta, výsledky volebných prieskumov a výsledky volebných ankiet sa zakazuje zverejňovať v čase 48 hodín pred dňom konania druhého kola volieb a v deň konania volieb až do skončenia hlasovania.*“

2 ODMEŇOVANIE ČLENOV VOLEBNÝCH KOMISIÍ

Jedna z technicko-organizačných zmien, ktoré boli prijaté v kontexte volieb do samospráv v roku 2022 je valorizácia odmien členov okrskových volebných komisií. Na technickú stránku priebehu volieb to v podstate nemá priamy dopad. Mení sa teda len tá skutočnosť, že spojené voľby, ktoré sa uskutočnia v roku 2022 prinášajú nárok na odmenu, ktorá doteraz nebola garantovaná všetkým volebným komisiám (napríklad doposiaľ ho nemali členovia obvodných volebných komisií a členovia volebných komisií samosprávneho kraja pri voľbách do samosprávnych krajov, ani členovia okresných volebných komisií pri voľbách do orgánov samosprávy obcí.) Po zmene legislatívy prišlo k zakotveniu odmeny pre členov okresnej volebnej komisie, členov obvodnej volebnej komisie, členov volebnej komisie samosprávneho kraja, členov okrskovej volebnej komisie, členov miestnej volebnej komisie. Okrsková volebná komisia má na starosti dve hlasovacie schránky, jednu do orgánov obce a jednu do orgánov vyšších územných celkov, taktiež sčítava hlasy do orgánov obcí aj do orgánov vyšších územných celkov a kontroluje voličov v zozname voličov pre obce a samostatne voličov v zozname voličov pre vyššie územné celky. Vyššia záťaž členov volebnej okrskovej komisie vyplýva z novelizácie³² zákona č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov, konkr. pridaním § 195b ods. 1: „*Pre voľby do orgánov samosprávy obcí a voľby do orgánov samosprávnych krajov podľa § 195a ods. 1 prvej vety okrsková volebná komisia utvorená pre voľby do orgánov samosprávy obcí plní aj úlohy okrskovej volebnej komisie pre voľby do orgánov samosprávnych krajov.*“ Preto zákonodarca reflektoval na túto skutočnosť a odmeny pre všetkých členov okrskovej volebnej komisie upravil, a to tak, že ich navýšil, čím sa dá povedať, že sa zatriktívnila pozícia člena volebnej okrskovej komisie.

Výška odmeny pre členov komisie je daná Vyhláškou č. 20/2022 Z. z. Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktorou sa mení a dopĺňa Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 308/2015 Z. z. o výdavkoch spojených s voľbami v znení Vyhlášky č. 323/2019 Z. z., a to v § 5ods. 1 nasledovne: „*Odmena za výkon funkcie člena okresnej volebnej komisie, člena obvodnej volebnej komisie, člena volebnej komisie samosprávneho kraja, člena okrskovej volebnej komisie, člena miestnej volebnej komisie (ďalej len „člen volebnej komisie“) a zapisovateľa volebnej komisie*

³² Novelizácia č. 73/2017 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov

za deň konania volieb, ak nemajú v deň konania volieb nárok na náhradu podľa § 36 ods. 1 zákona, sa ustanovuje v sume, ktorá pripadá na jeden pracovný deň z priemernej mesačnej mzdy zamestnanca v národnom hospodárstve za predposledný kalendárny štvrtrok pred kalendárnym štvrtrokom, v ktorom sa konajú voľby. Predsedovi volebnej komisie patrí odmena podľa prvej vety zvýšená o 30 % a zapisovateľovi volebnej komisie patrí odmena podľa prvej vety zvýšená o 25 %.

V kontexte vyššie uvedeného zákonodarca odmenu znásobil, a to konkrétne v § 195b ods. 5 zákona č. 180/2014 Z. z. Zákon o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov nasledovne: „*Člen okrskovej volebnej komisie a zapisovateľ okrskovej volebnej komisie utvorenej podľa odsekov 1 a 2 majú za deň konania volieb nárok na odmenu vo výške dvojnásobku odmeny podľa § 36 ods. 4.*“ To znamená, že súčasná odmena členov okrskovej volebnej komisie v tzv. „čistom“ - „netto“ je pre člena okrskovej volebnej komisie vo výške 122,96 € a odmena pre predsedu okrskovej volebnej komisie je vo výške 159,85 €. K tomu ešte prislúcha stravný lístok vo výške 2 € na občerstvenie a na tzv. stravné vo výške 14,50 €. Člen volebnej komisie musí spĺňať vekový cenzus a mať právnu spôsobilosť podľa § 18 ods. 1 zákona č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva, kedy: „*Členom volebnej komisie môže byť ten, kto dovŕšil 18 rokov veku a je spôsobilý na právne úkony a má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky.*“ Predsedu volebnej komisie si volia členovia spomedzi seba žrebovaním, a to podľa § 1 ods. 5 zákona č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva. Treba ešte doplniť, že predseda a podpredseda spolu so zapisovateľom sa zúčastnia školenia na príslušnom okresnom úrade, kde sa rieši úprava hlasovacích lístkov a zároveň sa rieši priebeh volieb z pohľadu volebnej komisie, potencionálnych problémov, povinností členov volebnej komisie pričom okrem poverených zamestnancov okresného úradu školenie zastrešujú aj poverení zamestnanci Štatistického úradu Slovenskej republiky.

3 ŠPECIÁLNY SPÔSOB HLASOVANIA VO VOĽBÁCH

Zákonom č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa konajú v roku 2022 v rovnaký deň a v rovnakom čase a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej aj „zákona č. 185/2022“), prišlo k úprave procesu hlasovania osôb, ktoré boli v čase konania spojených volieb v karanténne z dôvodu ochorenia COVID 19. Podľa §2 zákona č. 185/2022: „*Prekážka práva voliť u osoby, ktorá má zákonom ustanovené obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany verejného zdravia pred ochorením COVID-19, sa nevzťahuje na oprávneného voliča, ktorý požiada o špeciálny spôsob hlasovania v spojených voľbách podľa tohto zákona.*“ Významným je toto ustanovenie z dôvodu, že bráni skutočnosti, aby ľudia, ktorí boli v karanténe, nemohli aktívne uplatniť svoje volebné právo. V pár riadkoch by sme si dovolili uviesť subjektívny názor jedného z autorov, ktorý významne pochybuje už len o myšlienke obmedzovať volebné právo na základe COVID 19 a nie o právnej aprobácii nástroja vylučujúceho voliča z volebného procesu len z dôvodu právne sporného inštitútu karantény. Mnohé reštrikcie zo strany zákonodarcu počas obdobia charakterizovaného

ochorením COVID 19 boli alebo stále sú predmetom akademický debát ale aj súdnych sporov. Na základe vyššie uvedeného aj z hľadiska zdravého rozumu aj z dôvodu hlásenia sa zákonodarcu k podpore a prehlbovaniu demokratického zriadenia je vítané, že COVID 19 nemôže byť prekážkou aktívneho aplikovania volebného práva voličom. Pre potreby logistiky boli zriadené špeciálne volebné obvody a v rámci nich špeciálne volebné komisie, a to podľa § 3 a § 4 zákona č. 185/2022 pre zabezpečenie možnosti voličov v karanténne voliť v spojených voľbách. Treba dodať, že špeciálne volebné obvody nekopírovali volebné obvody pre spojené voľby ale boli určené tak, aby bola možnosť špeciálnej volebnej komisie operatívne prísť do každej obce a mesta, kde si voliči požiadali a takýto spôsob voľby. Špeciálne volebné obvody tvoria prílohu zákona č. 185/2022. Osoba, ktorá je v karanténe podľa zákona č. 185/2022 je v súlade so znením § 5 povinná v posledný pracovný deň pred dňom konania spojených volieb podať žiadosť o špeciálny spôsob hlasovania (ďalej len „*žiadosť*“) najneskôr do dvanástej hodiny, a to z dôvodu, aby mohla špeciálna volebná komisia vyhotoviť špeciálny zoznam oprávnených voličov pre voľby do orgánov samosprávnych krajov a osobitne špeciálny zoznam oprávnených voličov pre voľby do orgánov samosprávy obcí. Aktívne legitimovaná osoba na podanie žiadosti je osoba v karanténe alebo ňou môže byť osoba poverená. Žiadosť sa podáva telefonickou formou na príslušnú obec určenú podľa trvalého pobytu žiadateľa a v rámci úradných hodín obecného úradu.

Pre hlasovanie v špeciálnom režime sú vyhotovené špeciálne schránky, špeciálny zoznam oprávnených voličov pre voľby do orgánov samosprávnych krajov, špeciálny zoznam oprávnených voličov pre voľby do orgánov samosprávy obcí, špeciálne komisie. Na základe žiadosti je k voličovi poslaná špeciálna komisia v zložení dvoch členov, ktorí sú určení na základe žrebovania. Podľa § 6 po príchode na miesto špeciálna komisia vyzve voliča na hlasovanie. Ak sa do 10 minút nedostaví opakovane vyzvaný volič, podľa zákona platí, že volič odmietol hlasovať. Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 185/2022 platí, že: *„Členovia komisie sú povinní v rámci tejto výzvy použiť všetky bežné dostupné prostriedky, ako napr. domový zvonček, a na účely výzvy majú k dispozícii aj telefónne číslo oprávneného voliča, ktoré sú povinní použiť v prípade, ak volič na výzvy realizované skôr uvedenými spôsobmi nereaguje. Ak sa oprávnený volič ani po použití všetkých dostupných prostriedkov vrátane telefonickkej výzvy do ustanoveného času desiatich minút nedostaví hlasovať, platí, že hlasovanie odmietol a členovia špeciálnej volebnej komisie sa následne odoberú k ďalšiemu oprávnenému voličovi zapísanému v špeciálnom zozname oprávnených voličov. K oprávnenému voličovi, ktorý sa na hlasovanie nedostavil, sa už opakovane nevrátia, a to aj z dôvodu, že špeciálna volebná komisia po zabezpečení hlasovania všetkým voličom, ktorí o hlasovanie v príslušnom volebnom obvode požiadali, odovzdá špeciálnu prenosnú volebnú schránku v príslušnom volebnom okrsku a pokračuje v práci v ďalšom volebnom obvode pre voľby poslancov obecného zastupiteľstva, v ktorom požiadali o špeciálny spôsob hlasovania oprávnení voliči s trvalým pobytom v tomto volebnom obvode.“*

V rámci tohto znenia dôvodovej správy môžeme hodnotiť, že zákonodarcu sa snažil v rámci oklieštených možností zaviesť povinnosť špeciálnej volebnej komisie, aby po príchode k žiadateľovi o špeciálny spôsob hlasovania, vykonala všetky dostupné

úkony smerujúce k umožneniu žiadateľovi voliť. Do značnej miery z obsahu znenia § 6 aj z dôvodovej správy ponechal zákonodarca široký priestor zodpovednosti aj na samotnom žiadateľovi, ktorý musí zabezpečiť napríklad funkčnosť zvončeka, mať funkčný telefonický kontakt. Určitá vágnosť znenia ustanovenia vyplýva aj zo skutočnosti, že zákonodarca pri koncipovaní znenia nemôže reflektovať na všetky praktické a technické možnosti, ktoré môžu nastať. V praxi sa môže stať, že žiadateľ napríklad býva v rodinnom dome a nemá funkčný zvonček alebo môže mať nahlas pustenú hudbu a nebude počuť ani klopania na dvere ani zvonenie zvončeka. Preto považujeme zákonodarcom určenú zodpovednosť na pripravenosť žiadateľa za vítanú, nakoľko aj volič mimo karantény, ak chce voliť, musí prísť do volebnej miestnosti v danom mieste a čase určenom zákonom. Diskutabilná je lehota 10 minút po prvej výzve, ktorá nemá logický základ ani opodstatnenie a zákonodarca nikde v zákone ani v dôvodovej správe nevysvetľuje na základe akých myšlienkových úvah a logických argumentov prišiel k tomuto časovému úseku. Je na mieste sa pýtať, prečo zákonodarca nezvolil napríklad znenie, ktoré by mohlo znieť nasledovne: *„Členovia špeciálnej volebnej komisie sú povinní vykonať všetky dostupné úkony smerujúce k umožneniu žiadateľa voliť. V prípade, ak žiadateľ neposkytne potrebnú súčinnosť, ponechajú členovia špeciálnej volebnej komisie potvrdenie v schránke žiadateľa...“*. Je dôležité, aby sa dala späťne preukázať prítomnosť členov špeciálnej volebnej komisie na adrese, ktorú uviedol žiadateľ alebo ním poverená osoba. Samozrejme treba dodať, že nakoľko ide o prvé spojené voľby a k tomu ešte aj reflektujúce na režim karantény, až aplikačná prax počas priebehu volieb ukáže nedostatky a problémy, na ktoré zákonodarca v čase koncipovania zákona č. 185/2022 nemohol myslieť. Určite bude prínosom sledovať, či a aké zmeny zákonodarca prijme po skončení volieb. Poslednou zaujímavosťou je odmeňovanie členov špeciálnej volebnej komisie. Podľa § 8 ods. 3 a ods. 4 zákona č. 185/2022 platí, že: *„Členovi špeciálnej volebnej komisie patrí za členstvo v špeciálnej volebnej komisii odmena 30 eur a za výkon funkcie vyslaného člena špeciálnej volebnej komisie mu patrí odmena 170 eur, ak v tento deň nemá nárok na náhradu mzdy alebo náhradu platu podľa zákona č. 180/2014 Z. z. v znení neskorších predpisov. Vodič zabezpečujúci prepravu vyslaných členov špeciálnej volebnej komisie sa na účely odmeňovania považuje za člena špeciálnej volebnej komisie a patrí mu odmena 170 eur.“* To znamená, že ak v deň konania volieb bol člen špeciálnej volebnej komisie vyžrebovaný a bol následne aj vyslaný s prenosnou volebnou schránkou, patrí mu podľa zákona odmena 200 Eur, zatiaľ čo, ak člen špeciálnej volebnej komisie nevykonával svoju činnosť (napríklad nikto nežiadal o špeciálny spôsob voľby) tak mu patrí za členstvo v špeciálnej komisii odmena 30 Eur. Osobitnú odmenu zákon priznáva vodičovi motorového vozidla určeného na prepravu vyslaných členov špeciálnej volebnej komisie. Podľa zákonného znenia má vodič pre účely odmeňovania rovnaké postavenie ako člen špeciálnej volebnej komisie, ktorý bol vyslaný so špeciálnou prenosnou schránkou. Teda vodičovi prináleží zo zákona odmena vo výške 170 Eur.

ZÁVER

Záverom by sme chceli zhrnúť a subjektívne vyhodnotiť prijaté legislatívne zmeny smerujúce k zjednoteniu priebehu volieb samosprávy v roku 2022. Je potrebné zdôrazniť, že jeden zo spoluautorov sa zúčastnil spojených volieb ako predseda okrskovej volebnej komisie a preto záver príspevku bude do značnej miery ovplyvnený priamou skúsenosťou.

Ak by sme polemizovali o úspornosti volieb, tak sa dá do vysokej miery odhadnúť, že spojením oboch volieb štát neušetril vôbec žiadne finančné prostriedky. „*„Na spojení komunálnych a župných volieb sme nič neušetrili, skonštatovala šéfká odboru volieb, referenda a politických strán rezortu vnútra Eva Chmelová. „Nemyslím si, že možno hovoriť o nejakej úspore finančných prostriedkov,“ povedala na nedeľnej tlačovej konferencii Chmelová. Ušetriť sa štátu nepodarilo, pretože sa hlasovalo špeciálnym spôsobom a členom okrskových volebných komisií bolo potrebné zaplatiť dvojnásobné odmeny v porovnaní s obyčajnými voľbami. ““ (REFRESHER, Šéfká odboru volieb: Spojené voľby nám nič neušetrili, komisie museli dostať dvojnásobné odmeny, 2022) Ďalej treba prirátat aj sekundárne náklady, ako je povinnosť zabezpečiť internet pre obce a mestá. Vo výsledku bol teda proces nie len náročný na prijatie optimálnych legislatívnych zmien pre potreby zákonného zlúčenia procesu volieb ale taktiež na náročnejšie školenia členov volebných komisií, ktoré museli reflektovať na praktické problémy a nedostatky, ktoré sa museli riešiť v procese a na ktoré sa nedá legislatívne myslieť dopredu ale ani finančne to neprinieslo úsporu verejných financií. „Čo sa týka nákladov na volebné komisie, zo štátneho rozpočtu je na výdavky spojené so mzdami vyčlenených niečo vyše 2,76 milióna eur, čo je o niečo nižšia suma ako výdavky v predchádzajúcich župných a komunálnych voľbách. Suma je však zvýšená o takmer 1,1 milióna eur kvôli vytvoreniu špeciálnych volebných komisií zriadených pre ľudí v izolácii alebo karanténe kvôli koronavírusu. Združenie samosprávnych krajov SK8 predpokladá, že štát minie na členov volebných okrskových komisií viac, keďže dostanú viac peňazí. Napriek tomu, že sa nezmení počet členov komisií, celkové náklady na spojené voľby môžu byť kvôli príplatkom vyššie. “ (Pravda, Členovia špeciálnych volebných komisií si prílepšia až do 200 eur, 2022)*

V rámci volebnej účasti prišlo k určitým zmenám v pomeroch účasti na spojených voľbách oproti tým minulým. „*„V komunálnych voľbách prišlo oproti roku 2018 voliť menej ľudí, ide o pokles o 2,5 percenta. Skonštatoval to šéf štátnej volebnej komisie Ladislav Orosz. „V porovnaní s predchádzajúcimi voľbami do orgánov samosprávnych krajov ide o nárast o viac ako 14 percent. Pri posledných voľbách bola účasť 29,75 percenta,“ skonštatoval na nedeľnej tlačovej konferencii Orosz. „Na tomto základe možno konštatovať, že jeden z hlavných účelov, ktorý smeroval k tomu, aby sa voľby do orgánov územnej samosprávy konali v jeden deň, sa naplnil,“ dodal. ““ (Pravda.sk, Účasť vo voľbách do VÚC sa zvýšila, v komunálnych mierne poklesla, 2022) Ak si vezmeme mierny pokles účasti do volieb orgánov samosprávy obcí a mierny nárast účasti do orgánov samosprávy samosprávnych krajov je otázne, či zlúčenie splnilo svoj účel. Napríklad, ak ide o Trnavský kraj: „*V Trnavskom kraji dosiahla volebná účasť 46,34 percenta. Ani jeden zo siedmich okresov neprekročil**

50-percentnú hranicu, najbližšie k tomu mal okres Trnava so 48,56 percenta. Najnižšiu účasť zaznamenal Štatistický úrad SR v okrese Piešťany (40,66 percenta).“ (TASR, Voľby2022: V TTSK mal najvyššiu účasť okres Trnava, najnižšiu okres Piešťany, 2022) Ak porovnáme napríklad finálne výsledky predsedov samosprávnych krajov tak Bratislavský kraj - Juraj Droba dosiahol 63,60 % platných hlasov, Trnavský kraj Jozef Viskupič 38,56% platných hlasov, Trenčiansky kraj Jaroslav Baška 67,25% platných hlasov, Nitriansky kraj Branislav Becík 27,49% platných hlasov, Žilinský kraj Erika Jurinová 32,04% platných hlasov, Banskobystrický kraj Ondrej Lunter 47,53% platných hlasov, Prešovský kraj Milan Majerský 42,01% platných hlasov, Košický kraj Rastislav Trnka 51,31% platných hlasov. (Štatistický úrad Slovenskej republiky, *Voľby predsedov samosprávnych krajov*, 2022) Z pohľadu pragmatických očakávaní, podľa nás neprišlo k výraznej zmene, nakoľko v rámci spojených volieb prekročili 50% platných hlasov iba 3 predsedovia samosprávnych krajov z celkového počtu osem samosprávnych krajov. To znamená, že úspešní kandidáti na post predsedu samosprávneho kraja, ktorí nedosiahol 50% platných hlasov nereprezentujú vládu väčšiny všetkých obyvateľov ako je to v demokracii ale iba reprezentujú hlas menšiny, ktorá volila. V číslach vyjadrené, z počtu 4 460 697 voličov zapísaných v zoznamoch voličov nakoniec volilo aktívne 1 951 522 voličov, (percentuálne je to 43,74%) ktorí sa zúčastnili na hlasovaní, čo nie je ani polovica (ide o súhrnné čísla pre voľby do samosprávnych krajov zverejnené Štatistickým úradom Slovenskej republiky). Treba tiež dodať, že navýšenie účasti je možné pripísať aj tomu, že voľby do samosprávnych krajov mali akúsi „prednosť“ pred voľbami do miest a obcí. Napríklad prvé sa sčítavali hlasy vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov a prvé sa posielali na finálne sčítanie. Ďalej: „Po preukázaní totožnosti voliča občiansky preukazom alebo dokladom o pobyte pre cudzinca a po zakrúžkovaní poradového čísla voliča v zozname voličov pre voľby do orgánov samosprávnych krajov, vydá voličovi Následne okrsková volebná komisia zakrúžkuje poradové číslo voliča v zozname voličov pre voľby do orgánov samosprávy obcí, vydá voličovi dva biele hlasovacie lístky“ Takže je na mieste otázka, či ak by sa hlasovacie lístky dávali ako druhé, či by bola účasť oproti minulým voľbám do orgánov samosprávnych krajov vyššia o uvedených 14%. Preto si kladíme logicky otázku o opodstatnenosti existencie samosprávnych krajov, ktoré dlhodobo trpia nízkou účasťou vo voľbách. O ich kompetenciách stále všeobecne panuje medzi obyvateľmi nízka informovanosť. Je pre štát potrebné spájať voľby a formálne „uprednostňovať“ voľby do samosprávnych krajov pred voľbami do samosprávy obcí a miest? Subjektívne sa dá povedať, že štát prevzal časť zodpovednosti za obhájenie existencie samosprávnych krajov. K „uprednostňovaniu v rámci volieb vyšších územných celkov chceme uviesť, že ide o mierne nevhodný krok, nakoľko základom samosprávy je obec. „,„, Pokiaľ ide o termín „vyšší územný celok“, adjektívum „vyšší“ treba interpretovať v tom zmysle, že samosprávny kraj je v porovnaní s obcou teritoriálne rozľahlejším územným celkom. Toto prídavné meno neznamená organizačné nadriadenie samosprávneho kraja obci. Deklaruje to aj prvá veta čl. 64 Ústavy SR, podľa ktorej je základom územnej samosprávy obec.““ (Tekeli J., Tomáš L., Hoffmann M., s. 16, 2021) Čo sa týka volieb do obcí a miest bolo 4 458 760 voličov zapísaných v zoznamoch voličov a z toho 2 059 800 bolo voličov,

ktorí sa zúčastnili na hlasovaní (podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky v percentuálnom vyjadrení ide o 46,19 %). Oproti minulým voľbám ide o mierny pokles, nakoľko v roku 2018 kedy sa konali voľby do samosprávy obcí bola účasť 48,67%. (Štatistický úrad Slovenskej republiky: Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018) Tento trend môžeme pripísať tomu, že v nezanedbateľnom počte miest a obcí kandidoval súčasný starosta, ktorému stačil de facto jeden hlas aby bol zvolený na ďalšie funkčné obdobie.

Ak si vezmeme do úvahy finančné náklady, záťaž na členov volebnej komisie ako aj legislatívne zásahy, tak výsledok je pomerne diskutabilný. Z výsledkov účasti na voľbách do samosprávnych krajov môžeme súdiť, že inštitút samosprávneho kraja dlhodobo bojuje o svoju existenciu a ani nárast niečo málo nad 14% nepriniesol búrkový vietor do plachiet, skôr mierny vánok, ktorý deklaruje dlhodobý trend nezájmu bežného voliča resp. občana o samosprávny kraj. Ani tlak štátu, ktorý v rámci spojených volieb dával akúsi prednosť krajom pred obcami nepomohol dosiahnuť aktívnu účasť aspoň 50% oprávnených voličov. Poslednou bodkou ešte môžu byť žaloby dotýkajúce sa výsledkov volieb. (Webnoviny.sk: Vo veci neplatnosti komunálnych a župných volieb rozhodne súd do 30 dní. Kto a dokedy môže podať žalobu?. 2022) V tomto prípade ide o konanie vo volebných veciach podľa zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok, a to v rozsahu § 312a až §312k upravujúcich konanie vo veciach ústavnosti a zákonnosti volieb do orgánov územnej samosprávy.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Dôvodová správa k ústavnému zákonu č. 44/2017 Z. z., ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.
- Dôvodová správa k ústavnému zákonu č. 73/2017 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a ktorým sa dopĺňa zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach
- Dôvodová správa k zákonu č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov, ktoré sa konajú v roku 2022 v rovnaký deň a v rovnakom čase a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
- REFRESHER: Šéfka odboru volieb: Spojené voľby nám nič neušetrili, komisie museli dostať dvojnásobné odmeny. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://refresher.sk/124117-Sefka-odboru-volieb-Spojene-volby-nam-nic-neustrili-komisie-museli-dostat-dvojnaso-bne-odmeny>
- SME: Najbližšie voľby na Slovensku. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://volby.sme.sk/dok/i/najblizsie-volby-slovensko>
- Štatistický úrad Slovenskej republiky, *Voľby predsedov samosprávnych krajov*. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete https://www.volbysr.sk/osk/sk/volby_predsedu.html
- Štatistický úrad Slovenskej republiky: Voľby do orgánov samosprávy obcí 2018. 2018. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://volby.statistics.sk/>

- oso/oso2018/sk/data01.html
- TASR, *Volby2022: V TTSK mal najvyššiu účasť okres Trnava, najnižšiu okres Piešťany*. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2022103100000130>
- Teraz.sk: *Volby do VÚC a komunálne voľby sa majú v roku 2022 konať súčasne*. 2017. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://www.teraz.sk/slovensko/volby-do-vuc-a-komunalne-volby-sa-ma/241525-clanok.html>
- TEKELI, J.- TOMAŠ, L.- HOFFMANN, M. 2021. *Zákon o samosprávnych krajoch, Komentár*: 1. vydanie. Praha : Wolter Kluwer ČR, a. s., 2021, s. 17
- Metodologický pokyn na prípravu spracovania a na spracovanie výsledkov hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov a vo voľbách do orgánov samosprávy obcí, 2022, Štatistický úrad Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
- Pravda: *Členovia špeciálnych volebných komisií si prilepšia až do 200 eur*. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645037-prilepsia-si-clenovia-volebnych-komisii-covid-zvysil-naklady-na-volby-stat-velmi-neusetri/>
- Pravda.sk: *Účasť vo voľbách do VÚC sa zvýšila, v komunálnych mierne poklesla*. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://spravy.pravda.sk/regionalne-volby-2022/clanok/645423-ucast-vo-volbach-do-vuc-sa-zvysila-v-komunalnych-mierne-poklesla/>
- Rozhodnutie predsedu Národnej rady Slovenskej republiky z 08.06.2022 o vyhlásení volieb do orgánov samosprávy obcí o vyhlásení volieb do orgánov samosprávnych krajov č. 209/2022 Z. z
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. z 2. februára 2017
- Ústavný zákon 44/2017 Z. z, ktorým sa dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.
- Vyhláška č. 20/2022 Z. z. Ministerstva vnútra Slovenskej republiky zo 04.11.2015, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 308/2015 Z. z. o výdavkoch spojených s voľbami v znení vyhlášky č. 323/2019 Z. z.
- Webnoviny.sk: *Vo veci neplatnosti komunálnych a župných volieb rozhodne súd do 30 dní. Kto a dokedy môže podať žalobu?*. 2022. [online], [cit. 01/10/2022]. Dostupné na internete <https://www.webnoviny.sk/vo-veci-neplatnosti-komunalnych-a-zupnych-volieb-rozhodne-sud-do-30-dni-kto-a-dokedy-moze-podat-zalobu/>
- Zákon č. 73/2017 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňa zákon č. 181/2014 Z. z. o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov (účinná od 01.01.2021 do 31.07.2021)
- Zákon č. 185/2022 Z. z. o špeciálnom spôsobe hlasovania vo voľbách do orgánov samosprávy obcí a vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení

niektorých zákonov
Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok
Zákon č. 181/2014 Z. z. Zákon o volebnej kampani a o zmene a doplnení zákona č.
85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších
predpisov

EFEKT NEZÁVISLOSTI V KOMUNÁLNYCH A REGIONÁLNYCH VOĽBÁCH 2022³³

PhDr. Erik Urc³⁴

Abstract

The presented article is devoted to the issue of independent candidates and their success in municipal and regional elections. The Electoral Code defines the right to be elected also for independent candidates in almost three thousand municipalities or to the bodies of eight self-governing regions. The phenomenon of independent candidates began to manifest itself primarily after 2010. The paper's topic is the effect of independence in the context of the first combined municipal and regional elections, which took place in October 2022. Local and regional levels of self-government have different specificities, the research area is therefore focused on three self-governing regions of western Slovakia (Trenčín, Trnava, Nitra), while all district towns within these self-governing regions are analyzed within the municipal elections. In these elections, the candidacy of independent candidates appears to be a more popular indicator for a long time. In this context, it may be more difficult for the voter to read the situation as to whether the independent candidate is really independent or just abusing this status to maximize his electoral gain.

KEY WORDS: *independent candidates, municipal politics, regional politics, elections, self-government*

ÚVOD

Voľby, ktoré sa uskutočnili 29. októbra 2022, boli vo viacerých aspektoch výnimočné. Išlo vôbec o prvé spojené voľby, ktoré sa konali na území Slovenskej republiky. Voliči si tak mohli zvoliť svojich zástupcov na úrovni obcí/miest, ale aj na do orgánov vyšších územných celkov. Politickým stranám mohlo takéto spájanie volieb dopomôcť k nastaveniu jednotných stratégií pri podpore jednotlivých kandidátov na volené funkcie do orgánov územnej samosprávy, pričom mohli svoju pozornosť sústrediť na jeden volebný akt. Dlhodobo však kľúčovú úlohu na tejto úrovni zohrávajú nezávislí kandidáti, ktorých úspech sa očakával aj v zlúčených voľbách. S rastom úspešnosti nezávislých kandidátov sa však zvyšuje riziko zneužívania statusu nezávislosti za účelom maximalizácie volebného výsledku. Pre voličov sa preto kandidáti bez priamej politickej podpory stávajú čoraz viac nepredvídateľní. V súvislosti s prvými spojenými voľbami budú politici a odborná verejnosť pri hodnotení výsledkov diskutovať aj o tom, či je organizácia viacerých volieb v rámci jedného dňa prínosná, prípadne negatívne aspekty prevyšujú tie pozitívne.

³³ Tento príspevok vznikol s podporou projektu KEGA č. 005UCM-4/2021 s názvom „Tvorba učebných textov učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu.“

³⁴ FSV UCM Trnava, Bučianska 4/A, erik.urb@ucm.sk

1 VOLEBNÉ PRAVIDLÁ PRE VOĽBY DO ORGÁNOV ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY

V rámci územnej samosprávy sa môžu kandidáti uchádzať o funkciu v monokratickom, ale aj v kolektívnom orgáne. Na úrovni samosprávnych krajov ide v prípade monokratického orgánu o post predsedu vyššieho územného celku a kolektívny orgán reprezentujú poslanci regionálneho zastupiteľstva. Komunálnu politiku realizujú starostovia obcí (respektíve primátori miest) a poslanci obecných/mestských zastupiteľstiev. Všetky spomínané orgány územnej samosprávy sú volené priamo občanmi daného územia na 4 roky. Neopomenuteľným faktom je určite aj to, že vo všetkých voľbách na Slovensku, ktoré sa konajú na základe väčšinového volebného systému, sa môžu kandidáti uchádzať o volené funkcie aj ako nezávislí, teda bez podpory politickej strany alebo koalície.

Legislatívne vymedzenie volebných pravidiel upravuje Zákon č.180/2014 o podmienkach výkonu volebného práva, ktorý bol v posledných rokoch podrobený viacerým novelizáciami zo strany zákonodarného zboru. Najvýraznejšími zmenami si prešla práve úprava volebných pravidiel v oblasti volieb do orgánov územnej samosprávy. Činnosť vyšších územných celkov sa začala prejavovať prvými voľbami do týchto orgánov v roku 2001. Odvtedy sa voľby konali za jednotných pravidiel, prípadne len s čiastočnými zmenami (Domin, 2018). Výraznejšie zmeny vo volebných pravidlách nastali až začiatkom roka 2017, kedy strany vtedajšej vládnej koalície (SMER-SD, SNS, MOST-HÍD) priniesli návrh na zrušenie druhého kola volieb predsedov VÚC, čo v praxi znamená, že zvolený predseda VÚC už nemusí osloviť nadpolovičnú väčšinu zúčastnených voličov.

Zákonodarný zbor schválil návrh novely volebného zákona s účinnosťou od 31. marca 2017, pričom voľby do orgánov samosprávnych krajov sa konali na jeseň toho istého roka. Keďže legislatívna zmena prišla len niekoľko mesiacov pred voľbami, tak takéto úpravy sú podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva v rozpore s demokratickými princípmi (Domin, 2018). Predkladatelia návrhu argumentovali, že zmena volebných nastavení zvýši legitimitu zvoleným predsedom, keďže účasť voličov v druhých kolách volieb bola mimoriadne nízka. Ďalším z argumentov bola aj finančná nákladnosť organizácie druhého kola volieb pri nízkej volebnej účasti (Horváth, Urc, 2021).

Voľby do orgánov VÚC v roku 2017 boli špecifické aj z pohľadu toho, že na základe zmeny Ústavy SR sa jednorazovo predĺžilo volebné obdobie predsedov a poslancov VÚC zo štyroch rokov na päť. Účelom tejto zmeny bolo spojenie komunálnych a regionálnych volieb v roku 2022. Spracovateľ ústavného zákona si od zjednotenia dvoch typov volieb sľuboval zvýšenie volebnej účasti pri regionálnych voľbách, čo by zvýšilo legitimitu zvoleným kandidátom (Stupňan, 2017).

V súvislosti so spájaním komunálnych a regionálnych volieb upozorňovali viacerí politici, právnici či odborníci na samosprávu, že môžu nastať viaceré negatívne situácie. Jednou z nich bola napríklad obava z veľkého počtu neplatných hlasov. Táto skutočnosť sa nakoniec potvrdila, keď v októbrových spojených voľbách bolo menej platných hlasov ako tomu bolo vo voľbách 2017 a 2018. Príčinou väčšieho

počtu neplatných hlasov mohol byť aj fakt, že voliči vo volebných miestnostiach dostali až 4 hlasovacie lístky (v prípade Bratislavy a Košíc 6 hlasovacích lístkov). Ďalším problematickým faktorom bol termín konania volieb. Aj napriek tomu, že zákonodarný zbor schválil v skrátanom legislatívnom konaní novelu zákona, vďaka ktorej sa voľby mohli konať už 22. októbra, tak predseda NR SR stanovil termín konania spojených volieb až na 29. októbra, čo bol termín blízko dňu pracovného pokoja pri spomienke na zosnulých a očakávala sa aj vyššia mobilita obyvateľstva. Negatívne na volebnú účasť mohla vplývať aj skutočnosť, že čas konania volieb bol zredukovaný v porovnaní s inými voľbami o dve hodiny (od 7,00 hod. do 20,00 hod.).

2 NEZÁVISLÍ KANDIDÁTI V KOMUNÁLNYCH A REGIONÁLNYCH VOĽBÁCH

Aj napriek tomu, že politické strany predstavujú elementárny prvok reprezentatívnej demokracie, tak ich funkcia na komunálnej a regionálnej úrovni je do značnej miery limitovaná. Viacero politológov (Balík, 2009; Ryšavý, Šaradín 2010; Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010) uvádza hneď niekoľko dôvodov. Prvým je možnosť kandidovať nezávislým kandidátom do orgánov územnej samosprávy. Ďalším dôvodom je množstvo kandidátov, ktorí sú nominovaní politickými subjektmi, avšak nemajú žiadnu politickú príslušnosť. Nemenej dôležitým dôvodom je aj skutočnosť, že na tejto úrovni politiky dochádza k pomerne častej obmene kandidátov medzi rôznymi kandidátnymi listinami navzájom, pričom tento fakt vo výsledku oslabuje celkovú ideologizáciu komunálnej politiky.

Komunálna a regionálna úroveň je špecifická aj tým, že v rámci zastupiteľstiev je zastúpený veľký počet politických subjektov (alebo nezávislých kandidátov) a rozhodovací proces tak nepodlieha stranickým ideológiám, čo má za následok aj to, že výkon správy obce je tiež do značnej miery ideologicky obmedzený (Bernard, 2012). Úloha politických strán je diferencovaná aj na základe veľkosti štruktúry obcí. Všeobecne platí, že v prípade malých obcí majú vzťahy medzi elitami prevažne osobnú povahu. V stredne veľkých obciach a väčších mestách sa môže stranický systém prejavovať viac. Preto možno konštatovať, že s rastúcou veľkosťou obce (alebo mesta) sa miestny stranický systém vo viacerých ohľadoch môže podobáť tomu na vyšších stupňoch politiky. Aj napriek tomu, že aj vo väčších samosprávnych jednotkách sa neprejavuje ideologizácia politiky do takej miery ako na parlamentnej úrovni, tak je určite zreteľnejšia ako v prípade malých obcí. Bubeníček (2005) tiež uvádza, že táto skutočnosť je do značnej miery spôsobená tým, že v prípade väčších obcí a miest sú nezávislí kandidáti častokrát vytesnení kandidátmi parlamentných strán.

Aj na základe vyššie uvedených skutočností je možné konštatovať, že pozícia nezávislých a stranických kandidátov na komunálnej a regionálnej úrovni je do značnej miery odlišná. Jedným zo základných rozdielov je fakt, že ak sa chce nezávislý kandidát uchádzať o volenú funkciu, tak musí vyzbierať zákonom stanovený počet podpisov od voličov daného územia. Problémom politických strán pri voľbách do orgánov územnej samosprávy je skutočnosť, že nedisponujú dostatočným počtom straníkov, ktorých by do takýchto volieb postavili. Klesajúci počet straníkov má

potom za následok zvyšovanie počtu nezávislých kandidátov.

Tabuľka 1 Počet a podiel kandidujúcich nezávislých kandidátov na predsedov VÚC

	2001	2005	2009	2013	2017	2022
Počet kandidujúcich NEKA	20	10	12	10	33	15
Podiel zo všetkých kandidátov (v %)	15,03	15,62	21,05	15,15	35,86	19,73

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

V kontexte regionálnych volieb je potrebné brať do úvahy, že ide o relatívne veľkú územnú jednotku, preto aj záujem politických strán predstaviť svojich kandidátov sa zvyšuje. Od prvých volieb do orgánov VÚC, ktoré sa uskutočnili 1. decembra 2001, sa očakával aj zvýšený záujem zo strany kandidátov o novovzniknutý samosprávny celok. Tento predpoklad sa aj potvrdil, keďže sa o post predsedu VÚC uchádzalo vo všetkých krajoch celkovo 133 kandidátov. Aj napriek tomu, že kandidoval druhý najvyšší počet nezávislých kandidátov (viac už len v roku 2017), tak v celkovom hodnotení to predstavovalo len 15,03 % kandidátov uchádzajúcich sa o post predsedu bez politickej príslušnosti, čo predstavovalo najmenší podiel takýchto kandidátov spomedzi všetkých volieb. Značný nárast kandidátov bez politickej príslušnosti nastal až v roku 2017, kedy sa voľby do orgánov VÚC konali na základe upravených pravidiel.

Tabuľka 2 Počet a podiel zvolených nezávislých kandidátov na predsedov a poslancov VÚC

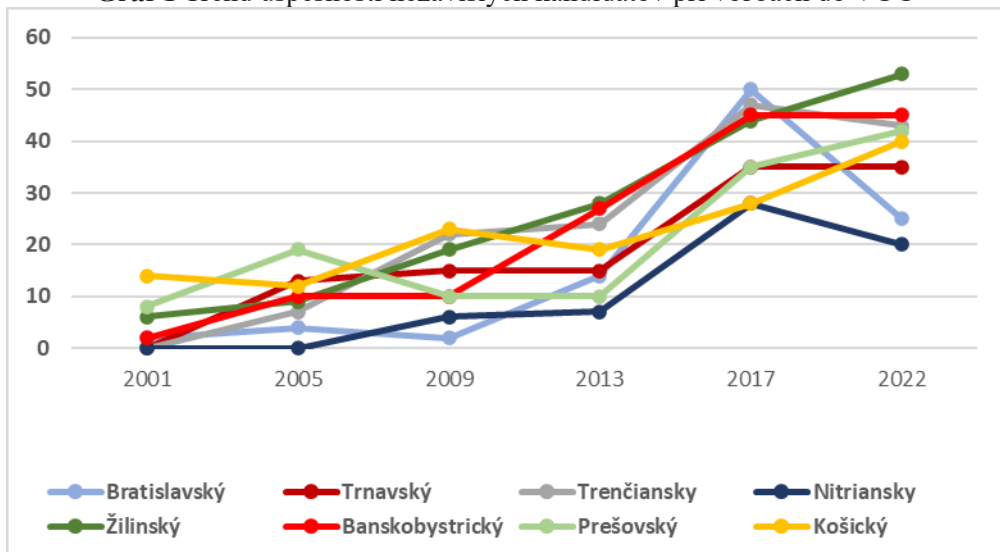
Regionálne voľby	Počet / Pomer zvolených nezávislých predsedov VÚC	Počet / Pomer zvolených nezávislých poslancov zastupiteľstiev
2001	0 / 0 %	18 / 4,43 %
2005	1 / 12,50 %	39 / 9,46 %
2009	1 / 12,50 %	55 / 13,48 %
2013	1 / 12,50 %	73 / 17,89 %
2017	1 / 12,50 %	161 / 38,70 %
2022	1 / 12,50 %	159 / 37,94 %

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

Vo voľbách o post predsedu VÚC nebol zaznamenaný značný úspech nezávislých kandidátov. V prvých voľbách sa dokonca žiadnemu spomedzi 20 takýchto kandidátov nepodarilo obsadiť funkciu predsedu samosprávneho kraja. Prvým nezávislým kandidátom, ktorý uspel vo voľbách predsedu VÚC, sa stal Vladimír Bajan (BSK), pričom v žiadnom ďalšom samosprávnom kraji sa nepodarilo zvíťaziť kandidátovi bez politickej príslušnosti. Vo voľbách v roku 2009 a 2013 sa jediným úspešným nezávislým kandidátom stal v TTSK Tibor Mikuš, ktorý bol však známy svojou politickou minulosťou a v týchto voľbách ho tiež neoficiálne podporovali viaceré politické subjekty. V prvých jednokolových voľbách v roku 2017, aj napriek nárastu počtu nezávislých kandidátov, sa podarilo uspieť len Jánovi Lunterovi v BBSK,

ktorý však tiež kandidoval s podporou naprieč politickým spektrom za účelom poraziť kandidáta ĽS Naše Slovensko Mariana Kotlebu. Situácia sa opakovala aj v posledných voľbách do VÚC, kedy sa opäť jediným zvoleným kandidátom bez politickej príslušnosti stal Ondrej Lunter v BBSK, a nahradil tak vo funkcii svojho otca. Aj novozvolený predseda BBSK získal neoficiálnu politickú podporu viacerých politických strán. V regionálnych zastupiteľstvách kontinuálne rástla podpora pre nezávislých kandidátov, pričom v posledných voľbách zostala na úrovni takmer 38 % aj napriek tomu, že v týchto voľbách sa o volené funkcie uchádzali (a boli úspešní) kandidáti lokálnych politických strán, ktorí v predchádzajúcich voľbách kandidovali ako nezávislí.

Graf 1 Trend úspešnosti nezávislých kandidátov pri voľbách do VÚC

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

V prehľadnom Grafe 1 je možné pozorovať, kedy sa začala naplno prejavovať úspešnosť nezávislých kandidátov do regionálnych parlamentov v rámci 8 samosprávnych krajoch. Prelomovými voľbami boli voľby v roku 2017, kedy sa ich úspešnosť viac ako zdvojnásobila. Vo voľbách v roku 2022 sa významnejší pokles v úspešnosti kandidátov bez politickej príslušnosti objavil iba na území BSK a NSK, kde však v koalíciách kandidovali lokálne strany Team Bratislava alebo Tím Kraj Nitra združené okolo primátorov krajských miest.

Tabuľka 3 Počet a podiel kandidujúcich nezávislých kandidátov na primátorov a starostov od roku 2006

	2006	2010	2014	2018	2022
Počet kandidujúcich NEKA	3 219	3 597	4 181	3 382	3 306
Podiel zo všetkých kandidátov v %	38,95	42,89	36,21	47,40	48,85

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

V komunálnej politike, kde prevažuje osobná skúsenosť s jednotlivými kandidátmi, sa podiel kandidátov bez politickej príslušnosti začal oproti regionálnym voľbám prejavovať skôr. Už v roku 2006 sa o post starostov a primátor uchádzalo takmer 39 % nezávislých kandidátov. Ako už bolo spomínané, tak pri komunálnej úrovni platí, že čím je územná jednotka väčšia, tým sa aj zvyšuje motivácia politických strán ponúknuť voličom svojho kandidáta. Podiel nezávislých kandidátov bol aj pri ďalších voľbách vysoký, pričom v posledných voľbách to bolo na úrovni takmer 49 %.

Tabuľka 4 Úspešnosť nezávislých kandidátov na post primátorov/starostov a poslancov od roku 2006

	2006	2010	2014	2018	2022
Počet úspešných NEKA na primátora a starostu	895	976	1 104	1 232	1 349
Podiel úspešných NEKA na primátora a starostu (v %)	30,83	33,67	37,95	42,42	46,45
Počet úspešných NEKA na poslancov v zastupiteľstvách	3 638	4 764	6 000	7 301	8 198
Podiel úspešných NEKA na poslancov v zastupiteľstvách (v %)	17,10	22,66	28,91	35,36	40,06

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

Nielen podiel nezávislých kandidátov sa takmer každými voľbami zvyšoval, ale tiež ich úspešnosť kontinuálne narastala. Zatiaľ čo v roku 2006 získalo volené funkcie takmer 31 % nezávislých starostov a primátorov, tak v posledných voľbách sa tento údaj navýšil na viac ako 46 %. Plynulý nárast úspešnosti nezávislých kandidátov sa prejavuje aj v obecných a mestských zastupiteľstvách.

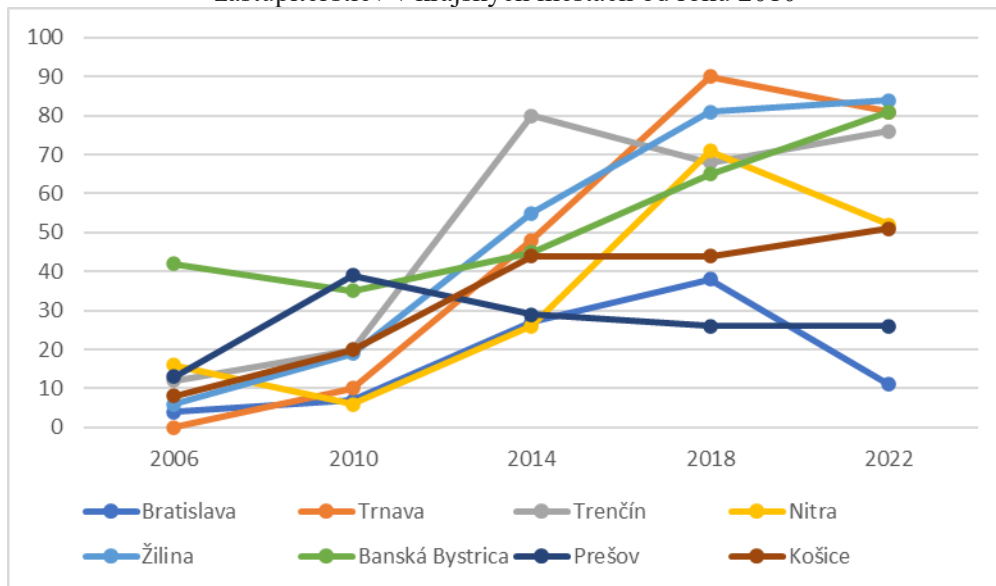
Tabuľka 5 Počet a podiel zvolených nezávislých kandidátov na primátorov a poslancov krajských miest

Komunálne voľby	Počet / Pomer zvolených nezávislých primátorov krajských miest	Pomer zvolených nezávislých poslancov do krajských zastupiteľstiev
2006	1 / 12,50 %	11 %
2010	4 / 50,00 %	19 %
2014	4 / 50,00 %	42 %
2018	5 / 62,50 %	58 %
2022	4 / 50,00 %	55 %

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

V podmienkach komunálnych volieb na úrovni krajských miest je úspešnosť nezávislých kandidátov vyššia oproti voľbám do orgánov 8 samosprávnych krajov. Od volieb v roku 2010 sa primátorské miesta vždy podarilo obsadiť aspoň 4 nezávislým kandidátom. Tieto čísla sa výrazným spôsobom nemenia aj v dôsledku toho, že viacerí primátori tieto pozície úspešne obhajujú. Jediným primátorom, ktorý nezastával svoju funkciu aj po voľbách v roku 2018, je primátor Prešova František Olha, ktorý uspel možno aj preto, že vtedajšia primátorka sa v ostatných voľbách rozhodla nekandidovať. V zastupiteľstvách krajských miest nastal značný nárast nezávislých poslancov po voľbách v roku 2014, pričom v ostatných dvoch voľbách získali poslanci bez politickej príslušnosti nadpolovičnú väčšinu v mestských parlamentoch.

Graf 2 Trend úspešnosti nezávislých kandidátov pri voľbách do mestských zastupiteľstiev v krajských mestách od roku 2010

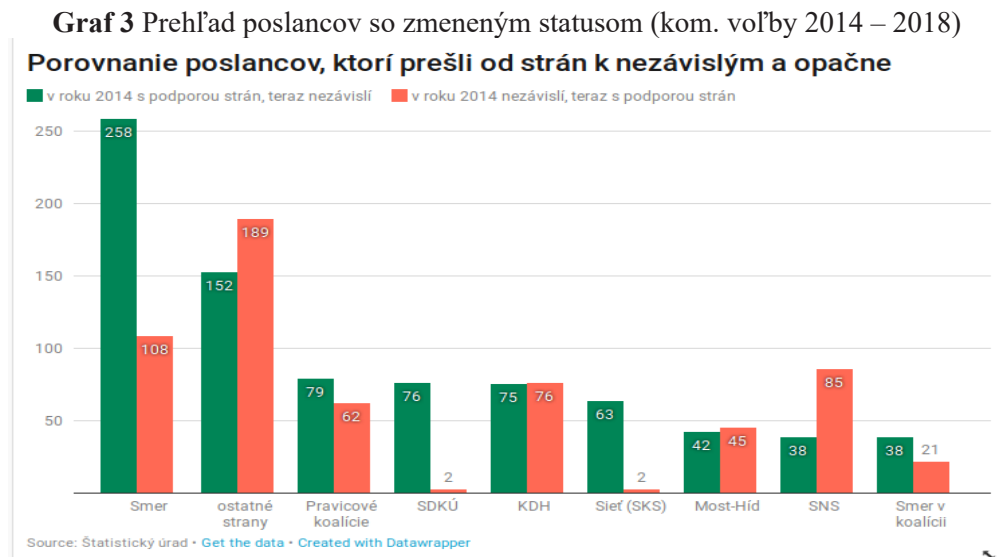

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát Štatistického úradu

Graf 2 reflektuje vyššie uvedené skutočnosti, že podiel úspešných kandidátov bez politickej príslušnosti sa v krajských mestách kontinuálne zvyšuje, pričom výraznejší pokles nastal v ostatných voľbách len v meste Bratislava a Nitra. V týchto mestách však pred voľbami vznikli oficiálne politické subjekty okolo úradujúcich primátorov, čo malo za následok zredukovanie počtu úspešne zvolených nezávislých poslancov v bratislavskom a nitrianskom mestskom zastupiteľstve.

2.1 Efekt nezávislých kandidátov pri spojených komunálnych a regionálnych voľbách 2022

Rastúca úspešnosť nezávislých kandidátov na lokálnej úrovni môže mať viacero dôvodov. Prvým môže byť vysoká miera nedôvery voličov politikom a politickým stranám. Ďalším môže byť to, že lokálni politici sú vo svojich regiónoch známejší a preto by im politická príslušnosť/nominácia mohla negatívne ovplyvniť volebný výsledok. Mnohokrát spomínané víťazstvá nezávislých kandidátov spôsobili aj to, že pre uchádzačov o volené funkcie je čoraz populárnejšie kandidovať bez podpory politických strán, aby sa tak mohli prezentovať ako kandidáti zoskupenia „víťazov“.

Zdroj: Dugovič, 2018

Plynulý nárast počtu kandidátov so statusom nezávislých je čiastočne zapríčinený aj tým, že lokálni politici, ktorí v minulosti kandidovali s politickou podporou alebo boli straníci, sa dnes o priamo volené funkcie uchádzajú bez akejkoľvek priamej politickej podpory. Údaje zobrazené v Grafe 3 potvrdzujú vyššie uvedené skutočnosti, že stranícki kandidáti čoraz viac ustupujú od politickej podpory a rozhodujú sa pre zber podpisov na svoju kandidatúru.

Značkou a pomenovaním „nezávislí kandidáti“ sa v súčasnosti čoraz viac inšpirujú aj politické subjekty registrované na Ministerstve vnútra SR. V ich názve sa totiž

v určitej podobe objavuje pomenovanie „nezavislý“. Príkladom takéhoto politického subjektu je napríklad aj hnutie Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti, ktorému sa podarilo zvíťaziť aj v parlamentných voľbách 2020. Ďalším registrovaným zoskupením sú napríklad Starostovia a nezávislí kandidáti, ktorí sa zviditeľňujú najmä pri komunálnych a regionálnych voľbách. Nezávislosť vo svojom názve prezentuje aj strana Národná koalícia / nezávislí kandidáti, ktorej kandidáti sa uchádzali na spoločnej kandidátnej listine pre parlamentné voľby 2020 so stranou ĽS Naše Slovensko.

Podľa Štefančíka (2022) ide o tiež o dlhodobý prítomný jav, že pri komunálnych a regionálnych voľbách sa kandidáti nepriznávajú k svojej politickej príslušnosti, pretože sa snažia osloviť voličov z regiónov naprieč politickým spektrom. Preto niektorí kandidáti počas svojich kampaní neprezentovali svoju politickú nomináciu na volebných billboardoch či letákoch. Politické strany podľa Štefančíka (2022) vyhodnocujú situáciu na základe interných prieskumov verejnej mienky. V ostatných spojených voľbách to bolo napríklad prítomné pri kandidátoch OĽaNO – Jozefovi Viskupičovi, Erike Jurinovej či Erikovi Ňarjašovi. V prípade prvých dvoch menovaných im mohla aj táto predvolebná taktika pomôcť k obhájeniu pozícií na čele trnavskej či žilinskej regionálnej samosprávy.

2.1.1 Úspech nezávislých kandidátov v okresných mestách trenčianskeho, trnavského a nitrianskeho samosprávneho kraja

Na území TSK sa nachádza najviac (9) okresných miest spomedzi všetkých samosprávnych krajov Západného Slovenska. V najväčšom meste trenčianskeho regiónu Trenčína sa podarilo štvrtýkrát obhájiť primátorskú funkciu Richardovi Rybníčkovi, ktorý pri každom volebnom úspechu oslovil viac ako 70 % všetkých zúčastnených voličov. V každých voľbách kandidoval a uspel ako nezávislý, pričom sa svoju popularitu snažil využiť pri zakladaní politického subjektu TOSKA, avšak neskôr z týchto plánov ustúpil pre nedostatok finančných prostriedkov (Korda, Magušin, 2017). Na základe oficiálnych dát zo Štatistického úradu SR možno konštatovať, že aj v okresných mestách trenčianskeho kraja mali najväčší volebný zisk kandidáti bez politickej príslušnosti. Okrem už spomínaného Trenčína uspeli nezávislí kandidáti na primátora aj v Novom Meste nad Váhom, Partizánskom a Púchove. Minimálne v Novom Meste nad Váhom a Partizánskom je však problematickejšie konštatovanie, že zvolený primátor bol skutočne nezávislým kandidátom, keďže napríklad novozvolený primátor Nového Mesta nad Váhom František Mašlonka v predchádzajúcom volebnom období pôsobil ako mestský poslanec za KDH, OĽaNO a SaS. V Partizánskom obhájiť štvrtýkrát pozíciu primátora Jozef Božík, ktorý sa síce už od roku 2014 uchádza o túto funkciu ako nezávislý, avšak jeho politická minulosť je úzko spätá so stranou ĽS-HZDS, kde bol aj podpredsedom. V posledných voľbách ho neoficiálne podporili viaceré politické strany naprieč politickým spektrom (napríklad KDH, SaS, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, SMER-SD, Hlas-SD). Druhým najúspešnejším zoskupením boli kandidáti na primátora s podporou strany Hlas-SD, ktorá samostatne alebo v koalícii uspela v 3 okresných mestách trenčianskeho kraja. Ešte výraznejší úspech zaznamenali nezávislí kandidáti pri voľbách do mestských

zastupiteľstiev. Jediným okresným mestom trenčianskeho kraja, kde pri voľbách poslancov nezvíťazili kandidáti bez politickej príslušnosti, bolo Partizánske, kde bolo najviac zvolených poslancov za koalíciu Hlas-SD, SMER-SD.

V najmenšom samosprávnom kraji (podľa počtu obyvateľov) obsadili nezávislí kandidáti na post primátorov až 6 z celkovo 7 okresných miest. Jediným okresným mestom, kde uspel kandidát s podporou politickej strany, bola Dunajská Streda, kde zvíťazil kandidát SZÖVETSÉG – ALIANCIA Zoltán Hájos. V Trnave už tretíkrát po sebe zvíťazil nezávislý kandidát Peter Bročka. Jeho najväčším vyzývateľom bol v ostatných voľbách Branislav Baroš, ktorý sa tiež uchádzal o primátorskú funkciu bez politickej príslušnosti, avšak ako poslanec sa uchádzal o hlasy voličov s podporou strany Starostovia a nezávislí kandidáti. Jediným okresným mestom trnavského kraja, kde kandidovali len nezávislí kandidáti bola Galanta, kde zvíťazil Peter Kolek. Straníckosť kandidátov mohla zohrávať dôležitú úlohu v okresnom meste Hlohovec, kde dvojnásobný primátor Miroslav Kollár uspel vo voľbách 2014 a 2018 ako nezávislý, avšak v ostatných voľbách sa uchádzal o primátorskú funkciu ako predseda strany SPOLU. Svoju pozíciu neobhájil a primátorom Hlohovca sa stal Ivan Baranovič. V mestských zastupiteľstvách nastala po voľbách obdobná situácia, kedy jediným okresným mestom, kde nezískali nezávislí kandidáti najviac poslaneckých miest, bola Dunajská Streda.

Dominantné postavenie získali nezávislí kandidáti po spojených komunálnych a regionálnych aj v najväčšom (podľa počtu obyvateľov) spomedzi 3 samosprávnych krajov Západného Slovenska. Až v 5 z celkovo 7 okresných mestách nitrianskeho kraja zvíťazili nezávislí kandidáti. Určitým špecifikom je, že všetkým primátorom sa podradilo obhájiť svoje funkcie aj v komunálnych voľbách 2022. Najtesnejší výsledok bol v najväčšom meste Nitre, kde opätovne zvíťazil Marek Hattas. Ústup vo volebnom zisku pre víťazného kandidáta mohol byť zapríčinený aj tým, že úradujúci primátor je známy pôsobením v straníckej politike na celoštátnej úrovni, hoci v komunálnych voľbách založil vlastný politický subjekt Tím Kraj Nitra. V poradí druhý kandidát Igor Kršiak (Hlas-SD, SME RODINA, DOBRÁ VOĽBA a Umiernení, DS) za ním zaostal len niečo cez 3 % hlasov zúčastnených voličov. Jedným z troch okresných miest nitrianskeho kraja, kde sa na prvých dvoch miestach umiestnili nezávislí kandidáti, boli Nové Zámky. Tretíkrát tam obhájil svoju funkciu Otakar Klein, ktorý opäť kandidoval bez oficiálnej politickej podpory, aj napriek tomu, že v parlamentných voľbách 2020 figuroval na kandidátnej listine strany DOBRÁ VOĽBA. Pri voľbách komunálnych poslancov získali nezávislí kandidáti nadpolovičnú väčšinu v 6 z celkovo 7 mestských parlamentoch. Jediným okresným mestom, kde nemali títo kandidáti nadpolovičnú väčšinu (nemali ani najviac miest v zastupiteľstve), boli Zlaté Moravce, kde získali najviac poslaneckých miest kandidáti koalície Hlas-SD, SMER-SD a SNS.

ZÁVER

Komunálne a regionálne voľby 2022 sa prvýkrát uskutočnili počas jedného dňa. Takáto zmena volebného procesu znamenala novú situáciu nielen pre voličov a jednotlivých kandidátov, ale aj pre politické strany, ktoré museli prispôsobiť svoje

stratégie na obe úrovne územnej samosprávy. Aj napriek tomu, že na komunálnej a regionálnej úrovni majú najväčší úspech kandidáti bez politickej podpory, tak týmito voľbami sa mohol (ale aj nemusel) tento trend potvrdiť. Zrejme je logické očakávať, že úspešnosť nezávislých kandidátov sa raz zastaví a bude stagnovať. Dopomôcť k takémuto tvrdeniu mali aj niektoré volebné nastavenia, ktoré napríklad umožňovali kandidovať v týchto voľbách len registrovaným politickým stranám. V tomto prípade nastalo akési pochopenie politickej reality, že aj vrcholný predstaviteľ samosprávy sa musí spoliehať na podporu v zastupiteľstve. Z rôznych občianskych iniciatív či združení, akými napríklad v minulosti boli Team Vallo alebo Tím Hatas, vznikli oficiálne politické subjekty Team Bratislava či Tím Kraj Nitra. Zmena volebných pravidiel mohla pre voličov spôsobiť tiež chaos (veľa mien, veľa kandidátov, viac hlasovacích lístkov) či zhoršenú orientáciu pri odovzdaní hlasov. V takýchto prípadoch zohrávajú dôležitú úlohu politické strany, ktoré svojim voličom a sympatizantom priamo odporúčajú voliť jednotlivých kandidátov. Napriek vyššie uvedeným poznatkom však možno konštatovať, že úspech nezávislých kandidátov sa nezastavil. Viacerí kandidáti využili dlhodobú úspešnosť kandidátov bez politickej podpory, pričom napriek svojej politickej minulosti či otvorenému podporovaniu nejakej politickej strany sa rozhodli kandidovať ako nezávislí. Výsledky volieb tiež ukázali, že voliči preferujú prevažne kontinuitu pri vedení samosprávy, preto sa viacerým predsedom VÚC, ale aj primátorom krajských a okresných miest podarilo obhájiť svoje funkcie. Úroveň riadenia územnej samosprávy tak potvrdzuje skutočnosť, že voličov vo svojich obciach a mestách častokrát neovplyvňuje politická nominácia daného kandidáta, ale najmä práca, ktorú pre samosprávu doposiaľ vykonal.

Tento príspevok vznikol v rámci riešenia projektu FPPV-06-2022 Koaličné stratégie v kontexte spojených komunálnych a regionálnych volieb 2022.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BALÍK, Stanislav. 2009. Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky. Praha: Grada Publishing, 2009. 256 s. ISBN 978-80-2472908-4.
- ČMERJEK, J., V. BUBENÍČEK, J. ČOPÍK. 2010. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. Praha: Grada Publishing, 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-3061-5.
- DOMIN, Marek. 2018. Zákon č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva – Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 681 s. ISBN: 978-80-8168-770-9.
- HORVÁTH, P., URC, E. 2021. Výzvy komunálnych a regionálnych volieb pred voľbami v roku 2022. In: *PUBLICITY 2021 – časť I*. Trnava: FSV UCM, 2021. s. 48-59. ISBN 978-80-572-0211-0.
- Zákon č. 180/2014 Z.z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov*
- BERNARD, Josef. 2012. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. In: *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012, Vol. 48, No. 4, s. 613–640. [cit. 2022-11-11]. ISSN 2336-128X. Dostupné na: <https://>

- esreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2012/04/05.pdf
- DUGOVIČ, Matej. 2018. Každý deviaty nezávislý poslanec mal predtým podporu strán, opúšťali najmä Smer [online]. 2018, [cit. 2022-11-11]. Dostupné na: <https://dennikn.sk/1301191/kazdy-deviaty-nezavisly-poslanec-mal-predtym-podporu-stran-opustali-najma-smer/>
- KORDA, E. a M. MAGUŠIN. 2017. Rybníček stranu nezaloží. Nemá peniaze [online]. 2017, [cit. 2022-11-11]. Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/politika/43484/rybnicek-stranu-nezalozi-nema-peniaze/>
- RYŠAVÝ, D., P. ŠARADÍN. 2010. Straníci, bezpartijní a nezávislí zastupitelé na českých radnicích. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, Vol. 46, No. 5, s. 719–743. [cit. 2022-11-11]. ISSN 2336-128X. Dostupné na: <https://esreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2010/05/02.pdf>
- STUPŇAN, Igor. 2017. *Nahrá jednokolová voľba županov extrémistom? Sociológ: Je to účelové tvrdenie* [online]. 2017, [cit. 2022-11-11]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/418791-nahra-jednokolova-volba-zupanov-extremistom-sociolog-je-to-ucelove-tvrdenie/>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dostupné na: <https://volby.statistics.sk/>
- ŠTEFANČÍK, Radoslav. 2022. Známe tváre OĽaNO idú do župných volieb bez loga hnutia: Hanbia sa zaňho? Odborníci to čítajú jasne [online]. 2022, [cit. 2022-11-11]. Dostupné na: <https://www.topky.sk/cl/10/2358365/Zname-tvare-OLaNO-idu-do-zupnych-volieb-bez-loga-hnutia--Hanbia-sa-zanho--Odbornici-to-citaju-jasne>

KOMUNÁLNÍ VOLBY 2022 V ČESKÉ REPUBLICE

Prof. Ing. Václav Vybíhal, CSc.³⁵

Abstract

The paper deals with issues related to the municipal elections that took place in the Czech Republic in October 2022. The Czech municipal system is proportional, the mayor or the mayor; they are not elected directly, but by newly elected members of the council. The voter turnout of 45.3 % is significantly higher than in the senate elections at the same time (19 %). The paper presents the results of the elections achieved for the whole of the Czech Republic and in the regions directly adjacent to the Slovak Republic regions (South Moravian and Zlín regions). The election results are ranked according to the number of mandates obtained in descending order. It turns out that traditional political parties are functionally the most problematic institution at the municipal level, and the trend of favoring independent candidates and their associations over candidates representing political parties continues. Personal relationships and persistent distrust of political parties and so-called big politics play a big role here.

KEY WORDS: municipal elections, Czech Republic, comparison, South Moravian Region, Zlín Region, capital Prague, mandates, votes.

ÚVOD

Komunální volby v České proběhly v měsíci říjnu roku 2022. Český komunální volební systém je poměrný, a to nejen v současné době, ale de facto dlouhodobě (od roku 1919). Na rozdíl od komunálních voleb ve Slovenské republice, není starosta volen přímo, ale nově zvolenými členy zastupitelstva obce.

Komunální volby patří podle mého soudu mezi „TOP“ volby, neboť základem svobodného a demokratického státu je svobodná obec. Nelze ji považovat pouze za nejnižší úroveň vládnutí, občané svou účastí v komunálních volbách oproti volbám do krajského zastupitelstva či do ústředních orgánů dávají postoj rámovaný důležitostí komunálních voleb dost razantně najevo. Voličská účast ve výši 45,3 % oproti ve stejnou dobu probíhajícím volbám do Senátu ČR (19 %) je toho důkazem. Navíc drtivá většina voličů a obyvatel České republiky považuje Senát za zbytečnou instituci, která posiluje prostřednictvím vysokých platů senátorů deficit státního rozpočtu.

Ukazuje se, že politické strany jsou funkčně nejproblematičtějším institutem komunální úrovně. V drtivé většině případů jsou převálcovány nezávislými kandidáty či sdruženími nezávislých kandidátů, a to především v malých a středně velkých obcích, někdy jde pouze o jednotlivce. Výhodou nezávislých kandidátů v těchto obcích je především skutečnost, že občané je osobně znají, resp. vědí, co lze od nich očekávat. Osobní vztahy jsou podle mého soudu klíčovým prvkem komunální politiky. Fenomén nezávislých kandidátů se neustále prohlubuje, voliči je spatřují jako naději lepší budoucnost. Narůstá skepse a nedůvěra v možnost strukturovat politický život na bázi politických stran, svou roli hrají rovněž případy, kdy zločin prorůstá do

³⁵ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálních věd, Katedra politických věd, Bučianska ul. 4/A, 917 01, Trnava, Slovensko, vaclav.vybihal@ucm.sk

nejvyšších pater celostátní politiky a občané mají pocit, že politické strany dokonce tolerují a ochraňují zločinecká uskupení.

Řada občanů pociťuje nedokonalost stávajícího volebního systému, kdy zejména ve velkých a středně velkých městech se vítěz voleb na základě povolebního vyjednávání dostává do opozice a k moci se dostávají politické subjekty s relativně nízkým počtem hlasů tvořících koalici. Takovéto politické hry, které odrazují občany od účasti na volbách, se koneckonců odehrávají i v oblasti nejvyšších pater politiky, jejímž důsledkem je pak velmi slabá vláda složená z nekompetitivních členů několika politických stran s nízkým mandátem. Skepse proti politickému stranictví v České republice má pak své opodstatnění.

Průběh komunálních voleb byl také mimo jiné poznamenán nebývalou krizí politického a ekonomického systému, přičemž jedním ze zásadních projevů této krize je krize energetická a z ekonomického hlediska především drastická inflace.

CÍL PŘÍSPĚVKU

Cílem příspěvku bylo vyhodnotit výsledky komunálních voleb probíhajících ve velmi složitých ekonomických a politických podmínkách rámovaných dopady vysoké inflace na životní úroveň obyvatel. V rámci daného zkoumání byly využity především metody analyticko-syntetického charakteru a metoda komparace.

VÝSLEDKY KOMUNÁLNÍCH VOLEB

Komunální volby konané v České republice v říjnu 2022 přinesly zajímavé výsledky. V následující tab. 1 jsou zobrazeny jednak počty získaných hlasů a počty získaných mandátů. Výsledky jsou seřazeny podle počtu získaných mandátů (zastupitelů) v sestupné trajektorii. Počty mandátů a hlasů pro jednotlivé politické strany a různá nezávislá hnutí jsou komparovány s úrovní dosaženou v předcházejících volbách konaných v roce 2018. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že mandát člena zastupitelstva vzniká zvolením.

Volební účast v komunálních volbách v rámci České republiky od roku 1998 prakticky stagnuje a pohybuje se na úrovni kolem 45 % (v roce 1990 činila cca 73 %, v roce 1994 pak cca 60 %). V obcích a menších městech je účast v komunálních volbách zpravidla větší než ve větších městech. Lze konstatovat, že existuje v rámci ČR nepřímá úměra ve vztahu volební účast a velikost obce.

Z údajů uvedených v tab. 1, kde jsou shrnuty výsledky komunálních voleb v rámci celé České republiky, vyplývá, že nejvyšší počet mandátů a hlasů voličů (v relativním vyjádření v %) získávají nezávislí kandidáti, a především sdružení těchto kandidátů. Tento trend přetrvává i ve srovnání s výsledky komunálních voleb, které proběhly v České republice v roce 2022. V dané referenčním období výrazně poklesl v komunálních volbách v roce 2022 oproti roku 2018 počet mandátů politických stran, zejména u KDÚ-ČSL, ODS a STAN, tedy u současných vládních stran, podstatně méně pak u opozičního politického hnutí ANO 2011.

Lze konstatovat, že už od komunálních voleb konaných v roce 2006 nejsou politické

strany schopny plnit jednu ze svých základních funkcí, tj. výběr a rekrutování elit a od uvedeného data voliči preferují nezávislé kandidáty, a to i přesto, že struktura spektra politických parlamentních stran se změnila.

Tabuľka 1 Komparace výsledků komunálních voleb v České republice konaných v letech 2018 a 2022

S t r a n a , k o a l i c e , h n u t í	SNK	NK	KDU-ČSL	STAN+NK	ODS
P o ě t zastupitelů 2022	38 099	5 770	2 716	1 886	1 600
P o ě t zastupitelů 2018	34 965	6 232	3 231	2 224	2 281
Počet hlasů relativně (%) 2022	12,87	0,54	2,01	2,30	3,61
Počet hlasů relativně (%) 2018	15,13	0,59	2,75	2,22	11,08

Zdroj : Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

Tabuľka 2 Komparace výsledků komunálních voleb v České republice konaných v letech 2018 a 2022

S t r a n a , k o a l i c e , h n u t í	ANO	STAN	ČSSD + NK	KDU-ČSL + NK	ČSSD
P o ě t zastupitelů 2022	1 564	937	583	525	517
P o ě t zastupitelů 2018	1 676	1 584	159	525	1 862
Počet hlasů relativně (%) 2022	16,60	2,90	1,79	0,69	0,85
Počet hlasů relativně (%) 2018	14,48	1,74	0,22	1,79	5,17

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

Je zřejmé, že na komunální úrovni oslabují ideologie a do popředí se v řadě případů dostávají vlastní osobní vazby. Určitou roli v oblasti volební účasti hraje i ztráta zájmu občanů o veřejné dění, i když se to projevuje v podstatně menší míře u komunálních voleb ve srovnání s volbami krajskými nebo parlamentními či senátními. Negativně na občany působí i skutečnost, že politici a s nimi spjaté politické strany a hnutí jsou zapletení do celorepublikových známých korupčních a jim podobných kauz. K pozitivnímu vlivu na voliče rovněž nepřispívá stupidní volební systém, kdy stále frekventovaněji se vítěz voleb dostává do opozice.

Tabulka 3 Komparace výsledků komunálních voleb v Jihomoravském kraji konaných v letech 2018 a 2022

S t r a n a , k o a l i c e , h n u t í	SNK	KDÚ-ČSL	NK	STAN+NK	ODS
P o č e t zastupitelů 2022	4 004	658	246	223	215
P o č e t zastupitelů 2018	3 363	708	420	388	263
Počet hlasů relativně (%) 2022	12,84	3,71	0,22	1,91	2,86
Počet hlasů relativně (%) 2018	10,91	3,46	0,27	2,76	3,37

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

Z celkového počtu 14 krajů v České republice jsme vybrali pro dokreslení situace v komunálním prostoru dva kraje, které bezprostředně sousedí se Slovenskou republikou a pak výsledky komunálních voleb v hlavním městě Praha, které je svým způsobem z politického i ekonomického hlediska specifické.

V tab. 3 jsou uvedeny výsledky komunálních voleb dosažených v Jihomoravském kraji při komparaci výsledků v letech 2018 a 2022. Účast na volbách v tomto kraji činila 46,77 %, což je mírně nad průměrem účasti na komunálních volbách v České republice.

Z údajů uvedených v tab. 3 je zřejmé, že rozhodující podíl na hlasech voličů i z hlediska absolutního počtu mandátů získali nezávislí kandidáti, a především jejich sdružení. Výsledky dosažené v rámci komunálních voleb v Jihomoravském kraji de facto kopírují výsledky dosažené v rámci celého státu. Výjimkou je Česká strana sociálně demokratická, která marketingově vytáhla trumf v podobě spojení s nezávislými kandidáty, což ji přineslo významný efekt v nárůstu hlasů a mandátů. Ukazuje se spojení politických stran s nezávislými kandidáty přináší poněkud vyšší volební efekty u řady dalších stran. Důležitost nezávislých kandidátů v politickém procesu neustále nabývá na větším významu a je dominantou v oblasti formování

preferenci komunálních voličů.

Tabuľka 4 Komparace výsledků komunálních voleb v Jihomoravském kraji konaných v letech 2018 a 2022 – pokračování

S t r a n a , k o a l i c e , h n u t í	KDÚ- ČSL + NK	ANO	ČSSD + NK	STAN+NK	SOM+NK
P o č e t zastupitelů 2022	197	180	136	114	100
P o č e t zastupitelů 2018	239	221	29	182	89
Počet hlasů relativně (%) 2022	1,57	15,26	5,38	0,58	1,20
Počet hlasů relativně (%) 2018	7,95	16,12	0,16	3,03	1,04

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

Tabuľka 5 Komparace výsledků komunálních voleb ve Zlínském kraji konaných v letech 2018 a 2022

S t r a n a , k o a l i c e , h n u t í	SNK	KDÚ-ČSL	STAN + NK	ANO	NK
P o č e t zastupitelů 2022	1 923	447	141	114	86
P o č e t zastupitelů 2018	1 752	482	148	106	118
Počet hlasů relativně (%) 2022	19,66	9,93	3,48	16,98	0,55
Počet hlasů relativně (%) 2018	19,28	13,70	2,33	12,45	0,80

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022

Tabulka 6 Komparace výsledků komunálních voleb ve Zlínském kraji konaných v letech 2018 a 2022 – pokračování

S t r a n a , k o a l i c e , h n u t í	ODS	ODS+NK	STAN	ČSSD + NK	KDÚ-ČSL + NK
P o č e t zastupitelů 2022	80	70	65	55	41
P o č e t zastupitelů 2018	90	71	159	16	61
Počet hlasů relativně (%) 2022	7,32	2,21	2,98	3,05	1,48
Počet hlasů relativně (%) 2018	4,99	3,60	7,21	0,53	0,46

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

Při pohledu na počty zastupitelů a hlasů, které vyplynuly z výsledků komunálních voleb ve Zlínském kraji (tab. 3) je zřejmé, že obdobný efekt spojení politické strany s nezávislými kandidáty byl (obdobně jako v Jihomoravském kraji) byl zjištěn u ČSSD. U ostatních stran se však neprojevil. Ve Zlínském kraji z politických stran posílilo v roce 2022 oproti roku 2018 pouze politické hnutí ANO 2011, z hlediska mandátů v absolutním vyjádření o 18, tj. o 7,5 %. Nejvyšší pokles v roce 2022 oproti roku 2018 byl dosažen při srovnání mandátů i počtu hlasů u politických stran KDÚ-ČSL a STAN. V komunálních volbách se tak projevilo zvýšení nedůvěry v tzv. vládní politické strany.

V tab. 6 jsou uvedeny výsledky komunálních voleb v hlavním městě Praha, které mají svá specifika. Na výsledkové listině se objevují další politické strany (TOP 09, PIRÁTI) nebo sdružení typu PRAHA SOBĚ.

I v hlavním městě Praha se v komunálních volbách prosazují především nezávislí kandidáti včetně známého hnutí PRAHA SOBĚ. Role politických stran je tu relativně vyšší než v Jihomoravském a Zlínském kraji, především tehdy, pokud spolu vytvářejí účelové koalice.

Tabuľka 7 Komparace výsledků komunálních voleb v hlavním městě Praha konaných v letech 2018 a 2022

Strana, koalice, hnutí	SNK	ODS + TOP 09	ANO	ODS	PIRÁTI
P o č e t zastupitelů 2022	198	133	131	101	60
P o č e t zastupitelů 2018	181	-	122	205	80
Počet hlasů relativně (%) 2022	21,94	4,78	17,94	1,64	14,33
Počet hlasů relativně (%) 2018	11,83	-	14,53	16,68	14,45

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

Tabuľka 8 Komparace výsledků komunálních v hlavním městě Praha v letech 2018 a 2022 – pokračování

Strana, koalice, hnutí	STAN + NK	PRAHA SOBĚ + NK	STAN	KDÚ + ODS + TOP 09	PIRÁTI + NK
P o č e t zastupitelů 2022	52	45	43	239	29
P o č e t zastupitelů 2018	39	6	69	-	28
Počet hlasů relativně (%) 2022	0,29	11,15	5,53	16,09	1,24
Počet hlasů relativně (%) 2018	0,22	0,11	1,01	-	1,45

Zdroj: Vlastní údaje na základě databáze Ministerstva vnitra ČR 2022.

ZÁVĚR A DISKUSE

V odborné literatuře (Balík, 2009) se uvádí, že komunální politika se realizuje v prostředí místní samosprávy, která ale není svébytnou strukturou, „Jak uvádí cit. autor, je realizovatelná pouze v prostředí státu, jakožto suveréna, monopolem mocenského donucení. Proto se v této kapitole dotknu i problematiky, která z pozice

státu může ovlivňovat rozhodování voličů i na komunální úrovni.

Komunální volby v České republice konané v říjnu 2022 ukázaly pokračující trend v oblasti preferování nezávislých kandidátů oproti subjektům vyvěrajícím z politických stran a hnutí. Ve srovnání s výsledky komunálních voleb v roce 2018 byla v roce 2022 preference nezávislých kandidátů u voličů ještě výraznější. Nedůvěra v politické strany totiž narůstá. Je zřejmé, že na komunální úrovni výrazně oslabují ideologie, občané zjišťují, že ideologie jim nic pozitivního do běžného života nepřinášejí. Společnost začíná pociťovat slabiny vládnutí, většině obyvatel se nelíbí, kdo jim vládne. Dovolují si citovat bývalého ministra financí ČR z politické strany ODS Vlastimila Tlustého „Dnešní vláda je vládou národní katastrofy“ a bývalého prezidenta ČR Václava Klause „společnost je v rozkladu“.

Lze konstatovat, že je namístě předpoklad, že nedůvěra v politické strany bude narůstat a na komunální úrovni budou vznikat jakási sdružení nezávislých kandidátů mnohdy jen pro účely nejbližších voleb, samozřejmě bez jakéhokoliv politického či ekonomického programu. Občané stále více a více nejsou spokojeni s činností politické reprezentace (a to nejen v České republice). Politici si neustále zvyšují už tak příliš vysoké příjmy a svou činností nechávají zbídačovat široké vrstvy obyvatel. Sociálně tržní ekonomika založená na střetávání nabídky a poptávky a rámovaná hospodářskou soutěží přestala fungovat a místo ní nastupuje politicky podporovaný systém založený na okrádání a rozkrádání. Občané jsou okrádání obchodními řetězci, mobilními operátory, bankami, prodejci PHM a dalšími subjekty ekonomického zla za tiché podpory politické reprezentace. Uvedené subjekty mají nebývale vysoké marže a zisky. Např. stejná služba mobilního operatora přijde zákazníka ve Francii na 6 EUR, v ČR na 50 EUR (při přepočtu kursem k 29.11.2022), elektrická energie je v ČR nejdražší v rámci celé Evropské unie a 2 x dražší než na Slovensku, bankovní poplatky jsou v okolních zemích (Rakousko, Německo, Slovensko) oproti ČR poloviční, potraviny v ČR jsou cenově na dvojnásobně vyšší úrovni než v Polsku a řadě položek dražší než v Německu, apod. Korupce a rozkrádání finančních prostředků, které patří občanům, narůstá a proniká do nejvyšších pater politiky.

Největším ekonomickým a sociálním nepřítelem je vysoká inflace. Proto je třeba všechny síly, zejména politické, směřovat k boji s inflací. Všechny tyto uváděné skutečnosti souvisejí i s probíhající ztrátou zájmu o veřejné dění, občané musí čelit důsledkům energetické a potravinové krize, rostou ceny základních potřeb, které mají velmi závažné dopady na občany státu. Řada lidí se dostává do chudoby a musí se prioritně zabývat otázkou, jak přežít.

Naznačená negativa mají určitě i globální původ, i když převážně jde o interní záležitost. Ve světě převládla ideologie „Growthmanship“, což znamená růst pro růst, nikoliv pro uspokojení potřeb obyvatel. (Timotée Parique, 2020). Růst HDP se stal měřítkem a indikátorem akumulace kapitálu. Růst de facto musíme, protože naši společnost, ekonomiku, kulturu, politiku, materiální infrastrukturu v rozhodující míře ovládají instituce-korporace, kapitálové skupiny, banky, jež mají růst zabudovaný ve svém DNA (orientace na maximalizaci zisku a marží)., dochází k válkám o zdroje přinášející devastaci ekosystémů, spotřebitelé a malé firmy jsou válcovány velkými korporacemi. Jak naznačují propagátoři teorie „Ekonomie koblihu“ (např. Kate

Raworth, 2009), právě zisk a imperativ jeho maximalizace je ve většině případů s ekologicky či sociálně smysluplným chováním v rozporu. Proto je potřeba zrušit imperativ akumulace a podřídít ekonomiku společenskému užítku.

Naznačený okruh otázek a možnosti jejich řešení budou v budoucnu ovlivňovat i voličské preference, a to nejen v komunálních volbách. V této souvislosti bude třeba sledovat, jaké budou odpovědi na následující otázky: Bude v ČR pokračovat i nadále tendence oslabování ideologie na komunální úrovni ? Bude se nadále prohlubovat fenomén nezávislých kandidátů? Budou i nadále v komunálních volbách vítězit nezávislí kandidáti a jejich sdružení bez konkrétního politického, ekonomického a sociálního programu? Bude narůstat skepse a nedůvěra v možnost strukturovat politický život na bázi politických stran? Nedojde ke ztrátě zájmu občanů o veřejné dění?

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BALÍK, S. 2009. *Komunální politika. Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada Publishing, 2009. 250 s. ISBN 978-80-247-2908-4.
- PARIQUE, T. 2020. *Economy of Degrowth. Economics and Finance*. Université Clermont Auvergne, 2020. 860 p. ED 245
- RAWORTH, K. 2009. *New Economics. Extinction Rebellion*. 2009. Perguis Books, p. 145-154. ISBN 978 014 199 1443.

ŮCM
FAKULTA
SOCIÁLNÝCH
VIED

PUBLICY 2022 I.

Komunálne a regionálne voľby 2022

Recenzovaný zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Editori:

PhDr. Peter Šamalík

PhDr. Filip Sekan

JUDr. Marek Šafár

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Fakulta sociálnych vied

Rok vydania: 2023

Počet strán: 237

Vydanie: Prvé, online [<https://fsvucm.sk/publicy-i-2022-komunalne-a-regionalne-volby-2022/>]

ISBN 978-80-572-0410-7

